

The Project Gutenberg eBook of Lapsuus, Poika-ikä, Nuoruus 2: Poika-ikä, Nuoruus, by graf Leo Tolstoy

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Lapsuus, Poika-ikä, Nuoruus 2: Poika-ikä, Nuoruus

Author: graf Leo Tolstoy

Translator: Arvid Järnefelt

Release date: September 4, 2016 [EBook #52982]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LAPSUUS, POIKA-IKÄ, NUORUUS 2: POIKA-IKÄ, NUORUUS ***

E-text prepared by Jari Koivisto

Note: Project Gutenberg has the other volume of this work. Volume I: see <http://www.gutenberg.org/ebooks/52981>

LAPSUUS, POIKA-IKÄ, NUORUUS II-III

Kolme novellia

Kirj.

LEO TOLSTOI

Suom. Arvid Järnefelt

Helsingissä,
Kustannusosakeyhtiö Otava,
Päivälehdän kirjapainossa 1905.

SISÄLLYS:

Poika-ikä:

- I. Kyytimatka.
- II. Ukkonen.
- III. Uusi katsantotapa.
- IV. Moskovassa.
- V. Vanhempi veljeni.
- VI. Masha.
- VII. Haulia.
- VIII. Karl Ivanovitshin historia.
- IX. Edellisen luvun jatko.
- X. Jatko.
- XI. Yksikkö.
- XII. Pikku avain.
- XIII. Pettäjä.
- XIV. Pimennys.
- XV. Mietteitä.
- XVI. Kun survotaan, niin saadaan jauhoja.
- XVII. Viha.
- XVIII. Piikainkamari.
- XIX. Poika-ikä.
- XX. Volodja.
- XXI. Katinka ja Lubotshka.
- XXII. Isä.
- XXIII. Mummo.
- XXIV. Minä.
- XXV. Volodjan ystäviä.
- XXVI. Keskusteluja.
- XXVII. Ystävyysden alku.

Nuoruus:

- I. Mitä pidän nuoruuteni alkuna.
- II. Kevät.
- III. Mietteitä.
- IV. Perhepiirimme.
- V. Periaatteet.
- VI. Rippitunnustus.
- VII. Lähtö luostariin.
- VIII. Toinen rippitunnustus.
- IX. Miten valmistun ylioppilastutkintoon.
- X. Historian tutkinto.
- XI. Matematiikan tutkinto.
- XII. Latinan tutkinto.
- XIII. Aikaihmisenä.
- XIV. Volodjan ja Dubkovin toimia.
- XV. Minua onnitellaan.
- XVI. Kina.
- XVII. Valmistun visiittejä tekemään.
- XVIII. Valahinit.
- XIX. Kornakovit.
- XX. Iivinit.
- XXI. Ruhtinas Ivan Ivanovitsh.
- XXII. Sydämmellinen keskustelu ystäväni kanssa.
- XXIII. Nehljudovit.
- XXIV. Rakkaus.
- XXV. Alan tutustua.
- XXVI. Minä esiinnyn edullisimmalta puolelta.
- XXVII. Dmitri.
- XXVIII. Maalla.
- XXIX. Meidän ja tyttöjen väliset suhteet.
- XXX. Minun toimeni.
- XXXI. Comme il faut.
- XXXII. Nuoruus.
- XXXIII. Naapurit.
- XXXIV. Isän naiminen.
- XXXV. Mitä me uutisesta arvelimme.

- XXXVI. Yliopisto.
XXXVII. Sydämmen asioita.
XXXVIII. Tanssiaisissa.
XXXIX. Juomingit.
XL. Ystävyys Nehljudovin perheen kanssa.
XLI. Ystävyys Nehljudovin kanssa.
XLII. Äitipuoli.
XLIII. Uusia tovereita
XLIV. Minä saan reput.

POIKA-IKÄ

Novelli.

I

KYYTIMATKA.

Taas on kahdet ajoneuvot Petrovskin portaiden edustalla; toiset niistä on peittovaunut ja niihin istuutuu Mimmi, Katinka ja Ljubotshka, sisäpiika ja itse Jaakko pehtori, kuskipukille; toiset vaunut ovat vähäiset puolikatetut, joissa matkustamme me Volodjan kanssa ja äskettäin palkkapalvelijaksi otettu lakeija, Vasili.

Isä, jonka oli muutaman päivän kuluttua myöskin lähteminen Moskovaan, seisoo hatutta päin portailla ja ristinmerkeillä siunaa lähteviä.

"No, Jumala olkoon kanssanne! anna mennä!" Jaakko ja kuskit paljastavat päänsä ja siunaavat, vaununkoppa alkaa hypähdellä epätasaisella tiellä ja suuren alean koivut yksi toisensa perästä juoksevat meidän ohitsemme. Ei minua lainkaan sureta: henkinen katseeni ei viivy siinä minkä jätämme, vaan siinä mikä minua odottaa. Sen mukaan kuin raskaiden muistojen yhteydessä olevat esineet etenevät, nämä muistot kadottavat voimansa ja nopeasti vaihtuvat täynnä voimaa, tuoreutta ja toivoa oleviin elämänilon tunteihin.

Harvoin olen viettänyt — en sano iloisia, koska minua vielä hävettää antautua iloseksi, — vaan niin miellyttävän hyviä päiviä, kuin tämän matkustuksemme neljä päivää. Edessäni ei ollut äidin huoneen suljettua ovea, jonka ohitse en ollut voinut vavahtamatta kulkea, ei lukittua pianoa, jota ei kukaan lähestynyt ja johon ei kukaan edes katsahtanut ilman jonkinlaista pelkoa, — ei surupukuja (meillä kaikilla oli yllämme tavalliset matkavaatteet), ei mitään niistä esineistä, jotka elävästi muistuttaen ikipäiviksi menettämäämme vainajaa olisivat pakottaneet varomaan jokaista elämän ilmausta, koska sillä olisi ikäänkuin loukannut hänen muistoansa. Nyt sensijaan yhä uudet ihanat paikat ja esineet vetivät huomiotani puoleensa ja virkistivät minua, keväisen luonnon täyttäessä sielun nykyisyyden ilolla ja valoisilla tulevaisuuden toiveilla.

Ani varhain aamulla tuo säälimätön ja uudessa virassaan liiankin harras Vasili jo nykii vuoteen peitettä pois, vakuuttaen että jo on aika lähteä liikkeelle ja että kaikki jo on valmista. Ei enää auta kokoonkäpristymisen, ei viekasteleminen, ei suuttuminen, eikä rukoileminen että saisi edes neljänneksen tuntia jatkaa makeata aamu-unta; Vasilin päättäväisistä kasvoista näkyy selvästi, että hän on taipumaton ja aikoo vähintään kaksikymmentä kertaa nykäistä peitettä pois. Ei siis muuta kuin vuoteesta ylös ja pian pihalle peseytymään.

Eteisessä kiehuu jo teekyökki, jota eturatsastaja Mitjka, punasena kuin krapu puhaltelee hehkuksiin: pihalla on kosteata ja sumuista, tunkio höyryä; aurinko iloisilla, kirkkailla säteillään valaisee itäistä

taivaanpuoliskoa ja laajojen katoksien olkikatkoja, jotka kasteesta helmeilevinä ympäröivät pihaa. Katoksien alla näkyvät hevosemme sidottuina appeitten eteen ja kuuluu niiden tasainen rouskunta. Jokin pörröinen halli, joka oli päivännousuksi laittautunut tunkiolle makaamaan, venyttelee laiskasti jäseniään, ja häntäänsä heiluttaen lähtee hiljaa lönnköttämään toiselle puolelle pihaa. Toimielias emäntä aukasee narisevan veräjän, ajaa mietteissään olevia lehmiä kylän karjakujalle, josta jo kuuluu karjalauman töminä ja ammunta, ja vaihtaa jonkun sanan unisen naapurivaimon kanssa. Hihat käärittyinä Filip kiertää ylös kiulua syvästä kaivosta ja läikytellen kaataa vettä tammiseen kaukaloon, jonka viereisessä lätäkössä vasta heränneet hanhet pöristelevät itseään; ja mielihyvällä minä katselen Filipin täysipartaisia, merkitseviä kasvoja ja noita paksuja suonia ja lihaksia, jotka jyrkästi piirtäytyvät hänen vankoilta paljaille käsilleen, kun hän tekee jonkun voimain ponnistuksen.

Väliseinän takaa, missä Mimmi oli tyttöjen kanssa nukkunut, missä me illalla juttelimme heidän kanssaan, kuuluu myös liikettä. Masha kulkee edestakasin nähtävästi ruuan valmistuksessa kantaen milloin mitäkin esineitä, joita hän koettaa meidän uteliailta katseillamme salata; yhä useammin ja useammin hän juoksee meidän ohitsemme, kunnes vihdoin ovi avataan ja me käsketään teetä juomaan.

Vasili, liiallisen virkainnon puuskassa, tekee tuon tuostakin hyökkäyksen huoneeseen, kantaa sieltä milloin minkin esineen ja kaikin tavoin koettaa saada meitä kiirehtimään lähtöämme. Hevoset ovat jo valjaissa ja maltittomasti jo helistävät kulkusiaan; kapsäkit, kirstut, laatikot ja rasiaiset pakataan uudestaan kokoon ja me asetumme paikoillemme. Mutta joka kerta pikkuvaunuihin tultuamme me löydämme kokonaisen vuoren istuimella, emmekä mitenkään voi ymmärtää kuinka tuo kaikki oli tätä ennen saatu sopimaan ja kuinka nyt voimme saada itsellemme tilaa; erittäinkin eräs pähkinäpuusta tehty kolmikulmaisella kannella varustettu teerasia, joka annettiin meille pikkuvaunuihin ja asetettiin minun alleni, saattoi minut mitä kiivaimpaan vastarintaan. Mutta Vasili sanoi, että se kyllä aikaa myöten painautuu ja minä olin pakotettu uskomaan.

Aurinko oli juuri kohonnut yhtäjaksoisen valkean pilven takaa, joka oli peittänyt idän taivaan, ja koko seutu kirkastui rauhallisen iloisaan valaistukseen. Kaikki oli niin ihanaa ympärillämme, ja sielussa oli niin kevyttä ja rauhallista... Tie kiertelee leveänä nauhana edessämme, kuivuneiden sänkipeltojen ja kasteessa kimaltelevien oraspeltojen välitse; tien syrjässä tapaamme siellä täällä jonkun juron pajupehkon tai jonkun nuoren koivun, jonka lehdet ovat hiirenkorvalla ja joka heittää pitkän, liikkumattoman varjon kuivuneen, savisen tien raitiolle ja lyhyelle ruoholle... Pyörien ja kulkusten yksitoikkoinen melu ei saa kiurujen laulua kuulumattomaksi, jotka visertelevät tien kummallakin puolella. Koin syömän vaunukankaan ja pölyn sekä eräänlaisen hapon haju, joka on ominainen meidän pikkuvaunuillemme, joutuu allekynteen ihanan aamutuoksun rinnalla, ja minä sielussani tunnen iloista levottomuutta, halua jotakin tehdä, — joka on todellisen nautinnon tunnusmerkki.

Minä en ollut ehtinyt suorittaa rukoustani kestikievarissa: vaan kun olen usein huomannut, että sinä päivänä, jolloin olen syystä tai toisesta unohtanut suorittaa tätä menoa, minulle aina sattuu jokin onnettomuus, niin nyt koetan parantaa erehdystäni: otan lakin päästäni, käännyin vaunujen nurkkaan, luen rukouksia, teen ristinmerkkiä takkini alla, ettei kukaan sitä näkisi. Mutta tuhannet eri esineet haihduttavat huomiotani, ja hajamielisesti minä moneen kertaan toistan samoja rukouksen sanoja.

Tuossa maantien vieressä kiertelevällä jalankävijäin polulla näkyy joitakin hitaasti eteenpäin matelevia olentoja: ne ovat toivioretkeläisiä. Heidän päänsä ovat käärityt likasiin huiveihin, selän takana on heillä tuohikontit, jalkojen ympäri on kiedottu likaset, ryysyiset rievut ja raskaat lapikkaat. Tahtiin heilutellen keppejensä ja meitä tuskin huomaten he hitain, raskain askelin liikkuvat eteenpäin toinen toisensa jäljessä, ja minun mieltäni kiinnittää kysymys: mitävarten ja minne he kulkevat? kauanko heidän vaelluksensa tulee kestämään ja milloinka heidän pitkät varjonsa yhtyvät pajupehkon varjoon, jonka ohi he kohta kulkevat? Tuolla tulee vastaan täyttää kyytiä nelivaljakko. Ei mene kuin silmänräpäys ja nuo kasvot, jotka parin sylen välimatkalla ystävällisen uteliaasti katsoivat meihin, ovat jo sujahtaneet ohitsemme, ja tuntuu niin omituiselta ajatella, ettei näillä kasvoilla ole mitään yhteyttä minun kanssani ja että ehkä en tule niitä milloinkaan enää näkemään.

Tuossa astuu tien syrjässä kaksi hikistä pörhökarvaista hevosta siloineen, vetohihnat mäktivöiden alle pistettyinä ja selässä istuu nuori kyytimies, suurisaappaaiset jalat roikkuvat molemmin puolin hevosta, jonka säessä heiluu irtonainen luokka, tiukusen silloin tällöin tuskin kuuluvasti kilahdellessa. Kyytipojalla on lakki toisella korvalla ja hän vetelee jotain pitkää laulusäveltä. Hänen kasvonsa ja koko olentonsa ilmasevat niin perin laiskaa, huoletonta tyytyväisyyttä, että minusta alkaa tuntua onnenhuipulta olla kyytimiehenä, palata kyydistä ja laulaa surullisia lauluja. Tuolla kaukana notkon takana häämöttää vaalean sinistä taivasta vastaan viheriäkattoinen maalaiskukko; tuolla näkyy kylä, herraskartanon punanen katto ja viheriöinen puutarha. Kuka asuu siinä talossa? onko siellä lapsia, isää, äitiä, opettajaa? Miksi emme lähtisi siellä käymään ja tutustuisi isäntäväen kanssa? Tuossa liikkuu eteenpäin pitkä jono tavattoman suuria kuormia, joita vetää paksujalkaiset, kylläiset kolmivaljakkohevokset, ja meidän on väistyminen tien syrjään päästäksemme ohitse. "Mitä viette?" kysäsee Vasili ensimmäiseltä kuorma-ajurilta, joka aisalla istuen ja piiskaansa huiskutellen kauan suu

auki järjestömästi töllistelee meihin ja vastaa vasta silloin kuin ei enää voi häntä kuulla. "Mitä tavaraa on kuormana?" kysyy Vasili toisen kuorman kohdalla, jossa kuorma-ajuri makaa uuden vuodan alla. Vaaleaverinen, punanaamainen ja -partainen pää pistäytyy hetkeksi vuodan alta, välinpitämättömän halveksivasti katsahtaa meidän vaunuihimme ja vetäytyy jälleen näkyvistä; — ja minä ajattelen, että nämä kuorma-ajurit varmaankaan eivät tiedä keitä me olemme ja mistä ja minne me matkustamme...

Vajonneena noin puolentoista tunnin aikana monenlaisten havaintojen tekemiseen en huomaa lainkaan niitä käyriä numeroita, jotka ovat merkityt virstantolppiin. Mutta jo alkaa aurinko yhä kuumemmin paahtaa päähäni ja selkääni, yhä sakeampi pöly nousee tieltä, kolmikulmainen teerasian kansi alkaa yhä enemmän vaivata minua, muutan tuon tuostakin asemaani, mutta en pääse kuumuudesta, epämukavuudesta ja ikävyydestä. Nyt kääntyy koko huomioni virstantolppiin ja niiden käyriin numeroihin; teen erilaisia matemaattisia laskuja siitä kuinka pian voimme saapua seuraavaan kestikievariin. "Kaksitoista virstaa on kolmasosa kolmestakymmenestä kuudesta, mutta Lipotsin kestikievariin on neljäkymmentäyksi virstaa, siis olomme suorittaneet kolmanneksen matkasta ja kuinka paljon vielä?" j.n.e.

— Vasili hyvä, sanon minä huomatesani että hän alkaa torkkuen nuokkua kuskipukilla, — päästä minut kuskipukille. Vasili suostuu. Me vaihdamme paikkamme: hän alkaa heti kuorsata ja levittää itsensä niin, että vaunuissa ei ole enää paljon kenellekään tilaa; mutta minäpä korkeasta asemastani näen mitä ihanimman kuvan, nimittäin meidän neljä hevostamme, Liinakon, Husaarin, Vasemman aisahevoson ja Apteekkarin, jotka kaikki olen tutkinut vähimpiin erikoisuuksiin ja vivahduksiin asti.

— Miksi Husaari on nyt pantu oikealle puolelle eikä vasemmalle, Filip? kysyin vähän arasti.

— Husaariko?

— Ja Liinako taas ei mitään vedä, sanoin minä.

— Husaaria ei auta valjastaa vasemmalle, sanoo Filip panematta huomiota jälkimäiseen huomautukseeni: — se ei ole sellainen hevonen, että sitä kävisi vasemmalle valjastaminen. Vasemmalla pitää olla sellainen hevonen, joka sanalla sanoen on toisenlainen, mutta tämä ei ole sellainen hevonen.

Ja näin sanoen Filip kumartuu oikealle puolelle ja ohjaa nykien alkaa kaikin voimin piiskata Husaari parkaa häntään ja jalkoihin ja vielä jotenkin omituisella tempulla altapäin, ja vaikka Husaari ponnistaa kaikki voimansa, niin Filip ei lakkaa piiskaamasta ennen kuin tahtoo itse levähtää ja kallistaa lakkinsa käsittämättömästi syystä toiselle korvalle, vaikka se tähän asti oli erittäin hyvästi ja tanakasti hänen päässään istunut. Minäpä käytän hyväkseni tätä onnellista tilaisuutta ja pyydän Filipin antamaan ohjokset minulle. Hän antaa käteeni ensin yhden ohjaksen, sitten toisen; vihdoin siirtyy minulle kaikki kuusi ohjasta, vieläpä piiskakin, ja nyt olen täydellisesti onnellinen. Yritän kaikin tavoin matkia Filipiä ja kyselen kelpaako näin; mutta hän on aina vaan minuun tyytymätön; sanoo että milloin tämä milloin tuo ei vedä mitään, pistää kätensä minun kainaloitteni alta ja ottaa minulta ohjokset. Kuumuus yhä enenee, pikku hattarat alkavat paisua ja yletä yhä korkeammalle, ne yhtyvät ja saavat tumman harmaan varjon. Vaunujen ikkunasta pistetään sisälle pullo ja mytty; Vasili on merkkillisen ketterästi hypännyt vaunujen liikkeessä ollessa kuskipukilta ja tuonut meille piirakkaisia ja kaljaa.

Jyrkissä alamäissä me kaikki tulemme ulos vaunuista ja toisinaan juoksemme kilpaa siltaan asti, sillä aikaa kuin Vasili ja Jaakko jarrutettuaan pyöriä, molemmilta puolin tukevat vaunuja; ikäänkuin he saattaisivat pitää vaunuja pystyssä, jos ne ottaisivat kaataakseen! Sitten minä ja Volodja siirrymme Mimmin luvalla peittovaunuihin, mutta Ljubotshka ja Katinka istuutuvat vaihteeksi pikkuvaunuihin. Nämä vaihdokset tuottavat tytöille suurta hupia, sillä heidän mielestään — ja syystä kyllä — pikkuvaunuissa on paljon hauskeampi olla. Kuumuuden aikana me joskus, metsän läpi ajaessamme jättäydymme pikkuvaunuinemme isoista vaunuista jälkeen, taittelemme vehreitä lehviä ja laitamme pikkuvaunuihin lehtimajan. Tämä liikkuva lehtimaja nyt täydessä vauhdissa saavuttaa isot vaunut ja Ljubotshka tällöin vinkuu hirmuisen kimakalla äänellä, minkä hän muistaa tehdä jokaisessa tilaisuudessa, joka vaan tuottaa hänelle suurta hupia.

Mutta tuossahan on jo kylä, jossa on aikomus syödä päivällistä ja levähtää. Jo tuntuu tuttu kyläinen tuoksu — haisee savulle, tervalle, lampaille, — alkaa kuulua puheäänä, askeleita, pyörien räminää; kulkustenkin ääni on jo toinen kuin avonaisella kentällä; kummallakin puolen tietä vilahtelee tuparakennuksia olkikattoinensa, veisteltynä kuisteillensa ja pikku ikkunoineen, joiden punasten tai sinisten ristikkojen takaa siellä täällä pistäytyy uteliaan akan pää. Tuossa on kylän poikasia ja tyttöjä paitasillaan: silmät selällään, kädet hajallaan he joko liikkumatta seisovat paikoillansa taikka paljain jaloin nopeasti vilistävät pölyisellä tiellä, ja Filipin uhkauksista huolimatta juoksevat ajoneuvojen jälessä, pyrkien kiipeämään vaunujen taa sidottujen matkakirstujen päälle. Tuossa juoksee miehiä esille kummallekin puolelle vaunuja, koettaen parhain sanoin ja liikkein vietellä matkustajia kukin omaan taloonsa. Tpruu! portti narahtaa ja me ajamme pihalle. Neljän tunnin levähdys ja vapaus!

II

UKKONEN.

Aurinko kallistuu länteen ja vinoilla kuumilla säteillään sietämättömästi paahtaa kaulaan ja poskiin; mahdotonta oli kajota vaunujen kuumentuneihin reunoihin; sakea tomu kohosi tieltä ja täytti ilman. Ei käynyt vähinkään tuulen henki, joka olisi tomua hajottanut. Meidän edellämme aina saman välimatkan päässä huojui tasaisesti vaunujen pölyttynyt kuomukatto, jonka takaa tuontuostakin näkyi kuskin piiska, hänen hattunsa ja Jaakon lakki. En minä tiennyt minne pääni pistää, eikä mikään voinut mieltäni kiinnittää, ei vieressäni istuvan torkkuvan Volodjan pölystä mustuneet kasvot, ei Filipin selänliikkeet, ei ajoneuvojemme pitkä varjo, joka vinottain juoksi meidän jäljessämme. Koko huomioni oli kääntynyt virstantolppiin, joista jo kaukaa otin vaaria, ja sitten pilviin, jotka oltuansa ensin hajalla taivaanrannassa nyt menivät tummiin varjoihin ja kokoontuivat yhdeksi suureksi mustaksi pilveksi. Joskus kumahteli kaukainen ukon jyrynä. Ja tämäpä viimeinen seikka pani minut ylen maltittomasti odottamaan pikaista pääsyä kestikievariin. Ukkonen herätti minussa sanomattoman raskaita tuskan ja pelon tunteita.

Lähimpään kylään oli vielä noin kymmenkunta virstaa, mutta suuri, tumma, sinisenpunerva pilvi, joka oli ties mistä ilmestynyt, liikkui ilman vähintäkään tuulta nopeasti meitä kohden. Vielä peittymätön aurinko valaisee kirkkaasti sen synkkiä muotoja ja harmaita jonoja, jotka ylettyvät taivaanrantaan asti. Silloin tällöin välähtelee etäisyydessä salama ja kuuluu heikko, yhä kasvava ja lähestyvä jymy, joka vihdoin muuttuu katkonaiseksi yli koko taivaan ulottuvaksi jyrynäksi. Vasili nousee kuskipukilta ja nostaa vaunujen kuomut, kuskit vetävät yllensä sadevaipat ja joka jyrähdyksellä ottavat lakin päästensä ja siunaavat itseänsä; hevoset pörhistävät korviansa, levittävät sieramiaan ikäänkuin haistaakseen raitista ilmaa, joka tulee lähestyvän pilven puolelta, ja entistä nopeammin vierivät vaunut pölyisellä tiellä. Oloni käy tuskalliseksi ja veri tuntuu nopeammin sykkivän suonissani. Nyt etumaiset pilvet jo alkavat peittää aurinkoa; nyt se jo viimeisen kerran pilkisti esille, valaisi kauhean synkän taivaanrannan ja peittyi. Koko seutu äkkiä muuttaa muotonsa ja synkistyy. Kas kuinka haapametsäkin jo värähtelee; lehdet saavat jonkinlaisen vaalahtavan värin, joka kirkkaasti piirtäytyy punasensinervää pilveä vastaan, ne suhisevat ja pyörivät; suurten koivujen latvat alkavat huojua ja kuivia heinätupsuja lentelee tien yli. Mustat ja valkorintaiset pääskyt, aivan kuin tahtoisivat pysäyttää meidät, liitelevät vaunujemme ympäri lentäen ihan hevosen rinnan alitse; varikset haralla siivin kiitävät vinokaria myötätuuleen; nahkapolstan alareunat, jolla me olemme suojeltu, alkavat kohoella, päästävät luoksemme kosteita tuulispäitä ja lepattavat, Salama välähtää juuri kuin vaunujemme kohdalla, häikäsee näön ja hetkeksi valaisee harmaan kankaan, sen reunustuksen ja nurkkaan painautuneen Volodjan. Samassa tuokiossa jyrähtää ihan päämme kohdalla mahtava ukkonen, joka ikäänkuin yhä korkeammalle ja korkeammalle, laajemmalle ja laajemmalle nousten ja yhä koveten vihdoin korvia täräyttävästi pamahtaa ja panee jokaisen säikähdyksestä pidättämään henkeä. Se on Jumalan viha! kuinka paljon runollisuutta on tuossa rahvaan ajatuksessa.

Pyörät pyörivät yhä pikemmin: Vasilin ja Filipinkin selästä päättäen he kumpikin myöskin pelkäävät. Vaunut kiitävät nopeasti alamäkeen ja nyt jo kolahtelevat sillan lautoihin; minä en uskalla liikahtakaan, vaan odotan joka hetki meidän kaikkien perikatoa.

Tpruu! paallikas irtausi ja yhtämittäisistä, korvia tärisyttävistä jyrähdyksistä huolimatta me olemme pakotetut pysäyttämään sillalle.

Kurottaen pääni vaunujen ikkunasta minä sydämeni pamppaillessa toivottomana seuraan Filipin paksujen, mustien sormien liikkeitä. Kiirehtimättä hän laittaa silmukan ja oikasee vetohihnat, sysäillen sivuhevosta milloin kyynärpäällään, milloin piiskan varrella.

Tuskan ja pelon tunteet kasvoivat minussa ukkosen mukana, mutta kun sitten tuli tuo jylhä äänettömyyden hetki, joka tavallisesti käy kovimman pamauksen edellä jännityin siihen määrään, että varmaan olisin kuollut mielenkuuhuun, jos tämä tila olisi vielä kymmenenkin minuuttia kauemmin kestänyt. Juuri sillä hetkellä ilmestyi sillan alta äkkiä jokin likasen ryysyiseen paitaan puettu ihmisolento, järjettömät kasvot turponeina, pää paljaana, kerittynä, epävakaisesti heiluvana, jalat jänteettöminä ja väärinä, — ja pisti vaunujen sisään jonkinlaisen punasen, kiitävän kädentyngän.

"Armollinen herra! antakaa roponen raajarikkoiselle! Jumala on teitä palkitseva!" kuului kivulloinen ääni, ja kerjäläinen tekee joka sanallensa ristinmerkin ja kumarruksen.

En voi kielin kertoa sitä värisyttävää kauhua, joka tällä hetkellä tärisytti sieluani. Tukkaani pörhöstytti ja silmäni tuijottivat pelosta sekavina kerjäläiseen...

Vasili, jonka tehtävänä oli almujen jakeleminen matkan aikana, neuvoo Filipiä miten paallikas on

kiinnitettävä, ja vasta sitten kun kaikki on valmista ja Filip ohjia käteensä kooten jo kiipee kuskipukille, alkaa Vasili kaivella sivutaskuansa. Mutta juuri kun me lähdemme liikkeelle pysähtyvät hevoset silmiä sokaisevan salaman vuoksi, joka hetkeksi täyttää tulisella valollaan koko notkon. Ja heti sen jälkeen seuraa niin armoton ukon jyrahdyys, että on kuin koko taivas sortuisi meidän ylitsemme. Tuuli yltyy vieläkin: hevosten harjat ja hännät, Vasilin kauhtana ja polstan liepeet hulmuavat samaan suuntaan ja epätoivoisesti viuhkovat raivokkaiden tuulispäiden puuskauksissa. Kuomun nahkaiselle pinnalle putosi suuri sadepisara... putosi toinen, kolmas, neljäs, ja äkkiä rupesi joku ikäänkuin rummuttamaan päämme päällä ja koko seutuun levisi tasainen sateen kohina. Vasilin kyynäspäiden liikkeistä näin hänen päästävän auki kukkaroansa: kerjäläinen yhä siunaten ja kumarrellen, juoksi ihan pyörien vieressä, että saattoi milloin tahansa ruhjoutua niiden alle. "Anna Kristuksen tähden!" Vihdoin lentää kuparikolikoita ohitsemme ja tuo onneton olento läpikastuneessa paidassansa, joka tuskin peittää hänen laihoja jäseniään, pysähtyy tuulessa huojuen keskelle tietä kolikkoa etsimään ja katoaa näkyvistämme.

Vinosti tuleva sade, jota ankara tuuli ajoi, kaatoi vettä kuin ämpäristä; Vasilin pörhöisestä selästä vuoti vesi mutaiseen lätäkköön, joka oli muodostunut nahkaiselle polstalle. Pöly, joka aluksi oli palleroitunut muuttui veteläksi liaksi, joka tarttui pyöriin, ja savisissa raitioissa alkoivat mutaiset virrat juosta. Salama välähтели leveämmin ja kalpeammin ja ukkosen jyrinä ei sateen tasaisessa kohinassa enää tuntunut niin kauhistavalta.

Mutta nyt sade jo hienonee: pilvet alkavat muodostua lainehtiviksi, ne kuultavat siitä kohden missä auringon pitäisi olla, ja harmaan vaaleiden reunojen läpitse näkyy jo hiukan sinistä taivasta. Hetken kuluttua paistaa auringon arka säde tien lätäkköihin, hienoihin sadejuoviin ja puhdistuneeseen, loistavaan maantieruohoon. Musta pilvi peittää nyt yhtä uhkaavasti vastapäistä taivaan puolta, mutta minä en enää pelkää sitä. Tunnen sanomattoman iloista, toivorikasta elämänonnea, johon raskas pelontunne on äkkiä vaihtunut. Sieluni hymyilee niinkuin virkistynyt, ilahtunut luonto. Vasili kääntää alas kauhtanansa kauluksen, ottaa hatun päästänsä ja pudistaa siitä veden; Volodja irrottaa polstan; minä kurottaudun kuomusta ja ahmin sisääni tuoretta, henkevää ilmaa. Kiiltäväksi puhdistunut katettujen vaunujen katto keikkuilee taas edessämme matkakirstuilleen, hevosten selät, mäkivyöt, ohjat, pyöränvanteet — kaikki on märkää ja kiiltää auringon säteissä, kuin olisi lakeerattu. Toisella puolella tietä on silmäkantamaton kesantopelto, jonka ainoastaan siellä täällä pienet notkelmat katkasevat. Pellon märkä multa ja ruohot loistelevat, ja tummana mattona se ylettyy aina taivaanrantaan asti; toisella puolella on haapametsä sekasin pähkinäpuiden ja tuomien kanssa. Se seisoo ikäänkuin onnesta yltäkylläisenä, ei yksikään lehti liikahta, ja hitaasti putoilevat sen pestyiltä oksilta sateen kirkkaat pisarat toiskesäisille kuivuneille lehdille. Kaikilta puolin kohoilevat iloisesti visertäen ja taas nopeasti laskeutuvat töyhtökiurut; kosteissa pensaikoissa kuuluu pikku lintujen puuhaileva liike ja metsän keskeltä kajahtelee käen kukunta. Niin valtaava on tämä metsän ihana haju kevään ukkosen jälkeen, koivun, orvokin, mädänneen lehden, kantosienen, tuomen kukkain tuoksu, etten enää voi pysyä istumassa, vaan hyppään vaunuista, juoksen pensaikkoon ja välittämättä siitä, että sadepisarat kastelevat minua, taittelen kukkivan tuomen märkiä terttuja, löyhlyttelen niitä vasten kasvojani ja nautin niiden hurmaavaa tuoksua. Välittämättä edes siitä, että saappaihini hinautuu suuret likakönttäreet ja että sukkanani ovat läpimärät, minä juoksen pitkin läiskyviä lätäköitä katettujen vaunujen akkunalle.

— Ljubotshka! Katinka! huudan minä antaen sinne muutamia kukkaterttuja: — katsokaa kuinka ihanaa!

Tytöt kiljasevat ihastustaan ilmaistakseen; Mimmi huutaen käskee poistumaan, etten joutuisi vaunujen alle.

— Ei, mutta haistahan sinä, kuinka ihanalta se tuoksuaa, huudan minä.

III

UUSI KATSANTOTAPA.

Katinka istui vieressäni pikkuvaunuissa ja sievä pää kumarassa katseli mietteissään pyörien alta pois juoksevaan pölyiseen maahan. Minä silmäilin häntä mitään puhumatta ja ihmettelin sitä surullista ilmettä, jossa ei enää ollut mitään lapsellista, ja jonka ensi kerran näin hänen ruusuisilla pikku kasvoillansa.

— No nythän jo pian pääsemme Moskovaan, sanoin minä: — mimmoisen luulet sen oikein olevan?

— En tiedä, hän vastasi haluttomasti.

— Sanohan nyt sentään: luuletko sen olevan Serpuhovia suuremman vai pienemmän...

— Mitä?

— En minä mitään.

Mutta sen vainun nojalla, jonka mukaan toinen ihminen arvaa toisen ihmisen ajatuksia ja joka on keskustelun johtolankana, Katinka ymmärsi että minua loukkasi hänen välinpitämättömyytensä; hän nosti päänsä ja katsahti minuun.

— Onko isä teille sanonut, että me tulemme asumaan mummon luona?

— On; mummo tahtoo asettua ihan meidän kanssamme asumaan.

— Kaikkienko?

— Tietysti; me tulemme asumaan yläkerrassa toisella puolella, te toisella puolella; mutta isä sivurakennuksessa; päivällistä tulemme syömään kaikki yhdessä, alhaalla mummon luona.

— Äiti sanoo, että mummo on semmoinen ylpeä — vihanen?

— Eikö mitä! Se vaan näyttää niin alussa. Kyllä se on vähän mahtava, mutta ei yhtään vihanen; päinvastoin se on hyvin hyvä ja ilonen. Olisitpa nähnyt millaiset tanssikemut oli hänen nimipäivänään!

— Pelkään häntä sentäänkin, vaikka kuka tietää tulemmeko me ollenkaan... Katinka äkkiä vaikenä ja vaipui jälleen mietteihinsä.

— Mitä niin? kysyin minä levottomana.

— Ei mitään, muuten minä vaan.

— Ei, mutta sinä sanoit "kuka tietää"...

— Niin, mitä sinä sanoitkaan niistä mummon kemuista?

— Jaa-a, paha ettette olleet siellä; vieraita oli hirveästi, noin tuhat ihmistä, soittokunta, kenraaleja, ja minäkin tanssin...Katinka! sanoin minä äkkiä keskeyttäen kuvaukseni — ethän sinä kuuntelekaan!

— Kuuntelenpa; sinä sanoit, että sinäkin tanssit.

— Miksi olet niin ikävä?

— Pitäisikö aina olla ilonen.

— Niin, mutta sinä olet hyvin muuttunut siitä asti kuin tulimme Moskovasta. Sanoppa todenperästä, lisäksi minä päättäväisesti hänen puoleensa kääntyen: miksi olet tullut tuommoiseksi kummalliseksi?

— Mikä kummallinen minä olen? vastasi Katinka vilkkaasti, joka todisti että huomautukseni oli kiinnittänyt hänen mieltänsä: — en minä ole ollenkaan kummallinen.

— Niin, mutta et sinä ole sellainen kuin ennen, jatkoin minä: — ennen näkyi, että olit yhtä meidän kanssamme, ja pidit meitä omaisinasi ja rakastit meitä niinkuin mekin sinua, mutta nyt olet tullut niin totiseksi ja etenet meistä...

— Ei yhtään...

— Ei, annas kun sanon loppuun, keskeytin minä ja aloin tuntee pientä kutkutusta nenässäni, mikä tavallisesti käy minulla kyyneliä edellä, jotka kauan pidätetyn sydämenajatuksen lausuminen aina nostaa silmiini: — sinä etenet meistä, puhelet ainoastaan Mimmin kanssa, aivan kuin et meistä tahtoisi tietääkään.

— No eihän käy laatuun aina pysyä muuttumattomanakaan; pitäähän joskus muuttuakin, vastasi Katinka, jolla oli tapana selittää kaikki jonkinlaiseksi fatalistiseksi välttämättömyydeksi, kun ei tiennyt mistä puhua.

Muistan hänen kerran riitaantuneen Ljubotshkau kanssa, joka oli sanonut häntä tyhmäksi tytöksi. Siihen hän oli vastannut: eipä kaikki voi olla viisaitakaan, pitää olla tyhmiäkin. Mutta minua ei nyt tyydyttänyt tuo vastaus, että pitäähän muka joskus muuttuakin ja minä kuulustelin häntä edelleen:

— Mistä syystä pitää joskus muuttua?

— Emmehän voi aina yhdessä asua, vastasi Katinka hiukan punastuen ja tarkasti tähyistäen Filipin selkää. — Äiti kyllä saattoi asua teidän äiti vainajanne luona, joka oli hänen ystävänsä; mutta jumalaties sopivatko he nyt yhteen kreivittären kanssa, joka kuuluu olevan niin vihanen! Ja muutenkin, pitäähän meidän joskus kuitenkin erota: te olette rikkaat — teillä on Petrovskin kartano, mutta me olemme köyhät — mammalla ei ole mitään. "Te olette rikkaat — me olemme köyhät": nuo sanat ja niiden yhteydessä olevat käsitteet näyttivät minusta tavattoman kummallisilta. Köyhiä saattoivat silloisen ymmärrykseni mukaan olla ainoastaan kerjäläiset ja talonpojat, enkä minä voinut mielikuvituksessani mitenkään sovittaa tuota köyhyyden käsitettä sulavaliikkeeseen ja sievään Katinkaan. Jos Mimmi ja Katinka olivat aina meillä asuneet, niin he minusta nähden olivat aina vastakin asuvat meillä ja kaikki oli välillämme tasaan jaettava. Eihän muuten saattanut ollakaan. Mutta nyt alkoi tuhansia uusia, epäselviä ajatuksia heidän asemansa yhdenvertaisuudesta kierrellä päässäni, ja se, että me olemme rikkaita ja he köyhiä, hävetti minua niin, että punastuin enkä voinut edes katsahtaa Katinkaan.

"Suurikin asia että me olemme rikkaita ja he köyhiä!" ajattelin minä, — "ja miten ihmeessä siitä pitää muka olla seurauksena ero! Miksi emme jakaisi tasan kaikkia mitä meillä on?" Mutta samalla ymmärsin, ettei Katinkan kanssa käy puhuminen tästä asiasta ja jokin käytännöllinen vaisto, vastahakaan noille järkiperaisille mietteille, jo puhui minulle, että hän on oikeassa ja että olisi sopimatonta selittää hänelle ajatustani.

— Voiko todella olla että sinä lähdet meiltä? sanoin minä: — kuinka me sitten rupeamme elämään erillämme?

— Minkä sille taitaa, on se minustakin paha; mutta jos niin käy, niin kyllä minä tiedän mitä minä teen...

— Rupeat näyttelijättäreksi... se on hulluutta! sanoin minä väliin, tietäen että näyttelijättäreksi rupeaminen oli hänen lempituumansa.

— Ei, tuota minä puhuin ollessani vielä pieni...

— No mitäs sinä sitten teet?

— Menen luostariin ja rupean elämään siellä, rupean käymään mustassa puvussa, samettimyssy päässä.

Katinka purskahti itkuun.

Oletteko lukija sattunut joskus eläessänne äkisti huomaamaan, että alatte katsoa kaikkia asioita ihan toisin silmin, kaikki siihen asti näkemänne esineet äkkiä kääntyvät teitä kohden toiselta tuntemattomalta puolelta? Sentapainen siveellinen muutos tapahtui minussa ensi kerran juuri tämän meidän matkamme aikana, mistä siis luenkin poikaikäni alkaneen.

Ensi kerran tuli päähäni selvä ajatus siitä, ettemme me yksin, s.o. meidän perheemme, elä maailmassa, etteivät kaikki ihmisten harrastukset pyöri meidän ympärillämme, vaan että on olemassa toinen ihmisten elämä, joilla ei ole mitään yhteistä meidän kanssamme, — jotka eivät huolehdi meidän asioitamme ja joilla ei edes ole mitään käsitystä meidän olemassaolostamme. Tietysti ennenkin tiesin tämän asian; mutta en tiennyt niinkuin nyt sain tietää, en tuntenut sitä niinkuin nyt.

Ajatus muuttuu vakaumukseksi ainoastaan yhdellä määrätyllä tavalla, ja se tapa on usein aivan äkkiarvaamaton ja omintakeinen verraten niihin tapoihin, joilla muut tulevat samaan vakaumukseen. Keskustelu Katinkan kanssa, joka oli kovasti liikuttanut minua ja pakottanut ajattelemaan hänen tulevaisuuttansa oli minulle tällöisenä ylimenona. Silmäillessäni kyliä ja kaupunkia, joiden ohi matkustimme, joissa jokaisessa asui ainakin yhtä suuri perhe kuin meidän, — nähdessäni naisia, lapsia, jotka hetken uteliaina katsoivat meidän ajoneuvojamme ja sitten ainiaaksi katosivat näkyvistämme, — talonpoikia, puutilaisia, jotka eivät ainoastaan olleet kumartamatta meille niinkuin olin tottunut näkemään Petrovskissa, vaan eivät edes katsahtaneet meihin, — juolahti ensi kerran mieleeni kysymys: mikä siis voi olla heidän harrastustensa esineenä, elleivät he ollenkaan välitä meistä? Ja siitä kysymyksestä heräsi muita kysymyksiä: miten ja millä he elävät, kuinka kasvattavat lapsiansa, opettavatko heitä, päästävätkö leikkimään, miten rankaisevat j.n.e.

IV

Moskovaan tultuani tämä katsantotapani muutos tuli vieläkin tuntuvammaksi.

Ensi kerran kohdatessani mummoa, kun näin hänen ryppyiset, laihat kasvonsa ja sammuneet silmänsä, vaihtui orjamainen kunnioitukseni ja pelkoni säälintunteeseen; mutta kun hän suudellensa Ljubotshkaa purskahti itkuun aivan kuin hänen edessään olisi ollut hänen rakastetun tytär-vainajansa ruumis, vaihtui minussa rakkaudenkin tunne sääliin. Minusta tuntui pahalta nähdä hänen suruansa meitä kohdatessaan; selvästi tuntui, että me itse emme olleet mitään hänen silmissään, — että olimme hänelle rakkaat ainoastaan muiston vuoksi; tunsin, että hänen suudellensa minun poskiani, hänellä oli vaan yksi ainoa ajatus: häntä ei ole, hän on kuollut, en näe häntä enää milloinkaan!

Isä, joka Moskovassa ei välittänyt meistä melkein ollenkaan ja, aina huolestuneen näkösenä, ilmestyi luoksemme vaan päivällisaikoina mustassa verkanutussa taikka hännystakissa, — isä, ynnä hänen suuret, avonaiset kauluksensa, hänen yönuttunsa, hänen asiamiehensä, voutinsa, kävelynsä ja metsästyksensä, olivat paljon kadottaneet minun silmissäni. Karl Ivanovitsh, joka oli äkkiä ties mistä syystä saanut päähänsä vaihtaa kunnianarvoisen ja minulle tutun kaljunsä punertavaan peruukkiin, jonka, melkein keskeltä päätä, jakoi kahtia rihmasauma, tuntui minusta niin kummalliselta ja naurettavalta, että ihmettelin kuinka en ennen ollut tuota naurettavaa puolta huomannut.

Myöskin tyttöjen ja meidän väleihin ilmestyi jonkinmoinen raja-aita; sekä heillä että meillä oli jo omia salaisuuksiamme; he ikäänkuin ylpeilivät edessämme hameinensa, jotka olivat käyneet pitemmiksi, ja me taas housunlahkeinemme. Mitä Mimmiin tulee, niin hän ilmestyi ensimmäisenä sunnuntaina päivällisille niin komeassa puvussa ja semmoisia nauhasia päässä, että heti näkyi että nyt emme enää ole maalla, ja että kaikki on täällä menevä ihan toisin kuin siellä.

V

VANHEMPI VELJENI.

Olin ainoastaan vuotta ja muutamia kuukausia nuorempi Volodjaa; me olimme kasvaneet, opiskelleet ja leikkineet aina yhdessä. Meidän välillämme ei tehty vanhemman ja nuoremman erotusta; mutta juuri niinä aikoina, joista nyt puhun, aloin ymmärtää ettei Volodja kelpaa minulle toveriksi ikänsä, halujensa ja taipumustensa puolesta. Näyttipä vielä siltä kuin olisi Volodja itsekin tuntenut vanhemmuuttansa ja ylpeilyt siitä. Tällainen ehkä valheellinenkin vakaumus herätti minussa itsetunnon, joka loukkaantui jokaisesta hänen kosketuksestaan. Jokaisessa asiassa hän oli minun yläpuolellani: huveissa, opinnoissa, riidoissa, käyttäytymisen taidossa, ja kaikki työnsi minua hänen luotansa ja sai minun tuntemaan käsittämättömiä siveellisiä kärsimyksiä. Jos silloin kuin Volodjalle ensi kerran tehtiin hollantilaisia poimupaitoja, olisin suoraan sanonut minua suuresti harmittavan etten minä ole sellaisia saanut, niin varmaan olisi minun ollut helpompi olla enkä olisi kuvaillut, että Volodja suoristaessaan kauluksiensa päitä, teki sitä ainoastaan minua loukataksensa.

Minua kiusasi erittäinkin se, että Volodja näytti toisinaan kyllä ymmärtävän minua, vaan koettavan sitä peittää.

Kuka ei ole huomannut niitä salaisia, sanattomia suhteita, jotka ilmaantuvat jossakin hymyn vivahduksessa, liikkeessä tai katseessa ihmisten kesken, jotka aina yhdessä elävät ja asuvat, kuten veljesten, ystävyksien, miehen ja vaimon, herran ja palvelijan kesken, erittäinkin kun nämät ihmiset eivät ole toisilleen kaikessa avomielliset. Kuinka paljon puoleksi lausuttuja toivomuksia, ajatuksia ja pelkoa tulla ymmärretyksi — ilmeneekään yhdessä ainoassa satunnaisessa katsahduksessa, kun silmä arasti ja epävarmasti kohtaa silmän!

Mutta ehkä minua petti tässä suhteessa liiallinen herkkyyks ja eristelemisen taipumus; ehkä Volodja ei lainkaan tuntenutkaan sitä mitä minä, Hän oli äkkipikainen, avomiellinen ja harrastuksissaan epävakainen. Innostuen mitä erilaisimpiin seikkoihin hän tavallisesti koko sielullaan antautui niihin.

Toisinaan hän esimerkiksi sai halun pikku kuvien kokoamiseen: hän piirusteli niitä itse, osteli kaikilla rahoillaan, kiusasi niitä piirustuksen-opettajaltaan, isältä, mummolta: toisinaan hän taas innostui esineihin, joilla koristeli työpöytänsä, ja keräili niitä silloin talon joka nurkasta; joskus taas antautui lukemaan romaaneja, jotka hän salaa hankki käsiinsä ja lueskeli niitä yöt päivät... Minä innostuin ehdottomastikin samoihin asioihin; vaan olin liian ylpeä kulkeakseni hänen jälkiä, ja liian nuori ja epäitsenäinen valitakseni oman tien, mutta en mitään niin kadehtinut kuin Volodjan onnellista, jalomielisen avomiellistä luonnetta, joka erittäin selvästi tuli ilmi keskinäisissä riidoissamme. Tunsin

hänen menettelevän hyvin, vaan en voinut menetellä niinkuin hän.

Kerran, mitä kovimman pöytäkorukapine-innostuksen aikana, minä tulin hänen pöytänsä luo ja rikoin vahingossa tyhjän kirjavan lasipullosen.

— Kuka on sinua pyytänyt kajoamaan minun tavaroihini, sanoi Volodja tullen huoneeseen ja huomaten epäjärjestyksen, jonka olin aikaansaanut hänen pöytänsä moninaisten koristeiden symmetriassa: — ja missä on pullo?... varmaankin sinä...

— Pudotin vahingossa; se meni rikki, vähät siitä?

— Älä ikinä *uskalla* kajota kapineihini, sanoi hän pannen kokoon särjettyä pulloa ja murhemielin katsellen sirpaleita.

— Sinä ole vaan niin hyvä, *eläkä komenna*, vastasin minä. — Jos särin, niin särin; suurikin asia!

Ja minä hymähdin, vaikken ollenkaan tuntenut siihen halua.

— Niin, sinulle se ei ole suurikaan asia, mutta minulle on, jatkoi Volodja nytkäytellen olkaansa, jonka tavan hän oli isältä perinyt: — ensin särkee ja sitten vielä nauraa, inhottava *nulikka*.

— Minä olen nulikka, mutta sinä olet iso ja tyhmä.

— En aijo kiistellä sinun kanssasi, sanoi Volodja hiukan lykäten minua: — mene matkaasi!

— Älä tuuppaile.

— Mene matkaasi

— Sanoinhan sinulle: älä tuuppa!

Volodja kävi käteeni ja tahtoi vetää minua pöydän luota: mutta minä olin jo ylimpään huippuun kiihottunut: tartuin pöydän jalkaan ja kaasin nurin koko pöydän: "siinä on sinulle!" — ja kaikki posliini- ja kristalli-esineet lentelivät kilahdellen lattialle.

— Inhottava nulikka!... huusi Volodja koettaen pelastaa putoavia kapineita.

"No nyt on kaikki välillämme loppunut, ajattelin minä tullessani huoneesta: me olemme ikipäiviksi riitaantuneet."

Iltaan asti emme puhuneet toistemme kanssa; tunsin itseni syylliseksi, pelkäsin katsahtaa häneen ja koko päivään en voinut mitään tehdä; Volodjan sitävastoin kävi tunnilla hyvin ja hän tavallisuuden mukaan jutteli ja naureskeli päivällisen jälkeen tyttöjen kanssa.

Heti kun opettaja oli lopettanut tunnin, läksin minä huoneesta: minua kammotti, hävetti ja tuntui epämukavalta jäädä kahden veljen kanssa. Historian iltatunnin jälkeen otin vihot ja suuntausin ovelle. Mennessäni Volodjan ohitse, vaikka minua halutti pysähtyä ja tehdä hänen kanssaan sovinto, minä päinvastoin rypistin silmäni ja tein kasvoni vihasiksi. Volodja samassa nosti päätään ja tuskin huomattava, hyväntahtoinen pilahymy huulilla, rohkeasti katsahti minuun. Meidän katseemme kohtasivat toisensa ja minä ymmärsin hänen ymmärtävän minua ja myös sitä, että minä ymmärrän, että hän ymmärtää, mutta jokin vastustamaton tunne saattoi minut kääntymään pois.

— Nikolenka! sanoi hän minulle aivan yksinkertaisella eikä lainkaan isällisellä äänellä: — ei viitsitä olla vihaset. Anna anteeksi, jos olen tehnyt sinulle vääryyttä!

Ja ojensi minulle kätensä.

Aivan kuin yhä ylemmäs ja ylemmäs kohoten, alkoi jokin äkkiä painaa rintaani ja ehkäistä hengitystäni; mutta se kesti ainoastaan sekunnin ajan: silmiini nousi kyyneleitä ja tuli helpompi olla.

— Anna... minulle an... teeksi, Vol... dja! sanoin minä puristaen hänen kättänsä.

Volodja katsoi minuun niinkuin ei olisi lainkaan ymmärtänyt mistä syystä silmissäni oli kyyneleitä...

MASHA.

Mutta ei yksikään niistä muutoksista, jotka katsantotavassani tapahtuivat, ollut niin hämmästyttävä minulle itselleni kuin se, jonka johdosta erästä sisäpiioistamme lakkasin pitämästä tavallisena naispalvelijana, ja aloin pitää naisena, josta muutamassa suhteessa rauhani ja onneni saattoi riippua.

Siitä saakka kuin muistan itseäni, muistan myöskin Mashaa, joka oli aina ollut talossamme ja johon en ollut milloinkaan kääntänyt vähintäkään huomiota, kunnes aloin katsella häntä toisin silmin. Masha oli noin viidenkolmatta ikäinen, kun minä olin neljäntoista; hän oli hyvin sievä, mutta pelkään kuvata häntä, pelkään että mielikuvituksessani jälleen herää hänen lumoava ja viettelevä kuvansa, joka siinä oli intohimoni aikana. Ollakseni erehtymättä sanon ainoastaan, että hän oli tavattoman vaaleaihoinen, komeasti kehittynyt, ja oli nainen; mutta minä olin neljäntoista ikäinen poika.

Eräänä semmoisena hetkenä, jolloin lukemisen sijaan mieluummin kävelee kirja kädessä pitkin huonetta ja koettaa astua ainoastaan lattian lautojen rakosia myöten, tai laulaen jotakin tyhmää pätkää, taikka piirtäen lakilla pöydän reunaan, taikka ilman mitään tarkotusta loppumattomasti toistaen jotakin lausetta, — sanalla sanoen eräänä semmoisena hetkenä, jolloin järki kieltäytyy työstä ja mielikuvitus, saatuaan ylivallan, hakee vaikutuksia, läksin luokkahuoneesta ja lystikseni laskeusin rappusten porraslavalle.

Joku kenkäniekka kulki rappusten toisessa käänteessä. Luonnollisesti halusin tietää, kuka se on, mutta äkkiä askelten kopina hiljeni ja minä kuulin Mashan äänen: "voi mikä te olette, entä kun Maria Ivanovna tulee — mitä se sanoo?"

— "Ei tule, puhui Volodjan ääni kuiskaten, ja kohta senjälkeen jokin liikahti, ikäänkuin Volodja olisi tahtonut häntä pidättää."

— "Hyi, mihin pistätte kätenne! hävetkää!" ja Masha juoksi ohitseni, huivi syrjään sysättyinä, jonka alta näkyi valkea, täyteläs kaula.

En voi lausua mihin määrin tämän salaisuuden ilmi tuleminen hämmästytti minua, mutta hämmästyksen tunne kuitenkin aivan pian antoi sijaa myötätuntoisuudelle Volodjan menettelyyn nähden: minua ei enää kummastuttanut itse hänen menettelynsä, vaan ihmettelin ainoastaan miten hän oli päässyt sen perille, että semmoinen menettely oli miellyttävää. Ja minua ehdottomasti halutti menetellä samoin.

Tuntikausia saatoin joskus viettää mitään ajattelematta porraslavalla, jännityksellä ottaen vaaria vähimmistäkin liikkeistä, joita kuului ylhäältä; mutta en vaan voinut milloinkaan pakottaa itseäni tekemään samaa kuin Volodja, vaikka sitä olisin halunnut enemmän kuin mitään muuta maailmassa. Oven taakse piiloutuneena minä joskus raskasta kateutta ja mustasukkaisuutta tuntien kuuntelin teuhaamista, joka tapahtui ylhäällä piikain puolella, ja ajattelin: mimmoiseltahan tuntuisikaan, jos minä menisin ylös ja samoin kuin Volodja rupeisin suutelemaan Mashaa? mitä sanoisin hänelle paksuine nenineni ja töröttävine tupsuineni, kun hän kysyisi minulta mitä tarvitsen? Joskus kuulin Mashan sanovan Volodjalle: kiusan kappale! mitä te oikeastaan tahdotte minusta, menkää tiehenne, vallaton... eipä Nikolai Petrovitshkaan milloinkaan tule tänne kujeilemaan!... Hän ei tiennyt, että Nikolai Petrovitsh istuu tällä hetkellä rappusten alla ja olisi valmis antamaan kaikkensa ollakseen vaan sen vallattoman Volodjan asemassa.

Olin luonteeltani ujo, mutta ujouttani enensi vielä rumuuteni tieto. Ja olen vakuutettu siitä, ettei millään ole niin silmään pistävää vaikutusta ihmisen kehityksen suuntaan, kuin hänen ulkomuodollaan, eikä niin paljon ulkomuodollaan kuin tiedolla sen miellyttäväisyydestä tai epämiellyttäväisyydestä. Olin liian itserakas voidakseni tottua asemaani, lohdutin itseäni ketun lohdutuksella: että viinirypäleet eivät olleet vielä kypsiä s.o. koetin halveksia kaikkia niitä huveja, joita miellyttävä ulkonäkö tuottaa, joita Volodja käytti hyväkseen ja joita koko sydämmessäni kadehdin, sekä ponnistin järkeni ja mielikuvitukseni kaikki voimat löytääkseni nautintoa ylpeässä yksinäisyydessä.

VII

HAULIA.

— Jumalan tähden, ruutia!... huudahti Mimmi säikähdyksestä hengästyneellä äänellä. — Mitä ihmeitä

te teette? Tahdotteko polttaa koko talon ja hävittää meidät!

Ja sanomattoman lujamielisen näköisenä Mimmi käski kaikkien syrjäytyä ja suurin askelin lähestyi lattialle varisseita haulia ja, halveksien vaaraa, joka olisi voinut syntyä odottamattomasta räjähdyksestä, alkoi polkea niitä jaloilla. Kun vaara oli hänen käsityksensä mukaan sivuutettu, hän kutsui Mihein esille ja käski hänen viskata kaiken tuon *ruudin* jonnekin kauas pois mieluummin veteen, ja ylpeästi pitsimysyönsä keikuttaen suuntausi vierashuoneeseen. "Todella mainiosti heitä pidetään silmällä", murahteli hän.

Kun isä tuli sivurakennuksesta ja me lähdimme hänen kanssaan mummon luo, niin Mimmi siellä jo istui ikkunan ääressä ja jonkinlainen salaperäisen virallinen ilme kasvoilla katseli ankarasti oven ohi. Hän piteli kädessään jotain, joka oli kääritty moneen paperipalaan. Arvasin, että käärössä oli haulia ja että mummolle oli jo kaikki kanneltu.

Paitsi Mimmiä oli mummon huoneessa vielä sisäpiika Gasha, joka, päättäen hänen punasen vihasista kasvoistaan, oli kovasti kiihottunut, ja tohtori Blumenthal, pieni, rokonarpinen mies, joka koetti rauhoittaa Gashaa, tehden silmillä ja päällä salaperäisiä suostuttamisen merkkejä.

Mummo itse istui vähän syrjittäin ja pani pasianssia — niin sanottua "Matkailijaa", mikä oli aina merkinä arveluttavan epäsuotuisasta mielentilasta.

— Miten voitte tänään, maman? oletteko hyvin nukkunut? sanoi isä kunnioituksella suudellen hänen kättänsä.

— Aivan erinomaisesti, ystäväni, pitäisipä teidän tietää, että olen aina aivan terve, vastasi mummo äänellä ikäänkuin isän kysymys olisi ollut mitä sopimattomin ja loukkaavin. — Saanko minä siis puhtaan nenäliinan, vai en? jatkoi hän kääntyen Gashaan.

— Olen antanut, vastasi Gasha osottaen lumivalkoista batistinenäliinaa, joka oli pantu nojatuolin kädensijalle.

— Viekää pois tämä likanen rääsy ja antakaa minulle puhdas, ystäväni.

Gasha meni vaatekaapin luo, veti auki laatikon ja paiskasi sen jälleen kiinni niin voimakkaasti, että ikkunat tärähtivät huoneessa. Mummo katsahti ankarasti meihin kaikkiin ja yhä seurasi piian kaikkia liikkeitä. Kun tämä antoi hänelle minusta nähden juuri saman nenäliinan, sanoi mummo:

— Milloin vihdoinkin ajotte hieroa minulle tupakkaa, ystäväni?

— Sittekun joudan.

— Mitä sanotte?

— Teen sen kohta.

— Ellette tahdo palvella minua, ystäväni, niin olisitte suoraan sanonut: olisitte jo kauan sitten ollut vapaa.

— Päästäkää vaan, kukapa sitä itkee, murisi piika puoliääneen.

Silloin tohtori alkoi räpytellä hänelle silmää, mutta hän katsahti niin vihasesti ja varmasti tohtoriin, että tämä meni hämille ja rupesi leikkimään kellonavaimensa kanssa.

— Näettekö ystäväni, sanoi mummo kääntyen isään, kun Gasha yhä muristen meni huoneesta: näettekö kuinka minulle vastataan omassa talossani?

— Sallikaa, maman, että minä itse hieron teille tupakkaa, sanoi isä, joka mummon sanoista oli nähtävästi joutunut hyvin vaikeaan asemaan.

— Ei, paljon kiitoksia: siksihän se onkin niin röyhkeä minulle, että tietää kenenkään muun ei voivan hieroa tupakkaa niinkuin minä tahdon. Onko teillä, ystäväni, tietoa siitä, jatkoi mummo hetken vaiti oltuaan: — että lapsenne olivat äsken polttaa poroksi koko talon?

Isä katsoi kunnioittavalla uteliaisuudella mummoon.

— Niin katsokaa millä he leikkivät! Näyttäkää herralle, sanoi hän kääntyen Mimmiin.

Isä otti käteensä haulit eikä voinut olla naurahtamatta.

— Mutta nuohan on haulia, maman, sanoi hän: — eihän se ole mitään vaarallista.

— Olen teille suuresti kiitollinen, ystäväni, että opetatte minua, olen vaan liian vanha...

— Hermot, hermot! kuiskasi tohtori.

Ja nyt isä paikalla kääntyi meihin:

— Mistä olette saaneet? ja kuinka uskallatte leikkiä semmoisilla kapineilla?

— Turhaa on heitä kuulustella, pitää kysyä *lastenhoitajalta*, sanoi mummo pannen erityisesti, halveksivan painon sanaan *lastenhoitaja*: — miksei hän katso paremmin perään.

— Voldemar sanoi, että Karl Ivanovitsh itse on antanut hänelle tämän ruudin, pisti Mimmi väliin.

— No, siitä nyt näette mikä mies se on, jatkoi mummo: — ja missä hän on, tuo lastenhoitaja, mikä hänen nimensä olikaan? käskekää tänne!

— Minä lupasin hänen mennä vieraisiin, sanoi isä.

— Se on aivan sopimatonta; hänen pitää aina olla saapuvilla. Lapset eivät tosin ole minun, vaan teidän, eikä minulla siis ole oikeutta neuvoa teitä, koska te muutenkin olette viisaampi minua, jatkoi mummo: — mutta näyttäisi jo toki olevan aika hankkia heille todellinen kotiopettaja tuon lapsenhoitajan, saksalaisen moukan sijaan. Niin, *typerän moukan*, joka ei heille voi mitään muuta opettaa kuin huonoja tapoja ja tyroolilaisia renkutuksia. Missä ihmeen tarkoituksessa, kysyn minä, opetetaan lapsille tyroolilaisia lauluja. Vaikka kukapa nyt enää ehtisi näitä asioita ajatella, ja tehkää siis niinkuin tahdotte — se on oma asianne —

Sana "nyt enää" merkitsi "kun ei heillä ole äitiä"; — se herätti mummossa surullisia muistoja: hän laski alas katseensa valokuvalla varustettuun nuuskarasiaan ja vaipui mietteihinsä.

— Olen jo kauan sitten ajatellut tätä asiaa, kiirehti isä sanomaan: — ja olen vaan odottanut tilaisuutta neuvotellakseni teidän kanssanne, maman: eiköhän olisi syytä kutsua kotiopettajaksi St Jérômea, joka nykyään antaa heille opetusta tuntikaupalla?

— Ja mainiosti tekisit, ystäväni, sanoi mummo entistä paljoa tyytyväisemmällä äänellä: — St Jérôme on ainakin oikea gouverneur, joka käsittää kuinka ovat kasvatettavat des enfants de bonne maison, eikä mikään moukkamainen lastenhoitaja, joka korkeintaan voi kuljettaa heitä kävelemässä.

— Tahdon vielä huomenna puhua hänen kanssaan, sanoi isä.

Ja todellakin kahden päivän kulutta tämän keskustelun jälkeen Karl Ivanovitsh luovutti paikkansa nuorelle ranskalaiselle keikarille.

VIII

KARL IVANOVITSHIN HISTORIA.

Myöhään illalla sen päivän aattona, jona Karl Ivanovitshin oli ikuisiksi lähteminen meiltä, hän pumpulisessa yönutuksessa ja punasessa myssyssään seiso i vuoteensa vieressä kumartuneena kapsäkin yli, johon hän tarkkuudella pakkasi tavaroitansa.

Karl Ivanovitsh kohteli meitä viimeisinä aikoina erikoisen kuivasti: aivan kuin olisi välttänyt kaikkia suhteita välillämme. Niinpä nytkin, astuessani huoneeseen, hän vaan katsahti minuun kulmiensa alta ja sitten taas uudestaan ryhtyi pakkaamaan. Minä panin pitkäkseni omalle vuoteelleni, mutta Karl Ivanovitsh, joka oli ennen ankarasti kieltänyt näin tekemästä, ei nyt sanonut minulle mitään, ja kun ajattelin, ettei hän enää ole meitä koskaan toruva eikä mistään estävä, — ettei hänellä ole enää oleva meidän kanssamme mitään tekemistä, kävi lähestyvä ero kipeästi sydämmeeni. Minua alkoi surettaa, ettei hän enää rakasta meitä ja halusin ilmaista hänelle tämän tunteeni.

— Antakaahan minä autan teitä, Karl Ivanovitsh, sanoin minä häntä lähestyen.

Karl Ivanovitsh katsahti minuun ja uudestaan kääntyi pois, mutta nopeassa katsahduksessa, jonka hän heitti minuun, luin jotakin muuta kuin välinpitämättömyyttä, joksi olin selittänyt hänen kylmäkiskoisuuttansa; — siinä oli vilpítőntä, syvää surua.

— Jumala näkee ja tietää kaikki, ja kaikki riippuu Hänen pyhästä tahdostansa, sanoi hän suoristaen itseänsä koko pituudelleen ja syvästi huokuen. Niin se on, Nikolenka, jatkoi hän huomattuaan minun katsovan häneen vilpittömällä osanotolla: — kohtaloni on — olla onneton lapsuudestani hamaan ruumisarkkuun saakka. Minulle on aina kostettu pahalla sitä hyvää, jota olen ihmisille tehnyt, enkä odota palkintoa tältä maailmalta, vaan ainoastaan tuolta, sanoi hän viitaten taivaaseen päin. — Jospa tietäisitte elämäkertani ja mitä kaikkea olen saanut tässä elämässä kestää!... Olen ollut suutarina, olen ollut sotamiehenä, olen ollut *maanpakolaisena*, olen ollut tehtailijana, olen ollut opettajana, ja nyt olen vihdoin päässyt — nollaksi! — ja Jumalan pojan tavalla minä en tiedä mihin päätäni kallistaa, lopetti hän ja silmänsä sulki vajosi nojatuoliinsa. Huomattuani, että Karl Ivanovitsh on siinä tunteellisessa mielentilassa, jolloin hän välittämättä kuulihoista omaa itseänsä varten lausuu julki sydämensä ajatuksia, minä vaieten ja yhä hänen hyväntahtoisia kasvojansa tähystäen istuin vuoteelle.

— Te ette ole enää lapsi, te voitte ymmärtää. Minä juttelen teille elämäkertani ja kerron kaikki mitä olen kärsinyt. Joskus muistatte vanhan ystäväanne, joka paljon rakasti teitä, lapsukaiset!...

Karl Ivanovitsh nojasi kätensä pöytään, joka oli hänen vieressään, nuuskasi ja kääntäen silmänsä taivasta kohden alkoi kertomuksensa tuolla omituisella vakaalla kurkkuäänellä, jota hän tavallisesti käytti meille sanellessaan:

— *Minä olen ollut onneton hamasta äitini kohdusta saakka.* Das Unglück verfolgte mich schon im Schosse meiner Mutter! toisti hän vieläkin tunteellisemmin.

Koska Karl Ivanovitsh oli monasti ennenkin samassa järjestyksessä, samoilla sanoilla ja ihan samalla äänenpainolla kertonut minulle elämäkertansa, niin luulen voivani esittää sen melkein sanasta sanaan niinkuin hän sen kertoi. Oliko hänen elämäkertansa todellakin semmoinen, vai oliko kertomus hänen mielikuvituksensa tuotetta, jonka kenties synnytti hänen yksinäisyytensä meidän talossamme, niin että hän vihdoin itsekin alkoi usein toistettua kertomustaan uskoa, vai koristeliko hän ainoastaan mielikuvituksen väreillä todellisia tapauksia elämästään, — sitä en ole tähän päivään asti voinut ratkaista. Todeksi sitä pitäisi uskoa, kun ottaa huomioon sen elokkaan tunteellisuuden ja metodillisen johdonmukaisuuden, jolla se oli kerrottu ja mikä on todenmukaisuuden päätunnusmerkkejä; toiselta puolen oli kertomuksessa liian paljon runollisia kauneuksia, niin että juuri nuo kauneudet herättivät epäilystä.

"Suonissani virtaa kreivien von Sommerblattien jalo veri! In meinen Adern fließt das edle Blut der Graven von Sommerblatt! Olen syntynyt kuusi viikkoa häiden jälkeen. Äitini mies (minä nimitin häntä papaksi) oli arendaattorina kreivi Sommerblattilla. Hän ei voinut unohtaa äitini häpeätä eikä rakastanut minua. Minulla oli pieni veli, Johan, ja kaksi sisarta; mutta vieras minä olin omassa kodissani! Ich war ein Fremder in meiner eigenen Familie! Kun Johan teki tyhmyyksiä, sanoi pappa: 'tuo lapsi ei tule antamaan minulle hetkeäkään rauhaa!' ja minua toruttiin ja rangaistiin. Kun sisarukset riitaantuivat keskenään, sanoi pappa: 'Kaarlostaa ei tule milloinkaan tottelevaista poikaa!' ja minua toruttiin ja rangaistiin. Hyvä äitini oli ainoa, joka minua rakasti ja hellästi kohteli. Usein hän puhui minulle: 'Karl, tulkaa tänne huoneeseeni', ja hän salaa suuteli minua. 'Karl, Karl raukkani, sanoi hän — ei kukaan rakasta sinua, mutta minä en vaihtaisi sinua kehenkään. Yhtä ainoata pyytää sinulta sinun äitisi, puhui hän minulle: — opi hyvin ja pysy aina rehellisenä, niin Jumala ei ole sinua jättävä! Trachte nur ein ehrlicher Deutscher zu werden — sagte sie — und der liebe Gott wird dich nicht verlassen!' ja minä tein parastani. Kun olin täyttänyt neljätoista vuotta ja pääsin ripille, sanoi mamma papalle: 'Karl on tullut suureksi pojaksi, Gustaf, mitä me hänen kanssansa teemme?' Ja pappa vastasi: 'en minä tiedä.' Silloin mamma sanoi: 'antakaamme hänet kaupunkiin herra Schulzille, tulkoon hänestä suutari!' — ja pappa vastasi: 'hyvä', und mein Vater sagte: 'gut'. Kuusi vuotta ja seitsemän kuukautta asuin minä kaupungissa suutarimestarin luona, ja isäntä rakasti minua. Hän sanoi: 'Karl on hyvä työmies ja pian on hänestä tuleva minulle Geselle!' mutta... ihminen päättää, Jumala säätää... Vuonna 1796 oli määrätty kutsunta, ja kaikki, jotka kelpasivat palvelukseen kahdeksannesta kahdenteenkymmenenteen ensimmäiseen ikävuoteen saakka kutsuttiin kokoon kaupunkiin.

"Pappa ja veli Johan saapuivat kaupunkiin ja me menimme yhdessä arvannostoon, joka ratkaisi kenen oli sotamieheksi tuleminen kenen ei. Johan veti pahan numeron — ja hän olisi joutunut sotamieheksi, minä vedin hyvän numeron — enkä olisi tarvinnut joutua sotamieheksi. Ja pappa sanoi: 'minulla oli yksi ainoa poika ja siitkö minun on eroaminen! Ich hatte einen einzigen Sohn und von diesem muss ich mich trennen!'

"Minä otin häntä kädestä ja sanoin: 'miksi niin puhutte, pappa? Tulkaa kanssani, minä sanon teille jotain.' Ja pappa tuli. Pappa tuli ja me istuimme ravintolaan pienen pöydän ääreen. 'Antakaa meille pari seideliä', sanoin minä ja meille annettiin oluet. Me joimme lasillisen kumpikin, ja veli Johan myöskin joi.

— "'Pappa! sanoin minä: — älkää puhuko niin, että teillä on yksi ainoa poika ja siitkö teidän on eroaminen. Minun sydämeni tahtoo pakahtua, kun semmoista kuulen. Veli Johan älköön tulko sotamieheksi, minä tulen sotamieheksi... Karl ei ole täällä kellekään tarpeellinen ja Karl tulee

sotamiehiksi."

— "'Te olette rehellinen mies, Karl Ivanovitsh!' sanoi minulle pappa ja suuteli minua. — 'Du bist ein braver Bursche!' sagte mir mein Vater und küsste mich!

"Ja minusta tuli sotamies."

IX

EDELLISEN LUVUN JATKO.

"Silloin oli hirveä aika, Nikolenka, jatkoi Karl Ivanovitsh, — silloin oli Napoleon. Hän tahtoi vallottaa Saksan ja me puolustimme isänmaata viimeiseen veripisaraan asti! und wir verteidigten unsern Vaterland bis auf dem letzten Tropfen Blut!

"Minä olin Ulmin luona, minä olin Austerlizin luona! minä olin Wagramin luona! ich war bei Wagram!"

— Oletteko todellakin sotinut? — kysyin minä kummastellen katsellen häneen. — Oletteko todellakin tappanut ihmisiä?

Karl Ivanovitsh rauhoitti minut heti tämän kysymyksen suhteen.

"Kerran ranskalainen grenadier jäi omasta joukostaan jäljelle ja kaatui tielle. Minä juoksin kiväärilleni ja tahdoin pistää hänen läpitsensä, aber der Franzose warf sein Gewehr und rief pardon, ja minä päästin hänet!

"Wagramin luona Napoleon ajoi meidät saareen ja piiritti sen, niin ettemme mistään kautta voineet pelastua. Kolme vuorokautta olimme ilman ruokavaroja, seisten polvia myöten vedessä, Napoleon, ilkiö, ei ottanut meitä vangiksi eikä päästänyt vapauteen! und der Bösewicht Napoleon wollte uns nicht gefangen nehmen und auch nicht frei lassen!

"Neljäntenä vuorokautena meidät otettiin jumalankiitos vangiksi ja vietiin linnaan. Jaloissani oli siniset housut, ylläni sotilaspuku hyvästä kankaasta, viisitoista talaria ja hopeakello — lahja papaltani. Ranskalainen sotamies vei kaikki. Onneksi jäi minulle neljä tukaattia, jotka mamma oli ommellut villapaitaani. Niitä ei kukaan löytänyt.

"Linnaan en tahtonut kauan jäädä, vaan päätin paeta. Kerran, suurena juhlapäivänä, sanoin kersantille, joka meitä vahti: 'Herra kersantti, nyt on suuri juhlapäivä, minä tahtoisin sitä viettää. Tuokaapa tänne kaksi pullollista madeiraa, niin juomme yhdessä.' Ja kersantti vastasi: 'hyvä'. Kun kersantti oli madeiran tuonut ja me olimme juoneet lasillisen kumpikin, otin minä häntä kädestä ja sanoin: 'Herra kersantti, onhan teilläkin isä ja äiti?...'. Hän vastasi: 'on, herra Mauer...' — 'Minun isäni ja äitini, sanoin minä, — eivät ole kahdeksaan vuoteen nähneet minua eivätkä tiedä olenko elossa vai ovatko luuni jo aikaa sitten kosteassa mullassa. Oo, herra kersantti! minulla on kaksi tukaattia villapaitaani ommeltuina, ottakaa ne ja päästäkää minut. Tulkaa minun hyväntekijäkseni ja minun äitini on koko ikänsä rukoileva teidän edestänne Kaikkivaltiaasta Jumalaa!'

"Kersantti joi madeiralasin ja sanoi: 'Herra Mauer, pidän teistä paljon ja surkuttelen teitä, mutta te olette vanki ja minä sotamies!' Minä puristin hänen kättänsä ja sanoin: 'herra kersantti!' ich drückte ihm die Hand und sagte: 'Herr Serjant.'

"Ja kersantti sanoi: 'te olette köyhä ihminen, enkä minä huoli rahoistanne vaan autan teitä. Kun minä menen maata, ostakaa te sangollinen paloviinaa sotamiehille, ja he nukkuvat. Minä en käännä katsettani teihin päin.'

"Hän oli hyvä mies. Minä ostin sangollisen paloviinaa ja kun sotamiehet päihtyivät, vedin minä saappaat jalkaani, puin ylleni vanhan sinellin ja läksin salaa ulos ovesta. Minä menin vallille aikoen hypätä alas, mutta siellä oli vettä enkä minä tahtonut tärvellä viimeistä pukuaani: minä menin portille.

"Vahtisotamies käveli pyssyineen edestakasin ja näki minut. 'Qui vive?' sagte er auf ein Mal, mutta minä olin vaiti. 'Qui vive?' sagte er zum zweiten Mal ja minä olin yhä vaiti. 'Qui vive?' sagte er zum dritten Mal. Ja minä läksin pakoon. Minä hyppäsin veteen ja pääsin toiselle puolelle. Ich sprang ins Wasser, kletterte auf die andere Seite und machte mich aus dem Staube.

"Koko yön minä juoksin pitkin tietä, mutta kun tuli päivä, niin pelkäsin että minut tunnetaan ja piilouduin korkeaan ruislaihoon. Siellä laskeusin polvilleni, panin käteni ristiin, kiitin taivaallista Isää pelastuksestani ja nukuin rauhoittuneena. Ich danke dem Allmächtigen Gott für Seine Barmherzigkeit und mit beruhigtem Gefühl schlief ich ein.

"Heräsin illalla ja läksin eteenpäin. Yhtäkkiä saavuttaa minut suuret saksalaiset kuormarattaat, kaksi pikimustaa hevosta edessä. Rattailla istui hyvin puettu mies poltellen tupakkaa ja katseli minua. Minä kuljin hiljaa eteenpäin, jotta rattaat olisivat ajaneet edelleni, mutta minä kuljin hitaasti ja rattaat ajoivat hitaasti ja mies katseli minua; minä kuljin nopeammin ja rattaat ajoivat nopeammin ja mies katseli minua. Minä istuin tiepuoleen; mies pysäytti hevosensa ja katseli minua. 'Nuori mies, hän sanoi, — minne vaellatte näin myöhään?' Minä vastasin: 'olen matkalla Frankfurtiin.' — 'Istukaahan rattailleni, tässä on tilaa, ja minä vien teidät perille... Miksi ei teillä ole mitään evästä mukanne, miksi partanne ei ole leikely ja vaatteenne ovat liassa?' sanoi hän minulle, kun minä olin rattaille istunut. 'Minä olen köyhä ihminen, vastasin hänelle, — aikomukseni on hakea työtä jostakin tehtaasta; mutta vaatteeni ovat likaset siksi, että olen tiellä kompastunut.' — 'Tuo ei ole totta, nuori mies, sanoi hän, — tie on nyt kuiva.'

"Ja minä olin vaiti.

"Sanokaa minulle puhdas tosi, vaati se hyvä ihminen: — kuka olette ja mistä tulette? näköne miellyttää minua ja jos olette rehellinen mies, autan minä teitä.'

"Ja minä kerroin hänelle kaikki. Hän sanoi: 'hyvä on, nuori mies, lähtekää nyt minun köysitehtaalleni. Minä annan teille työtä, vaatteita, rahoja, ja te tulette asumaan luonani.'

"Ja minä sanoin: 'hyvä.'

"Me tulimme köysitehtaalle ja hyvä mies sanoi vaimollensa: 'tuossa on nuori mies, joka on taistellut isänmaansa puolesta ja karannut vankeudesta; hänellä ei ole kotia, ei vaatteita, ei leipää. Hän on asuva luonani. Antakaa hänelle puhtaita vaatteita, syöttäkää häntä.'

"Puolitoista vuotta olin minä köysitehtaalla ja isäntäni rupesi minusta niin pitämään, ettei tahtonut päästää pois. Ja minun oli hyvä olla. Olin silloin kaunis mies, olin nuori, pitkäkasvuinen, silmät siniset, nenä roomalainen... ja Madame L. (en voi ilmaista hänen nimeänsä) isäntäni vaimo, oli nuori, sievä nainen. Ja hän rakastui minuun.

"Nähtyään minut hän sanoi: 'herra Mauer, kuinka äitinne kutsuu teitä?' Minä vastasin: 'Karlchen.'

"Ja hän sanoi: 'Karlchen, istukaa viereeni.'

"Minä istuin hänen viereensä, ja hän sanoi: 'Karlchen, suudelkaa minua.'

"Minä suutelin, ja hän sanoi: 'Karlchen, minä rakastan teitä niin, etten voi enää kestää, ja hän alkoi vavista'."

Karl Ivanovitsh teki nyt pitkän paussin ja ylöspäin katsellen ja päätänsä keikutellen alkoi hymyillä niinkuin hymyilevät ihmiset suloisten muistojen vallassa ollessaan.

"Niin', alkoi hän jälleen, oikaisten itseänsä nojatuolissa ja kääraisten yönuttuansa ympärilleen, — 'paljon olen minä kokenut elämässä sekä hyvää että pahaa; mutta tässä on todistajani', sanoi hän katsahtaen kanavavaatteeseen ommeltuun vapahtajan kuvaan, joka riippui hänen vuoteensa yläpuolella, — ei kukaan voi sanoa, että Karl Ivanovitsh olisi epärehellinen mies! Minä en tahtonut mustalla epäkiitollisuudella palkita sitä hyvää, jota herra L. oli minulle tehnyt, ja päätin karata hänen luotansa. Illalla, kun kaikki olivat menneet maata, minä kirjoitin kirjeen isännälleni ja panin sen huoneeni pöydälle, otin vaatteeni, kolme talaria rahaa ja läksin salaa ulos. Ei kukaan ollut minua nähnyt ja minä läksin pitkin tietä."

X

JATKO.

"Yhdeksään vuoteen en ollut äitiäni nähnyt, enkä tiennyt oliko hän elossa vai maan mustassa mullassa. Minä saavuin isänmaahani. Kaupunkiin tultuani aloin kysellä missä asuu Gustaf Mauer, joka

oli muinoin arendaattorina kreivi Sommerblatilla? Ja minulle vastattiin: 'kreivi Sommerblatt on kuollut ja Gustaf Mauer asuu nyt valtakadun varrella ja pitää liköörikauppaa.' Minä puin uudet liivit ylleni, tehtailijan lahjottaman hyvän verkanutun, kampasin hyvin tukkani ja läksin pappani likööripuotiin. Sisar Mariechen istui puodissa ja kysyi minulta mitä tarvitsen. Minä vastasin: 'saako täällä juoda lasillisen likööriä?' Ja hän sanoi: 'Vater! nuori mies pyytää lasillisen likööriä.' Ja pappi sanoi: 'anna nuorelle miehelle lasillinen likööriä.' Minä istuin pikku pöydän ääreen, join likööriä, polttelin tupakkaa ja katselin pappaa, Mariechenia ja Johania, joka myöskin oli puotiin tullut. Puheensa sivussa pappi sanoi minulle: 'te varmaan tiedätte, nuori mies, missä nykyään armeijamme seisoo.' Minä vastasin: 'minä tulen juuri armeijasta ja se seisoo Wienin luona.' — 'Poikamme, sanoi pappi, — oli sotamies, eikä ole yhdeksään vuoteen meille mitään kirjottanut, ja me emme tiedä onko hän hengissä vai kuollut. Vaimoni itkee häntä alituisesti...' — Minä polttelin tupakkaa ja sanoin: 'mikä oli poikanne nimi ja missä hän palveli? ehkäpä minä hänet tunnenkin...' — 'Hänen nimensä oli Karl Mauer, ja hän palveli itävaltalaisissa jääkärikunnissa', sanoi pappi. — 'Hän on pitkäkasvuinen ja kaunis mies, niinkuin tekin', sanoi sisar Mariechen. Minä sanoin: 'minä tunnen teidän Kaarlomme.' — 'Amalia!' — sagte auf ein Mal mein Vater — 'tulkaa tänne, täällä on mies, joka tuntee meidän Kaarlomme.' Ja minun rakas pikku äitini tulee ulos peräovesta. Minä heti tunsin hänet. 'Tekö tunnette meidän Kaarlomme?' hän sanoi, katsahti minuun, kalpeni ja alkoi vavista! — 'Tunnen, minä olen nähnyt häntä', minä sanoin enkä uskaltanut nostaa silmiäni häneen; sydämmeni oli pakahtua. — 'Minun Kaarloni elää!' sanoi äitini, — 'Jumalankiitos. Missä hän on, minun rakas Kaarloni? Minä kuolisin rauhallisena, jos vielä kerran vois nähdä häntä, minun rakasta poikaani, mutta Jumala ei sitä tahdo', ja hän alkoi itkeä... Nyt en voinut enää kestää... 'Äiti!' minä sanoin, 'minä olen teidän Kaarlomme!' Ja hän kaatui minun käsiini..."

Karl Ivanovitsh peitti silmänsä ja hänen huulensa vavahtelivat.

"'Mutter!' — sagte ich — 'ich bin ihr Sohn, ich bin ihr Karl!' und sie sturzte mir in die Arme", toisti hän vähän rauhottuneena, ja pyyhki suuria vesikarpaloita poskiltansa.

"Mutta Jumala ei suonut minun päättää päiväni kotona. Minun kohtaloni oli onnettomuus! das Unglück verfolgte mich überall!... Minä sain olla kotonani ainoastaan kolme kuukautta. Eräänä sunnuntaina olin kahvilassa, edessäni oli lasillinen olutta, minä polttelin piippua ja juttelin tuttavieni kanssa politiikkaa, Frans keisaria, Napoleonista, sodasta, ja jokainen lausui ajatuksensa. Vieressämme istui tuntematon herra harmaassa palttoossa, joi kahvia, poltteli tupakkaa, eikä puhunut mitään kanssamme. Er rauchte sein Pfeifchen und schwieg still. Kun yövartija oli huutanut 'kello on kymmenen lyönyt', otin minä lakkini, maksoin ja läksin kotiin. Puoliyön aikaan joku koputtaa ovelle. Minä heräsin ja sanoin: 'kuka siellä?' 'Macht auf!' Minä sanoin: 'ilmaiskaa kuka olette ja minä aukasen.' Ich sagte: 'sagt wer ihr seid und ich werde aufmachen.' 'Macht auf in Nahmen des Gesetzes!' sanoi joku oven takaa. Ja minä aukasin. Kaksi sotamiestä seisoivat kiväärineen oven takana ja huoneeseen astui tuntematon mies harmaassa palttoossa, sama, joka oli istunut vieressämme kahvilassa. Hän oli urkkija! Es war ein Spion!... 'Seuratkaa minua!' sanoi urkkija. 'Hyvä on', sanoin minä... Minä vedin saappaat ja housut jalkaani ja pukiessani kävin pitkin huonetta.

"Sisäissäni kiehui: minä ajattelin itsekseni — hän on konna! Kun tulin seinän luo, missä miekkani riippui, minä äkkiä tartuin siihen ja sanoin: 'sinä olet urkkija; puolusta itseäsi! du bist ein Spion, verteidige dich!' Ich gab ein Hieb vasemmalle, ein Hieb oikealle, ja yhden iskun suoraan päähän. Urkkija kaatui! Minä sieppasin kapsäkkini ja rahani ja hyppäsin ulos ikkunasta. Ich nahm mein Mantelsack und Beutel und sprang zum Fenster hinaus. Ich kam nach Ems, siellä tulin kenraali Sazinin tuttavuuteen. Hän mieltäi minuun, hankki lähettiläältä passin ja otti minut mukaansa Venäjälle lasten opettajaksi. Kenraali Sazinin kuoltua, pyysi teidän äitinne minut luoksensa. Hän sanoi: 'Karl Ivanovitsh! jätän lapseni teidän huostaanne, rakastakaa heitä, ja minä en ole koskaan jättävä teitä, minä olen teidän vanhuutenne turvaava.' — Nyt ei häntä enää ole ja kaikki on unohdettu. Palkaksi kaksikymmenvuotisesta palveluksestani on minun nyt vanhoina päivinäni meneminen kadulle leipäkannikkaa hakemaan. Jumala tämän näkee ja tämän tietää ja tämä on Hänen pyhä tahtonsa, mutta kovin on minun kuitenkin sääli teitä, lapsukaiset!" päätti Karl Ivanovitsh vetäen minua kädestä luoksensa ja suudellen päähän.

XI

YKSIKKÖ.

Vuosisurun päätyttyä mummo vähän toipui kohdanneesta onnettomuudesta ja alkoi jo vähitellen ottaa

vastaan vieraita, erittäinkin lapsia — ikäisiäni poikia ja tyttöjä.

Ljubotshkan syntymäpäivänä 13 päivänä joulukuuta saapui meille jo ennen päivällistä ruhtinatar Kornakov tyttärineen, rouva Valahina Sonitshkansa kanssa, Ilinka Grapp ja kaksi Iiviniien nuorinta veljestä.

Puheen, naurun ja häärinän melu kuului jo ylös meille alakerroksesta, mihin koko seurue oli kokoontunut, mutta me emme voineet rientää sinne ennen aamutuntiemme loppumista. Luokkahuoneessa riippuvalla taululle oli merkitty: Lundi, de 2 à 3 maitre d'histoire et de géographie; ja tätäpä maitre d'histoire oli ensin odotettava, kuultava ja saatettava, ennenkuin pääsi vapaaksi. Oli jo kaksikymmentä minuuttia yli kaksi, mutta historian opettajaa ei kuulunut eikä näkynyt edes kadulla, jota myöten hänen oli tuleminen ja jonne minä silmäilin kovasti toivoen, etten häntä ikinä näkisi.

— Lebedef ei näy tulevankaan, sanoi Volodja hetkeksi irtautuen kirjasta, jonka mukaan hän valmistautui tutkintoon.

— Kunpa ei tulisikaan... en osaa yhtään mitään... mutta tuollahan se näyttää sentään tulevan, lisäsin minä onnettomalla äänellä.

Volodja nousi ja meni ikkunan luo.

— Ei, ei se ole hän, tuohan on jokin herra. — Odotetaan vielä puoli kolmeen, lisäsi hän venytellen itseänsä ja samalla raapien takaraivoansa, kuten hän tavallisesti teki hetkeksi levähtäessään luvuistaan. — Ellei tule silloinkaan, niin voimme sanoa St Jérômelle.

— Paras kun pysyisikin poissa, sanoin minä myös venytellen itseäni.

Jotain tehdäkseen minä avasin kirjan siitä kohden, mistä läksy oli, ja aloin lukea. Läksy oli pitkä ja vaikea, minä en osannut mitään, ja näin selvästi, etten enää voi ehtiä mitään mieleeni painamaan, erittäinkin kun olin siinä kiihottuneessa mielentilassa, jossa ajatukset eivät ota pysähtyäkseen mihinkään erityiseen esineeseen.

Edellisen historiantunnin johdosta — historiaa olin aina pitänyt kaikkein ikävimpänä ja raskaimpana aineena — oli Lebedef tehnyt minusta valituksen St Jérômelle ja arvostellut edistystäni kakkosella, mikä katsottiin hyvin huonoksi. St Jérôme oli jo silloin sanonut minulle, että ellen seuraavalla tunnilla saa vähintään kolmea, niin minua ankarasti rangaistaan. Nyt oli tuo läksy edessäni ja tunnustaakseni minua kovasti pelotti.

Olin niin syventynyt oudon historianläksyn lukemiseen, että eteisestä kuuluva kalossien riisuminen äkkiarvaamatta hätkäytti minua. Tuskin olin ehtinyt katsoa ympärilleni, kuin ovesta näyttäytyi rokonarpinen, inhottavan opettajan kömpelö olento sinisessä takissa, oppineine nappineen.

Opettaja pani hitaasti lakkinsa ikkunalaudalle, vihot pöydälle, hajotti molemmin käsin takkinsa liepeet (aivan kuin se olisi ollut hyvin tarpeellista) ja hengästystään puhallellen istui paikalleen.

— No, hyvät herrat, sanoi hän hieroen yhteen hikisiä käsiään: käykäämme ensin läpitse se, mistä oli puhe viime tunnilla, sitten koetan tutustuttaa teitä keskiajan lähinnä seuraaviin tapauksiin.

Tämä merkitsi: sanokaa läksynne!

Sillä aikaa kuin Volodja vastaili hänelle vapaasti ja varmasti, kuten osaa ainakin, läksin minä — noin muuten vaan — rappusille, ja koska alakertaan en saanut mennä, niin oli aivan luonnollista, että minä itsenikin huomaamatta ilmaannuin porraslavalle. Mutta juuri kuin ajojin asettua tavalliselle paikalleni oven taakse, josta tein havaintojani, niin Mimmi, tuo alituinen onnettomuksieni alkulähde, poukahti äkkiä esille. "Mitä täällä teette?" sanoi hän ankarasti katsahtaen minuun, sitten piikainhuoneen ovelle, sitten taas minuun. Minä tunsin itseni kokonaan sylliseksi sekä olemiseeni poissa luokkahuoneesta että olemiseeni tällaisessa kielletyssä paikassa; sentähden olin vaiti, painoin pääni alas ja ilmaisni olennossani liikuttavaa katumusta.

"Ei, tämä menee jo liian pitkälle! sanoi Mimmi, — mitä täällä teette?" Minä olin vaiti. — "Ei, tämä ei saa jäädä tähän, toisti hän naputellen sormenpäällään porraspuihin, — kerron kaikki kreivittärelle."

Oli jo viittä vaille kolme, kun palasin luokkahuoneeseen. Opettaja ei ollut huomaavinaan minun poissaoloani eikä palaamistani. Hän selitteli Volodjalle seuraavaa läksyä. Kun hän oli lopettanut selityksensä, alkanut panna kokoon vihkoja ja Volodja oli mennyt toiseen huoneeseen hakemaan tuntilippua, heräsi minussa ilonen ajatus, että kaikki ehkä onkin loppunut ja minä olen unohdettu.

Mutta äkkiä kääntyi opettaja, pahansuopa hymy huulillaan, minun puoleeni.

— Toivoakseni osaatte läksynne, sanoi hän hieroen käsiään.

— Osaan kyllä, vastasin minä.

— Olkaa hyvä, kertokaa minulle jotain Ludvig Pyhän ristiretkestä, sanoi hän keikuttaen itseänsä tuolilla ja miettiväisenä katsoen jalkoihinsa. — Mainitkaa ensin syyt, jotka saattoivat Ranskan kuninkaan tarttumaan ristiin, sanoi hän silmäkulmiansa kohottaen ja sormellaan mustepulloa osottaen; — antakaa sitten yleinen luonnekuvaus tästä ristiretkestä, lisäsi hän tehden koko kämmenellään sellaisen liikkeen kuin olisi aikonut jotakin ottaa kiinni, — ja vihdoin, kertokaa tämän retken vaikutuksesta Europan valtioihin yleensä, sanoi hän lyöden vihoilla pöydän vasemmalle puolelle, — ja Ranskan kuningaskuntaan erityisesti, päätti hän lyöden pöydän oikealle puolen ja kallistaen päänsä oikealle.

Minä nielasin pari kertaa sylkeä, rykäsin kurkkuni selväksi, kallistin pääni sivulle ja vaikenin. Sitten, otettuani käteen höyhenkynän, joka oli pöydällä, aloin sitä repiä ja olin yhä vaiti.

— Antakaapa kynä tänne, sanoi minulle opettaja ojentaen kätensä. — Se kyllä vielä kelpaa. No?

— Lud... kar... Ludvig Pyhä oli... oli... oli... hyvä ja viisas keisari...

— Mikä?

— Keisari. Hän sai päähänsä mennä Jerusalemiin ja antoi hallituksen ohjat äidilleen.

— Mikä oli tämän nimi?

— B... b... lanka?

— Kuinka? bulanka?

Minä naurahdin jotenkin vinosti ja kömpelösti.

— No, ehkä tiedätte vielä jotakin muuta? sanoi hän ivallisesti.

Minulla ei ollut enää mitään kadottamista, minä rykäsin ja aloin ladella mitä ikinä mieleeni juolahti. Opettaja kuunteli äänetönnä ja lakasi pölyä pöydältä sillä kynällä, jonka oli minulta ottanut, tuijotti korvani ohitse ja saneli: "hyvä, erinomaisen hyvä". Minä tunsin, etten tiedä mitään, — että puhun puuta heinää, ja minua suuresti kauhistutti, kun opettaja ei pysäyttänyt eikä oikaissut minua.

— Miksi hän sai päähänsä mennä Jerusalemiin, kysyi hän toistaen minun sanojani.

— Siksi... sentähden... senvuoksi, siitä syystä että... Enempää en saanut suustani, ja tunsin että jos tuo opettaja ilkiö vaikka kokonaisen vuoden mykkänä katselee minuun, en sittenkään enää pysty lausumaan ainoatakaan ääntä. Opettaja tuijotti minuun noin kolmen minutin ajan, sitten saivat hänen kasvonsa äkkiä syvän surun ilmeen, ja tunteellisella äänellä hän sanoi Volodjalle, joka samassa astui huoneeseen:

— Antakaapa tänne vihkonne, niin merkitsen arvosanat.

Volodja antoi hänelle vihon ja asetti varovasti tuntilapun sen viereen.

Opettaja avasi vihon ja varovasti kastaen kynänsä mustepulloon kirjotti kauniilla käsialalla Volodjalle viisi edistyksessä ja käytöksessä. Sitten pysäytti kynänsä sen sarekkeen kohdalle mihin minun arvosanani oli merkittävä, katsahti minuun, karisti musteen kynästään ja vaipui mietteihinsä.

Äkkiä hänen kätensä teki tuskin huomattavan liikkeen ja sarekkeeseen ilmestyi kauniisti kirjoitettu ykkönen ynnä piste; toinen liike — ja käytöksen sarekkeeseen ilmaantui myöskin ykkönen ynnä piste.

Pantuaan sitten taidokkaasti kokoon arvosanavihon, opettaja nousi ja suuntautui ovelle aivan kuin ei olisi edes huomannutkaan minun epätoivoista, rukoilevaa ja moittivaa katsettani.

— Michael Larionovitsh! sanoin minä.

— Ei, vastasi hän ymmärtäen aikomukseni: — noin ei käy päinsä. Minä en tahdo ottaa vastaan rahoja ilmaiseksi.

Opettaja veti kalossit jalkaansa, pani ylleen kamelinkarvaisen sinellinsä sekä kääri suurella huolellisuudella huivin kaulaansa. Aivan kuin mikään huolellisuus olisi voinut tulla kysymykseen nyt senjälkeen kun minulle oli tämmöistä tapahtunut! Hänelle se merkitsi vaan pientä kynänvetoa, mutta minulle se oli mitä suurin onnettomuus.

— Onko tunti lopussa? kysyi St. Jérôme astuen sisälle.

— On.

— Oliko opettaja tyytyväinen teihin?

— Oli, sanoi Volodja.

— Minkä arvosanan saitte?

— Viisi.

— Entä Nicolas?

Minä olin vaiti.

— Se taisi saada neljä, sanoi Volodja.

Hän käsitti, että minä olin pelastettava, vaikkapa vaan täksi päiväksi. Rangaiskoot, kunhan vaan eivät rankaise nyt, kun meillä on vieraita.

— Voyons Messieurs. (St Jérômella oli tapa joka tilaisuudessa sanoa: voyons!) Faites votre toilette et descendons.

XII

PIKKU AVAIN.

Tuskin olimme alas tultuamme ehtineet tervehtiä kaikkia vieraita kuin me jo käskettiin ruokapöydän ääreen. Isä oli erittäin hyvällä tuulella (hän oli tähän aikaan voiton puolella korttipelissä), oli lahjottanut Ljubotshkalle kalliin hopeaserviisin ja nyt päivällisellä muisti jättäneensä sivurakennukseen vielä makeisrasian, joka oli ajottu nimipäivän viettäjälle.

— Etten tarvitsisi lähettää palvelijaa, meneppä sinä Koko, sanoi hän minulle. — Avaimet ovat suurella pöydällä näkinkengässä, tiedäthän?... Niin ota ne, ja suurimmalla avaimella aukase toinen laatikko oikealla. Sieltä otat rasian, joka sisältää paperiin käärittyjä konvehtia, ja tuo kaikki tänne.

— Tuonko myöskin sinulle sikarit, kysyin minä, kun tiesin että hän aina päivällisen jälkeen lähetti jonkun niitä hakemaan.

— Tuo, mutta katso ettet mitään liikuta minun huoneessani, sanoi hän minun jälkeeni.

Löydettyäni avaimet sanotulta paikalta olin jo avaamassa laatikkoa, kun minua rupesi haluttamaan saada tietää mihin tuo pikkuavain kuului, joka riippui samassa renkaassa.

Pöydällä oli tuhansien erilaisten kapineiden joukossa myöskin eräs ommeltu portfölji, jossa oli pieni riippuvainen lukko, ja minua halutti koettaa sopiiko pikkuavain siihen. Yritykseni saavutti täydellisen menestyksen, portfölji aukesi ja minä löysin siinä koko joukon papereita. Uteliaisuuden tunto semmoisella varmuudella neuvoi minua ottamaan selkoa mitä papereita nuo olivat, etten malttanut kuulla omantunnon ääntä, vaan ryhdyin portföljin sisältöä tutkimaan...

* * * * *

Lapsellinen, ehdoton kuuliaisuus kaikkia vanhempia ja erittäin isää kohtaan oli minuun niin syvästi juurtunut, että järkeni kieltäytyi tekemästä mitään päätelmiä senjohdosta mitä sain nähdä. Minusta tuntui, että isä tietysti elää aivan erikoisessa ihanassa ja saavuttamattomassa ilmapiirissä, ja tunkeutuminen hänen elämänsä salaisuuksiin olisi ollut minun puoleltani jonkinlaista pyhyden loukkaamista. Sentähden papan portföljissä melkein sattumalta tekemäni havainnot eivät jättäneet minuun minkäänlaista selvää käsitystä, ainoastaan hämärän tunnon siitä, että olin menetellyt väärin. Minua hävetti ja tuntui pahalta.

Tämän tunteen vaikutuksesta tahdoin mitä pikemmin panna portföljin kiinni, mutta nähtävästi oli minun tänä muistettavana päivänä kokeminen kaikki mahdolliset onnettomuudet: Pistettyäni avaimen lukon avainreikään, minä väänsin sitä väärään suuntaan; luullen lukon menneen kiinni minä otin

avaimen pois ja — voi kauhistusta! — kädessäni oli ainoastaan avaimen silmukka. Huolellisesti minä yrittelin yhdistää sitä jälleen lukon sisään jääneeseen puoliskoon ja jonkinlaisen taikakeinon avulla vetää sitä sieltä ulos; mutta vihdoin piti kuin pitikin tottua siihen hirveään ajatukseen, että olin entisten rikosten lisäksi tehnyt vielä uuden rikoksen, joka kohta isän palattua työhuoneeseensa oli tuleva ilmi.

Mimmin ilmianto, yksikkö ja avain! Mitään pahempaa ei minulle olisi voinut tapahtua. Mummo uhkaa minua Mimmin ilmiannon vuoksi, St Jérôme yksikön vuoksi... vielä tänä iltana on kaikki tuo sortuva minun ylitseni!

— Mitä ihmeitä tästä nyt tulee?! Voi sentään mitä olenkaan tehnyt?! puhelin minä ääneen kävelen työhuoneen pehmeällä matolla. — Mutta olkoon! sanoin itsekseni ottaen esiin konvehdit ja sikarit: — *mikä on tuleva se tulkoon...* Ja minä juoksin päärakennukseen.

Tämä kohtaloon vetoava lause, jonka olin lapsena kuullut Nikolain sanovan, vaikutti minuun kaikissa elämäni vaikeissa tilaisuuksissa rauhottavasti, ainakin hetkeksi. Saliin tullessani olin tosin vähän hermostuneessa ja epäluonnollisessa mielentilassa, mutta olin kuitenkin erinomaisen iloisella päällä.

XIII

PETTÄJÄ.

Päivällisen jälkeen alkoivat leikit ja minä otin niihin mitä vilkkainta osaa. Leikittäissä "kissaa ja hiirtä" minä juoksin jollakin lailla kömpelösti Kornakovien guvernanttia vastaan, joka leikki meidän kanssamme, ja vahingossa astuin hänen hameelleen niin että se repesi. Huomattuani että kaikille tytöille, mutta erittäinkin Sonitshkalle, oli mieleen nähdä kuinka guvernantti kasvot nurpeina läksi toiseen huoneeseen ompelemaan pukuaan, minä päätin toimittaa heille tämän hovin toistamiseen. Näissä ystävällisissä aikeissa minä rupesin heti guvernantin palattua huoneeseen nelistämään hänen ympärillensä ja jatkoin näitä hurjistelujani siksi kunnes tulin tilaisuuteen uudestaan satuttamaan korkoni hänen hameeseensa — ja taas se repesi. Sonitshka ja ruhtinattaret saattoivat vaivalla pidättää naurua, mikä seikka erittäin suloisesti kutkutti itserakkauttani: mutta St Jérôme oli nähtävästi huomannut vehkeeni; hän tuli luokseni ja silmät rypyssä (jota en voinut kärsiä), sanoi että itku pitkästä ilosta, ja että ellen käyttäydy siivommin, niin hän juhlasta huolimatta panee minut katumukselle.

Mutta minä olin niinkuin pelaaja, joka pelkää laskea voittonsa ja tappionsa, ja sentähden yhä heittää esille epätoivoisia kortteja, umpimähkään, ainoastaan ollakseen ehtimättä punnita asemaansa. Minä naurahdin röyhkeästi ja läksin hänen luotansa.

"Kissan ja hiiren" jälkeen pani joku toimeen leikin, jota taisimme sanoa nimellä Lange Nase. Tässä leikissä asetettiin tuolit vastakkain kahteen riviin, ja naiset ja herrat jakaantuivat eri joukkoihin ja sitten vuorotellen valitsivat kuka kenenkin tahtoi — jota toisten oli arvaaminen.

Nuorin ruhtinattarista valitsi aina nuoremman Iivinin, Katinka valitsi joko Volodjaa taikka Ilinkaa, mutta Sonitshka valitsi joka kerran Serjozhan eikä suureksi hämmästyksekseni lainkaan hävennyt, kun Serjozha tuli ja suoraan istui häntä vastapäätä. Hän nauroi suloista, raikasta nauruansa ja teki hänelle päällään merkkejä, että hän oli oikein arvannut. Minua ei kukaan valinnut. Suuresti loukkaantuneena minä ymmärsin, että olen se, joka aina jää jällelle, kun kaikki ovat valitut — että minun osakseni aina tuli nuo viimeiset sanavaihdot: "Ketä ei vielä ole valittu?" — "Nikolenka; no ota sinä siis hänet." Senpä vuoksi, kun minun oli vuoroni tulla sisälle, menin suoraan joko sisareni tai jonkun ruman ruhtinattaren luo, enkä paha kyllä milloinkaan erehtynyt. Mutta Sonitshka se näytti olevan niin innoissaan Serjozha Iivinistä, että minä olin hänelle pelkkää ilmaa. En tiedä millä perustuksella nimitin Sonitshkaa ajatuksissani petturiksi, sillä eipä hän ollut milloinkaan sitoutunut valitsemaan minua Serjozhan asemesta; mutta minä olin selvillä siitä, että hän oli menetellyt minun suhteeni "kurjasti".

Leikin jälkeen huomasin, että halveksimani petturi, jota tosin kyllä en voinut olla katselematta, meni Serjozhan ja Katinkan kanssa nurkkaan jostakin salaa supattelemaan. Hiivin pianon alle ottaakseni selon heidän salaisuudestaan. Ja sain nähdä seuraavaa: Katinka piteli batistinenäliinaa kahdesta päästä Serjozhan ja Sonitshkan päiden edessä, ettei kukaan heitä näkisi. — "Ei, kun kerran hävisitte niin suorittakaa panttinne!" sanoi Serjozha. Sonitshka seisoi hänen edessään kädet riipuksissa aivan kuin syyllinen ja puhui punastuneena: "Enpä ole hävittänyt, eikö niin m-lle Catherine?" — "Minä pidän totuudesta, vastasi Katinka, — olette hävittänyt vedon, ma chère." Tuskin oli Katinka tämän sanonut kuin Serjozha kumartui ja suuteli Sonitshkaa. Ihan suoraan vasten hänen ruusunpunasia huuliansa! Ja

Sonitshka rupesi nauramaan aivan kuin se ei olisi ollut yhtään mitään, ainoastaan hauskaa. Hirmuista!!!
Voi sinua, *kavala petturi!*

XIV

PIMENNYS.

Äkkiä tunsin halveksumista naiseen yleensä ja Sonitshkaan erityisesti; aloin vakuuttaa itselleni, ettei noissa leikeissä ole niin mitään hauskaa, että ne sopivat ainoastaan tytöille, ja minun teki kovasti mieleni hurjistella ja tehdä vihdoin jokin sellainen temppu, joka olisi lopullisesti jokaista hämmästyttänyt. Tilaisuutta tähän ei tarvinnut kauan odottaa.

St Jérôme läksi huoneesta puheltuaan hetken Mimmin kanssa; hänen askeleensa kuuluivat ensin rappusissa, mutta sitten yläpuolellamme ja tuntuivat menevän luokkahuoneeseen päin. Otaksuin Mimmin hänelle sanoneen missä oli minut nähnyt tunnin aikana, ja St Jérômen nyt menneen päiväkirjaa katsomaan. En voinut ajatella hänellä tähän aikaan voivan olla muuta elämäntarkotusta kuin minun rankaisemiseni. Olen jossain lukenut, että kahdentoista ja neljäntoista ikävuoden välillä eli siis poikajän väliasteella olevat lapset ovat erittäin taipuvaiset murhapolttoon, jopa tappoonkin. Muistellen poika-ikäni ja erittäinkin sitä mielentilaa, missä olin tänä onnettomanä päivänä, vain sangen hyvästi ymmärtää kaikkein suuremman rikoksen mahdollisuutta, — rikoksen, joka tehdään ilman mitään tarkotusta, ilman vahingoittamisen halua, ainoastaan noin muuten vaan — uteliaisuudesta, epämääräisestä toiminnan tarpeesta. On hetkiä, jolloin tulevaisuus tuntuu olevan niin synkässä valossa, että pelottaa koskettaa siihen ymmärryksen katseella. Silloin ihminen lakkauttaa itsessään ymmärryksen toiminnan ja koettaa kuvailla, että tulevaisuutta ei tule olemaan ja menneisyyttä ei ole ollut. Semmoisina hetkinä, jolloin ajatus ei arvostele edeltäpäin jokaista tahdon esinettä, vaan elämän ainoaksi ponneksi jää lihalliset vaistot, vain ymmärtää, että kokematon lapsi, jolla on erityinen taipumus tulla tähän mielentilaan, voi ilman vähintäkään epäilystä, uteliaisuuden hymy huulilla virittää ja puhalttaa liekkiin tulen oman kotinsa alle, jossa nukkuvat hänen veljensä, isänsä, äitinsä joita hän hellästi rakastaa. — Näin hetkeksi kadotettuaan arvostelemaan ymmärryksensä, — melkein vaan tavallisesta hajamielisyydestä, — iskee seitsemäntoista ikäinen talonpoikaispoika, katsellessaan vasta hiotun kirveen terää lavitsan edessä, missä kasvot alaspäin nukkuu hänen isäkkönsä, äkkiä häntä kirveellä, ja sitten tylsän uteliaana katselee kuinka veri ammottavasta haavasta tihkuu lavitsan alle. Saman arvostelemaan ymmärryksen puutteesta ja vaistomaisesta uteliaisuudesta ihminen tuntee jonkinlaista nautintoa pysähtyessään pohjattoman kuilun äärimmäiselle partaalle ja ajatellessaan: mitäpä jos viskautuisin tuonne? — tai painaessaan ladatun revolverin ohimoa vasten ja ajatellessaan: mitäpä jos painaisin liipasinta! — taikka nähdessään jonkun ylhäisen henkilön, johon koko seura tuntee orjamaista kunnioitusta ja ajatellessaan: mitäpä jos lähestyisin tuota, tarttuisin sen nenään ja sanoisin: "no miekkoiseni, tuleppa nyt perässä".

Samallaisen sisällisen mielenkuohun vaikutuksesta ja punnitsevan arvostelun puutteesta, kun St Jérôme tuli alas ja sanoi minulle, etten enää saa olla täällä, koska olin niin huonosti käyttäytynyt ja osannut läksyni, ja että heti menisin ylös, minä näytin hänelle kieltä enkä mennyt.

Ensi hetkellä St Jérôme ei voinut sanoa sanaakaan hämmästyksestä ja vihasta.

— C'est bien, sanoi hän saavuttaen minut: — olen jo monasti uhannut teitä rangaistuksella, josta mummonne on tahtonut teitä vapauttaa; mutta nyt näen, että ilman vitsaa teitä ei mitenkään saa tottelemaan, ja vitsaa te siis saattekin.

Hän sanoi tämän niin kovasti, että kaikki kuulivat. Veri syöksähti tavattomalla voimalla sydämeeni; minä tunsin kuinka kovasti se lyö, kuinka kasvoni kalpenevat ja kuinka huuleni alkavat tahtomattani vavahdella. Taisin olla tällä hetkellä pelottavan näkönen, koska St Jérôme, välttämättä katsettani, tarttui äkisti käteeni; mutta tuskin olin tuntenut hänen kätensä kosketuksen kuin minun tuli niin paha olla, että unohtaen koko maailman tempasin käteni irti ja löin häntä koko voimastani.

— Mikä sinua vaivaa? sanoi Volodja, joka kauhistuen ja hämmästyen oli nähnyt tekoni.

— Anna minun olla! huusin minä itku suussa: — ei kukaan teistä välitä minusta eikä kukaan ymmärrä, kuinka onneton minä olen. Kaikki te olette ilkeät, inhottavat, lisäsin minä jonkinlaisessa hurjassa raivossa kääntyen koko seuran puoleen.

Mutta samassa St Jérôme ankarana ja kalpeana tuli uudestaan luokseni enkä ehtinyt vielä valmistautua puolustamaan itseäni, kun hän jo väkevällä liikkeellä aivan kuin ruuvipenkkiin puristi molemmat käteni yhteen ja alkoi raastaa minua jonnekin pois. Päätäni pyörrytti mielenkuohusta; muistan ainoastaan, että minä epätoivoisesti hakkasin päätäni ja viskelin polviani niin kauan kuin oli vähäkin voimia; muistan, että nenäni usean kerran sattui jonkun reisiin, että suuhuni joutui jonkun verkatakki, että ympärilläni joka taholla tuntui jonkun jalkoja, tomun hajua ja violette-veden tuoksua, jota St Jérôme käytti hajuvetenä.

Muutaman minutin kuluttua pauskautui kopukan ovi minun jälkeeni.

— Vasili! sanoi hän inhottavalla, voitonriemuisella äänellä — tuo vitsat tänne! — — —

XV.

MIETTEITÄ.

Olisinko siihen aikaan todella voinut luulla, että jäisin eloon kaikkien näiden minua kohdanneiden onnettomuuksien jälkeen, ja että tulee aika, jolloin voin rauhallisesti niitä muistella?...

Muistaessani mitä olin tehnyt en voinut kuvailla mitä seurauksia tästä kaikesta oli tuleva, mutta hämäästi tunsin auttamattomasti hukkuvani. Aluksi vallitsi ympärilläni täydellinen hiljaisuus, tai ainakin minusta ankaran mielenkuohun tähden niin tuntui, mutta vähitellen aloin erottaa ääniä. Vasili tuli alhaalta ja viskattuaan jonkun luodantapaisen esineen ikkunalle pani haukotellen pitkäkseen. Alhaalta kuului kotiopettajan äänekäs puhe — (luultavasti hän puhui minusta), sitten lasten ääniä, sitten naurua, juoksua, mutta jonkun minutin kuluttua alkoi talossa sen tavallinen liike, aivan kuin ei kukaan olisi tietänyt tai välittänyt siitä, että minä istuin pimeässä kopukassa.

En minä itkenyt, mutta joku kiveä raskaampi paino oli sydämmelläni. Ajatukset ja kuvat kulkivat kiihtyvällä nopeudella häiriytyneessä mielikuvituksessani; mutta minua kohdanneen onnettomuuden muisto yhä katkasi niiden oikullista ketjua ja minä uudestaan jouduin epä tietoisuuden, toivottomuuden ja pelon umpisokkeloon.

Toisinaan rupesin ajattelemaan, että täytyy löytyä joku tuntematon syy tuohon kaikkien vihaan minua kohtaan. (Sillä hetkellä olin aivan vakuutettu siitä, että kaikki, alkaen mummosta Filip kuskiin asti. inhoovat minua ja nauttivat minun kärsimyksistäni). Minä varmaan en ole äitini ja isäni poika, enkä Volodjan veli, vaan onneton orpo, armoihin otettu löytölapsi, — ajattelin itsekseni; ja tämä mahdoton ajatus tuotti minulle jonkinlaista surunsekaista lohdutusta ja tuntui aivan todenmukaiselta. Minun teki mieleni ajatella, ettei onnettomuuteeni ollut syynä omat pahat tekoni, vaan se, että kohtaloni oli muka "hamasta syntymästäni saakka" sellainen ollut, ja mielihyvää tuotti myöskin se, että kohtaloni muistutti onnettoman Karl Ivanovitshin kohtaloa.

"Mutta miksi peittäisin tätä salaisuutta, kun kerran olen itse sen perille päässyt?" ajattelen edelleen: — huomispäivänä menen isäni eteen ja sanon hänelle: "isä, turhaan sinä peittelet minulta syntymiseni salaisuutta: minä tiedän kaikki". Hän sanoo siihen: minkä sille taitaa, ystäväni, ennen tai myöhemmin olisit kuitenkin sen saanut tietää, — sinä et ole minun poikani, mutta minä olen ottanut sinut ottopojakseni ja jos sinä olet ansaitseva minun rakkauttani, niin en jätä sinua milloinkaan, ja minä vastaan hänelle: "isä, — vaikka enhän ole oikeutettu nimittämään sinua tällä nimellä, mutta käytän sitä nyt viimeisen kerran, — minä olen aina sinua rakastanut ja tulen rakastamaan, en ole milloinkaan unohtava, että olet hyväntekijäni, vaan taloosi en enää voi jäädä. Täällä ei kukaan minua rakasta, ja St Jérôme on päälliseksi vannonut kukistavansa minut. Joko hänen taikka minun on jättäminen talosi, sillä minä en vastaa omasta itsestäni; siihen määrään inhoan tuota miestä, että olen valmis vaikka mihin. Minä tapan hänet." Niin minun pitääkin sanoa: "isä, minä tapan hänet". Isä alkaa rukoilla minua, mutta minä teen kädelläni kieltävän liikkeen, sanon hänelle: ei, ystäväni, hyväntekijäni, me emme voi elää saman katon alla, anna siis minun mennä: ja sitten minä syleilen häntä ja sanon hänelle jostakin syystä ranskaksi: "Oh, mon père, oh, mon bienfaiteur donne-moi pour la dernière fois ta bénédiction et que la volonté de Dieu soit faite!" Ja istuen kirstulla pimeässä kopukassa minä itkeä nyyhkytän näitä ajattellessani. Mutta äkkiä juolahtaa mieleeni minua odottava häpeällinen rangaistus, näen todellisuuden sen oikeassa valossa, ja mietteet siinä silmänräpäyksessä häviävät.

Toisinaan taas kuvittelen olevani jo vapaudessa ulkopuolella kotiamme. Minä tulen husaariksi ja lähden sotaan. Kaikilta tahoilta hyökkää vihollinen kimppuuni, minä huiskutan sapeliani ja tapan yhden,

tapan toisen, tapan kolmannen. Vihdoin, nääntyen haavoihin ja väsymykseen kaadun maahan ja huudan: "voitto!" Kenraali kannustaa hevosensa minun luokseni ja kysyy: "missä on hän, meidän vapauttajamme?" Hänelle näytetään minua, hän lankee minun kaulaani ja ilonkyyneleet silmissä huutaa: "voitto!" Minä paranen haavoistani ja käsi mustan vaatteen kannattamana kävelen Tverskoin bulevardilla. Minä olen kenraali! Mutta nyt kohtaa minut *Keisari* ja kysyy: kuka on tuo haavoitettu nuorukainen? Hänelle vastataan, että se on tunnettu sankari Nikolai. Keisari lähestyy minua ja sanoo: "kiitän sinua. Teen kaikki mitä ikinä sinä minulta pyytänekin". Minä kumarran kunnioituksella ja miekkaani nojautuen puhun: "olen onnellinen, suuri keisari, että olen saanut vuodattaa verta isänmaani puolesta, ja tahtoisin antaa elämänikin; mutta jos olet niin armollinen, että sallit minun pyytää sinulta, niin pyydän yhtä ainoata asiaa: salli minun kukistaa viholliseni, tuo muukalainen St Jérôme. Minä haluan kukistaa viholliseni St Jérômen." Asetun julman näkösenä St Jérômen eteen ja puhun hänelle: "sinä olet syypää onnettomuuteeni, à genoux!" Mutta äkkiä säikähdän, että millä hetkellä tahansa voi todellinen St Jérôme astua esiin vitsoineen, ja isänmaatansa puolustava kenraali huomaa jälleen olevansa mitä surkein ja onnettomin olento.

Toisinaan taas muistuu mieleeni Jumala ja minä olen röyhkeästi kysyvinäni häneltä, minkätähden hän rankaisee minua? "Tietääkseni en ole unohtanut aamu- ja iltarukouksia, niin minkä vuoksi minun siis on kärsiminen?" Voin erehtymättä sanoa, että ensimmäisen askeleen niihin uskonnollisiin epäilyksiin, jotka vaivasivat minua poikuuden iällä, tein juuri nyt, ei siksi, että onnettomuus olisi minua vienyt nurinaan ja epäuskoon, vaan siksi että ajatus kaitselmuksen vääryydestä tuli ensi kerran päähäni tämän täydellisen henkisen häiriön ja vuorokautisen yksinäisyyden aikana. Se tuli minun päähäni kuin rikkaruohon siemen, joka sateen jälestä on pudonnut kuohkeaan maahan ja alkaa nopeasti kasvaa ja levittää juuriansa. Toisinaan taas kuvittelin, että ihan varmaan kuolen ja olin näkevinäni St Jérômen hämmästyttä, kun hän minun sijaan löytää kopukasta hengettömän ruumiin. Muistellen Natalia Savishnan kertomuksia vainajan sielun vaeltamisesta talossa neljäkymmenen vuorokauden aikana minäkin olin kuolemani jälkeen liitelevinäni näkymättömänä henkenä mummon talon kaikissa huoneissa ja urkkivinani ovatko Ljubotshkan kyyneleet, mummon valitukset todelliset ja mitä isä puhuu St Jérômen kanssa. "Hän oli kelpo poika", sanoo isä kyyneleet silmissä. — "Oli kyllä, vastaa St Jérôme — mutta hyvin vallaton." — "Teidän pitäisi kunnioittaa vainajia, sanoo isä, te olitte syypää hänen kuolemaansa, te säikäytitte hänet, hän ei voinut kestää sitä nöyrytystä minkä te hänelle valmistitte... Ulos talostani, pahantekijä!"

Ja St Jérôme lankeaa polvilleen, rupeaa itkemään ja pyytämään armoa. Neljäkymmenen päivän kuluttua nousee sieluni ylös taivaaseen; näen siellä jotain ihmeellisen ihanata, valkeaa, läpikuultavaa, pitkää, ja tunnen että se on äitini. Tämä jokin valkea kietoutuu ympärilleni ja hyväilee minua; mutta minä olen rauhaton enkä tunne oikein häntä äidikseni. "Jos se olet sinä, sanon minä, niin näyttäyty minulle paremmin, niin että voin syleillä sinua." Ja hänen äänensä vastaa minulle: "täällä olemme kaikki tämmöisiä, en voi sinua paremmin syleillä. Eikö sinun ole näin hyvä olla?" — "On, minun on hyvin hyvä olla, mutta sinä vaan et voi kutkuttaa minua, ja minä en voi suudella sinun käsiäsi..." — "Sitä ei tarvita, täällä on muutenkin ihana olla", puhuu hän ja minä tunnen, että on todellakin ihana olla ja me yhdessä hänen kanssa lennämme yhä ylemmäksi ja ylemmäksi. Tässä kohden minä ikäänkuin herään valveilleni ja tapaani itseni jälleen kirstulla istumassa, pimeässä kopukassa, posket kyynelistä märkänä ja ilman mitään ajatusta toistamassa sanoja: ja me lennämme yhä ylemmäksi ja ylemmäksi. Pitkän aikaa ponnistelen kaikkia mahdollisia voimiani päästäkseni selville asemastani, mutta henkisen katseeni edessä ei nykyisyydessä ole mitään muuta kuin ainoastaan hirveän synkkä, läpipääsemätön seinä. Koetan jälleen palata niihin hauskoihin, onnellisiin haaveihin, joita todellisuuden tieto oli keskeyttänyt; mutta ihmeekseni huomaan, että heti kun pääsen entisten mielteitteni juopaan, näen niiden jatkumisen mahdottomaksi ja, mikä kaikkein ihmeellisintä, ne eivät tuota minulle enää mitään mielihyvää.

XVI

KUN SURVOTAAN, NIIN SAADAAN JAUHOJA.

Vietin yöni kopukassa eikä kukaan käynyt minua katsomassa; vasta seuraavana päivänä, eli sunnuntaina, minä siirrettiin pieneen, luokkahuoneen vieressä olevaan huoneeseen, ja jätettiin jälleen lukon taakse. Rupesin toivomaan, että rangaistukseni rajottuu tähän vankeuteen, ja ajatukseni alkoivat rauhoittua, kun sikeä uni oli minua vahvistanut, kun sain nähdä auringon leikkivän jäätynneiden ikkunalasien kuvioissa ja kadulta kuulin jokapäiväistä tavallista melua; yksinäisyys tuntui sentään hyvin raskaalta: olisin tahtonut liikkua, kertoa jollekin kaiken mikä oli sydämmelleni kerääntynyt, mutta ympärilläni ei ollut ainoatakaan elävää olentoa. Tämä asemani oli sitäkin vastenmielisempi, kun

huolimatta inhostani en saattanut olla kuulematta kuinka St Jérôme aivan rauhallisena vihelteli joitakin iloisia laulunpätkiä käyskennellen huoneessa. Olin aivan varma siitä, ettei häntä lainkaan haluttanut viheltää, vaan hän teki sitä ainoastaan kiusatakseen minua.

Kahden aikaan St Jérôme ja Volodja menivät alas, ja Nikolai toi minulle päivällisen, ja kun hänelle kerroin mitä olin tehnyt ja mikä minua nyt odottaa, hän sanoi:

— Älkää huoliko surra, herra! — kun survotaan, niin saadaan jauhoja. Vaikka tämä sananparsa, joka joskus myöhemminkin antoi minulle lujuuutta ja mielenmalttia, tosin rauhotti minua, niin juuri se seikka, ettei minulle tuotu ainoastaan leipää ja vettä, vaan koko päivällinen, torttuineenkin, sai minut kovasti ajatuksiini. Ellei olisi edes tuotu torttuja, niin se olisi merkinnyt, että minua rangaistaan vankeudella, mutta nyt täytyi ajatella, etten olekaan vielä rangaistu, — että olen ainoastaan vahingollisena ihmisenä erotettu muista, ja että rangaistus on vielä edessäni. Ollessani syventynyt tämän kysymyksen ratkaisemiseen, käännähti avain vankikoppini lukossa ja St Jérôme kasvot synkän virallisina astui huoneeseen.

— Menkäämme mummon luo, sanoi hän katsomatta minuun.

Minä olisin vähän puhdistanut liituun tahraantuneita nuttuni hihoja ennenkuin läksin huoneesta, mutta St Jérôme sanoi minulle, että tuo oli kokonaan tarpeetonta, aivan kuin sieluntilani olisi ollut jo niin surkealla kannalla, ettei ulkonäöstä edes maksanut vaivaa huolehtia.

Katinka, Ljubotshka ja Volodja katsahivat minuun silloin kuin St Jérôme kädestä pidellen talutti minua salin läpi; aivan samalla ilmeellä he katsahivat minuun kuin me tavallisesti katselimme vankeja, joita maanantaisin kuljetettiin ikkunamme ohi. Ja kuin lähestyin mummon nojatuolia aikoen suudella hänen kättänsä, kääntyi hän minusta pois ja piilotti kätensä mantiljin alle.

— Jaha, hyvä ystäväni, sanoi hän jotenkin kauan vaiti oltuaan ja kiireestä kantapäähän minua silmäillen, niin etten tiennyt minne katsoa ja minne käteni pistää: — voinpa sanoa, että annatte todellakin suurta arvoa rakkaudelleni ja tuotatte minulle tosi iloa. Mr St Jérôme, joka on pyynnöstäni ottanut pitääkseen huolta teidän kasvatuksestanne, ei tahdo enää jäädä talooni. Minkätähden? Teidän tähtenne, rakas ystävä. Minä toivoin, että tulisitte olemaan kiitollinen, jatkoi hän venyttäen joka sanaansa ja äänellä, joka osotti hänen edeltäpäin valmistaneen puheensa — hänen huolenpidostaan ja vaivoistaan, että te ymmärrätte arvostella hänen ansioitaan, mutta te, maitonaama, poikanulikka olette uskaltaneet kohottaa kättä häntä vastaan! Erittäin kaunista! Mainiota!! Minäkin alan ajatella, ettette pysty käsittämään mitä sivistynyt käytös vaatii, ja että teitä kohtaan täytyy käyttää muita, alhaisempia keinoja... Pyydä paikalla anteeksi, lisäsi hän ankaran käskävällä äänellä osottaen St Jérômeen: — kuuletko?

Minä katsahdin mummon käden suuntaan ja nähtyäni St Jérômen verkanutun, käännäysin pois enkä liikahtanut paikaltani, jälleen alkaen tuntea sydämmen tyrmistymistä.

— No? ettekö kuule mitä teille sanon?

Koko ruumiini vapisi, mutta en sittenkään liikkunut.

— Koko! sanoi mummo luultavasti huomattuaan sisälliset kärsimyksen!. — Koko, sanoi hän ei enää käskävällä vaan pikemmin hellällä äänellä: — sinäkö se olet?

— Mummo! minä en pyydä häneltä anteeksi mistään hinnasta... sanoin minä ja keskeytin äkkiä, tuntien etten voi estää kyyneleitä, jos vielä sanankin sanon.

— Minä käsken sinua, minä pyydän. Mikset tee?

— Minä... minä... en... tahdo... en voi, sain minä sanotuksi ja pidätetyt rintaan keräytyneet nyyhkytykset äkkiä puhkasivat esteen ja tulvahtivat esiin epätoivoisella voimalla.

— C'est ainsi que vous obeissez à votre seconde mère, c'est ainsi que vous reconnaissez ses bontés, sanoi St Jérôme traagillisella äänellä: — à genoux!

— Voi Jumalani, jospa hän olisi tämän nähnyt! sanoi mummo kääntyen minusta ja pyyhkien kyyneleitä. — Jospa hän olisi nähnyt!... mutta kaikki on parhaaksi! Ei, hän ei olisi kestänyt tätä surua, ei olisi.

Ja mummo itki yhä kovemmin. Minä itkin myös mutta anteeksi pyytämistä en ajatellutkaan.

— Tranquillisez-vous au nom du ciel, M-me la comtesse, puhui St Jérôme.

Mutta mummo ei enää kuunnellut häntä, vaan oli peittänyt kasvot käsiinsä ja hänen nyyhkytyksensä muuttuivat hysteerilliseksi nikotukseksi. Sisälle juoksi pelästyneenä Mimmi ja Gasha, alkoi tuntua jonkinlaisten spriivesien hajua, ja koko talossa nousi yhtäkkiä juoksua ja kuiskutuksia.

— Nauttikaa nyt teoistanne, sanoi St Jérôme taluttaen minua takasin ylös.

— Voi sentään, mitä olenkaan tehnyt! mikä olenkaan hirmuinen pahantekijä!

Heti kun St Jérôme, käskettyään minun mennä omaan huoneeseeni, oli laskeutunut alas, niin minä ymmärtämättä mitä tein läksin juoksemaan suuria rappusia myöten, jotka veivät kadulle.

Oliko aikomukseni kokonaan karata talosta vai hukuttaa itseni en muista; tiedän ainoastaan että kädet painettuina kasvojani vastaan, ollakseni ketään näkemättä, juoksin rappusia myöten yhä kauemmas.

— Seis poika! huusi minulle äkkiä tuttu ääni. — Sinuapa juuri hainkin, poika kulta!

Minä aijoin ensin juosta ohi, mutta isä tarttui käteeni ja sanoi ankarasti:

— Tuleppa tänne, velikulka! — kuinka olet uskaltanut kajota portföljiin minun työhuoneessani? sanoi hän taluttaen minua pieneen vastaanottohuoneeseen. — Mitä? miksi vaikenet? Mitä? lisäsi hän ottaen kiinni korvastani.

— Olen syyllinen, sanoin minä: — en itsekään tiedä mikä minuun oli tullut.

— Vai et tiedä mikä sinuun oli tullut, vai et tiedä, vai et tiedä, vai et tiedä, vai et tiedä, toisti hän joka sanalla nytkäyttäen korvaani: — vieläkö toisten pistät nokkaasi joka paikkaan, vieläkö? vieläkö?

Vaikka tunsin korvassani mitä suurinta kipua en minä itkenyt, vaan koin miellyttävää siveellistä tunnetta. Heti kun isä oli päästänyt minun korvani, tartuin hänen käteensä ja itkien rupesin sitä suutelemaan.

— Lyö minua vielä, puhuin minä itkussa: — kovemmin, kipeämmin, minä olen kelvoton, huono ja onneton ihminen!

— Mikä sinun on? sanoi hän kevyesti lykäten minua luotaan.

— En, en mene pois, sanoin minä ja tartuin hänen nuttuunsa. — Kaikki vihaavat minua, sen tiedän, mutta Jumalan tähden, kuule sinä minua, suojele minua, taikka aja kotoa. Minä en voi elää hänen kanssaan, hän koettaa kaikin tavoin alentaa minua, käskee polvilleen eteensä, tahtoo ruoskia minua. Minä en voi, en minä ole pieni, en minä sitä kestä, minä kuolen, tapan itseni. Hän oli sanonut mummulle, että olen lurjus, nyt mummo on kipeänä ja ehkä kuolee minun tähteni, minä... hä... nen... Jumalan tähden, anna vitsaa... miksi... kiu... kiu... sa... ta... an...

Kyyneleet olivat tukehuttaa minut, minä istuin sohvalle enkä voinut enää puhua, pääni kallistui hänen polvilleen, minä nyyhkytin niin että tuntui kuin minun olisi heti pitänyt kuolla.

— Mikä sinua vaivaa, poika paha, sanoi isä osanottavasti ja kumartui minun puoleeni.

— Hän on tyranni... kiusaajani... kuolen... ei kukaan välitä minusta! sain vaivalla sanotuksi ja sen jälkeen minua alkoi puistattaa.

Isä otti minut syliinsä ja vei makuuhuoneeseen. Minä nukuin.

Herättyäni oli jo hyvin myöhäinen, yksinäinen kynttilä paloi vuoteeni vieressä ja huoneessa istuivat kotilääkärimme, Mimmi ja Ljubotshka. Heidän kasvoistaan päättäen he näyttivät pelkäävän minun sairastuvan. Mutta minun olikin niin hyvä ja keveä olla kahdentoista tuntisen nukkumisen jälkeen, että olisin heti hypähtänyt vuoteeltani, ellen olisi pitänyt parempana antaa heidän jäädä siihen luuloon että olin sairas.

XVII

Niin, tämä oli todellista vihan tunnetta, ei semmoista vihaa, josta ainoastaan kirjoitetaan romaaneissa ja johon voin olla uskomatta, ei semmoista, joka muka nauttii pahan tekemisestä ihmiselle, vaan semmoista vihaa, jota seuraa vastustamaton inho asianomaiseen ihmiseen, vaikka tämä ihminen näyttäisi ansaitsevan kunnioitusta, — joka tekee vastenmieliseksi hänen tukkansa, kaulansa, käyntinsä, äänensä, kaikki hänen jäsenensä, kaikki hänen liikkeensä, ja samassa kuitenkin jollakin käsittämättömällä voimalla vetää hänen luoksensa ja panee levottomalla tarkkaavaisuudella seuraamaan kaikkia hänen vähimpiäkin tekoja. Semmoista inhoa minä tunsin St Jérômeen.

St Jérôme oli asunut meillä jo puolitoista vuotta. Arvostellen nyt kylmäverisesti tätä miestä, pidän häntä hyvänä ranskalaisena, mutta ranskalaisena mitä suurimmassa määrässä. Hän ei ollut tyhmä, oli jotenkin hyvin oppinut ja täytti hyvin velvollisuutensa meihin nähden, mutta hänessä oli tuo hänen kansalaisilleen omituinen ja venäläiselle luonteelle niin vieras keveän itsekkyyden, kunnianhimon, röyhkeyden ja alkuperäisen itseluottamuksen piirre. Tuo kaikki oli minulle ylen vastenmielistä. On itsestään ymmärrettävää, että mummo oli hänelle selittänyt mielipiteensä ruumiinrangaistuksesta niin ettei hän uskaltanut lyödä meitä; mutta siitä huolimatta hän usein uhkasi antaa selkään erittäinkin minulle, ja lausui sanan fouetter (jotenkin fouatter) niin inhottavasti ja semmoisella painolla, kuin olisi minun pieksämiseni tuottanut hänelle mitä suurinta nautintoa.

En yhtään pelännyt rangaistuksen kipua, en ollut koskaan sitä kokenut, mutta yksin ajatuskin, että St Jérôme voi lyödä minua, saattoi minut tukehutetun epätoivon ja vihan raskaaseen mielialaan.

Olihan joskus sattunut, että Karl Ivanovitsh harmistuessaan oli toiminut linjaalin tai remmin välityksellä, mutta tätä muistelen ilman vähintäkään apeutta. Siihenkin aikaan, josta nyt puhun (jolloin olin neljäntoistavuotias), jos vaan Karl Ivanovitsh olisi sattunut lyömään minua, olisin kylmäverisesti hänen iskujansa kantanut. Karl Ivanovitshia minä rakastin, muistin häntä siitä saakka kuin itseänikin, ja olin tottunut pitämään häntä perheemme jäsenenä; mutta St Jérôme oli ylpeä, itseensä tyytyväinen mies, jota kohtaan minulla ei ollut mitään muita tunteita kuin tuo ehdoton kunnioitus, jota kaikki muutkin suuret minussa herättivät. Karl Ivanovitsh oli lystikäs lastenhoitaja-ukko, jota minä rakastin sydämmestäni, vaikka tosin asetin kuitenkin alapuolelle itseäni, yhteiskunnallista asemaamme lapsellisesti arvostellessani.

St Jérôme sitävastoin oli sivistynyt, kaunis, nuori keikari, joka aina asetti itsensä kaikkien muiden rinnalle.

Karl Ivanovitsh torui ja rankaisi meitä aina kylmäverisesti; näkyi että hän piti tuota tosin välttämättömänä, mutta kaikessa tapauksessa epämiellyttävänä velvollisuutena. St Jérôme sitävastoin rakasti esiintyä rankaisijana; rangastessaan hän näytti sitä tekevän enemmän omaksi huviksensa kuin meidän hyödyksemme. Hän nautti omasta ylevyydestään. Hänen komeat ranskalaiset lauseensa, joissa hän käytti voimakkaita korkoja viimeisellä tavulla, olivat minusta sanomattoman inhottavia. Karl Ivanovitsh käytti suuttuessaan sanoja: "nukkekomedia, vallaton nulikka, espanjalainen laastari". St Jérôme nimitti meitä mauvais sujet, vilain garnement y.m. nimityksillä, jotka loukkasivat oman arvoni tuntoa.

Karl Ivanovitsh käski meitä polvillemme, kasvot nurkkaan päin kääntyneinä, ja rangaistuksena oli se ruumiillinen kipu, jonka tämä asento tuotti; St Jérôme, pullistaen rintaansa ja tehden kädellään mahtavan liikkeen, huusi traagillisella äänellä: "à genoux, mauvais sujet!" käski polvistumaan kääntyneenä häneen päin ja pyytämään armoa. Rangaistus tarkoitti nöyryyttämistä.

Minua ei siis rangaistu, eikä kukaan edes muistuttanut minulle mitä oli tapahtunut; mutta en vaan voinut unohtaa kaikkea mitä olin saanut näinä kahtena päivänä kokea: epätoivoa, häpeää, pelkoa ja vihaa. Vaikka St Jérôme siitä pitäen ei näyttänyt minusta mitään välittävän eikä paljon puuhannut minun kanssani, en minä puolestani voinut tottua katsomaan häneen välinpitämättömästi. Joka kerta kun katseemme sattumalta kohtasivat toisensa, näytti minusta, että silmissäni ilmeni liian selvä vihamielisyys ja minä koetin tehdä ilmeeni välinpitämättömäksi, mutta silloin taas näytti, että hän ymmärtää teeskentelyni; minä punastuin ja käännyn kokonaan pois.

Sanalla sanoen minun oli sanomattoman vaikeata olla missään suhteessa häneen.

XVIII

Tunsin itseni yhä yksinäisemmäksi, ja päähuvinani olivat yksinäisyydessä tehdyt havainnot ja mietiskely. Mietiskelyni esineestä kerron seuraavassa luvussa; mutta havaintoni näyttämö oli etupäässä piikain kamari, jossa kehittyi mieltäni kiinnostava ja liikuttava romaani. Tämän romaanin sankarittarena oli tietysti Masha. Hän oli rakastunut Vasiliin, joka oli häntä tuntenut jo silloin kuin hän eli vapaana, ja Vasili oli jo silloin luvannut ottaa hänet vaimokseen. Kohtalo, joka oli erottanut heidät viisi vuotta sitten, oli heidät jälleen yhdistänyt mummon talossa, vaan heidän rakkauteensa tuli nyt este Nikolain puolelta (joka oli Mashan setä). Tämä Nikolai ei tahtonut kuulla puhuttavankaan Mashan naimisista Vasilin kanssa, jota sanoi maltittomaksi ja holtittomaksi mieheksi.

Tämä este vaikutti, että tuo ennen jotenkin kylmäverinen ja leväperäinen Vasili äkkiä rakastui Mashaan, ja rakastui niinkuin suinkin voi rakastua räätälinammattia harjottava maaorja vaaleanpunasessa paidassaan, tukka voideltuna.

Vaikka hänen rakkautensa ilmestyi jotenkin merkillisellä tavalla (niinpä hän esimerkiksi Mashaa kohdatessaan aina koetti tuottaa tälle kipua, joko nipistämällä taikka lyömällä, taikka puristamalla niin voimakkaasti, että toinen tuskin saattoi hengittää), niin oli hänen rakkautensa kuitenkin vilpittömän, jonka osottaa jo sekin seikka, että siitä pitäen kuin Nikolai todenperästä kielsi Mashan häneltä, Vasili alkoi surusta juoda, vetelehtiä kapakoissa, rähistä, sanalla sanoen käyttäytyä niin huonosti, että monta kertaa joutui häpeällisen rangaistuksen alaiseksi poliisikonttoorissa. — Mutta nämä hänen tekonsa ja niiden seuraukset tuntuivat Mashasta olevan pelkkää ansiota ja vielä enensivät hänen rakkautensa Vasiliin. Kun Vasilia pidettiin poliisiputkassa, niin Masha kaiket päivät silmiä pyyhkimättä itki, valitteli kovaa kohtaloansa Gashalle (joka otti harrasta osaa onnettomien rakastuneiden asiaan) ja ylenkatsoen setänsä haukkumisia ja lyöntejä juoksenteli salaa poliisikonttooriin ystävänsä tapaamassa ja lohduttelemassa.

Älkääpä paheksuko lukija sitä seuraa, johon teidät saatan. Ellei sielussanne ole laimenneet rakkauden ja osanoton kielet, niin piikain kamarissakin voivat helähdellä äänet, joista ne löytävät vastinetta. Suvainneteko seurata minua sinne vai ette, kaikissa tapauksissa minä lähden rappusten porraslavalle, josta näen kaikki mitä piikain kamarissa tapahtuu. — Tuossa on pankko ja pankolla näkyy silitysrauta, pahvinukke nenä särkyneenä, pesuamme, pesuastia; tuossa on ikkuna, jonka laudalla seuraavat esineet muodostavat epäjärjestyksen: musta vahapalanen, silkkivyyhti, puoleksi syöty kurkku, ja konfektirasia; tuossapa on myöskin suuri, punanen pöytä, jonka päällä ompelusta painamassa on karttuunivaatteeseen ommeltu tiilikivi ja jonka ääressä istuu hän vaalean punasessa puvussa, joka on minun mielikkipukuni, ja sinisessä huivissa, joka niinkään minua suuresti viehättää. Hän ompelee, silloin tällöin pysähtyen vähän raapimaan neulalla päätänsä tai kynttilänsydäntä korjaamaan, ja minä katselen ja ajattelen: miksi hän ei ole syntynyt säätyläisnaiseksi noine kirkkaine sinisilmineen, tavattoman suurine vaaleine palmikkoineen ja korkeine rintoineen? Kuinka hyvin hänen sopisi istua vierashuoneessa, vaalean punasilla nauhoilla varustettu pitsimyssy päässä ja vadelmanpunanen silkkikapotti yllä, ei semmoisessa kapotissa kuin Mimmillä on, vaan semmoisessa kuin olin nähnyt Tverskoin bulevardilla. Hän ompelisi koruompelusta, ja minä katselisin häntä peiliin, ja mitä ikinä hän tahtois, sen minä tekisin; auttaisin hänen ylleen päällysvaatteet, ruuan itse tarjoisin...

Ja mikä juopunut naama ja inhottava muoto on tuolla Vasililla ahtaine takkineen, joka on pingotettu likasen, vaaleanpunasen, housujen ulkopuolelle jätetyn paidan päälle! Jokaisessa hänen liikkeessään, jokaisessa hänen selkänsä kumarruksessa olen näkevinäni selviä tuntomerkkiä inhottavasta rangaistuksesta, joka on häntä kohdannut...

— Mitä, joko Vasili on taas? sanoi Masha pistäen neulan tyyntyyn, nostamatta päätä tervehdykseksi huoneeseen astuvalle Vasilille.

— Kuinkas muuten? voiko häneltä mitään hyvää odottaa, vastasi Vasili: — kunpa edes antaisi varman päätöksen; muuten tässä ihan suotta menehdyn, ja ihan vaan hänen tähtensä!

— Tahdotteko teetä? sanoi Nadjozha, toinen sisäpiika.

— Kiitän nöyrimmästi. Ja minkä vuoksi se rosvo sitten vihaa, se sinun setäsi, minkä vuoksi? senvuoksi että minulla on oikeat vaatteet, että kävelen niinkuin pitää. Sanalla sanottu: helvetti! päätti Vasili.

— Pitää olla nöyrä, sanoi Masha puraisten rihman poikki: — mutta te sensijaan aina...

— En jaksa enää, siinä koko syy!

Samassa kuului mummon huoneesta oven paiskaus ja Gashan muriseva ääni. Gasha kuului nousevan ylös rappusia.

— Minkä sille tekee, kun ei se piru itsekään tiedä mitä tahtoo, kirottu akka! Herra antakoon minulle syntini anteeksi, murahteli hän.

— Nöyryn palvelijanne! sanoi Vasili nousten häntä tervehtimään.

— Onpa teitä täällä taas! vastasi Gasha uhkaavasti katsahtaen Vasiliin: — mitä sinä vetelehdit? onko täällä mikä paikka käydä tytöstämässä...

— Ajoin teidän terveyttänne tiedustella, sanoi Vasili arasti.

— Kohta heitän vaivaisen henkeni, siinä on minun terveyteni, huusi täyttä kurkkua vielä vihasempana Gasha.

Vasili rupesi nauramaan.

— Tässä ei ole mitään nauramista, ja kun sanon mene matkaas, niin mars! Katsos heittiötä, tuokin sika menisi muka naimisiin! No, mars matkaas!

Ja polkien jalkaansa Gasha meni huoneeseensa sekä paiskasi oven semmoisella voimalla, että lasit särähtelivät ikkunoissa.

Väliseinän takaa vielä kauan aikaa kuului kuinka hän yhä pauhaten, kaikkia toruen ja omaa oloansa kiroten paiskeli tavaroitansa ja repi lempikissaansa korvista: vihdoin ovi aukeni ja ulos lensi hänestä viskattu surkeasti naukuva kissa.

— Taidan tulla toisen kerran teetä juomaan, kuiskasi Vasili: — näkemiin asti.

— Annahan olla, sanoi Nadjozha silmää iskien: — minä menen teekyökkiä katsomaan.

— Kyllä minä tästä lopun teen, sanoi Vasili istuutuen lähemmä Mashaa, heti kun Nadjozha oli lähtenyt huoneesta: — joko menen kreivittären puheille ja kerron kuinka asiat ovat, taikka sitten... heitän kaikki ja pakenen niin pitkälle kuin tietä piisaa, jumalauta.

— Mihinkäs minä jään...

— Sinuapa minun tuleekin surku, muuten olisinkin jo aikaa sitten vapaudessa.

— Miksikäs sinä Vasili et ole tuonut minulle paitojasi pestäväksi, sanoi Masha vähän vaiti oltuaan: katsoppas kuinka hihansuut ovat mustina, lisäsi hän.

Samassa kuului alhaalta mummon kellonsoitto ja Gasha tuli jälleen ulos huoneestaan.

— Mitä sinä lurjus tytöstä haet? sanoi Gasha tyrkäten Vasilia oveen päin: — taitaa olla lysti katsella kuinka tyttö itkee. Ulos täältä! Ja mitä hyvää tuokin polonen on hänestä löytänyt? Eikö setä ole sinua jo kylläksi lyönyt hänen tähtensä?

— En huoli kestään muusta, enkä rakasta ketään muuta, vaikka minut siihen paikkaan löisit kuoliaaksi, sanoi Masha äkkiä ruveten itkemään.

Kauan aikaa katselin Mashaa, joka kirstulla loikoen pyyhki huivillaan kyyneleitä, ja minä yrittelin jos joltakin kannalta katsoa Vasiliin, löytäkseni hänessä sen puolen, joka Mashasta näytti niin viehättävältä. Mutta vaikka vilpittömästi otin osaa hänen suruunsa, en kuitenkaan mitenkään voinut käsittää, kuinka niin ihana olento kuin Masha minun silmissäni oli taisi olla rakastunut Vasiliin.

"Kun tulen suureksi", mietiskelin minä palattuani ylös omaan huoneeseeni, — "niin saan Petrovskin kartanon haltuuni ja Vasili ja Masha tulevat olemaan minun maaorjiani. Minä istun työhuoneessani ja poltan piippua, Masha kulkee silitysrauta kädessä kyökkiin. Minä sanon: 'käskekää Masha tänne'. Hän tulee ja huoneessa ei ole ketään... samassa Vasili astuu sisään ja nähtyään Mashan sanoo: 'mennyt on minun onneni!' ja Masha rupeaa myöskin itkemään; mutta minä sanon: 'Vasili! tiedän sinun rakastavan häntä ja hänen rakastavan sinua, tuossa saat 1000 ruplaa, ota ne, nai hänet ja Jumala olkoon kanssasi', mutta itse menen kabinettiin". — Lukemattomien ajatusten ja haaveiden joukossa, jotka mitään jälkeä jättämättä kulkevat ohi ymmärryksessä ja mielikuvituksessa, on myös semmoisia, jotka niihin jättävät syvän, tuntuva vaon: niin että usein varsinaisen ajatuksen ollessa haihtunut muistosta, siinä on ainoastaan tunto, että jotain hyvää oli päässä liikkunut, — tuntuu ajatuksen jälki, ja sitä koettaa uudestaan eleille herättää. Sellaisen syvän jäljen jätti sieluuni ajatus oman tunteeni uhraamisesta Mashan hyväksi, jota hän saattoi löytää ainoastaan avioliitosta Vasilin kanssa.

POIKA-ikä.

Tuskin uskotaan minua, kun kerron millaiset olivat poika-ikäni rakkaimmat ja alituiset ajatukset, — niin suuressa ristiriidassa ne olivat ikäni ja asemani kanssa. Mutta minun mielestäni ristiriita ihmisen aseman ja hänen siveellisen pyrintönsä kanssa on totuuden varmin tunnusmerkki.

Sen vuoden aikana, jona vietin yksinäisyyden, itseäni keskitettyä siveellistä elämää, ehtivät kaikki abstraktiset kysymykset ihmisen tarkotusperästä, tulevasta elämästä, sielun kuolemattomuudesta astua eteeni; ja lapsellinen heikko ymmärrykseni koetti kokemattomuuden koko kiihkolla päästä niiden kysymysten perille, joiden tekeminen edustaa ihmisjärjen korkeinta astetta, mutta joiden ratkaisu ei ole tämän järjen vallassa.

Ihmisjärki näyttää minusta jokaisessa eri henkilössä kulkevan samaa kehityksensä tietä, jota myöten sen kehitys kulkee kokonaisissa sukupolvissa; eri filosofisten järjestelmien perusajatukset näyttävät minusta muodostavan ihmisjärjen erottamattomia osia, mutta jokainen ihminen enemmän tai vähemmän selvästi tietää niistä jo ennen kuin tunsi mitään filosofisia järjestelmiä.

Nämä ajatukset esiintyivät järjelleni niin hämmästyttävän selvinä, että yritin niitä elämäänikin sovittaa, kuvaellen olevani ensimmäinen, joka olen keksinyt niin yleviä ja hyödyllisiä totuuksia.

Kerran sain päähäni, että onni ei riipu ulkonaisista seikoista, vaan meidän suhteistamme näihin seikkoihin, — että ihminen, joka on tottunut kärsimyksiä kestävänsä, ei voi olla onneton, ja totuttaakseni nyt itseäni kestävyyyteen minä tavattomasta kivusta huolimatta pitelin viisi minuttia erältään ojennetuin käsin Tatishtshevin sanakirjoja, tai menin kopukkaan ja pieksin selkääni nuoralla niin tuntuvasti, että kyöneleet väkisinkin nousivat silmiini.

Toisen kerran taas, kun muistin että kuolema odottaa minua joka hetki, joka minutti, ja voimatta käsittää kuinka ihmiset tähän saakka eivät ole ymmärtäneet, että onnellinen voi olla ainoastaan käyttäen hyväkseen nykyisyyttä ja ollen ajattelematta tulevaisuutta, päätin ja kolmen päivän kuluessa toteutinkin sen, että jätin lukuni ja ainoastaan vuoteella viruen luin hauskuudekseni jotain romaania ja söin mesileipiä, joita ostelin viimeisillä rahoillani.

Toisen kerran taas seistessäni taulun edessä ja piirrellessäni siihen liidulla kaikellaisia kuvioita hämmästytti minua yhtäkkiä ajatus: minkä vuoksi sopusuhtaisuus miellyttää silmää? mitä on sopusuhtaisuus? Se on synnynäinen tunne, vastasin itselleni. Mihän se perustuu? Onko siis elämän jokaisessa kohdassa sopusuhtaisuutta? Päinvastoin, tuossa olkoon elämä — ja minä piirustin taululle soikean kuvion. — Elämän jälkeen sielu siirtyy ikuisuuteen; tuo olkoon ikuisuus — ja minä piirsin soikean kuvion toisesta päästä viivan taulun ääreen asti. Mutta miksi ei ole toisella puolella samallaista viivaa? Ja mitä ikuisuutta voikaan oikeastaan olla yksipuolisesti ainoastaan toiselta puolelta? Me varmaankin olemme olleet olemassa ennen tätä elämää, vaikka olemme sittemmin kadottaneet muiston siitä.

Tämä mietelmä, joka tuntui minusta erinomaisen uudelta ja selvältä ja jonka yhteyttä vaivalla voin nähdä nyt, miellytti minua suuresti ja minä otin paperin esittääkseni sen kirjallisesti; mutta tällöin tuli päähäni niin pohjaton ajatusten paljous, että minun piti nousta ja ruveta kävelemään huoneessani. Tultuani ikkunan ääreen kääntyi huomioni hevoseen, jota kuski paraillaan valjasti vesirattaiden eteen, ja kaikki ajatukseni keskittyivät ratkaisemaan kysymystä: mihin eläimeen tai ihmiseen siirtyy tuon hevosen sielu, kun se kuolee? Samassa kulki Volodja huoneen läpitse ja hän hymähti huomattessaan minun jotain mietiskelleen, ja tämä hymy oli riittävä saadakseen minun ymmärtämään, että kaikki mitä olin ajatellut oli hirveän joutavata.

Olen tämän minulle jostakin syystä muistettavan tapauksen kertonut ainoastaan antaakseni lukijalle käsityksen siitä minkä suuntaiset järkeilemiseni olivat.

Mutta mihinkään filosofiseen suuntaan en ollut niin innostunut kuin skeptisismiin, joka yhteen aikaan saattoi minut miltei mielisairauteen. Kuvailin, että paitsi minua ei ollut ketään eikä mitään olemassa koko maailmassa, — että esineet eivät ole esineitä, vaan kuviomuotoja, jotka ilmestyvät ainoastaan silloin kuin käännän niihin huomion, ja että nuo kuvat heti häviävät, kun lakkaa niitä ajattelemasta. Sanalla sanoen, minä yhdyin Schellingin kanssa siihen vakaumukseen, etteivät esineet ole olemassa, vaan ainoastaan minun suhteeni niihin. Toisinaan minä tämän alituisen idean vaikutuksesta jouduin sellaiseen mielettömyyteen, että äkkiä katsahtamalla vastakkaiseen suuntaan toivoin äkkiväimättä tapaavani tyhjyyden (néant) sieltä missä minua ei ollut.

Mikä surkuteltava, mitä tön toiminnan kimmotin onkaan ihmisen ymmärrys!

Heikko ymmärrykseni ei voinut tunkeutua läpikäymättömyyteen, mutta ylivoimaisissa yrityksissä kadotti toisen toisensa perästä niistä vakaumuksista, joihin elämäni onnen vuoksi minun ei olisi pitänyt

koskaan kajota.

Kaikesta tästä raskaasta siveellisestä ponnistuksesta ei tuloksena ollut muuta kuin turha järjen kekseliäisyyden kehittyminen, joka heikensi minussa tahdon voimaa, ynnä tottumus alituiseseen siveelliseen eristelemiseen, joka hävitti tunteen tuoreuden ja arvostelun selvyuden.

Abstraktiset ajatukset kehittyvät ihmisen taipumuksesta saattaa tietoisuuteensa hetkellistä sieluntilaansa ja siirtää se muistoon. Taipumukseni abstraktisiin mietteihin kehitti minussa siihen määrään luonnottomasti tietoisuuden, että useinkin, alettuaani ajatella ihan yksinkertaista asiaa, jouduin pääsemättömiin ajatusteni erittelemisiin; en enää ajatellut kysymystä, joka oli edessäni, vaan ajattelin sitä mitä ajattelin. Kysyin itseltäni: mitä ajattelen? ja vastasin: ajattelen, mitä ajattelen? Mutta mitä minä nyt ajattelen? Minä ajattelen, että ajattelen, mitä ajattelen? j.n.e. Ymmärrys sotki ymmärrystä...

Aika lailla nuo filosofiset havainnot sentään kutkuttivat itserakkauttani: usein kuvailin olevani suuri mies, joka levittää maailmalle uusia totuuksia ja ylpeänä omasta arvostani silmäilin alas muihin kuolevaisiin, mutta, kumma kyllä, jouduttuani näiden kuolevaisten yhteyteen minä aristelin jokaista heistä, ja mitä ylemmäs usotin itseni sitä vähemmin osasin toisten seurassa ilmaista tätä oman arvon tuntoa, enkä voinut edes päästä ujostelemasta jokaista pienintäkin sanaa ja liikettä.

XX

VOLODJA.

Niin se on, mitä edemmäs siirryn kuvailemaan tätä elämäni kautta sitä raskaammaksi ja vaikeammaksi se minulle käy. Ani, ani harvoin tapaam tämän ajan muistojen joukossa sen todellisen lämpimän tunteen hetkiä, joka niin kirkkaasti ja alituisesti valaisi elämäni alkua. Ehdottomasti haluaisin pian päästä poika-ikäni erämaan ohitse ja saavuttaa sen onnellisemman ajan, jolloin uudelleen todellisesti hieno, hyvä ystävyys tunne kirkkaasti valaisi tämän ikäkauden loppupuolta ja laski perustuksen uudelle ihanan runollisuuden täyttämälle nuoruuden ajalle.

En rupea tunti tunnilta seuraamaan muistojani, vaan heidän ainoastaan pikaisen katsahduksen niiden tärkeimpiin kohtiin siltä ajalta, johon olen kertomukseni kehittänyt, — siihen aikaan, jolloin läheisesti tutustuin erään harvinaisen miehen kanssa, jolla oli ratkaiseva ja hyvä vaikutus minun luonteeseeni ja kehitykseni suuntaan.

Volodja oli näinä päivinä pääsevä ylioppilaaksi, opettajat kävivät nyt jo erikseen hänen luonansa, ja kateudella ja ehdottomalla kunnioituksella minä kuulin, kuinka hän, reippaasti lyöden liidulla mustaa taulua vasten, puhui funktioneista, siinuksista, koordinaateista j.n.e., jotka minusta tuntuivat olevan saavuttamattoman viisauden merkkejä. Mutta eräänä sunnuntaina päivällisen jälkeen kokoontuivat kaikki opettajat, ynnä kaksi professoria mummon huoneeseen ja isän ja muutamien vieraiden läsnä ollessa toimittivat yliopistollisen tutkinnon kokeen, jossa Volodja mummon suureksi iloksi osotti tavattomia tietoja. Minullekin tehtiin kysymyksiä muutamissa aineissa, mutta minä osottauduin sangen huonoksi ja professorit näyttivät koettavan peittää tietämättömyyttäni mummon edessä, mikä seikka hävetti minua vieläkin enemmän. Minuun ei kuitenkaan pantu suurtakaan huomiota, sillä olin vasta viidentoista ikäinen ja tutkinto oli lupailtava siis vasta vuoden kuluttua. Volodja tuli alas ainoastaan päivällisten ajaksi, kaikki päivät ja illatkin hän vietti yläkerrassa lukien, hän teki sitä omasta halusta eikä pakosta. Hän oli hyvin kunnianhimoinen, ei tahtonut suorittaa tutkintoa tyydyttävästi, vaan kiitettävästi.

Ja niin koittaa ensimmäisen tutkinnon päivä. Volodja pukee yllensä pronssinappisen, sinisen frakin, kultakellon ja kiillotetut saappaat; portaiden eteen ajaa isän avovaunut, Nikolai heittää polstan syrjään ja Volodja ajaa St Jérômen kanssa yliopistoon. Tytöt, erittäinkin Katinka katsovat riemuissaan ja ihastuksissaan ikkunasta ajoneuvoihin nousevan Volodjan solakkaa olentoa, isä sanoo: "Jumalaa suokoon hänelle onnea", ja mummo, joka myös kömpii ikkunan ääreen, tekee kyyneleet silmissä ja koko ajan mumisten ristinmerkkiä Volodjan jälkeen, kunnes vaunut katoavat kulman taa.

Volodja palaa takasin. Kaikki hyökkäävät häneltä kysymään: "kuinka kävi? kuinka paljon sait?" mutta hänen ilosista kasvoistaan jo kohta näkee, että kaikki on käynyt hyvin. Volodja oli saanut viisi ääntä. Seuraavana päivänä hän saatetaan samoilla onnentoivotuksilla ja pelolla, ja vastaanotetaan samalla maltittomuudella ja ilolla. Niin menee yhdeksän päivää. Kymmenentenä päivänä on viimeinen, kaikkein vaikein tutkinto, nimittäin — uskonnon. Kaikki seisovat ikkunan ääressä ja vielä suuremmalla

maltittomuudella odottavat häntä. Kello on jo kaksi, mutta Volodjaa ei näy.

— Herranen aika! Tuolla, tuolla he tulevat!! huutaa Ljubotshka painautuen ikkunaa vastaan.

Ja todellakin, vaunuissa istuu St Jérômen vieressä Volodja, ei kuitenkaan enää sinisessä hännystäkissa ja harmaassa lakissa, vaan ylioppilaan puvussa, sininen vaatekaulus jäykkänä, kolmikulmainen hattu päässä ja kullattu miekka kupeella.

— Kunpa *sinä* nyt olisit elossa! huudahtaa mummo nähtyään Volodjan ylioppilaspuvussa, ja menee tainnoksiin.

Kasvot loistavina Volodja hyökkää etehiseen, suutelee ja syleilee minua, Ljubotshkaa, Mimmiä ja Katinkaa, joka tällöin punastuu korvia myöten. Volodja on haltioissaan riemusta. Ja kuinka sievä hän on tuossa puvussa! Kuinka tuo sininen kaulus sopii hänen tuskin näkyviin mustiin viiksiinsä! Mitkä hienot pitkät vyötärykset hänellä on, mikä ylevä käynti! Tänä muistopäivänä kaikki syövät päivällistä mummon huoneessa, kaikkien kasvoilta loistaa ilo, ja jälkiruuan aikana ilmestyy hovimestari sopivan juhlallisena ja samalla ilosena, tuoden valkoseen pyyhinliinaan käärityn samppanjapullon. Mummo juo ensi kerran äidin kuoleman jälkeen samppanjaa, juo maljan pohjaan, toivottaen Volodjalle onnea, ja häneen katsoessaan itkee jälleen riemusta. Nyt Volodja saa jo ajella yksin aivan omissa vaunuissa, hän ottaa ystäviä vastaan luonansa, polttaa tupakkaa, ajaa tanssiaisissa ja näinpä kerran hänen juovan omassa huoneessaan tuttujensa kanssa kaksi pulloa samppanjaa, jolloin he joivat joka maljan joidenkin salaperäisten naisolentojen terveydeksi ja kinailivat siitä kenen osaksi tulee le fond de la bouteille. Hän syö kuitenkin päivällistä säännöllisesti kotona ja päivällisen jälkeen entiseen tapaan istuutuu kabinettiin salaperäisesti keskustelemaan Katinkan kanssa: mutta mikäli voin kuulla minä, joka en ota osaa heidän keskusteluihinsa, he ainoastaan puhelevat lukemiensa romaanien sankareista ja sankarittarista, mustasukkaisuudesta, rakkaudesta, enkä mitenkään voi ymmärtää mitä hauskuutta heillä on tällaisista keskusteluista ja miksi he niin vienosti hymyilevät ja niin kiivaasti kiistelevät.

Yleensä alan huomata, että Katinkan ja Volodjan välillä on olemassa, paitsi ymmärrettävää lapsuudentoverien keskuista ystävyyttä, vielä joitakin kummallisia suhteita, jotka edentävät heitä meistä ja salaperäisesti yhdistävät heitä toisiinsa.

XXI

KATINKA JA LJUBOTSHKA.

Katinka oli nyt kuudentoista ikäinen; hän oli kasvanut; muotojen kulmikkuus, liikkeiden ujous ja kömpelyys, joita tavataan kasvavilla tytöillä, olivat vaihtuneet vasta puhjenneen kukan sopusuhtaiseen tuoreuteen ja sulavuuteen; mutta hän ei ollut muuttunut. Samat olivat hänen siniset silmänsä ja hymyilevä katseensa, sama myös tuo otsan kanssa melkein yhtenä viivana jatkuva suora nenä kovine sieramineen, ja tuo valoisasti hymyilevä pikku suu, — samat nuo pienen pienet kuoppaset läpikuultavilla punaposkilla, samat valkoiset pikku kädet... ja niinkuin ennenkin hänelle jostakin syystä aivan erikoisesti sopi "puhtosen tytön" nimitys. Uutta oli hänessä ainoastaan paksu, vaalea palmikko, jota hän kantoi suurien tavalla, ja nuori rinta, jonka ilmaantuminen häntä huomattavasti ilahutti ja hävetti.

Vaikka Ljubotshka oli aina hänen kanssaan yhdessä kasvanut ja kasvatettu, niin Ljubotshka oli kuitenkin kaikissa suhteissa toinen tyttö.

Ljubotshka oli lyhyenlöntä kasvultaan, ja hänen jalkansa olivat englannintaudin tähden käyrät ja ruumiinrakennus sangen ruma. Koko hänen olennossaan ei ollut muuta kaunista kuin silmät, ja nämät silmät olivat todellakin ihanat, ne olivat suuret, mustat ja ne ilmaisivat niin vastustamattoman miellyttävää arvollisuutta ja lapsekkuutta, että väkisinkin herättivät huomiota. Ljubotshka oli kaikissa asioissa yksinkertainen ja luonnollinen; mutta Katinka ikäänkuin tahtoi olla jonkun toisen näköinen. Ljubotshka katseli aina suoraan ja joskus pysäytti nuo tavattoman suuret, mustat silmänsä johonkin vieraaseen ja katsoi niin kauan, että häntä siitä toruttiin, sanoen, ettei tuommoinen ole kohteliasta; Katinka sitävastoin mielellään laski alas silmäripsensä, siristeli silmiään ja vakuutti olevansa lyhytnäköinen, vaikka varmaan tiedän hänen nähneen erinomaisesti. Ljubotshka ei rakastanut olla vieraiden nähden olevinaan, ja kun joku häntä vieraiden läsnä ollessa rupesi suutelemaan, niin hän nyrpisteliks eikä sanonut voivansa kärsiä *hellyyksiä*; Katinka sitä vastoin rupesi vieraiden läsnä ollessa hyvin helläksi Mimmille ja rakasti kulkea kaulatusten jonkun tytön kanssa pitkin salia. Ljubotshka oli

hirveä naurusuu ja joskus naurukohtauksen saatuaan juoksi käsiä huitoen pitkin huonetta; Katinka sitä vastoin tukki suunsa nenäliinalla tai käsillä, kun alkoi nauraa. Ljubotshka aina istui suorana ja kävi kädet riipuksissa; Katinka piteli päätänsä vähän kallella ja kävi kädet yhdessä. Ljubotshka oli aina hirveän ilonen, kun hänen onnistui päästä puheisiin jonkun täysikäisen herran kanssa, ja sanoi menevänsä välttämättä naimisiin husaarin kanssa, mutta Katinka sanoi kaikkia miehiä pahoiksi, ja ettei hän ikinä mene naimisiin; hän muuttui aina ihanteiseksi aivan kuin olisi pelännyt jotakin, kun joku miespuolinen puhutteli häntä. Ljubotshka alituisesti moitti Mimmiä siitä, että häntä pinnistetään korseteilla niin kovasti, "ettei voi hengittää", ja rakasti hyvää ruokaa; Katinka sitä vastoin usein pisti sormensa liivin alle ja näytti meille, kuinka korsetti oli väljä, ja söi tavattoman vähän. Ljubotshka rakasti piirustella päitä; mutta Katinka piirusteli vaan kukkia ja perhosia. Ljubotshka soitti hyvin selvästi Fieldin konsertteja, muutamia Beethovenin sonaatteja; Katinka soitti variatsioneja ja valsseja, hidastutti omin päin tempoa, hakkusi pianoa, alituisesti painoi pedaalia ja ennen kuin alkoi soiton, otti tunteellisesti kolme akordia *arpeggio*.

Mutta Katinka oli silloisen ajatukseni mukaan enemmän "suuren" näköinen, ja sentähden myös paljon enemmän minua miellytti.

XXII

ISÄ.

Siitä pitäen kun Volodja pääsi ylioppilaaksi oli isä hyvin ilosella tuulella ja tavallista useammin söi päivällistä mummon luona. Tosin hänen iloisuuteensa, kuten olin saanut Nikolailta tietää, oli syynä se, että hän oli viime aikoina hyvin paljon voittanut. Sattuipa toisinaan niinkin, että hän iltasin ennen klubiin menoa pistäytyi luoksemme, istautui pianon ääreen, kokosi meidät kaikki ympärilleen ja polkien tahtia pehmosilla kengillään (hän ei voinut kärsiä korkoja, eikä koskaan niitä käyttänyt), lauloi mustalaislauluja. Ja olisipa pitänyt silloin nähdä hänen lempilapsensa Ljubotshkan koomillista innostusta! Ljubotshka jumaloi häntä. Joskus saapui isä tunnille ja ankan näköisenä kuunteli kuinka minä lausuin läksyäni, mutta niistä muutamista sanoista, joilla hän tahtoi minua oikaista, huomasin, ettei hän tunne hyvin sitä ainetta, jota minulle opetetaan. Toisinaan hän salaa iski silmää ja teki merkkejä, kun mummo alkoi torua ja olla kaikille syyttä vihanen. "Kylläpä se nyt löylyytti *meitä*, lapset", sanoi hän sitten. Yleensä hän vähitellen laskeutui silmissäni siitä saavuttamattomasta korkeudesta, johon lapsellinen mielikuvitukseni oli hänet asettanut. Yhä samalla rakkauden ja kunnioituksen tunteella suutelin hänen suurta valkoista kättänsä, mutta en enää karkoittanut luotani arvostelua hänestä ja hänen toimistaan. Mieleeni tuli ehdottomasti sellaisia ajatuksia hänestä, jotka minua pelottivat. En unohda koskaan erästä tapausta, joka synnytti minussa paljon tuollaisia ajatuksia ja tuotti minulle paljon siveellisiä kärsimyksiä.

Kerran myöhään illalla hän mustaan hännystakkiin ja valkoseen liiviin puettuna tuli vierashuoneeseen ottaakseen Volodjan mukaansa tanssiaisiin. Volodja pukeutui omassa huoneessaan. Mummo odotti makuuhuoneessa, että Volodja tulisi hänelle näyttäytymään (sillä hänellä oli tapana jokaisten tanssiaisten edellä kutsua Volodja luoksensa, siunata häntä, tarkastaa hänen pukuaan ja antaa ohjeita). Ainoastaan yhdellä lampulla valaistussa salissa käyskentelivät Mimmi Katinhan kanssa edestakasin, mutta Ljubotshka istui pianon ääressä ja harjotteli Fieldin toista konserttia, joka oli äiti-vainajan lempikappale.

En ole koskaan kenenkään ulkonäössä tavannut niin suurta sukuyhtäläisyyttä, kuin oli sisareni ja äitini välillä. Tämä yhtäläisyys ei ollut kasvoissa eikä ruumiinrakennuksessa, vaan jossakin sanoin selittämättömässä asiassa: käsissäkö, käyntitavassa, äänen erikoisessa laadussa vai muutamissa lausetavoissa. Kun Ljubotshka suuttuneena sanoi: "ei ikipäivinä", niin tuon sanan *ikipäivinä*, jota äidinkin oli tapana usein käyttää, hän lausui niin, että pieni "iki" tuntui olevan ainoastaan valmistus ensi tavun kovaan painoon sanassa päivinä; mutta vielä harvinaisempi oli yhtäläisyys hänen pianonsoitossaan ja kaikissa siihen kuuluvissa tempuissa: hän korjasi pukuaan samalla tavalla, samalla tavalla käänsi vasemmalla kädellä lehtiä ylhäältä, samalla tavalla kiukustuneena löi kädellään pianon koskettimia ja sanoi: "herranen aika!" — samaa oli myös tuo sanoin kuvaamaton soiton hienous ja selvyys, tuon ihmeen ihanan fieldiläisen soiton, jota osuvasti sanotaan jeu perlé, ja jonka ihanuutta eivät ole voineet saada unohtumaan mitkään nykyisten pianonsoittajain konstit.

Isä tuli huoneeseen nopein, pienin askelin, — tuli Ljubotshkan luo, joka herkesi soittamasta hänet nähtyään.

— Ei, soita vaan Ljubotshka, soita, sanoi hän istuttaen Ljubotshkaa uudelleen: — tiedäthän kuinka rakastan sinua kuunnella...

Ljubotshka jatkoi soittoa, ja isä istui häntä vastapäätä nojaten päätään kättä vastaan; sitten, äkisti nytkäyttäen olkapäätänsä hän nousi ja alkoi kävellä pitkin huonetta. Pianon ohi kulkiessaan hän joka kerta pysähtyi ja kauan tarkkaan tähysteli Ljubotshkaa. Hänen liikkeistään ja käynnistään huomasin hänen olevan kiihottuneena. Käveltyään jonkun kerran edestakasin salissa hän pysähtyi Ljubotshkan tuolin taakse, suuteli häntä mustaan päähän ja sitten pian kääntyen rupesi jälleen kävelemään. Kun kappale oli loppunut ja Ljubotshka tuli häneltä kysymään: "kuinka se oli soitettu?" niin hän sanaakaan sanomatta otti hänen päästään ja alkoi suudella häntä otsaan ja silmiin semmoisella hellyydellä, jota en ollut koskaan ennen hänessä nähnyt.

— Voi, herranen aika, sinähän itket! sanoi Ljubotshka äkkiä ja päästäen käsistään hänen kellonketjunsä tuijotti häneen suurilla hämmästyneillä silmillä. — Anna anteeksi, isä kulta, ihan unohdin että se oli äidin kappale.

— Ei, ystäväni, soita vaan useammin, sanoi hän liikutuksesta vapisevalla äänellä: — kunpa tietäisit kuinka minun tekee hyvää saada itkeä sinun kanssasi...

Hän suuteli vielä kerran Ljubotshkaa ja koettaen päästä sisällisen liikutuksensa herraksi, olkapäitensä nytkäyttellen meni siihen käytävään, joka vie Volodjan huoneeseen.

— Volodja! etkö jo ala joutua? huudahti hän pysähtyen keskelle käytävää. Samassa kulki hänen ohitsensa sisäpiika Masha, joka herran huomattuaan peräytyi ja tahtoi kiertää. — Sinä se aina vaan kaunistut, sanoi hän kumartuen Mashan luo.

Masha punastui ja kumarsi päänsä vielä alemmaksi. — Älkää, kuiskasi hän.

— Volodja, etkö jo tule? toisti isä nytkähdellen ja yskähdellen, kun Masha oli kulkenut hänen ohitsensa ja hän oli huomannut minut...

Minä rakastan isää, mutta ihmisen ymmärrys elää riippumatta hänen sydämmestään ja usein tuopi sinne ajatuksia, jotka loukkaavat tunnetta, — jotka ovat käsittämättömät ja julmat. Ja vaikka koetin pitää näitä ajatuksia kaukana itsestäni, niin ne tulivat sittenkin...

XXIII

MUMMO.

Mummo heikkoni päivä päivältä; hänen kellonsa, Gashan toruileva ääni ja ovien paiskaaminen yhä useammin kuului hänen huoneestaan päin, eikä hän ottanut meitä puheillensa enää kabinetissaan, istuen voltaire-nojatuolissaan, vaan makuuhuoneessa, maaten korkealla vuoteellaan pitsityynyjensä keskellä. Tervehtiessäni häntä huomasin hänen kädellään vaalean kellertävää, kiiltävää turvotusta, ja hänen huoneessaan tuntui samallinen raskas ilma, jota viisi vuotta sitten tunsin äiti-vainajan huoneessa. Lääkäri kävi kolmasti päiväänsä hänen luonaan, olipa jo pidetty muutamia neuvotteluja useampienkin lääkärien kesken. Mutta hänen luonteensa, hänen ylpeä ja juhlallinen tapansa kaikkia kotolaisia ja erittäinkin isää kohtaan olivat aivan entisellään; yhä entiseen tapaan hän venytteli sanojaan, kohotti silmäkulmiaan ja sanoi: "ystäväni."

Mutta nytpä muutamaan päivään ei meitä oltu päästetty enää hänen luokseen ja eräänä aamuna St Jérôme kesken tuntia ehdotteli että lähtisin Ljubotshkan ja Katinkan kanssa ajelemaan. Vaikka rekeen istuessani kyllä huomasinkin, että mummon ikkunan kohdalla katu oli peitetty olkiin ja että sinisiin takkeihin puettuja miehiä seisoj portillamme, en voinut vielääkään ymmärtää, miksi meitä lähetettiin ajelemaan näin omituisella ajalla. Sinä päivänä ajelun aikana me Ljubotshkan kanssa olimme jostakin syystä tuommoisella erikoisen iloisella tuulella, jolloin jokainen mitättöminkin tapaus, jokainen sana, jokainen liike panee nauramaan.

Kulkukauppias tarttuen pääläella kantamaansa vakkaseen livistää edestämme kadun yli, ja me nauramme. Ryysyinen Vanjka ohjan periä huiskuttaen ja hevosen nelistäessä koettaa ajaa ohitsemme, ja me hahatamme. Filipin piiska tarttuu reen jalakseen; hän käännähtää sitä irrottamaan, ja me olemme kuolla nauruun. Mimmi sanoo tyytymättömänä, että ainoastaan tyhvät nauravat syyttä, — ja Ljubotshka, kasvot hehkuksissa pidätetystä naurusta, katsoo minuun silmäkulmiensa alta. Meidän

katseemme kohtaavat toisensa ja me purskahdamme sellaiseen homerolaiseen nauruun, että kyyneleet tulevat silmiimme emmekä me voi hillitä naurun puuskauksia, jotka ovat meidät tukehuttaa. Tuskin olimme ehtineet vähän rauhottua, kun minä katsahdan Ljubotshkaan ja lausun sovitun sanasen, joka oli meillä ollut joku aika sitten muodissa ja joka aina herätti naurua, ja me jälleen purskahdamme nauruun.

Ajaen kotiportin eteen minä olin avaamaisillani suuta tehdäkseeni Ljubotshkalle naaman, kun silmiäni kohtasi ruumisarkun musta kansi, joka oli asetettu portaittemme ovenpuoliskoa vasten, ja suuni jäi tuohon vääristettyyn asemaan.

— *Votre grand'mère est morte!* sanoo St Jérôme tullen kalpeana meitä vastaan.

Kaiken aikaa kun mummon ruumis on talossa, tunnen raskasta kuoleman kammoa, se on: aivan kuin ruumis olisi elävä ja epämiellyttävästi muistuttaisi minua siitä, että minunkin on joskus kuoleminen, jota tunnetta on jostakin syystä totuttu pitämään surun tunteena. En minä kaipaa mummoa, ja tuskinpa häntä kukaan todenperästä kaipaa. Huolimatta siitä, että huone on täynnänsä surupukuisia vieraita, ei hänen kuolemaansa kukaan sure, paitsi yksi henkilö, jonka luonnoton suru sanomattomasti ihmetytti minua. Ja tämä henkilö oli sisäpiika Gasha. Hän piiloutui ylisille, sulkeutui sinne, itki lakkaamatta, kirosi olemassaoloaan, repi tukkaansa, ei tahtonut kuulla mitään neuvoja ja sanoi, että rakkaan rouvan kadotettua on kuolema hänelle ainoa lohdutus.

Toistan uudelleen, että tunteiden asioissa on kaiken todennäköisyyden puute totuuden paras tunnusmerkki.

Mummoa ei enää ollut, mutta yhä vielä meidän kodissamme elivät muistelemiset ja puhelemiset hänestä. Nämä puheet koskivat etupäässä sitä testamenttia, jonka hän oli ennen kuolemaansa tehnyt ja jonka sisältöä ei tuntenut kukaan paitsi hänen testamenttinsa toimeenpanija, ruhtinas Ivan Ivanovitsh. Mummon palvelusväen joukossa huomasin jonkinlaista mielenkiikkaa, kuulin usein arveluita siitä, kuka joutuu kenenkin palvelijaksi, ja itsekin tunnustaakseni ajattelin ehdottomalla ilolla, miten me nyt vastaanotamme perinnön.

Kuuden viikon kuluttua Nikolai, tuo meidän talomme alituinen uutislehti, kertoi minulle, että mummo oli jättänyt koko omaisuutensa Ljubotshkalle, määräten holhoojaksi Ivan Ivanovitshin, eikä isää.

XXIV

MINÄ.

Ylioppilaaksi pääsemiseeni ei ollut enää kuin muutama kuukausi. Lukuni kävivät hyvin. Opettajia odottaessa ei minua vallannut pelko, vaan tunsin päinvastoin jonkinlaista nautintoa oppitunnin alkaessa.

Minua huvitti lausua opittu läksyni selvästi ja kuuluvasti. Valmistuin matemaattiseen tiedekuntaan, ja tämän vaalin, totta puhuakseni, olin tullut tehneeksi ainoastaan siksi, että sanat: siinukset, cosinukset, differentiaalit, integraalit j.n.e. suuresti miellyttivät minua.

Olin kasvultani matalampi Volodjaa, leveäharteinen ja lihava, olin kuten ennenkin ruma, ja kuten ennenkin kärsin siitä. Koetin näyttää originellilta. Eräs seikka lohdutti minua: isä sanoi kerran minusta, että minulla on viisas naama, ja sen minä uskoin täydellisesti.

St Jérôme oli minuun tyytyväinen, kehui minua, enkä minä enää lainkaan vihannut häntä, vaan päinvastoin, kun hän sanoi, että semmoisilla taipumuksilla, semmoisella järjellä varustettuna kuin minä, täytyi helposti voida suorittaa se tai tuo, — niin minusta näytti, että pidän hänestä.

Havaintojen tekeminen piikain kamarissa oli jo aikaa sitten päättynyt, minua hävetti piilottautua ovien taakse, ja sitä paitsi oli Mashan rakkaus Vasiliin hiukan kylmentänyt minua. Mutta lopullisesti paransi minut tästä onnettomasta intohimosta Vasilin naiminen, johon minä itse hänen pyynnöstään hankin isän suostumuksen.

Kun nuoret, kantaen konvehtitarjotinta, ilmestyivät isää kiittämään, ja Masha, sininauhainen pitsimyssy päässä, kiitti jostakin myös meitä kaikkia, olkaan suudellen, tunsin ainoastaan pomaadan hajua hänen hiuksistaan, vaan en vähintäkään kiihtymystä.

Yleensäkin aloin vähitellen vapautua poika-ikäni virheistä, lukuunottamatta tosin yhtä päävirheistä,

jonka oli saattaminen minulle vielä paljon vahinkoa elämässä — nimittäin taipumustani järkeilemiseen.

XXV

VOLODJAN YSTÄVIÄ.

Vaikka Volodjan ystävien piirissä minun oli näyttöleminen osaa, joka loukkasi itserakkauttani, niin kuitenkin rakastin istua hänen huoneessaan, kun hänellä oli vieraita, ja vaieten tarkastaa kaikkea mitä siellä tehtiin. Kaikista useimmin kävi Volodjan luona apuristi Dubkov ja ylioppilas, ruhtinas Nehljudov. Dubkov oli pieni, suonikas, ruskeatukkainen mies. Hän ei enää ollut nuoren nuori, ja oli vähän lyhytjalkainen, mutta muuten jotenkin mukavan näköinen, ja aina iloinen. Hän oli niitä rajotettuja ihmisiä, jotka miellyttävät juuri tämän rajallisuutensa vuoksi, — jotka eivät kykene näkemään asioita eri puolilta ja jotka ovat alituisesti innoissaan. Näiden ihmisten arvostelut ovat yksipuoliset ja virheelliset, mutta aina puhdassydämiset ja viehättävät. Tuo heidän ahdas itsekkyytensäkin tuntuu jostakin syystä anteeksiannettavalta ja hyvältä. Paitsi sitä miellytti sekä Volodjaa että minua Dubkovissa kaksi ominaisuutta, — nimittäin hänen sotilaallinen ulkomuotonsa, ja etenkin hänen ikänsä, jota juuri sen ikäisillä miehillä on jostakin syystä tapana yhdistää säädyllisyyden (comme il faut) käsitteeseen, mikä näinä ikävuosina arvostellaan sangen yleväksi. Tosin Dubkov oli todellakin sitä mitä voisi sanoa "un homme comme il faut." Ainoa mikä minua ei miellyttänyt oli se, että Volodja toisinaan ikäänkuin häpesi hänen edessään minun kaikkia viattomimpiakin tekoja ja erittäinkin minun nuoruuttani.

Nehljudov oli rumanpuoleinen: pienet harmaat silmät, matalanlainen jyrkkä otsa, suhteettoman pitkät kädet ja jalat, jota kaikkea ei voinut sanoa juuri kauniiksi piirteiksi. Kaunista oli hänessä ainoastaan hänen tavattoman pitkä kasvunsa, kasvojen hieno väri ja mainiot hampaat. Mutta näissä kasvoissa oli kaikkien huomiota herättävää alkuperäistä tarmokkuutta; — sen vaikuttivat nuo kapeat kiiltävät silmät ja tuo vaihteleva milloin ankara milloin lapsellisen epämääräinen hymyilyn ilme.

Hän tuntui olevan hyvin ujo, sillä vähäpätöisinkin seikka pani hänet korviin asti punastumaan; mutta tämä hänen ujoutensa ei ollut samaa kuin minun. Mitä enemmän hän punastui sitä enemmän hänen kasvonsa ilmaisivat päättäväisyyttä. Aivan kuin hän itse olisi suuttunut heikkouteensa.

Vaikka hän näytti olevan hyvin hyvässä ystävyiden suhteissa Dubkovin ja Volodjan kanssa, saattoi kuitenkin huomata, että ainoastaan sattumus oli heidät yhdistänyt. Heidän kehityssuuntansa olivat kokonaan erilaiset: Volodja ja Dubkov ikäänkuin pelkäsivät kaikkea mikä vivahti totiseen keskusteluun ja tunteellisuuteen; Nehljudov sitä vastoin oli äärimmäinen intoilija ja usein hän ivasta huolimatta antautui keskustelemaan filosofisista kysymyksistä ja tunteista. Volodja ja Dubkov puhuivat mielellään rakkautensa esineistä (ja he saattoivat yhtäkkiä olla rakastuneet moniin tai kumpikin samoihin); mutta Nehljudov sitä vastoin oli aina tosissaan vihanen, kun tehtiin viittauksia hänen rakkaudestansa erääseen *punatukkaiseen*.

Volodja ja Dubkov laskivat toisinaan hyväntahtoista pilaa omaisistansa: mutta Nehljudov kiivastui ylenmäärin, jos epäedulliselta puolelta arvosteltiin hänen tättänsä, jota kohtaan hän tunsikin jonkinlaista ylevää jumaloimista. Volodja ja Dubkov ajoivat toisinaan illallisen jälkeen jonnekin ilman Nehljudovia, ja sanoivat häntä *neitseeksi*.

Ruhtinas Nehljudov hämmästytti minua ensi näkemältä sekä puheellaan että ulkomuodollaan. Mutta vaikka meillä oli ajatustavassa paljon yhteistä, — taikka ehkä juuri senvuoksi, — ei hän herättänyt ensi näkemältä minussa suinkaan ystävyttä.

Minua ei miellyttänyt hänen nopea vilkkuilemisensä, hänen luja äänensä, hänen ylpeä muotonsa, ja erittäinkin tuo täydellinen välinpitämättömyys, jota hän minua kohtaan osotti. Keskustellessamme teki usein tavattomasti mieleni vastustaa häntä; rangaistukseksi hänen ylpeydestään olisin tahtonut puhua hänet pussiin, todistaa hänelle, että olen viisas sittenkin, vaikkei hän olekaan minua huomaavinaan. Ujouteni kuitenkin esti minua siitä.

XXVI

KESKUSTELUJA.

Volodja virui jalat sohvalla ja pää käteen nojautuneena luki jotakin ranskalaista romaania, kun minä iltatuntien päätyttyä tavallisuuden mukaan tulin hänen huoneeseensa. Hän hetkeksi kohautti päätänsä katsahtaakseen minuun — tehden siis aivan yksinkertaisen ja luonnollisen liikkeen, — mutta se pani kuitenkin minut punastumaan. Minusta näytti, että hänen katseessaan oli kysymys: miksi olin tullut tänne, ja pään nopealla kumarruksella takasin entiseen asentoon hän tuntui tahtovan minulta salata tuon katseen merkitystä. Tämä taipumus panna arvoa yksinkertaisimpiinkin liikkeihin oli kuvaavana luonteeni piirteenä tällä iällä. Tulin pöydän ääreen ja myöskin otin kirjan käteeni; mutta ennen kuin aloin lukea, tulin ajatelleeksi, että oli oikeastaan naurettavaa ettemme puhu mitään, vaikkemme koko päivään olleet toisiamme nähneet.

— Kuules, aiotko olla kotona tänä iltana?

— En tiedä, kuinka niin?

— Muuten vaan, sanoin minä, ja huomattuani, ettei keskustelu ala sujua, otin kirjan ja rupesin lukemaan.

Merkillistä oli, että kahden kesken ollessamme saatoimme tuntikausia olla puhumatta keskenämme, mutta ei tarvinnut olla läsnä kuin aivan puhumatoinkin kolmas henkilö, niin Volodjan ja minun välillä saattoi syntyä mitä huvittavimpia ja monipuolisimpia keskusteluja. Oli kuin olisimme liian hyvin toisiamme tunteneet. Mutta tuntea toista liian paljon ja liian vähän on yhdellä tavalla esteenä lähestymiselle.

— Onko Volodja kotona? kuului etehisestä Dubkovin ääni.

— On, sanoi Volodja, laskien jalat sohvalta ja pannen kirjat pöydälle.

Dubkov ja Nehljudov astuivat sisälle päällysnutut yllä ja hatut päässä.

— No, lähdemmekö teatteriin, Volodja?

— Ei, ei minulla ole aikaa, vastasi Volodja punastuen.

— Mitä joutavia! lähdetään nyt vaan.

— Eihän minulla ole pilettejäkään.

— Pilettiä saa ovella niin paljon kuin haluaa.

— Odotas, tulen kohta takasin, vastasi Volodja vältellen ja läksi huoneesta olkaansa kohauttaen.

Tiesin, että Volodjan teki kovasti mieli lähteä teatteriin, johon Dubkov häntä pyysi, — että hän kieltäytyi ainoastaan rahan puutteen vuoksi, ja että hän nyt oli lähtenyt lainaamaan hovimestarilta viisi ruplaa ensi rahansaantiin asti.

— Päivää *diplomaatti!* sanoi Dubkov antaen minulle kättä.

Volodjan toverit sanoivat minua diplomaatiksi senvuoksi, että kerran päivällisen jälkeen mummo-vainaja oli heidän läsnä ollessaan ruvennut puhumaan meidän tulevaisuudestamme ja sanonut Volodjan antautuvan sotilasuralle, mutta että minun hän toivoi tulevan diplomaatiksi, joka on puettu mustaan frakkiin ja kammattu à la coq, mikä mummon mielestä oli diplomaattisen uran välttämätön ehto.

— Minne se Volodja meni? kysyi minulta Nehljudov.

— Enpä tiedä, vastasin minä ja punastuin sitä, että he varmaankin arvaavat syyn Volodjan lähtöön.

— Varmaan hänellä ei ollut rahaa! niinkö? lisäsi hän selittäen hymyni myöntämiseksi. — Ei minullakaan ole rahaa, tottapa sinulla on, Dubkov?

— Katsotaan, sanoi Dubkov vetäen esiin kukkaronsa ja tunnustellen hyvin tarkkaan siinä olevia muutamia pikkurahoja lyhykäisillä sormillaan. — Tuossa on viisi-kopekkainen, tuossa kaksikymmen-kopekkainen, ja muuten — (hän vihelsi)!

Samassa tuli Volodja sisälle.

— No? lähdetkö mukaan?

— En.

— Kuinka naurettava sinä olet! sanoi Nehljudov: — miksi et voi sanoa suoraan, ettei sinulla ole rahoja? Ota minun piletini jos tahdot.

— Entä sinä itse?

— Hän lähtee serkkujen loosiin, sanoi Dubkov.

— Taikka en lähde ollenkaan.

— Mikset?

— Siksi että kuten tiedät en rakasta istua loosissa.

— Mikset?

— En vaan rakasta, minua hävettää.

— Taas tuota vanhaa lorua! en voi ymmärtää miksi sinua hävettää olla siellä missä kaikki ovat iloset sinun olemisestasi. Se on naurettavaa, mon cher.

— Minkä sille taitaa, si je suis timide! Ihan varmaan et ole kertaakaan eläessäsi punastunut, mutta minä punastun joka hetki vähimmistäkin syistä! sanoi hän punastuen tätäkin sanoessaan.

— Savez vous, d'ou vient votre timidité?... d'un excès d'amour propre, mon cher, sanoi Dubkov isällisellä äänellä.

— Mikä ihmeen excès d'amour propre se olisi! vastasi Nehljudov, johon kalikka oli käynyt. — Päinvastoin, olen ujo siksi, että minulla on liian vähän amour propre; minusta näyttää, päinvastoin, että minun seurassani on tukala, ikävä... juuri senvuoksi...

— Pueppa nyt, Volodja! sanoi Dubkov käyden hänen olkapäihinsä ja riisuen häneltä takkia. — Ignat, tuo herralle vaatteet!

— Ja juuri senvuoksi minulle usein tapahtuu... jatkoi Nehljudov.

Mutta Dubkov ei enää kuunnellut häntä. "Tra-la-ta-ra-ra-la-la", alkoi hän laulaa.

— Et sinä niin vähällä pääse, sanoi Nehljudov: — minä todistan sinulle, ettei ujous lainkaan seuraa itserakkaudesta.

— Todistat sillä että tulet mukaan, et muuten.

— Johan sanoin, etten tule.

— No niin jää sitten tänne ja todista diplomaatille; hän kertoo meille, kun palaamme.

— Todistan kuin todistankin, väitti Nehljudov lapsekkaan itsepintaisesti: — kunhan vaan palaatte pian.

— Mitä sanotte: olenko minä itserakas? sanoi hän istuutuen viereeni heidän lähdettyään.

Vaikka minulla olikin valmis mielipide, hätäännyin tästä odottamattomasta kysymyksestä siihen määrään, etten pitkään aikaan voinut vastata hänelle.

— Luullakseni olette, sanoin minä tuntien kuinka ääneni vapisee ja kuinka punastun ajatellessani, että nyt on aika tullut minun hänelle todistaa olevani viisas: — luullakseni jokainen ihminen on itserakas, ja mitä ihminen tehneekin hän tekee kaikki itserakkaudesta.

— Mikä siis on mielestänne itserakkaus? sanoi Nehljudov hymyillen vähän ylenkatseellisesti, kuten minusta näytti.

— Itserakkaus, sanoin minä, — on vakaumus siitä, että minä olen parempi ja viisaampi kaikkia muita.

— Mutta miten voisivat kaikki olla semmoisessa luulossa.

— En tiedä onko se oikein vai väärin, mutta sitä ei kukaan muu tunnusta; olen vakuutettu, että minä olen viisaampi kuin kukaan muu maailmassa, ja olen myös varma siitä, että tekin olette samasta asiasta vakuutettu itsenne suhteen.

— Ei, minä sanon itsestäni ensimmäiseksi, että olen tavannut ihmisiä, joita pidän itseäni viisaampina, sanoi Nehljudov.

— Se on mahdotonta, vastasin minä varmasti.

— Oletteko todellakin sitä mieltä? sanoi Nehljudov tarkasti tähystellen minua.

— Ihan varmaan, vastasin minä.

Ja samassa juolahti mieleeni ajatus, jonka heti paikalla lausuinkin.

— Minä todistan sen teille. Miksi rakastamme itseämme enemmän kuin muita?... Siksi, että pidämme itseämme muita parempina, enemmän rakastettavina. Jos me pitäisimme muita itseämme parempina, niin me myös muita rakastaisimme enemmän kuin itseämme, mutta eihän semmoista koskaan tapahdu. Tai jos tapahtuikin, niin olen sittenkin oikeassa, lisäsin minä, itseäni tyytyväisenä hymyillen.

Nehljudov oli hetken aikaa vaiti.

— Enpä olisi todellakaan luullut, että olette niin viisas! sanoi hän minulle niin hyväntahtoisesti ja miellyttävästi hymyillen, että yhtäkkiä tuntui kuin olisin ollut tavattoman onnellinen.

Kehuminen vaikuttaa niin valtavasti ihmisen mieleen, että sen suloisessa ilmakehässä tuntui todellakin kuin olisin tullut entistä paljon viisaammaksi ja ajatuksia alkoi toinen toisensa perästä hirveän nopeasti tulvata päähäni. Itserakkaudesta me huomaamattamme siirryimme keskustelemaan yleensä rakkaudesta, ja tuosta aineesta riitti keskusteluja pohjattomiin. Vaikka meidän keskustelumme syrjäisestä olisivat voineet näyttää kokonaan järjettömiltä — ja hyvinhän ne olivatkin epäselvät ja yksipuoliset, — niin oli niillä meidän mielestämme kuitenkin suuri merkitys. Sielumme olivat niin yhdensointuisiksi soinnutetut, että vähinkin kosketus toisen soittimelle kajahutti samaa soitinta toisessa. Me nautimme juuri tuosta eri kielten yhteissoinnista, ja koskettelimme niitä tahallamme keskusteluissa. Meistä näytti, ettei riitä sanoja eikä aikaa ilmaistaksemme toisillemme kaikkia niitä ajatuksia, jotka pyrkivät esille.

XXVII

YSTÄVYYDEN ALKU.

Siitä pitäen muodostui minun ja Dmitri Nehljudovin välille vähän kummalliset, mutta silti erittäin miellyttävät suhteet. Muitten läsnä ollessa hän ei kääntänyt minuun melkein mitään huomiota; mutta heti kun satuimme yhtymään kahden kesken, istuuduimme johonkin kodikkaaseen sopukkaan, aloimme keskustella, unohdimme kaikki, emmekä huomanneet kuinka aika lentää.

Me keskustelimme sekä tulevasta elämästä että taiteesta, virkapalveluksesta, avioliitosta, lasten kasvatuksesta, eikä mieleemme milloinkaan juolahtanut, että kaikki mistä puhelimme oli hirveän joutavaa. Varmaankaan se siitä syystä ei juolahtanut mieleemme, että tuo joutavuus oli viisasta ja suloista joutavuutta; ja nuorena sitä vielä antaa arvoa viisaudelle ja uskoo siihen. Nuoruudessa ovat kaikki sielun voimat suunnatut tulevaisuutta kohden; tuo tulevaisuus näyttäytyy monipuolisissa ja ihanissa muodoissa semmoisten toiveiden valaisemana, jotka eivät perustu menneisyyden kokemukseen, vaan kuviteltuun onnen mahdollisuuteen; ja yksistään vaan ymmärretyt, yhteisiksi tunnetut tulevaisuuden haaveet tuottavat jo semmoisinaankin todellista onnea tällä iällä. Metafyysillisissä keskusteluissa, jotka olivat välillämme tavallisimmat, minä erittäin rakastin sitä hetkeä, jolloin ajatukset alkoivat yhä nopeammin seurata toinen toistaan, ja tullen yhä enemmän abstraktisiksi muuttuivat vihdoin niin epäselviksi, ettei tuntunut olevan mitään mahdollisuutta lausua niitä, jolloin tuli lausuneeksi ihan toista kuin ajatteli. Rakastin sitä hetkeä, jolloin kohoten yhä ylemmäs ja ylemmäs ajattelemisen alalla yhtäkkiä saavutti sen koko äärettömyyden ja tunsi siis mahdottomuuden mennä kauemmas.

Kerran pääsiäisenä Nehljudov oli niin kokonaan kaikellaisiin huvituksiin antautunut, ettei kertaakaan puhellut kanssani, vaikka kävi useasti päivänsä meillä, ja tuo loukkasi minua siihen määrään, että hän uudestaan näytti minusta ylpeältä ja epämiellyttävältä ihmiseltä. Odotin vaan tilaisuutta osottaa hänelle, etten pane vähintäkään arvoa hänen seuraansa ja ettei minulla ole mitään erikoista kiintymystä häneen.

Ensi kerran kun hän laskiaisen jälkeen taas tahtoi virittää keskustelun välillemme, minä sanoin, että täytyy muka lukea läksyjä, ja menin yläkertaan; mutta neljänneksen tunnin kuluttua joku aukasi luokkahuoneen oven, ja Nehljudov lähestyi minua.

— Häiritseenkö? kysyi hän.

— Ette, vastasin minä, vaikka olisin tahtonut sanoa, että minulla todella oli työtä.

— Miksi siis läksitte Volodjan luota? Emmehän ole pitkään aikaan jutelleet keskenämme. Mutta minä olen siihen jo niin tottunut, että tuntuu ikäänkuin jotakin puuttuisi.

Harmini meni siinä silmänräpäyksessä ohitse ja Dmitri muuttui minusta jälleen samaksi hyväksi ja herttaiseksi mieheksi.

— Te varmaankin tiedätte miksi läksin? sanoin minä.

— Saattaa olla, vastasi hän istuutuen viereeni: — mutta jos lähimaille arvaankin, niin en kuitenkaan voi sitä sanoa, jotavastoin te voitte, sanoi hän.

Minä sanonkin: — läksin senvuoksi, että olin suuttunut teihin... en suuttunut, mutta minua harmitti. Sanalla sanoen: pelkään aina, että te halveksitte minua sen johdosta, että olen vielä näin nuori.

— Tiedättekö miksi olemme niin lähestyneet toisiamme? sanoi hän hyväsydämmisellä ja viisaalla katseella vastaten minun tunnustukseeni: — miksi pidän teistä enemmän kuin niistä ihmisistä, jotka ovat minulle tutumpia ja joiden kanssa olen enemmän tekemisissä? Äsken se minulle selvisi. Teillä on merkillinen ja harvinainen ominaisuus — avosydämmisyys.

— Niin, minä puhun aina juuri niitä asioita, joita hävettää tunnustaa, vahvistin minä: — mutta ainoastaan niille, joihin luotan.

— Niinpä kyllä, mutta luottaakseen toiseen täytyy olla hänen kanssaan täydellinen ystävä; me emme kuitenkaan vielä ole teidän kanssanne ystävyksiä, Nicolas; muistatteko mitä puhuimme ystävyystestä: ollakseen todellinen ystävä, täytyy luottaa toisiinsa.

— Luottaa siihen, että sitä minkä teille sanon, sitä ette kellekään ilmaise, sanoin minä. — Mutta juuri kaikkein tärkeimpiä ja mieltäkiinnittävimpiä ajatuksia me emme millään ehdolla sano toinen toisillemme.

Ja mitä inhottavia ajatuksia! niin alhaisia ajatuksia, että jos olisimme tienneet joskus pitävän tunnustaa ne omiksemme, niin emme olisi koskaan uskaltaneet niitä ajatella.

— Tiedättekö mikä ehdotus tuli päähäni, Nicolas? lisäsi hän nousten tuolilta ja hymähdellen hieroen käsiään yhteen. — *Tehkäämme* se, ja te tulette näkemään kuinka hyödyllistä se on olevalle meille kummallekin: päätetään, että tulemme tunnustamaan toisillemme kaikki. Me tutustumme perin pohjin toisiimme, eikä meitä enää hävetä; mutta ettemme tarvitsisi pelätä syrjäisiä, päättäkäämme *ettemme koskaan emmekä kenellekään* puhua toisistamme. Tehkäämme niin.

Ja me todellakin *teimme niin*. Mitä siitä seurasi, sen kerron vasta.

Kirjailija Karr on sanonut, että jokaisessa ystävydessä on kaksi puolta: toinen rakastaa, toinen sallii rakastaa, toinen suutelee, toinen asettaa poskensa suudeltavaksi. Tuo on ihan oikein; ja meidän ystävydessämme minä suutelin, mutta Dmitri asetti poskensa suudeltavaksi; vaikka tosin kyllä hänkin oli valmis minua suutelemaan. Me rakastimme tasaisesti, sillä molemmin puolin tunsimme ja kunnioitimme toisiamme: mutta tuo ei estänyt hänen vaikuttamasta minuun, ja minun alistumasta hänen vaikutukseensa.

On itsestään selvää, että Nehljudovin vaikutuksen alaisena minä ehdottomasti omistin myöskin hänen ajatussuuntansa, jossa oli pääasiana hyve-ihanteen innokas jumaloiminen, ja vakaumus, että ihmisen tarkoitus on alituisesti täydellisentyä. Koko ihmiskunnan parantaminen, kaikkien inhimillisten paheiden ja onnettomuuksien poistaminen tuntui silloin helposti toimeenpantavalta asialta, — hyvin helpolta ja yksinkertaiselta näytti myöskin oman itsensä parantaminen, kaikkien hyveiden omistaminen ja onnelliseksi tuleminen...

Vaikka, — jumala yksin tietää, olivatko nuo nuoruuden jalot haaveet niinkään naurettavia, ja kuka on siihen syyppää, etteivät ne toteutuneet...

NUORUUS

I

MITÄ PIDÄN NUORUUTENI ALKUNA.

Olen sanonut, että ystävytyeni Dmitrin kanssa antoi minulle uuden käsityksen elämästä, sen tarkotuksesta ja suhteista. Tämän käsityksen ytimenä oli vakaumus, että ihmisen on määrä pyrkiä siveelliseen täydellistymiseen, ja että tämä täydellistyminen on helppo, mahdollinen ja ikuisesti jatkuva. Mutta tähän asti olin ainoastaan nauttinut uusien ajatusten tulvasta, jotka uusi katsantokantani synnytti, — nauttinut myös loistavien tulevaisuuden tuumien tekemisestä; elämäni sitävastoin kulki yhä samaa pikkumaisuuden, hajanaisuuden ja työttömyyden menoa.

Ne jalot, ylevät ajatukset, joista keskustelimme jumaloimani ystävän, Dmitrin kanssa, miellyttivät enää ainoastaan ymmärrystäni, vaan ei tunnettani. Mutta sitten eräänä hetkenä nuo ajatukset tulivat mieleeni niin tuoreina ja niin voimakkaana siveellisenä ilmestyksenä, että todella säikähdin huomattessani kuinka paljon aikaa olin turhaan kadottanut, ja tahdoin heti samasta sekunnista alkaen ruveta sovittamaan ihanteita elämäni, lujasti päättäen olla koskaan enää luopumatta niistä.

Ja siitäpä ajasta katson *nuoruuteni* alkaneen. Siihen aikaan olin täyttämässä kuusitoista vuotta. Kotiopettajat yhä kävivät luonani; St Jérôme piti lukujani silmällä, ja minä vastoin tahtoani, haluttomasti valmistuin yliopistoon. Milloin en lukenut, oli toimenani hajanainen haaveilu ja mietiskely yksinäisyydessä, voimistelu — tullakseni maailman vahvimmaksi mieheksi, — vetelehtiminen pitkin kaikkia huoneita ilman mitään määrää, erittäinkin piikain käytävässä, ja peiliin katseleminen, jonka luota tosin aina läksin allapäin ja inhollakin. Ulkomuotoni oli — siitä tulin yhä varmemmaksi — ruma, enkä voinut lohduttaa itseäni edes tavallisimmilla lohdutuksilla, joita ihmisillä on semmoisissa tapauksissa tarjona. En voinut sanoa kasvojeni paljon puhuviksi, viisaan tai jalosukuisen näköisiksi. Mitään "puhuvaa" ei niissä ollut, vaan piirteet olivat mitä tavallisimmat, raa'at ja pahannäköiset; silmät olivat pienet, harmaat, erittäinkin silloin kuin katselin itseäni peiliin, — pikemmin tyhmät kuin ymmärtäväiset. Miehekästä oli minussa vieläkin vähemmän; vaikka kasvultani en ollut pieni ja ikääni nähden sangen voimakas, kaikki kasvojen piirteet olivat pehmeät, veltot, epämääräiset. Samoin ei ollut edes mitään jalosukuista kasvoissani; päinvastoin ne olivat semmoiset kuin yksinkertaisella moukalla, aivan yhtä suuret kädetkin ja jalat; ja tuo tuntui minusta siihen aikaan sangen häpeälliseltä.

II

KEVÄT.

Sinä vuonna kuin tulin ylioppilaaksi sattui pääsiäinen hyvin myöhään, miltei toukokuun alkuun, joten tutkinnot olivat määrättyt Tuomaan viikoksi heti pääsiäisen jälkeen, ja piinaviikkona minun oli sekä paastominen että lopullisesti valmistuminen tutkintoihin.

Märän lumirännän jälkeen, josta Karl Ivanovitsh aikoinaan sanoi että "poika oli tullut isäänsä noutamaan", oli sää jo kolmen päivän aikana lämmin ja kirkas. Kaduilla ei näkynyt enää lumen hituistakaan, vaan sen likanen taikina vaihtui märän kiiltävään katuun ja kiirehtiviin rännipuroihin. Katoillakin päivänen sulatteli jo viimeisiä jäännöksiä, aitauksen takana olevissa puissa alkoivat lehtien nuput jo paisua, pihalla oli tunkion ohi kulkeva talliin vievä polku jo kuivana, ja portaiden edessä kivien välissä viherteli sammalruohoa. Oli tuo erikoinen kevään kevät, joka voimakkaimmin vaikuttaa ihmismieleen: kirkasta, kaikkialla loistelevaa, ei kuumaa auringonpaistetta, puroja, päiviä, tuoksuvaa tuoreutta ilmassa ja pitkiä läpinäkyviä pilviä hennonheleällä sinitaivaalla. En tiedä syytä, mutta minusta näyttää, että suuressa kaupungissa on kevään ensimmäisellä heräämisellä vielä tuntuvampi ja voimakkaampi vaikutus mieleen kuin maalla ollessa, — tosin näkee vähemmän kuin ollen luonnon helmassa, mutta sitä enemmän aavistaa. Minä seisoin ikkunan luona, jonka kaksoislasien läpi aamuaurinko heitti permannelle tomuisen valovirran. Olin luokkahuoneessa, johon olin äärettömästi

kyllästynyt, ja ratkaisin mustalla taululla jotakin pitkää algebrallista yhtälöä. Toisessa kädessäni minulla oli kulunut Frankerin "Algebra", toisessa pieni liitupalanen, jolla olin jo tahrannut molemmat käteni, kasvoni ja kyynäspääni. Nikolai, esiliinassa, hihat ylös käärittyinä, naputteli pihdeillä pois kittiä ja veti nauvoja siitä ikkunasta, joka avautui puutarhaan päin. Hänen toimensa ja siitä syntyvä koputus eksyttivät huomiotani. Sitäpaitsi olin perin huonolla, tyytymättömällä tuulella. Ei minulle mikään oikein luonnistunut: jo laskuni alussa tein virheen, joten oli alkaminen uudestaan, olin kahdesti pudottanut liituni, tunsin kasvoni ja käteni tahrautuneiksi, pyyhin oli joutunut kateisiin. Nikolain askartelemisesta syntyvä melu kidutti kipeästi hermojani. Teki mieli kiukustua ja torua, minä viskasin liidun ja algebran pois ja aloin kävellä edestakasin huoneessa. Silloin muistin, että meidän oli nyt meneminen ripille ja että siis oli välttäminen kaikkea pahuutta; ja yhtäkkiä minuun tuli omituinen nöyryyden mieliala ja minä tulin Nikolain luo.

— Annappas kun autan sinua, Nikolai, sanoin minä, laittaen ääneni mahdollisimman nöyräksi; ajatus, että menettelen hyvin, kun voitin harmini ja autan häntä, saattoi minut vielä nöyrääkin nöyremmäksi.

Kitti oli jo irti naputettu, naulat poistetut; mutta vaikka Nikolai kaikin voimin kiskoi säpeistä, eivät ikkunakehykset sittenkään heltineet irti.

"Jos kehys nyt irtaantuu, kun minä vedän, niin se merkitsee, että on synti jatkaa lukua ja minä lakkaan." Kehys liikahti toiselta syrjältä ja irtaantui.

— Mihin se on vietävä? kysyin minä.

— Antakaahan olla, kyllä minä tässä tulen toimeen, vastasi Nikolai nähtävästi kummastuneena ja arvattavasti tyytymättömänä innostukseeni: — niitä ei saa sekottaa, ne ovat minulla siellä vinttikopukassa numerojärjestyksessä.

— Minä merkitsen sen, sanoin minä nostaen kehystä.

Vaikka kopukka olisi ollut parin virstan päässä ja kehys kahta painavampi, olisin minä ollut luullakseni hyvin tyytyväinen. Minun teki mieli näännyttää itseäni palvelemalla Nikolaita. Kun palasin, olivat tiilikivipalaset ja suolatötteröt jo siirretyt ikkunanrinnalle ja Nikolai pyyhki siivellä hiekkaa ja uneliaita kärpäsiä ulos ikkunasta. Tuore, tuoksuva ilma oli jo täyttänyt huoneen. Kaupungista päin kuului liikkeen melua ja puutarhasta varpusten viserrystä.

Kaikki esineet olivat kirkkaassa valaistuksessa, huone sai iloisen ilmeen, kevyt kevätuuhi lölytteli algebrani lehtiä ja hiuksia Nikolain päässä. Minä tulin ikkunan ääreen, istuin siihen puutarhaan päin kumartuneena ja vaivuin mietteihin.

Jokin uusi, tavattoman voimakas ja viehättävä tunne oli äkkiä mieleni vallannut. Märkä maa, jonka päällä paikotellen pisti esiin ruohon viherjät neulat, päivän paisteessa kimeltävät vesipurot, joissa pienet sorakivet ja lastut liikahtelivat, punertuneet sireenipensaan raipat paisuneine lehtinuppuineen siinä ihan ikkunan alla, puuhailevien lintujen piiperrys pensaikossa, sulavasta lumesta märkä mustahtava aita, ja erittäinkin tuo tuoksuva, kostea ilma ja ilonen auringonpaiste, — se kaikki kertoi minulle selvän selvästi jostakin uudesta, ihanasta, jota tosin en pysty kuvaamaan semmoisena, kuin se todella oli, vaan ainoastaan semmoisena kuin sen käsitin, ja joka kaikki minulle puhui kauneudesta, onnesta ja hyveestä, puhui, että nuo kolme ovat mahdolliset ja helpot toteuttaa, että ne kuuluvat yhteen, jopa niinkin, että kauneus, onni ja hyve ovat oikeastaan kaikki yhtä ja samaa. "Miten saatoin ennen olla ymmärtämättä tätä asiaa, miten paha olinkaan ennen ollut, ja miten hyväksi ja onnelliseksi olenkaan tulevaisuudessa tuleva!" sanoin itsekseen: — "pitää nyt vaan pian, pian, tällä hetkellä muuttua toiseksi ihmiseksi ja alkaa uutta elämää." Tästä huolimatta minä kuitenkin istuin kauan aikaa ikkunalla miettien ja mitään tekemättä. Onko ehkä lukija sattunut joskus nukahtamaan sumuisen ja sateisen sään aikana ja, herättyään vasta päivän laskiessa, avaamaan silmänsä ja akkunan levenevästä neliöstä, valkosen uudinharson läpi, joka ristivedosta pullistuneena lyö ikkunalautaan, näkemään sateesta märän maan, lehmusalean punervansinisen varjopuolen ja kostean puutarhakäytävän, jota auringon vinot säteet kirkkaasti valaisevat — yhtäkkiä kuulemaan puutarhan lintujen iloisesti elämöivää laulua ja näkemään akkuna-aukossa keijuvaa hyttysparvea, tuntemaan sateen jälkeisen ilman tuoksua ja ajattelemaan: "kuinka olenkaan tainnut nukkua tällaisen illan yli!" sekä sitten kiiruhtanut puutarhaan nauttiakseen siellä elämästä? Jos semmoista on sattunut niin ei tarvitse tarkemmin kuvata sitä voimakasta sielullista tunnetta, jota tähän aikaan sain kokea.

MIETTEITÄ.

"Nyt minä olen menevä ripille ja puhdistun kaikista synneistäni", ajattelin: "enkä ole enää koskaan syntiä tekevä... (Tässä muistelin kaikkia niitä syntejä, jotka minua ensin vaivasivat). Tahdon tästä lähin joka sunnuntai välttämättä käydä kirkossa, ja sieltä palattuani luen vielä tunnin ajan Evankeliumia, sitten jaan tietysti köyhille osan (kymmenyksen) eli puolikolmatta ruplaa siitä 100-ruplasesta, jonka tulen saamaan joka kuukausi yliopistoon päästyäni, ja olen sen tekevä niin, ettei kukaan saa tietää, enkä anna kerjäläisille ylimalkaisesti, vaan haen käsiini semmoisia köyhiä, orpoja tai mummoja, joista ei muuten mitään tiedetä.

"Minulla tulee olemaan oma huoneeni (luultavasti St. Jérômen entinen) ja minä aijon itse sitä siivota ja pitää ihmeteltävän puhtaana; palvelijaani en pakota mitään minulle itselleni tekemään. Hän on yhtä hyvä kuin minäkin. Sitten rupean käymään yliopistossa aina jalkasin (mutta jos saan ajoneuvot, niin myyn ne ja erotan nekin rahat köyhien varalle), ja yleensä tulen tarkasti täyttämään kaikki (— mitä tämä 'kaikki' oli, sitä en mitenkään olisi silloin voinut selittää, mutta elävästi tunsin tarkottavani sillä järkevää, siveellistä, moitteetonta elämää). — Kirjotan muistiin kaikki luennot ja luen päälliseksi aineita eteenpäin, joten ensi kurssilla tulen olemaan ensimmäinen, ja kirjotan väitöskirjan; toisella kurssilla olen edeltäpäin kaikki tietävä, niin että minä voidaan suoraan siirtää kolmannelle kurssille, joten siis 18-vuotiaana lopetan luvut ensimmäisenä kandidaattina ja kahdella kultamitalilla palkittuna; — sitten suoritan maisteritutkinnon, sitten tohtoritutkinnon ja tulen Venäjän etevimmäksi tiedemieheksi... ja miksi en voisi olla Europankin etevin tiedemies." Entä vielä sitten? kysyin itseltäni, — mutta nyt huomasin, että nuo mietteet olivat ylpeyttä, syntiä, joka on vielä tänä iltana tunnustettava papille, ja palasin siis takasin mietteitteni alkupäähän. "Valmistuakseni luentoihin rupean käymään jalkasin Varpusvuorten kävelypuistoon; valitsen siellä itselleni paikan jonkun puun juurella ja luen luentoni: joskus otan evästäkin mukaani, juustoa tai piirakaisen Pedottin leipomosta, tai muuta. Levähdettyäni rupean lukemaan jotakin hyvää kirjaa tai piirustelen näköaloja tai soittelen jollakin soittokoneella (aijoin välttämättä oppia huilua soittamaan). Sitten on tietysti myös hän kävelevä Varpusvuorilla, ja joskus hän lähestyy ja kysyy minulta: kuka minä oikeastaan olen? Minä katsahdan häneen noin vähän surunvoittoisesti ja sanon olevani erään papin poika ja olevani onnellinen ainoastaan täällä, missä voin olla yksin, yöpö yksin. Hän tarjoo minulle kätensä, sanoo jotakin ja istuu viereeni. Niin me yhdyimme siellä joka päivä, muutumme ikiystäviksi ja minä olen suuteleva häntä... Ei, se ei ole hyvä. Päinvastoin tästä päivästä pitäen en aijo katsoa naiseen. En milloinkaan enää mene piikain puolelle, koetanpa olla menemättä edes ohikaan; ja kun kolmen vuoden kuluttua pääsen holhuunalaisuudesta, niin menen tietysti heti naimisiin. — Rupean alituisen voimistelemaan ja harjottamaan sopivia liikkeitä, niin että kahdenkymmenen ikäisenä olen väkevämpi kuin kukaan. Ensimmäisenä päivänä pitelen puoli puutaa viisi minuttia ojennetuin käsin, toisena päivänä kaksikymmentäyksi naulaa, kolmantena kaksikymmentäkaksi naulaa ja niin edespäin, kunnes pitelen neljä puutaa kummassakin kädessäni, jolloin siis olen väkevämpi kuin kukaan talossamme; ja kun sitten joku saa päähänsä loukata minua tai lausua jotain alentavaa hänestä, minä käyn kiinni noin yksinkertaisesti vaan rinnuksiin, nostan miehen sylen verran maasta yhdellä kädellä ja vaan pitelen häntä siinä, että voimani tuntisi, ja annan sitten mennä; mutta ei tuokaan oikeastaan ole hyvä: — ei, en tietysti tee hänelle mitään pahaa, vaan ainoastaan todistan olevani..."

Älköön moittittako minua siitä, että nuoruuteni mietteet olivat yhtä lapsekkaat kuin lapsuuden ja poikajän mietteet. Olen varma siitä, että jos kohtalo antaa minun elää hyvin vanhaksi ja tämä kertomus saavuttaa minun ikäni, niin vielä seitsenkymmenvuotisenä ukkona olen ajatteleva yhtä mahdolloman lapsellisesti kuin nytkin. Olen haaveksiva jostakin ihanasta Mariasta, joka rakastuu minuun, hampaattomaan vanhukseen, aivan kuin kerran rakastui Maseppaan; siitä, kuinka heikkopäinen poikani pääsee äkkiä ministeriksi, tai siitä, kuinka minulla kerran on oleva miljoonien omaisuus. Olen varma, ettei löydy yhtäkään ihmisolentoa, jolla ei olisi tätä siunattua lohduttavaa haaveilemisen taipumusta. Mutta lukuunottamatta tuota haaveiden mahdollomuutta, ja niiden taikamaisuutta, mitkä ominaisuudet ovat yleisiä kaikille haaveille, voi haaveilla olla kylläkin erilainen luonne eri ihmisiin ja ikinä nähden. Siihen ikäkauteen, johon poika-ikäni katson päättyvän ja nuoruuteni alkavan, oli haaveitteni pohjana neljä tunnetta: rakkaus *häneen*, ajatuksissa väikkyvään naiseen, josta aina samalla tavalla haaveilin ja jota lakkaamatta odotin jossakin tapaavani. Tämä *hän* oli vähäksi osaksi Sonitshka, vähäksi osaksi Masha, Vasilin vaimo, silloin kuin se pesee pyykkiä punkassa, ja vähäksi osaksi se nainen, jota jo kauan sitten olin nähnyt teatterissa meidän aitiomme viereisessä aitiassa, ja jonka valkoisella kaulalla oli ollut jalokiviä. — Toinen tunne oli rakkauden rakastaminen. Halutti, että kaikki olisivat minua tunteneet ja rakastaneet. Halutti sanoa nimeni: Nikolai Irtenjev, ja että kaikki olisivat siitä uutisesta ihastuneet, tulleet ympärilleni ja kiittäneet jostakin asiasta. — Kolmas tunne oli jonkun tavattoman, kunniaa tuottavan onnen toivo. Tämä toivo oli niin voimakas ja sitkeä, että se lähestyi mielipuolisuutta. Olin niin vakuutettu siitä, että aivan pian, jonkun erikoisen sattuman nojalla tulen äkkiä maailman rikkaimmaksi ja kuuluisimmaksi mieheksi, että alituisen levottomasti odotin tapahtuvaksi jotain ihmeen tapaista. Joka hetki odotin, että nyt, nyt se alkaa ja että minä heti saavutan kaiken mitä ihminen suinkin voi haluta, ja senvuoksi aina kaikkialla pidin kiirettä, siinä luulossa, että se ehkä jo on alkamassa siellä

missä minua ei ole. — Neljäs ja tärkein tunne oli inho omaan itseeni, ja katumus, mutta se katumus oli siihen määrään sulautunut onnentoivoon, ettei siinä itsessään ollut mitään surullista. Näytti niin helpolta ja luonnolliselta irrottautua koko entisyydestäni, muuttaa, muodostaa toiseksi kaikki se, mikä oli tähän asti ollut, ja alkaa elämä kaikissa sen suhteissa aivan uudestaan, että entisyys ei painanut eikä sitonut minua. Päinvastoin melkein nautin inhostani entisyyteen ja koetin kuvailla sitä mustemmaksi kuin se olikaan. Mitä mustempi oli muistojen piiri, sitä puhtaampana ja valoisampana esiintyi nykyisyyden piste ja sitä kirkkaampina säteilivät tulevaisuuden vesikaarivärit. Tämä katumuksen ääni ja täydellisentyksen intohimoinen halu olikin pääasiallinen sielutilani puheenalaisena kehityskautena, ja siitpä saikin pohjansa minun uusi katsantotapani sekä itseeni, ihmisiin, että maailmaan. Siunattu, autuas ääni, sinä, joka niin monta kertaa niinä surullisina hetkinä, jolloin sielu vaieten alistui elämän vääryydelle ja siveettömyydelle, äkkiä rohkeasti nousit kaikkea valhetta vastaan, vihamielisesti paljastit entisyyden ja rakkauteen kehottaen viittasit tuohon kirkkaaseen nykyisyyden pisteeseen lupailen onnea ja menestystä tulevaisuudessa, — sinä siunattu ja autuas ääni! Onko mahdollista, että joskus lakkaat kuulumasta?

IV

PERHEPIIRIMME.

Isä oli tänä talvena ani harvoin kotosalla. Mutta sen sijaan, kun kerran sattui kotona olemaan, oli mitä iloisimmalla tuulella, rämysytti pianoa soitellen lempikappaleitaan, teki imeliä silmäyksiä ja keksi sukkeluuksia kaikkien meidän ja Mimmin kustannuksella, kuten esimerkiksi: että Grusiniläinen prinssi muka oli ollut yhteisluistelussa, nähnyt siellä Mimmin ja rakastunut niin, että oli heti jättänyt avioerohakemuksensa Synodiin; — että minä muka olen määrätty Wienin lähettilään apulaiseksi, — ja hän ilmotti meille nuo uutiset aivan totisin kasvoin; — säikäytteli Katinkaa hämähäkeillä, joita Katinka hyvin pelkäsi; osotti suurta ystävyyttä toverejamme Dubkovia ja Nehljudovia kohtaan, ja alituisesti kertoi meille ja muille ensi vuoden tuumistansa. Vaikka nämä tuumat joka päivä vaihtelivatkin ja olivat keskenään ristiriitaiset, ne olivat kuitenkin niin viehättäviä, että me niitä sanaakaan hiiskumatta kuuntelimme ja Ljubotshka katseli räpäyttämättä silmää suoraan papan suuhun, ettei vaan yksikään sana olisi päässyt hukkaan menemään. Isä suunnitteli milloin jättävänsä meidät Moskovaan yliopistoon ja itse lähtevänsä Ljubotshkan kanssa kahdeksi vuodeksi Italiaan, milloin ostavansa maatilan Krimin etelärannalla ja matkustavansa sinne joka kesäksi, milloin muuttavansa koko perheineen Pietariin j.n.e. Mutta paitsi tätä yleistä ilomielisyyttä tapahtui isässä viime aikoina vielä toinen muutos, joka suuresti ihmetytti minua. Hän teetti itselleen uuden uutukaisen, olivinvärisen puvun, muodikkaat housut ja pitkän turkkipaltoon, joka erinomaisesti sopi hänelle, ja hänestä tuoksahteli usein hajuvedelle, kun hän ajoi vieraisiin ja erittäinkin muutaman naisen luo, jonka nimeä Mimmi ei voinut huokaamatta mainita. Mimmi teki tällöin naaman, josta selvästi saattoi lukea ajatuksen: "Orpo parat! Onneton intohimo! Hyvä, ettei häntä enää ole" j.n.e. Nikolailta sain tietää — sillä isä ei meille milloinkaan puhunut korttipelistään, — että hän oli tämän talven kuluessa voittanut hyvin paljon, pistänyt rahat lainauspankkiin ja keväämmällä kieltäytynyt enää pelaamasta. Luultavasti tästä syystä, — kun hän pelkäsi, ettei voisi päätöstänsä pitää, — hän tahtoi pian päästä maalle. Hän oli päättänyt, odottamatta minun pääsöäni ylioppilaaksi, heti pääsiäisen jälkeen matkustaa tyttöjen kanssa Petrovskin maatilalle, jonne meidän oli Volodjan kanssa myöhemmin saapuminen.

Volodja oli koko talven kevääseen asti erottamattomassa yhteydessä Dubkovin kanssa (jotavastoin Dmitrin kanssa he alkoivat vähitellen kylmentyä). Mikäli saatoin päättää kuulemistani kertomuksista oli heidän ainaisena päähuvituksenansa sampanjan juominen ja ajeleminen erään neidin ikkunain ohi, johon neitiin olivat nähtävästi molemmat rakastuneet. Myöskin he tanssivat vis-à-vis, ei kuitenkaan enää lasten, vaan nyt jo oikeissa aikaihmissen iltamissa. Tämä viimeinen asianhaara suuresti edensi Volodjaa ja minua toisistamme, vaikka me kyllä toisiamme rakastimme. Liian suuri tuntui erotus olevan kotiopettajien edessä lukevan pojan ja oikeissa iltamissa käyvän herran välillä, — jotta olisimme tulleet ajatuksia keskenämme vaihtaneeksi. Katinka oli jo aivan suuri, luki paljon romaaneja, eikä semmoinen ajatus, että hän pian menisi miehelään, enää tuntunut minusta pilalta; mutta vaikka Volodjakin oli suuri, eivät he kuitenkaan pitäneet yhtä, vaan päinvastoin näyttivät ikäänkuin ylenkatsovan toisiansa. Katinkan ollessa kotona ei häntä yleensä huvittanut mikään muu kuin romaanien lukeminen ja hänen oli aina ikävä; mutta kun meille sattui vieraita herroja, niin Katinka heti elpyi ja rupesi sangen miellyttäväksi, sekä teki silmillänsä semmoista, josta en minä ainakaan voinut ymmärtää mitä se sillä tahtoi ilmaista. Vasta myöhemmin, kun olin Katinkan kuullut kerran sanovan, että ainoa neidolle luullinen koketeeraus on se mikä tapahtuu silmillä, saatoin löytää selityksen noille kummallisen luonnottomille silmäin mulkouksille, jotka eivät kuitenkaan näyttäneet muita lainkaan kummastuttavan.

Ljubotshkakin oli jo alkanut käyttää melkein täysipitkää hametta, niin että hänen hanhenjalkansa olivat melkein kokonaan näkymättömissä, mutta yhtäläinen itkupussi hän oli kuin ennenkin. Nyt hän ei enää haaveksinut mennä husaarin kanssa naimisiin, vaan laulajan tai soittoniekan ja siinä tarkoituksessa kovasti harrasti soitantoa. St. Jérôme, joka, tietäen jäävänsä meille enää ainoastaan tutkintojeni suoritukseen asti, oli hankkinut itselleen paikan erään kreivin luona, alkoi siitä lähtien ikäänkuin ylenkatseellisesti kohdella kotolaisiamme. Hän oli ani harvoin kotosalla, oli ruvennut polttamaan paperosseja, jotka siihen aikaan olivat ainoastaan suurimpien keikarien ylellisyyttä, sekä vihelteli alituisen joitakin kevytmielisiä pätkiä.

Mimmi oli käynyt päivä päivältä yhä katkerammaksi. Siitä pitäen kuin me kaikki aloimme kasvaa suuriksi hän ei näyttänyt enää odottavan keltään eikä mistään mitään hyvää.

Kun tulin päivällisille, en tavannut ruokasalissa muita kuin Mimmin, Katinkan, Ljubotshkan ja St. Jérômen: isää ei ollut kotona, ja Volodja, joka erään toverinsa kanssa valmistausi tutkintoon omassa huoneessaan, oli vaatinut päivällisen sinne. Yleensäkin näinä viime aikoina oli päivällisissä ensi sijalla Mimmi, jota emme kukaan kunniottaneet, ja päivällinen oli niinmuodoin paljon kadottanut suloudestaan. Päivällinen ei ollut enää, kuten äidin tai mummon aikana, jonkinlainen juhlameno, joka määrätuntina kokosi yhteen koko perheen ja jakoi päivän kahteen puoliskoon. Me emme pitäneet väliä, vaikka myöhästyimme, saavuimme vasta toiseksi ruuaksi, joimme viiniä laseista (johon itse St. Jérôme antoi esimerkin), retkotimme tuolilla, nousimme paikoiltamme ennen päivällisen päättymistä, ja muuta semmoista. Siitä saakka päivällinen ei ollut enää jokapäiväinen, koko perhettä yhdistävä iloinen juhla. Toista oli ennen muinoin Petrovskissa, kun kahden aikaan kaikki peseytyneinä, puhtaihin pukeutuneina istuivat vierashuoneessa, odottaen sovittua kellonlyömää. Juuri sillä hetkellä kuin välihuoneen seinäkello alkaa korista, lyödäkseen kaksi, astuu Foka hiljaisin askelin sisälle, liina käsivarrella, arvokkaan ja vähän ankarankin näköisenä. "Pöytä on katettu!" ilmottaa hän kuuluvalla, punnitulla äänellä, ja iloisin, tyytyväisin kasvoin, vanhemmat edellä, nuoremmat jäljessä, tärkättyjen hameiden kahistessa, saappaiden ja kenkien naristessa kaikki menevät ruokasaliin, ja hiljaa puhellen istuutuvat kukin omalle paikalleen. Taikka sitten Moskovassa muinoin, kun kaikki kuiskutellen keskenään seisoivat katetun pöydän ääressä odotellen mummoa, jolle Gavrilo oli jo mennyt ilmoittamaan päivällisistä; — äkkiä ovi avautui ja kahisevine hameineen sieltä sujahti esille vanha mummo, pitsimyssy ja aina jokin erinomainen sinisenpunanen rusetti päässä. Hän tuli joko hymyillen taikka synkästi sivuilleen katsahdellen (sen mukaan millä kannalla terveys kulloinkin oli). Gavrilo töytää hänen nojatuolinsa luo, tuolit pitävät melua, ja tuntien jonkinlaisia kylmänväreitä selässä (ruokahalun merkkejä) otat käteesi vähän kostean servietin, syöt palasen leivänkuorta ja maltittomalla ahneudella seuraat syvien soppalautasten vaellusta, joita hovimestari jakelee arvon, ikävuosien ja mummon huomaavaisuuden mukaan.

Nyt sitävastoin en enää tuntenut mitään hauskuutta tai kiihkoa päivällisille tullessa.

Mimmin, St. Jérômen ja tyttöjen lorut siitä, mimmoisia kauheita saappaita venäjän opettaja käyttää, mimmoiset ruhtinattarien Kornakovien puvut ovat j.n.e. — tämä heidän loruilemisensä, jota ennen todellisesti ylenkatsoin enkä ainakaan mitä Ljubotshkaan ja Katinkaan tulee suinkaan salannut, ei kuitenkaan horjahuttanut minua uudesta hyväntekeväisyyden mielialastani. Olin tavattoman nöyrä; hymyillen minä kuuntelin heitä hyvin suopeamielisesti, pyysin kunniottavasti antamaan sahtia, ja tein myönnytyksen St. Jérômelle, joka oikasi päivällisten aikana käyttämäni lausetta, arvelen, että on kauniimpaa sanoa je puis kuin je peux. Minun on kuitenkin tunnustaminen olleeni vähän pahoillani siitä, ettei kukaan pannut erityistä huomiota nöyryyteeni ja hyveihini. Päivällisten jälkeen Ljubotshka näytti minulle paperilippua, johon oli merkinnyt kaikki syntinsä; minä sanoin sen olevan erittäin hyvän, mutta että parempi olisi kirjottaa synnit sydämmeensä ja että "tuo kaikki ei ole sitä oikeata."

— Miksei se ole "sitä oikeata?" kysyi Ljubotshka.

— No, onhan tuokin kyllä hyvä; mutta sinä et kumminkaan ymmärtäisi minua, — ja minä läksin huoneeseeni yläkertaan, sanottuani St Jérômelle, että menen lukemaan, mutta aikomukseni oli oikeastaan ennen rippiä, joka oli tapahtuva noin puolentoista tunnin kuluttua, kirjottua koko elinajakseni luettelo velvollisuusistani ja töistäni, panna paperille oman elämäni tarkoitus ja ne periaatteet, joiden mukaan olin aina, milloinkaan poikkeematta, vastaisuudessa toimiva.

V

Otin paperiarkin ja ajoin aluksi tehdä luettelon velvollisuuksista ja lukutöistä ensi vuodeksi. Paperi oli sitä ennen viivotettava. Mutta kun viivotinta en sattunut löytämään, käytin siihen tarkotukseen latinan sanakirjaa. Vedettyäni mustekynällä viivan pitkin sanakirjan reunaa ja siirrettyäni tämän alemmas näyttäytyi paperilla viivan asemasta pitkulainen mustelätäkö. Sitä paitsi sanakirjaa ei riittänyt viivan koko pituudelle ja viiva kiertyi sen pehmeän kulman mukaan. Otin toisen paperin ja siirtämällä sanakirjaa sain jotakuinkin viivotetuksi. Jaettuani velvollisuudet kolmeen luokkaan: velvollisuuksiin itseäni, lähimmäistä ja Jumalaa kohtaan, aloin kirjoittaa ensimmäisiä, mutta niitä ilmaantui olevan niin paljon ja niin monenlaatuista, että näyttäytyi tarpeelliseksi tehdä selkoa yleensä "elämän periaatteista", ja vasta sitten ryhtyä erittelemiseen. Otin kuusi paperiarkkia, ompelin niistä vihon ja kirjoitin päällekirjotuksen "Elämän periaatteita." Nuo kaksi sanaa tuli kirjoitetuksi niin vinosti ja epätasaisesti, että olin kauan kahden vaiheilla kirjoitanko ne uudestaan, ja kauan tuskailin nähdessäni rikkireivityn arkin ja tuon päällekirjotuksen. Miksi kaikki on päässäni niin selvänä, mutta saa niin kömpelön muodon paperilla ja yleensäkin elämässä, kun tahdon toteuttaa jotakin siitä mitä ajattelen?...

— Pappi on saapunut, tekkää hyvin ja tulkaa alas, ilmotti Nikolai. Piilotin vihon pöytälaatikkoon, katsahdin peiliin, kampsin tukkani pystyyn, mikä vakaumukseni mukaan teki minut miettiväisen näköiseksi, ja menin alas kabinetihuoneeseen, missä pöytä oli jo katettuna ja sen päälle pyhäinkuva sekä palavia vahakynttilöitä asetettu. Isä astui huoneeseen yhteen aikaan toisesta ovesta. Pappi, harmaapäinen munkki, jonka kasvot oli vanhat ja ankarat, siunasi parillaan isää. Isä suuteli hänen pienenlaista, leveää ja kuivaa kättänsä; minä tein samoin.

— Käskekää Volodja sisälle, sanoi isä. — Missä hän on? Taikka antaa olla, sehän valmistuu ripille yliopistossa.

— Hän lukee ruhtinaan kanssa, sanoi Katinka ja katsahti Ljubotshkaan. Tämä äkkiä punastui jostakin syystä, rypisti silmänsä ikäänkuin muka jokin olisi tehnyt hänelle kipeätä ja meni pois huoneesta. Minä menin hänen perässään. Hän pysähtyi vierashuoneeseen ja kirjotti taas jotakin lyijykynäsellä paperilappuunsa.

— Joko teit taas uuden synnin, kysyin minä.

— En, ei se ole mitään, muuten minä vaan, vastasi hän punehtuen. Samassa kuului eteisestä kuinka Dmitri jätti hyvästiä Volodjalle.

— Sinäpä otat kaikki kiusauksen kannalta, sanoi Katinka tullen huoneeseen ja kääntyen Ljubotshkan puoleen.

En voinut ymmärtää mitä sisarelle oli tullut: hän oli niin hämillään, että silmät kyyneltyivät, ja että tämä hämminki muuttui vihdoinkin suuttumukseksi häneen itseensä ja Katinkaan.

— Näkyy selvästi, että olet muukalainen (mikään ei voinut niin loukata Katinkaa kuin tämä nimitys, ja juuri siksi Ljubotshka olikin sitä käyttänyt) — edessä on niin suuri asia, jatkoi hän vähän mahtavoiden: — ja sinä tahallasi ärsytät minua... sinun pitäisi ymmärtää, ettei tämä ole mitään leikkiä.

— Arvaappa, Nikolenka, mitä hän kirjotti! sanoi Katinka loukkaantuneena muukalaisen nimitykseen: — hän kirjotti...

— En olisi todellakaan luullut sinua noin ilkeäksi, sanoi Ljubotshka, joka oli kokonaan tullut tolaltaan, ja meni pois: — semmoisena hetkenä, ja ihan tahallaan koko ajan johdattaa syntiin. Enpä minäkään urki enkä kysele sinun tunteitasi ja kärsimyksiäsi.

VI

RIPPITUNNUSTUS.

Näissä ja tämäntapaisissa hajamielisissä ajatuksissa minä palasin kabinettiin, sittenkuin kaikki olivat sinne kokoontuneet ja pappi oli noussut seisaalleen, valmiina lukemaan ripin edellä käypää esirukousta. Mutta heti kun yleisen äänettömyyden keskellä kajahti munkin vaikuttava, ankara ääni, ja erittäinkin kun hän lausui meille rukouksen sanat: ilmaiskaa kaikki syntinne, häpeämättä, salaamatta ja puolustamatta niitä, ja teidän sielunne puhdistun Jumalan edessä, mutta jos jotain salaatte, niin suuri on teidän syntinne oleva, — palasi minuun tuo hurskauden vavistus, jota olin tuntenut aamulla ajattellessani edessä olevaa rippiä. Tunsinpa päälliseksi nautintoa tämän mielentilan tuntemisesta ja

koetin sitä viivyttaa pysäyttämällä kaikki ajatukset jotka mieleeni juolahtivat, ja koettaen väkisinkin olla jostakin peloissani.

Isä meni ensimmäisenä ripille. Hän viipyi hyvin kauan papin kanssa mummon huoneessa, jona aikana me muut istuimme ääneti kabinetissa tai korkeintain supatimme siitä kenen oli ensin meneminen. Vihdoin kuului ovesta taas munkin rukouksen ääni ja isän askeleet. Ovi narahti ja isä tuli sieltä tapansa mukaan yskähdellen ja olkaansa kohautellen sekä katsomatta kehenkään meihin.

— No, Ljubotshka, menettä nyt sinä, ja muista sanoa kaikki. Sinä veitikka tyttöseni olet suuri syntinen, sanoi isä pilalla nipistäen häntä poskesta.

Ljubotshka sekä vaaleni että punastui, otti paperilappunsa esiliinan alta ja sitten taas piilotti sen sinne takasin. Kumartaen päänsä, jotenkin lyhentäen kaulansa, aivan kuin olisi odottanut ylhäältäpäin tulevaa iskuja, hän meni ovesta. Ei hän siellä kauan viipynyt, mutta tultuaan hänen olkapäänsä nytkähtelivät itkun rajupuistatuksista. Vihdoin, sievän Katinkan jälkeen, joka hymyillen palasi ripiltä, tuli minunkin vuoroni. Sama tylsä pelko sydämessä ja sama halu tahallani kiihottaa tätä pelkoa minä astuin puolihämärään huoneeseen. Pappi seiso i rukouspulpetin ääressä ja käänsi verkalleen kasvonsa minuun päin.

Viivyin korkeintain viisi minuttia mummon huoneessa, mutta tulin sieltä onnellisena ja silloisen luuloni mukaan täydellisen puhtaana, siveellisesti uudestisyntyneenä ihmisenä. Ja vaikka minuun teki oudon ja pahan vaikutuksen elämämme vanha muoto, entiset huoneemme, omat huonekalumme, oma ulkonainen olentoni (olisin suonut, että kaikki ulkonainenkin olisi samoin muuttunut kuin luulin itse sisällisesti muuttuneeni), — niin siitä huolimatta pysyin tässä autuaassa mielentilassa siihen hetkeen asti kuin menin illalla maata.

Olin jo nukkumaisillani, kun vielä kertaalleen luettelini mielessäni kaikkia niitä syntejä, joista olin puhdistunut. Silloin äkkiä muistin erään häpeällisen teon, josta en ollut ripillä mitään maininnut. Ennen rippää pidetyn esirukouksen sanat muistivat mieleeni ja alkoivat herkeämättä soida korvissani. Koko rauhani haihtui siinä tuokiassa. "Mutta jos salaatte, niin suuri on teidän syntinne oleva..." kuulin lakkaamatta, ja minä kuvailin olevani niin kauhea syntinen, ettei mikään rangaistus olisi minulle ollut kyllin ankara.

Kauan heittelin itseäni kyljeltä kyljelle sieluntilaani miettien ja joka hetki Jumalan rangaistusta jopa äkkikuolemaakin odottaen, — mikä ajatus hirvitti minua sanomattomasti. Mutta samassa pisti päähäni oiva tuuma: heti päivän valettua menen tai ajan luostariin tuon munkin puheille ja teen uuden rippitunnustuksen. Tähän ajatukseen rauhoitin ja nukuin.

VII

LÄHTÖ LUOSTARIIN.

Heräsin yöllä moneen kertaan kun pelkäsin nukkuvani liian kauan, ja olin jo kuudelta pystyssä. Päivä vasta vähän hämärteli ikkunoissa. Pukeuduin ja vedin jalkaani vuoteen luona olleet puhdistamattomat saapasrähjät, sillä Nikolai ei ollut vielä ehtinyt suorittaa aamutoimiaan. Peseytymättä ja aamurukousta toimittamatta suoriusin ulos ja tulin ensi kerran eläessäni kadulle, jossa ei ollut ketään muuta kuin minä yksin.

Vastaiselta puolelta, suuren rakennuksen viheriäisen katon takaa punotti hämärä aamunkoitto. Jotenkin kova yöllinen kevätpakkanen oli pannut riitaan katulian ja rännipurot; se pisteli jalkoihini ja nipisteli kasvojani ja käsiäni. Meidän poikkikadullamme ei ollut vielä ainoatakaan ajuria, joita olisin tarvinnut päästäkseni pian perille ja sitten palaamaan. Ainoastaan Arbatovan kadulla näkyi jono jotain kuormia ja kaksi kivityömiestä kulki jutellen ohitseni katukäytävällä. Noin tuhat askelta käytyäni alkoi tulla vastaan miehiä ja naisia, jotka kulkivat korit kainaloissa torille, ja myös veden ajajia; katuristeykseen ilmestyi kahvileivän myyjä; jokin pakari avattiin ja Arbatovan portilla tapasin vihdo i ajurin, vanhan ukon, joka nuokkuen torkkui vanhoilla, kuluneilla, paikatuilla, sinertävillä ajoneuvoillaan. Hereille havahtuessaan hän ei huomannut minulta pyytää kuin 20 kopekkaa luostariin ja takasin, mutta sitten äkkiä hoksasi, ja juuri kun olin nousta istumaan, alkoi pieksää hevostaan ohjan perillä ja ajaa tiehensä. "Täytyyhän hevostakin syöttää! ei auta, herra", hän höpisi.

Vaivalla sain hänet houkuteltua pysähtymään, kun tarjosin 40 kopekkaa, Hän pysähtyi, tarkasteli

minua huolellisesti, ja sanoi: "istukanhan sitten." Tunnustaakseni hiukan pelkäsin, että hän vie minut syrjäiseen kaupunginosaan ja ryöstää siellä rahani. Päästäkseni ylös, tartuin hänen ryysyisen ajuripukunsa kaulukseen, — jolloin hänen ryppyinen, koukistunutta selkää jatkava kaulansa sääliä herättävästi paljastui, — ja vedin itseni ylös aaltomaiselle, sinertävälle istuimelle, jonka jälkeen me ajaa tärryitimme alas pitkin Vosdvizhenkan katua. Matkalla ehdin huomata, että ajoneuvojen selustin oli vuorattu vihertävällä kangaspalalla, josta ajurin pukukin oli tehty; tuo seikka rauhotti minua jostakin syystä, enkä enää pelännyt joutumista syrjäkadulle ja ryöväyksen alaiseksi.

Aurinko oli noussut jo jotenkin korkealle ja kirkkaasti kuultasi kirkkojen tornikupuja meidän tullessamme luostarin eteen. Varjopaikoissa oli vielä valta pakkasella, mutta pitkin tienkeskustoja virtasi nopeita, mutaisia puroja, ja hevonen juosta läiskäsi sulaneessa loassa. Tultuani luostarin muurien sisälle kysyin ensimmäiseltä kohtaamaltani henkilöltä, miten voisin tavata tuota pappia.

— Tuolla on hänen kammionsa, sanoi ohimenevä munkki pysähtyen hetkiseksi osuttamaan pientä rakennusta, jossa oli kuisti oven edessä.

— Kiitän nöyrimmästi, vastasin.

Mutta mitähän ajattelivat minusta munkit, jotka tuossa toinen toisensa jäljessä tulivat kirkosta ja kaikki katselivat minua? En minä ollut aikuinen enkä lapsi; kasvoni eivät olleet pestyt, tukka harjaamaton, vaatteet tomuiset, saappaat puhdistamattomat ja päälliseksi liassa. Mihinkähän ihmisluokkaan nuo munkit kuvailivat minun kuuluvan? Hyvin tarkkaan ne minua vaan tähystelivät. Kaikesta huolimatta kuljin nuoren munkin opastamaan suuntaan.

Kapealla tiellä, joka vei luostarikammioihin päin, kohtasin mustapukuisen vanhuksen, joka katseli minua sankkojen harmaiden silmäkulmainsa alta ja kysäsi: "mitä asiaa minulla oli?"

Vähältä etten sanonut "ei mitään" ja juossut takasin ajurin luo palatakseni kotiin, mutta rypistyneistä kulmakarvoista huolimatta vanhuksen kasvot herättivät luottamusta. Sanoin tahtovani tavata rippisääni, ja nimitin hänen nimensä.

— Tulkaahan mukaani, herraskainen, minä saatan teitä, sanoi hän kääntyen ja näytti heti arvanneen asiani: — hän on aamumessulla, kohta hän tulee.

Vanhus avasi oven ja saattoi minut puhtosen porstuan ja eteisen kautta puhdasta liinaista permantomattoa myöten kammioon.

— Odottakaahan täällä, sanoi hän hyvänsuovasti ja rauhottavasti, — ja läksi.

Huone, jossa nyt olin, oli sangen pieni ja merkillisen hyvin siistitty. Huonekaluja oli ainoastaan: vahavaatteella verhottu pikku pöytä, joka seisoi kahden pienen kaksipuolisen ikkunan välissä. Ikkunoilla oli kaksi geraniumi-kukkaa, pyhäinkuvain teline ja niiden edessä riippuva öljylamppunen, yksi nojatuoli ja pari tavallista tuolia. Nurkassa riippui seinäkello, jonka numerotaulu oli kukkapiirroksilla koristettu, ja se kävi vaskisten painopulttien avulla. Väliseinällä, jota yhdisti kattoon puiset, kalkkivärillä valkosiksi pyyhityt säleet (ja jonka takana oli varmaankin vuode), riippui nauloista kaksi pappisviittaa.

Ikkunat antoivat jotakin valkosta seinää vasten, joka oli niistä noin sylen päässä. Välillä oli pieni sirenipehko. Mitään ääntä ei päässyt huoneeseen tunkeutumaan, niin että tässä hiljaisuudessa tuntui heilurin tasainen, miellyttävä naksutus hyvinkin kovalta ääneltä. Heti kun olin jäänyt yksikseni tähän hiljaiseen sopukkaan, hypähtivät kaikki entiset mietteeni ja muistoni äkisti esille päästäni, ikäänkuin niitä ei olisi ennen ollutkaan, ja minä vaivuin johonkin sanomattoman miellyttävään mietiskelyyn. Tuo hiukan kellastunut papinkauhtana ynnä sen kulunut vuorivaate, nuo kirjojen vanhentuneet mustat nahkaselät ja vaskiset helat, nuo tumman viheliäiset kasvit, niiden tarkasti kasteltu multa ja pestyt lehdet, ja erittäinkin tuo yksitoikkoinen katkonainen heilurin naksutus minulle elävästi kertoivat jostakin uudesta, tähän asti tuntemattomasta elämästä, — yksinäisyyden, rukouksen, hiljaisen ja rauhallisen onnen elämästä...

"Kuluu kuukaudet, vierii vuodet, ajattelin minä, mutta tuo munkki pysyy aina yksinäisenä, rauhallisena, hän yhä tuntee omatuntonsa puhtaaksi Jumalan edessä ja rukouksensa Hänen kuulemaksi." Puolen tunnin verran istuin tuolillani, koettaen olla liikkumatta ja hengittämättäkin ääneeni, jottei olisi häiriytynyt niiden äänten sopusointu, jotka niin paljon puhuivat minulle. Ja heiluri yhä vaan naksahdelti samoin, oikealle kovemmin, vasemmalle hiljemmin.

VIII

TOINEN RIPPITUNNUSTUS.

Papin lähestyvät askeleet saattoivat minut heräämään mietteistäni.

— Hyvää päivää, sanoi hän korjaten kädellään harmaita hiuksiaan. —
Mitä te haluaisitte?

Pyysin häntä siunaamaan minua ja erityisellä mielihyvällä suutelin hänen kellertävää pienenlaista kättään.

Selitettyäni hänelle asiani hän sanaakaan sanomatta meni pyhäinkuvien eteen ja alkoi ripityksen.

Kun se oli päättynyt ja minä olin voittanut häpeäni sekä sanonut kaikki mitä sydämmelläni oli, pani hän kätensä pääni päälle ja lausui sointuvan hiljaisella äänellään: — "Tulkoon taivaallisen Isän siunaus sinun ylitsesi, poikani, ja säilyttäköön Hän sinussa aina uskon, lempeyden ja nöyryyden hengen. Amen."

Olin täydellisesti onnellinen; onnen kyyneleet nousivat kurkkuuni, minä suutelin hänen kaapunsa poimua ja nostin pääni. Munkin kasvot olivat aivan rauhalliset.

Tunsin nauttivani liikutuksesta ja peläten sen haihtumista sanoin rippi-isälleni pian hyvästi. Sivulle katsomatta — ettei mieleni hajaantuisi — tulin muurien ulkopuolelle ja istuin jälleen ajurin horjahteleville rattaille. Mutta ajoneuvojen tärinä, silmien edessä vilahtelevien esineiden kirjavuus pian haihduttivat tunnelmani, ja kuvailin nyt jo sitä, miten rippi-isäni varmaankin ajattelee, ettei hän ole vielä yhdelläkään nuorukaisella tavannut niin ihanaa sielua kuin minulla oli, eikä ole koskaan tapaavakaan, sillä semmoisia ei ole edes olemassakaan. Minä olin varma siitä; ja varmuuteni herätti minussa ilon, joka oli sitä lajia, että vaati jakamista myös muille.

Hirveästi halutti puhella jonkun kanssa; ja kun ketään muuta ei ollut käsillä kuin tuo ajuri, käännynkin hänen puoleensa.

— Viivyinköhän kauankin? kysyin.

— Olipa sitä kotvanen, ja hevostakin olisi jo pitänyt ruokkia, sillä minähän olen yövosikka, vastasi ajurivanhus. Hän oli auringon noustua nähtävästi entistä virkeämpi.

— Minusta tuntui kuin olisin viipynyt ainoastaan minutin verran, sanoin minä. — Tiedätkös, mitä varten kävin luostarissa? lisäsin minä istuutuen syvennykseen, joka oli lähempänä vanhusta.

— Mitäpä se meikäläiseen kuuluu? Mihin käsketään, sinne ajamme, vastasi hän.

— Ei, mutta sanoppa sentään, mitä luulet? tiedustelin yhä.

— Taisitte olla hautapaikkaa jollekin vainajalle ostamassa, sanoi hän.

— En ollenkaan; arvaappa vielä!

— En voi arvata, herra, toisti hän.

Ajurin ääni tuntui minusta niin suopealta, että päätin tehdä hänen tiettäväkseen syyn luostarissa käyntiini, jopa ilmaista hänelle tunnelmanikin.

— Tahdotko niin kerron sinulle? näes nyt...

Ja niin kerroin hänelle kaikki ja kuvasin kaikki herttaiset tunteeni. Vielä nytkin punastun häpeästä, tätä muistellessani.

— Niin vai, sanoi ajuri epäluuloisesti.

Ja pitkän aikaa hän sen jälkeen oli ääneti, ja istui liikkumatta paikallaan, ainoastaan silloin tällöin korjaten kauhtanansa poimua, joka yhtämittaa pääsi irralleen hänen liian suurissa saappaissa tärähtelevän jalkansa alta. Jo luulin hänenkin ajattelevan minusta samoin kuin rippi-isäni, s.o., että niin ylevää nuorukaista ei ole toista koko maailmassa; mutta hän kääntyi samassa minuun päin.

— Olihan se oikea herras-asia, se teidän asianne.

— Mitä? kysyin minä.

— Asianne, sanon, oli oikea herras-asia, toisti hän mutustellen hampaattomilla huulillaan.

— "Eipä se olekaan minua ymmärtänyt", ajattelin minä, enkä enää puhunut hänen kanssaan kotiportille asti.

Ellei juuri liikituksen ja hurskauden tunto, niin ainakin tyytyväisyys siihen, että tuon tunteen olin kokenut, pysyi minussa koko matkan, huolimatta siitä, että päivän kirkkaassa paisteessa vilisi kirjavanaan väkijoukkoa kaikkialla kaduilla; mutta heti kotiin tultuani hävisi koko tunnelma jäljettämiin. Minulta näet puuttui 20 kopekkaa maksaakseni ajurille. Hovimestari Gavriilo, jolle jo ennestään olin velkaa, ei ruvennut enempää lainaksi antamaan. Kahdesti näki ajuri minun juoksevan pihan yli rahoja hakemassa. Hän näytti arvanneen asemiani, kiipesi alas kuskipukilta, ja vaikka oli näyttänyt niin hyvältä, rupesi nyt, minua pistelläkseen, ääneen kertomaan semmoisista veijareista, jotka jättävät vosikoille maksamatta.

Kotona nukkuivat vielä kaikki, niin etten voinut saada noita 20 kopekkaa muilta kuin palvelijoilta. Vihdoin Vasili maksoi puolestani, sittenkuin olin kunniasanallani luvannut suorittaa takasin, jota sanaani hän tosin ei nimeksikään uskonut (kuten hänen kasvoistansa saatoin päättää), vaan maksoipahan vaan muuten, koska piti minusta ja muisti sen palveluksen, jonka olin hänelle kerran tehnyt. Niin meni tämä tunne kuin tuhka tuuleen. Kun rupesin pukeutumaan mennäkseni yhdessä muiden kanssa herran ehtoolliselle ja kävi ilmi, ettei pukuani oltu korjattu ja että sitä oli siis mahdoton käyttää, niin tulin hirveän paljon syntiä tehneeksi. Puettuani ylleni toisen puvun minä menin kirkkoon jonkinlaisessa kummallisessa ajatusten levottomuudessa, — ja kokonaan luottamatta hyviin ominaisuuksiini.

IX

MITEN VALMISTUN YLIOPIPISTUTKINTOON.

Pääsiäisenä, torstaipäivänä, matkusti isä, sisar ja Mimmi Katinkan kanssa maalle, niin että mummon suureen taloon jäimme ainoastaan Volodja, minä ja St Jérôme. Se mielentila, jossa olin ollut luostarissakäynnin päivänä, oli haihtunut, jättäen jälkeensä ainoastaan hämärän, vaikka tosin miellyttävän muiston, jota jo yhä enemmän tukehuttivat uudet vapaan elämän vaikutukset.

Tuo "Elämän periaatteita" sisältävä vihkonen oli myöskin pantu pois koulussa käytettyjen konseptivihkojen mukana. Huolimatta siitä, että yhä ajattelin mahdolliseksi laatia periaatteet elämän kaikkien tapausten varalle ja aina niitä noudattaa, — että tuo ajatus miellytti minua ja näytti sekä erittäin yksinkertaiselta että ylevältä ja että aikomukseni oli todella panna se elämässä täytäntöön, niin olin jälleen ikäänkuin unohtanut, että asiaan olisi pitänyt ryhtyä heti, vaan olin lykännyt sen johonkin muuhun aikaan. Minua lohdutti kuitenkin se seikka, että jokainen ajatus, joka nyt tuli päähäni, soveltui täsmälleen johonkin periaatteitteni ja velvollisuuksieni jaotelmista: joko periaatteihin lähimmäisiin nähden, tai itseeni taikka Jumalaan nähden. "Sittenpäähän minä erottelen tuonkin ajatuksen sen omaan osastoonsa ja vielä monet muut ajatukset, jotka vastaisuudessa tulevat mieleeni tästä asiasta", päättelin minä itsekseni. Nykyjään kysyn usein itseltäni: milloin olin paremmin oikeassa: silloinko kuin uskoin ihmisjärjen kaikkivaltiuteen, vai nyt, jolloin kadotettuani kehittymiskyvyn epäilen ihmisjärjen voimaa ja merkitystä? — enkä voi antaa varmaa vastausta.

Vapauden ja tuon keväisen, epämääräisen odottamisen tunne, josta jo olen puhunut, oli siihen määrään kiihottanut minua, että olin joutunut kokonaan suunniltani ja valmistuin tutkintoon sangen huonosti. Kun joskus aamuin teki työtä luokkahuoneessa ja hyvin tiesi, että se oli välttämätöntä, koska jo huomenna oli tutkinto tuossa aineessa, niin saattoi jokin keväinen haju tuoksahtaa ikkunasta: — tuntui kuin olisi perin tärkeätä heti muistaa jotakin, kädet päästivät kirjan luotansa, jalat omin ehdoin alkoivat kävellä edestakasin huoneessa, ja päässä oli kuin joku olisi painanut vieterinappulaa ja päästänyt koneen liikkeelle; päässä tuntui keveältä ja luonnolliselta, ja kirjavat, iloiset ajatukset alkoivat nopeasti kulkea ohitse, niin ettei ehtinyt panna merkille muuta kuin niiden loistetta. Menee tunti ja toinenkin ihan huomaamatta. Tai sitten myös kirjaa lukiessa, kun koettaa parhaansa mukaan syventyä siihen mitä lukee, äkkiä kuuluu naisaskeleita ja hameen suhahtamista käytävässä, — ja samassa on kaikki tyyni häipynyt päästä eikä voi pysyä paikallaan, vaikka vallan hyvin tietää, että paitsi Gashaa, mummon vanhaa sisäpiikaa, ei kukaan ole saattanut siellä käydä. "Entäpä jos se sittenkin olisi *hän*?" tulee ajatelleeksi: — "jospa tuo juuri nyt alkaisikin ja minä siten tulen päästäneeksi tilaisuuden käsistäni?" mutta käytävään hypättyä näkee, että se oli kuin olikin vaan Gasha; pitkään aikaan ei sitten enää pääse itsensä herraksi. Vieteri on irrotettu ja kaikki on sotkuksissa, — Taikka iltasin istuessa yksin

talikynttilän ääressä omassa huoneessa, kun karsta on poistettava tai muutettava istuma-asentoa, tulee hetkeksi keskeyttäneeksi luvun ja huomaa, että kaikkialla ovissa ja nurkissa on pimeätä eikä koko talossa kuulu mitään, — silloin on taaskin mahdotonta olla kuuntelematta tätä hiljaisuutta, katsomatta avatun oven kautta pimeään huoneen hämärään, kauan-kauan, pysymättä hiljaa paikallaan tai menemättä alas ja kulkematta pitkin kaikkia tyhjiä huoneita. Joskus iltasin viivyin myös pitkiä aikoja huomaamattomana salissa kuunnellen kuinka Gasha kahdella sormella liritteli pianolla, "satakieltä" matkien, yksinäisen talikynttilän ääressä. Mutta kun oli kuutamoinen, niin en voinut mitenkään pysyä vuoteessani, vaan panin pitkäkseni puutarhaan viettävälle ikkunalaudalle ja katsellen kuun valaisemia kattoja, lähimmän kirkon kellotapulia, aidan ja pensaiden varjoon, joka oli paneutunut puutarhan käytävälle, valvoin niin kauan, että sitten suurella vaivalla heräsin vasta kymmenen aikaan aamulla.

Joten siis ainoastaan opettajien säännölliset käynnit ja St Jérômen yritykset tuon tuostakin kehaista minua, sekä erittäinkin oma haluni esiintyä ystäväni Nehljudovin silmissä ripeänä nuorukaisena, se on: suorittaa loistava tutkinto (mikä hänestä oli hyvin tärkeätä). — ainoastaan nuo seikat vaikuttivat, ettei kevät ja vapaus saaneet minua lopen unohtamaan kaikki entisetkin tiedot, ja etten tutkinnossa saanut loistavia repposia.

X

HISTORIAN TUTKINTO.

Huhtikuun 16 päivänä minä ensi kerran astuin St Jérômen suojeluksen alaisena yliopiston suureen saliin. Olimme ajaneet sinne komeanlaisissa ajopeleissä. Ylläni oli ensi kerran frakkipuku, ja kaikki muutkin vaatteet sukista ja alusvaatteista alkaen olivat uuden uutukaiset. Kun ovenvartija oli riisunut yltäni päällystakin ja minä seisoin hänen edessään pukuni koko komeudessa, minua melkein hävetti, että olin näin sokaisevan komea. Mutta sitten tulin valoisaan parkettisaliin, joka oli täynnänsä väkeä, ja näin satoja kymnaasipuvuissa ja frakeissa olevia nuorukaisia, joista muutamat välinpitämättömästi katsahivat minuun, ja salin päässä professoreja, jotka mahtavasti liikkuivat pöytien ympärillä tai istuivat suurissa nojatuoleissa. Silloin heitin kaiken toivoni saada yleinen huomio käännetyksi itseeni, ja kasvojeni ilme, joka kotona ja vielä etehisessäkin oli ilmaissut ikäänkuin pahottelua sen johdosta että vastoin tahtoani olin niin komean ja merkitsevän näköinen, vaihtui mitä hirveimpään pelkoon ja mielenmasennukseen. Minä lankesin toiseen äärettömyyteen ja suuresti ilostuin nähdessäni lähimmäisellä penkillä erään huonosti, epäsiististi puetun herran, joka ei ollut vielä tosin vanha, mutta kuitenkin melkeen kokonaan harmaantunut, ja joka istui kaukana muista viimeisellä penkillä. Asetuin heti hänen viereensä ja aloin tarkastella tutkittavia sekä tehdä niistä havaintoja. Paljon oli siinä monenlaisia olentoja ja kasvoja, mutta silloisten käsityksien! mukaan ne olivat helposti jaettavissa kolmeen luokkaan.

Siellä oli minun kaltaisiani, jotka olivat tulleet tutkintoja suorittamaan kotijohtajiensa taikka vanhempainsa kanssa, ja näiden joukossa oli myöskin nuorin iivineistä, minulle tutun herra Frostin seurassa, sekä Ilinka Grapp vanhan isänsä keralla. Kaikilla tuommoisilla oli leuvassa jo parran alkua, mansetit ja rintapaidat näkyvissä, ja istuivat hiljaa, avaamatta mukaan tuotuja kirjoja tai vihkoja, ja nähtävällä pelolla katselivat professoreita ynnä tutkintopöytiä. Toiseen tutkittavien luokkaan kuului kymnaasipukuiset nuorukaiset, joista useat jo ajelivat partaa. Nämä olivat enimmäkseen tuttuja keskenään, puhelivat ääneen, tiesivät professorien etu- ja liikanimet, valmistuivat nyt viime tingassa kirjallisten kysymyksiin vastaamiseen, ojentelivat toisilleen vihkoja, astuivat penkkien yli, kulettelivat eteisestä piirakkaisia ja voileipiä, joita söivät siinä paikassa, ainoastaan vähän päätänsä kumartaen pulpetin tasalle, ettei näkyisi. Ja vihdoinkin kolmanteen tutkittavien luokkaan, joita tosin ei ollut paljon, kuului aivan vanhoja, jotka olivat frakkeihin tai enimmäkseen tavallisiin nuttuihin puetut — ilman näkyviä alusvaatteita. Nämät olivat hyvin totisia, istuivat yksinäisyydessä ja näyttivät sangen synkiltä. Tuokin, joka oli rauhottanut mieltäni olemalla minua huonommin puettu, kuului tähän viimeiseen luokkaan. Nojaten päänsä molempia käsiänsä vasten, joiden sormien välistä törötti puoliharmaita hiustupsuja, hän luki kirjaa ja katsahti minuun ainoastaan silmänräpäyksen verran vähän pahansuovasti kiiltävillä silmillään, rypisti synkästi silmäkulmansa ja työnsi minun suuntaan kiiltävän kyynäspäänsä, etten voisi siirtyä enää lähemmäksi häntä. Kymnasistit sensijaan olivat liiankin puheliaita ja minä heitä vähän pelkäsin. — Muuan heistä pisti käteeni kirjan, sanoen: "antakaa hänelle tuolla"; toinen kulki ohitseni ja sanoi: "päästäkäähän, veikkonen"; kolmas kiipesi pulpetin yli ja nojautui kädellään minun olkapäähäni aivan kuin olisin ollut penkki. Tuo kaikki tuntui minusta raa'alta ja vastenmieliseltä; minä pidin itseäni noita kymnasistejä paljon ylhäisempänä, enkä arvellut heillä olevan oikeutta käyttäytyä minun suhteeni noin tutunomaisesti. Vihdoinkin alettiin huutaa nimiä esille; kymnasistit tulivat esiin

rohkeasti ja vastasivat enimmäkseen hyvin, sekä palasivat iloisina; meidän sakkimme sitävastoin arkaili paljon enemmän ja taisi vastatakin huonommin. Vanhoista jotkut vastasivat erinomaisesti, toiset taas hyvin huonosti. Kun Semjonovia huudettiin esiin, niin tuo harmaapäinen, kiiltosilmäinen naapurini kömpelösti sysäten minua kiipesi jalkojeni yli ja meni pöydän ääreen. Kuten professorien ulkonäöstä saattoi huomata, oli hän vastannut erinomaisesti ja rohkeasti. Palattuaan paikoilleen hän, tiedustelematta minkä arvosanan oli saanut, otti rauhallisesti vihkonsa ja lähti ulos. Jo olin usean kerran vavahtanut kuullessani esiinhuudettuja sukunimiä, mutta vielä ei ollut aakkosjärjestykseen tehdyn luettelon mukaan minun nimeäni tullut, vaikka jo huudettiin Iillä alkavia nimiä. — "Ikonin ja Tenjev" kuulin samassa huudettavan professorien puolelta. Kylmät väreet juoksivat selässäni ja niskassani.

— Ketä huudettiin? Kuka on Bartenjev? kuului ympärilläni.

— Ikonin, mene, sinua huudettiin; mutta kuka on Bartenjev, Mordenjev? — sitä en tiedä, tunnusta nimesi, puhui pitkä punaverinen kymnasisti, joka seisoj takanani.

— Teitä huudetaan, sanoi St Jérôme.

— Sukunimeni on Irtenjev, sanoin minä punaveriselle kymnasistille: — onko Irtenjeviä huudettu?

— Tietysti; miksi ette mene?... Mekomakin herra! lisäsi hän puoliääneen, mutta kuitenkin niin että mennessäni kuulin hänen sanansa. Edelläni kulki Ikonin, pitkä, noin kahdenkymmenenviiden ikäinen nuori mies, joka kuului kolmanteen, "vanhojen" luokkaan. Hänen yllään oli oliivinvärinen kapea hännystakki, sininen atlassi kaulahuivi, jonka päällä takaa lepäsi pitkät, vaaleat hiukset talonpoikaiseen tapaan tasaisiksi leikattuina. Tuon ulkonäön olin huomannut jo pulpettien ääressä ollessani. Hän oli kauniinpuoleinen, puhelias; ja erittäinkin minua hänessä kummastutti merkkillinen kellertävä parta, jonka hän oli antanut kasvaa kaulaansa, ja vielä enemmän hänen kummallinen tapansa tavan takaa avata liiviänsä ja raapia rintaa paidan alta.

Kolme professoria istui sen pöydän ääressä, jota me Ikonin kanssa nyt lähestyimme; ei yksikään heistä vastannut meidän tervehdykseemme. Nuori professori sekotteli kysymyslappuja ikäänkuin korttipakkaa; toinen, rintatähdellä varustettu professori silmäili kymnasistia, joka sangen nopeaan höpisi jotain Kaarle Suuresta, jokaiseen sanaan lisäten "vihdoin", ja kolmas professori, ukko, katsahti meihin pää kallellaan lasiensa yli, sekä osotti lappuja ottamaan. Minä tunsin, että hänen katseensa kohtasi yhteisesti sekä minua että Ikoninia, ja että jokin meissä ei miellyttänyt häntä (luultavasti Ikoninin keltanen tukka), koskapa hän taaskin meihin molempiin yhteisesti katsahtaen teki päällään kärsimättömän liikkeen, että me pikemmin ottaisimme laput. Minua harmitti ja loukkasi ensiksikin se, ettei kukaan vastannut tervehdykseemme, ja toiseksi, että minua nähtävästi yhdistettiin Ikoninin kanssa yhdeksi *tukittavien* käsitteeksi, ja oltiin siis jo edeltäpäin vihamielisiä minulle Ikoninin keltasen tukan vuoksi. Otin arkailematta piletin ja valmistuin vastaamaan, mutta professori osotti silmillään Ikoniniin. Minä luin mitä lapussani seisoj, sisältö oli minulle tuttu ja rauhallisesti vuoroani odotellen minä tein havaintoja siitä mitä edessäni tapahtui. Ikonin ei lainkaan häikäillyt, jopa vähän liiankin rohkeasti, toinen kylki jotenkin edellä, ryntäsi lappua ottamaan, pudisti tukkaansa ja nopeasti luki lapun sisällön. Hän avasi muka suunsa ikäänkuin olisi tahtonut ruveta vastaamaan, mutta silloin rintatähdellä varustettu professori, joka juuri oli kehuun päästänyt kymnasistin, katsahti häneen. Aivan kuin olisi jotain muistanut, vaikenä Ikonin. Yleinen äänettämyys kesti pari minuttia.

— No, sanoi silmälasiprofessori.

Ikonin avasi suunsa vastatakseen mutta meni jälleen mykäksi.

— Ette te ole yksin täällä; joko siis vastatkaa taikka menkää, sanoi nuori professori: mutta Ikonin ei edes katsahtanutkaan häneen. Hän tuijotti lappuunsa eikä saanut sanaakaan suustaan. Silmälasiprofessori tähysteli häneen sekä lasien läpi että yli että aivan ilman lasia, sillä hän ennätti ottaa ne tällä ajalla silmiltään, tarkasti pyyhkiä ja jälleen panna nenälleen.

Ikoninin puolelta ei vaan kuulunut sanaakaan. Äkkiä välkähti hymy hänen kasvoillaan, hän pudisti tukkaansa, liikahti taas koko kyljellään pöytää kohden, pani lapun pois, katsahti vuorotellen kuhunkin professoriin, sitten minuun, kääntyi ja ripein askelin käsiänsä heilutellen palasi pulpettinsa ääreen. Professorit katsahtivat toisiinsa.

— Kaunis velikulta! sanoi nuori professori: — omilla varoillaan eläjä!

Minä siirryin lähemmäksi pöytää, mutta professorit jatkoivat keskenään keskustelua melkein kuiskaamalla, aivan kuin ei kukaan heistä olisi läsnäoloani aavistanutkaan. Olin silloin varmasti vakuutettu siitä, että kaikkien kolmen professorin mieltä suuresti kiinnitti kysymys suoritanko minä tutkinnon ja suoritanko sen hyvästi, mutta että he vaan noin mahtavuuttansa osottaakseen teeskentelivät sen asian olevan heille muka aivan yhdentekevää, eivätkä olleet huomaavinaan minua.

Kun silmälasiprofessori välinpitämättömästi kääntyi puoleeni kehottaen vastaamaan lapussa olevaan kysymykseen, niin minua hävetti katsahtaa häntä silmiin, kun hän noin teeskenteli edessäni, ja alkupuoli vastaustani ei sentähden sujunut aivan hyvin; mutta sitten rupesi käymään yhä helpommin, ja kun kysymys koski Venäjän historiaa, jota erinomaisesti tunsin, niin suoriusin asiasta loistavasti, jopa pääsin niin vauhtiin, että aijoin antaa professorien huomata mikä mies oikeastaan minä olen, ja ettei minua niinkään vaan käy Ikoninin tasalle asettaminen. Tarjouduin ottamaan vielä toisen lapun. Mutta professori nyökkäytti päätänsä ja sanoi: "hyvin", ja merkitsi jotain papereihinsa. Palattuani pulpettien luo ilmottivat minulle kymnasistit, jotka jumalaties miten saivat kaikki tietää, että minulle oli merkitty korkein arvosana, viisi.

XI

MATEMATIIKAN TUTKINTO.

Seuraavissa tutkinnoissa minulla jo oli paitsi Grappia, jota en pitänyt tuttavuuttani ansaitsevana, ja liiviniä, joka jostakin syystä ujosteli minua, paljon uusiakin tuttavuuksia. Muutamat jo tervehtivät minua. Ikonin tuli päälliseksi iloseksi minut nähtyään ja ilmaisi aikovansa uudistaa tutkinnon historiassa. Historian professori oli muka ollut hänelle epäsuotuisa viime vuoden tutkinnosta asti, jolloin se oli myöskin muka tahallaan sekottanut häntä. Semjonov, joka pyrki samaan tiedekuntaan kuin minäkin, nimittäin matemaatiseen, ujosteli yhäkin tutkintojen loppuun asti kaikkia, istui vaieten yksinensä käsiinsä nojautuen ja sormet pistettyinä harmaaseen tukkaansa, ja osasi erinomaisesti. Hän oli toisena; ensimmäisenä oli kymnasisti ensimmäisestä kymnaasista. Tuo oli pitkäkasvuinen, laihanlainen, ruskeatukkainen, hyvin kalpea nuorukainen. Hänen poskensa oli sidottu mustalla huivilla ja otsa oli täynnänsä näppyliitä. Kädet olivat laihat ja punaset, sormet tavattoman pitkät ja kynnet purtu niin, että sormien päät näyttivät kuin olisivat rihmisiin käärityt. Se kaikki näytti minusta olevan juuri niin kuin pitikin olla ensimmäisellä kymnasistilla. Hän jutteli kaikkien kanssa, ja kuten kaikki muut niin minäkin tutustuin hänen kanssaan, mutta hänen käynnissään, huulten liikkeissä ja silmien mustuudessa taisi huomata jotakin tavatonta, jotakin magneettista.

Matematiikan tutkintoon tulin tavallista aikasemmin. Tunsin tämän aineen jotensakin hyvin, mutta kuitenkin oli kaksi kysymystä algebrassa, joita olin saanut opettajalta salatuksi ja joista en tiennyt niin mitään. Ne kysymykset olivat: yhteenliittämisen teoriia ja Newtonin binomiaaliväite. Minä istuin takimmaisena pulpetin ääreen ja koetin viime hetkellä ottaa selkoa noista hämäristä kysymyksistä; mutta tottumaton työkentelemään melussa ja ajan lyhyiden tähden en voinut mitenkään syventyä lukuun.

— Tuolla hän on, tule tänne Nehljudov, kuului takanani Volodjan tuttu ääni.

Minä käännyn ja näin veljeni sekä Dmitrin, takit leväällä ja käsiänsä heilutellen, lähestyvän minua pulpettien välitse. Saattoi heti huomata heidät toisen kurssin ylioppilaiksi, jotka ovat yliopistossa kuin kotona. Heidän avatut takkinsa ilmaisivat halveksimista meitä kokelaita kohtaan, ja meissä kokelaisissa se herätti kateutta ja kunnioitusta. Minun oli sangen mieluista tietää, että ympärilläni olijat saattoivat nähdä olevani tuttu kahden toisen kurssin ylioppilaan kanssa, ja minä kiireesti nousin heitä vastaan.

Volodja ei edes voinut olla ilmaisematta ylemmyytensä tunteita.

— Voi sinua kova-osaista! sanoi hän: — etkö ole vielä ollut esillä?

— En.

— Mitä luet? Etkö ole valmistanut?

— Kahdesta asiasta en ole selvillä. Tuota en käsitä.

— Mitä? tuotako? sanoi Volodja ja alkoi minulle selittää Newtonin binoomia, mutta niin hätäisesti ja epäselvästi, että luettuani minun katseessani epäluottamusta tietoihinsa katsahti Dmitriin ja luultavasti tämänkin silmissä luettuani saman, punastui, mutta kuitenkin lateli edelleen jotakin, jota en ymmärtänyt.

— Ei, odotahan Volodja, annas kun minä koetan selittää, koska vielä ehdimme, sanoi Dmitri katsahtaen professorien puolelle ja istui viereemme.

Minä heti huomasin, että ystäväni oli tuossa itsetyytyväisessä hellyyden mielentilassa, joka aina

valtasi hänet, kun hän oli hyvällä päällä, ja jota minä hänessä erikoisesti rakastin. Ollen hyvin taitava matematiikassa ja selväpuheinen, hän osasi niin mainiosti selittää minulle kysymyksen, että muistan sen tähän päivään asti. Mutta juuri kun hän ennätti lopettamaan, kuului St Jérôme kovalla äänellä sanovan: à vous, Nicolas! — ja minä läksin Ikoninin jäljessä pulpetin äärestä, ehtimättä käydä läpi toista epäselvistä kysymyksistä. Minä tulin sen pöydän ääreen, jossa istui kaksi professoria ja seisoi kymnasisti mustan taulun edessä. Kymnasisti johti ripeästi jotakin kaavaa, liitupalanen paukahteli hänen kädessään taulua vastaan, eikä hän vaan lakannut kirjottamasta, vaikka professori oli jo sanonut: "riittää", ja käskenyt meidän ottaa lappumme. "Entäpä jos sattuukin tulemaan yhteenliittämisen teoriaa!" ajattelin minä vapisevin käsin ottaen lappua leikattujen lappujen pehmeästä läjästä. Ikonin työntäytyi samalla rohkealla liikkeellä kuin viimekin kerralla koko kyljellään esille ja valitsematta otti ylimmäisen lapun, katsahti siihen ja kohta rypisti vihasesti kasvonsa.

— Aina sattuu tuollaisia perhanan kysymyksiä! murahteli hän.

Minä katsahdin omaani. Voi kauhistusta! Se oli kuin olikin yhteenliittämisen teoriaa!...

— Mitä on teidän lapussanne? kysyi Ikonin.

Minä näytin hänelle.

— Tuon kysymyksen tunnen, sanoi hän.

— Vaihjetaanko?

— Ei, se on yhdentekevä, tunnen kuitenkin, etten ole sillä päällä, sai Ikonin kuiskatuksi, kun professori jo käski meidät taulun eteen.

"No, nyt kaikki on hukassa! ajattelin minä, — aijotun loistavan tutkinnon sijaan saan ikäni hävetä pahemmin kuin Ikonin." Mutta samassa Ikonin professorin nähden kääntyi minuun päin, tempasi lapun käsistäni ja antoi omansa minulle. Minä katsahdin lappuun. Siinä oli Newtonin binoomi.

Professori oli nuorenlainen mies, kasvojen ilme miellyttävä ja viisas, minkä saattoi päättää erittäinkin alaotsan tavattomasta kuperuudesta.

— Eihän herrat vaan vaihtaneet lappuja? sanoi hän.

— Emme, muuten se vaan antoi minun katsahtaa omaansa, herra professori, keksi Ikonin, — ja taaskin tuo sana herra professori oli viimeinen sana, minkä hän paikaltaan lausui; ja taas kulkien ohitseni takasin hän samalla tavalla katsahti professoreihin, minuun, hymähti ja kohautti olkapäitään, kuin olisi sanonut:

— Mokokakin asia! (Sittemmin sain kuulla, että, Ikonin jo kolmatta vuotta ilmestyi ylioppilastutkintoa suorittamaan).

Minä vastasin mainiosti kysymykseen, joka oli juuri minulle selitetty, — professorikin arveli, että olin vastannut paremmin kuin saattoi vaatia, ja pani arvo-sanan 5.

XII

LATINAN TUTKINTO.

Kaikki kävi mainiosti latinan tutkintoon asti. Poskeltaan sidottu kymnasisti oli ensimmäinen, Semjonov toinen, — minä kolmas. Aloinpa melkein jo ylpeillä ja tosissani arvella, että nuoruudestani huolimatta olen sentään aika mestari.

Jo ensimmäisessä tutkinnossa olivat kaikki kauhun vavistuksella kertoneet latinan professorista, joka jonkinlaisen pedon tavalla muka nautti nuorten ihmisten kukistamisesta, erittäinkin omilla varoilla eläjäin, ja joka muka puhui ainoastaan latinaa tahi kreikkaa. St Jérôme, joka oli ollut opettajani latinassa, rohkasi mieltäni, ja minustakin näytti, että kun osaan ilman sanakirjaa kääntää Ciceroa, muutamia Horation oodeja ja hyvin tunnen Zumptin, minulla oli jotenkin hyviä edellytyksiä; mutta niin ei käynyt. Koko aamupuolen kuului vaan puhetta niiden kukistumisesta, jotka olivat olleet esillä ennen minua: eräälle oli pantu nolla, eräälle toiselle ykkönen, kolmatta oli haukuttu ja neljäs ajettu ulos j.n.e. Mutta Semjonov ja ensimmäinen kymnasisti tavallisuuden mukaan astuivat rauhallisina esille ja palasivat,

saatuaan 5 kumpikin. Minä jo aavistin onnettomuutta, kun meidät huudettiin Ikoninin kanssa esille pienen pöydän ääreen, jossa tuo pelottava professori istui aivan yksin. Pelottava professori oli pieni, laiha, keltainen mies, jolla oli pitkä, rasvanen tukka ja sangen mieltäväisen näköinen naama.

Hän antoi Ikoninille Ciceron oratsiot ja käski kääntää.

Suureksi hämmästykseni Ikonin luki ja käänsikin muutamia riviä professorin avulla, joka kuiskasi hänelle. Tuntien etevämmyyden noin heikon kilpailijan rinnalla en voinut olla naurahtamatta, vieläpä vähän halveksivasti, kun kysymys tuli lauserakennuksen selittämisestä ja Ikonin jälleen vaipui nähtävästi auttamattomaan äänettömyyteen. Minä olisin tuolla älykkäällä hiukan ivallisella hymylläni miellyttänyt professoria, mutta kävi päinvastoin.

— Varmaankin tiedätte paremmin, koska nauratte, sanoi minulle professori huonolla venäjänkielellä:
— saamme nähdä. Vastatkaapa te.

Jälestäpäin sain tietää, että latinan professori suosi Ikoninia, joka päälliseksi asui hänen luonaan. Minä vastasin heti lauseopilliseen kysymykseen, joka oli Ikoninille asetettu, mutta professori teki surullisen naaman ja kääntyi minusta pois päin.

— Hyvä on, tottapa teidänkin vuoronne tulee, että saamme nähdä mitä osaatte, sanoi hän minuun katsomatta ja alkoi Ikoninille selittää omaa kysymystänsä.

— Saatte mennä, lisäsi hän: ja minä näin, kuinka hän arvosanavihkoon asetti Ikoninille 4. "No, ajattelin minä, eipä se näy olevankaan niin ankara kuin sanotaan." Ikoninin lähdettyä hän runsaasti viisi minuttia järjesteli lappuja, niisti nenäänsä, siirteli nojatuoliaan, heittäytyi siihen, katseli saliin, syrjille, kaikkialle muuanne, vaan ei minuun. Koko tuo teeskentely näytti hänestä kuitenkin riittämättömältä; hän avata kirjan ja oli sitä lukevinaan, aivan kuin minua ei olisi lainkaan ollut. Minä otin askeleen lähemmäksi ja rykäsin.

— Jaha! teitähän minun pitikin vielä kuulustaa. No, kääntäkäähän jotain tästä kirjasta, sanoi hän antaen minulle erään kirjan, — tai ei, paremmin tästä. — Hän selaili Horatiusta ja avasi kirjan siltä kohti, mistä minun käsittääkseni ei kukaan olisi voinut koskaan kääntää.

— Tuota en ole lukenut, sanoin minä.

— Vai niin. Te tahdotte siis semmoisen paikan, jonka olette ulkoa oppinut, — mainiota! Ei, mutta kääntäkääpä sentään tuosta.

Jotenkuten aloin pyrkiä ajatuksen perille, mutta professori pudisti päätään jokaiseen kysyvään katseeseeni ja vastasi huokaisten vaan: "ei". Vihdoin hän sulki kirjan niin hermostuneen äkillisesti, että oma sormensa jäi väliin; kiukkuisesti vetäisten sen pois hän antoi minulle lapun, jossa oli kieliopillinen kysymys ja heittäytyen selkänojaan meni pahinta uhkaavalla tavalla myräkäksi. Aloin vastata, mutta hänen kasvojensa ilme kytki kieleni, ja kaikki mitä ajoin sanoa, tuntui minusta väärältä.

— Ei ollenkaan, ei ollenkaan, ihan väärin, rupesi hän äkkiä sanomaan huonolla murteellaan ja nopeasti asentoaan muutellen, kumartui sitte pöytää vasten ja alkoi leikkiä kultasormuksella, joka väljänä tuskin pysyi hänen vasemman kätensä laihassa etusormessa. — Ei sovi tuommoisilla tiedoilla pyrkiä korkeimpaan oppilaitokseen; te kantaisitte vaan ylioppilaspukua ja sinikaulusta, luette aineenne pintapuolisesti ja luulette kelpaavanne ylioppilaaksi, ei, hyvät herrat, tätä ainetta on perusteellisesti tutkittava j.n.e., j.n.e.

Tämän runnellulla kielellä lausutun puheen aikana minä tylsällä huomiolla katselin hänen alaspainuneita silmiään. Aluksi minua vaivasi, etten siis suoritakaan tutkintoa kolmantena, sitten se, etten lainkaan ehkä saa tutkintoa suoritetuksi, ja lopuksi siihen vielä liittyi loukkaantuminen tehtyyn vääryyteen, loukatun itserakkauden ja ansaitsemattoman alennuksen tunne; sitä paitsi ylenkatse professoria kohtaan, tämä kun minun käsitykseni mukaan ei kuulunut comme il faut ihmisiin, — minkä keksin nähdessäni hänen lyhyet, kovat ja pyöreät kyntensä, — teki nuo tunteet vielä enemmän polttaviksi ja myrkyllisiksi. Katsahdettuaan minuun ja huomattuaan vapisevat huuleni ja kyyneltyneet silmäni, hän lienee käsittänyt mielenliikutukseni pyynnöksi korottaa arvosanaa, ja ikäänkuin säälieni minua sanoi (ja vielä päälliseksi toisen professorin läsnä ollessa, joka oli juuri tullut paikalle):

— Olkoon menneeksi, annan teille välttävän arvosanan (se merkitsi 2), vaikka ette olekaan sitä ansainneet, vaan ainoastaan katsoen nuoruuteenne ja siinä toivossa, että yliopistossa olette vähemmän kevytmielinen.

Vieras professori katseli minua ikäänkuin olisi myös sanonut: "siinä sen nyt näette, nuori mies!" Tuo viimeinen lause saattoi minut lopullisesti suunniltani. Oli hetki jolloin silmäni menivät usvaisiksi: pelottava professori pöytineen näytti istuvan jossain kaukaisuudessa ja hirveän, yksipuolisen selvänä

tuli minuun villi ajatus: "mitäpä jos...? ja mitä siitä tulisi?" Mutta en sitä kuitenkaan tehnyt, vaan päinvastoin tahtomattani kumarsin erityisellä kunnioituksella molemmille professoreille ja hiukan naurahtaen, luultavasti samaan tapaan kuin Ikonin, poistuin pöydän luota.

Tämä vääryys vaikutti minuun silloin siihen määrään voimakkaasti, että jos vaan olisin saanut menetellä niinkuin tahdoin, olisin keskeyttänyt tutkinnot. Kadotin kaiken kunnianhimon (ei ollut enää mitään mahdollisuutta päästä kolmantena), ja kaikki muut tutkinnot suoritin ilman mitään ahkeruimista tai edes levottomuutta. Yleinen arvosanani oli kuitenkin yli 4, mutta tämä ei enää lainkaan huvittanut minua; olin itsekseni päättänyt ja hyvin selvään todistanutkin, että on sangen tyhmää vieläpä "mauvais genre" koettaa olla ensimmäinen, vaan pitää tehdä niin, ettei olisi liian huono eikä liian hyvä, kuten Volodja. Tätä sääntöä ajoin noudattaa myöskin vastedes yliopistossa, vaikka tässä asiassa olinkin ensi kertaa eri mieltä ystäväni kanssa.

Ajattelin nyt ainoastaan ylioppilaspukuani, kolmikulmaista hattua, omia ajoneuvoja, omaa huonetta ja erittäinkin omaa vapautta.

XIII

AIKAIHMISENÄ.

Vaikka kyllä näilläkin ajatuksilla oli kauneutensa.

Toukokuun 8 p:nä, palattuani viimeisestä, uskonnon tutkinnosta, tapasin kotona tutun räätälikisällin Rosanovin räätäliiikkeestä. Hän oli jo ennen käynyt koettelemassa mustaa, kiiltoverkaista pukua, joka oli silloin ainoastaan valkosella rihmalla harsittu, ja tehnyt liidulla merkkejä, kultanapit kiiltävinä ja silkkipapereihin käärittyinä.

Puettuani tuon puvun yleni ja huomattuani sen erinomaiseksi, vaikka tosin St Jérôme vakuutti selässä olevan poimuja, minä menin alakertaan tyytyväisyyden hymy huulilla, joka aivan tahtomattani levisi kasvoilleni, ja pistäysin Volodjan luo, koko ajan tuntien päälläni kotolaisten katseita, jotka eteisestä ja käytävistä minuun ahnaasti tähdättiin. — Gavriilo, hovimestari, saavutti minut salissa, toivotti onnea, ojensi isän käskystä minulle neljä valkoista paperirahaa, ja sanoi, niinikään isän käskystä, että tästä päivästä alkaen kuski Kuisma, kevyet nelipyöräiset ja tummanruskea hevonen Sorja olivat koska hyvänsä käytettävänäni. Minä ilostuin siihen määrään tästä melkein odottamattomasta onnesta, etten mitenkään kyennyt teeskentelemään välinpitämättömyyttä Gavrilon edessä, vaan vähän hämmentyneenä ja hengästyneenä sanoin sen, mikä ensimmäiseksi tuli kielelleni, — muistaakseni, että "Sorja on mainio juoksija." Nähdessäni päät, jotka pistivät esille eteisen ja käytävän ovista en enää voinut pidättää, vaan läksin juoksuun salin läpi uudessa kultanappisessa puvussani. Avatessani Volodjan huoneen ovea, kuului takanani Dubkovin ja Nehljudovin äänet. He olivat tulleet onnittelemaan minua ja ehdottivat, että lähtisimme jonnekin päivällisille ja joisimme samppanjaa ylioppilaaksitulemiseni kunniaksi. Dmitri sanoi nyt lähtevänsä mukaan, vaikkei hän pidäkään samppanjan juomisesta, ainoastaan juodakseen minun kanssani *sinun maljan*. Dubkov sanoi minun olevan jostain syystä noin ylimalkaan överstin näkönen; Volodja ei onnitellut minua, sanoipahan vaan jotenkin kuivasti, että nyt voimme ylihuomenna matkustaa maalle. Aivan kuin hän, vaikka kyllä iloisena ylioppilaaksi-pääsemisestäni, kuitenkin olisi tuntenut jonkinlaista mielikarvautta siitä, että nyt minäkin olin samanlainen aikaihminen kuin hän. St. Jérôme, joka myöskin oli tullut luoksemme, sanoi sangen korkealentoisesti, että hänen tehtävänsä oli nyt loppunut, ettei hän tiennyt, hyvinkö vai huonosti hän oli sen suorittanut, vaan että oli tehnyt kaiken voitavansa ja että hän huomenna oli muuttava kreivinsä taloon. Vastaukseksi kaikkeen mitä minulle puhuttiin, tunsin kuinka vastoin tahtoani kasvoilleni puhkesi imelä, onnellinen, vähäsen tyhmän itserakas hymy, vieläpä huomasin saman hymyn tarttuvan kaikkiin muihinkin, joiden kanssa puhuin.

Ja niinpä minulla siis ei ole enää kasvatusjohtajaa, minulla on omat ajopelit, nimeni on painettu ylioppilasluetteloon, kupeellani on portepee-miekka, putkavaudit erehtyvät joskus tekemään minulle kunniaa... minä olen nyt "suuri", — ja luultavasti onnellinen.

Päivällistä päätimme syödä Jahrin suuressa ravintolassa viiden aikaan, mutta koska Volodja oli lähtenyt Puhkovin luo ja Dmitri myöskin tapansa mukaan jonnekin, sanoen olevan ennen päivällistä jotain asiaa toimitettavana, niin minulla oli kahden tunnin aika käytettävänäni mihin tahdoin. Jotenkin kauan käyskentelin pitkin huoneita ja katselin itseäni jokaiseen peiliin, takki milloin kiinni, milloin auki, milloin ainoastaan ylimäinen nappi kiinni, ja kaikki näytti minusta erinomaiselta. Sitten, niin kuin minua

hävettikin osottautua liian iloiseksi, en voinut pidättää, vaan menin talliin ja vaunuliiteriin, tarkastelin Sorjaa, Kuismaa ja ajoneuvoja, jonka jälkeen taas palasin ja aloin kävellä huoneissa, katsella peiliin ja laskea kukkarossa olevia rahoja, yhä sama onnellinen hymy kasvoillani. Mutta ei mennyt tuntiakaan kun jo rupesin tuntemaan ikävää, eli oikeastaan mielipahaa siitä, ettei kukaan nähnyt minua tässä loisto-asemassani, ja minua halutti senvuoksi päästä liikkeelle, — toimimaan. Sen johdosta käskin valjastaa hevosen ja päätin parhaaksi ajaa keskikaupunkiin Kuznetskin kadulle tekemään ostoksia.

Muistin, kuinka Volodja päästyään ylioppilaaksi oli ostanut itselleen kivipainokset Viktor Adamin hevosista, tupakkaa ja piippuja, ja minustakin nyt näytti välttämättömältä menetellä samoin.

Kaikilta puolen ihmisten katseiden esineenä, auringon kirkaasti kimallellessa napeissani, hattuni kokardilla ja miekkani kahvassa minä saavuin Kuznetskin kadulle ja pysäytin vaunut Daciaron taulumyymälän eteen. Katsellen joka suunnalle astuin puotiin. Viktor Adamin hevosia en aikonut ostaa, ettei olisi voitu syyttää minua Volodjan apinoimisesta. Häveten sitä vaivaa, minkä tuotin auliille myyjälle, koetin valita kiireesti ostokseni, ja niin tulin ottaneeksi gvashilla tehdyn naisenpään, joka oli asetettu nähtäväksi ikkunaan, ja maksoin siitä kaksikymmentä ruplaa. Mutta maksettua ni no kaksikymmentä ruplan minusta sittenkin tuntui hävettävältä, että olin noin vähäpätöisillä ostoksilla vaivannut kahta niin kauniisti puettua myyjää, ja he näyttivät sitä paitsi liian välinpitämättömästi katsovan minuun. Tahtoen antaa heidän tuntea kuka minä oikeastaan olin, käänsin huomioni erääseen hopeakaluun, joka oli lasikotelossa, ja saatuani tietää että se oli porte-crayon, joka maksoi kahdeksantoista ruplaa, pyysin käärimään sitä paperiin ja maksoin rahat. Tiedusteluuni minulle vastattiin, että hyviä piippuja ja hyvää tupakkaa oli saatavana viereisestä tupakkapuodista; kohteliaasti kumartaen molemmalle myyjäherralle tulin kadulle, kuva kainalossa. Viereisessä puodissa, jonka kylttiin oli maalattu sikaria polttava neekeri, ostin — myöskin haluten olla ketään matkimatta — en Zhukovin, vaan Suluttaanitupakkaa, stampuulipiipun ja kaksi niini- ja ruusupuista piipunvartta. Tullessani makasiinista ja astuessani ajoneuvoihin huomasin Semjonovin, joka tavallisessa nutussa, pää kallellaan, nopein askelin kulki käytävällä. Minua harmitti, ettei hän tuntenut minua. Jotenkin kovalla äänellä komensin kuskin ajamaan esille, ja istuttuani saavutin Semjonovin.

— Päivää, sanoin hänelle.

— Päivää, päivää, vastasi hän menen edelleen.

— Miksi ette ole ylioppilaspuvussa? kysyin minä.

Semjonov pysähtyi, siristi silmiään ja paljasti valkoiset hampaansa, ikäänkuin olisi tehnyt kipeätä katsoa aurinkoa vasten, mutta oikeastaan vaan osottaakseen välinpitämättömyyttä minun vaunuihini ja pukuuni. Sanaakaan sanomatta hän katsahti minuun ja meni edelleen.

Kuznetskin sillalta poikkesin kondiittoriin Tverskajan kadulla, ja vaikka halusin teeskennellä, että minua oli kondiittoriin tuonut ainoastaan halu lukea sanomalehtiä, en voinut kuitenkaan pidättää, vaan aloin syödä makeita torttuja toisen toisensa perästä. Huolimatta siitä, että vähän hävetti sen herran edessä, joka sanomalehtensä takaa uteliaasti minua silmäili, söin tavattoman nopeasti noin kahdeksan torttua joka lajia mitä kondiittorissa oli.

Kotiin palattuani tunsin pientä pahoinvointia; mutta siitä vähääkään välittämättä aloin tarkastaa ostoksiani, joista kuva oli minulle siihen määrään vastenmielinen, etten ainoastaan ollut sitä raameihin ja huoneen seinälle panematta, kuten Volodja, vaan visusti piilotin sen komoodin taakse, mistä sitä ei kukaan voinut nähdä. Porte-crayon ei minua täällä kotona myöskään miellyttänyt; pistin sen pöytälaatikkoon lohduttaen itseäni sillä, että tuo kapine oli hopeinen, siis pysyvän arvoinen ja ylioppilaalle tavallaan sangen tarpeellinen. Tupakkavehkeet sitä vastoin päätin paikalla panna käytäntöön ja koetella. Avattuani tupakkipaketin, tarkasti täytettyäni piipun pesän punasen kellertävällä hienolla suluttaanitupakalla, panin sen päälle kytevän taulan ja pidellen piipunvartta keskisormen ja nimettömän välissä (se asento oli erikoisesti mieleeni), aloin vetää savua.

Tupakin haju oli erinomaisen miellyttävä, mutta suussa tuntui katkeralta ja hengitystä ahdisti. Rohkaisten itseäni minä kuitenkin aika kauan vetelin savuja, yrittelin tehdä rinkejä ja "vetää sisään". Pian oli sinertävä savupilvi täyttänyt huoneen, piippu alkoi korista, kuuma tupakki hypähteli, mutta suussa tuntui polttoa ja päässä pientä pyöritystä. Minä aijoin jo lopettaa ja vielä tahdoin vaan katsahtaa miltä näytän piippuineni peilissä, kun ihmeekseni jalat horjahtivat; huone alkoi pyöriä ja kun vilkasin peiliin, jonka ääreen vaivalla pääsin, huomasin olevani kalpea kuin lakana. Tuskin ennätin kaatua sohvalle kuin tunsin sellaista kuvotusta ja niin suurta heikkoutta, että luulin olevani myrkytetty ja jo kuolemaa tekeväni. Pelästyin kauheasti, olin huutamaisillani apua ja käskemäisilläni lääkäriä hakemaan.

Mutta tämä säikähdys ei kestänyt kauan. Pian ymmärsin, mistä oli kysymys, ja hirveässä päänkivistyksessä, perin heikontuneena makasin pitkän aikaa sohvalla, tylsästi tuijottaen Bostandjoglon

vaakunaan, joka oli kuvattu tupakkikäärön kylkeen, — tuijotin permannolla makaavaan piippuun, uloskarisseeseen tuhkaan ja torttujen jäännöksiin, ja surullisella pettymyksellä ajattelin: "en kai sitten olekaan vielä ihan suuri, koska en voi polttaa muiden tavalla, ja eipä minun näy olevan sallittu myös muiden tavalla pidellä piipunvartta keskisormen ja nimettömän välissä, vedellä savuja ja puhaltaa sitä ulos ruskeiden viiksien läpi." Dmitri tapasi minut tässä epämiellyttävässä tilassani, tultuaan meille viiden ajoissa, kuten oli sovittu. Juotuani lasillisen vettä minä kuitenkin melkein kokonaan virkistyin ja olin valmis lähtemään hänen seurassaan.

— Ja mikä halu teidän on polttaa! sanoi hän silmäillen tupakoimiseni jälkiä; — se on kaikki joutavaa rahanhukkaa. Minä olen päättänyt olla polttamatta... Mutta lähdetäänpä nyt, täytyy vielä hakea käsiimme Dubkov.

XIV

VOLODJAN JA DUBKOVIN TOIMIA.

Heti Dmitrin astuessa huoneeseeni huomasin hänen kasvoistaan, hänen käyntitavastaan ja tuosta hänelle omituisesta tavasta huonon tuulen aikana silmää siristäen ja kasvoja rumasti vääntäen nykäistä päätä syrjälle, ikäänkuin kaulusta korjatakseen, — että hän oli tuossa kylmän itsepäisessä mielentilassa, joka oli vallalla silloin kuin hän ei ollut tyytyväinen itseensä, ja joka aina vieroitti minua hänestä. Viime aikoina olin jo alkanut tehdä havaintoja ja arvosteluja hänen luonteestaan, mutta ystävyysseuramme ei sillä ollut mitään vaikutusta: ystävyysseuramme oli vielä niin nuori ja voimakas että katsoinpa minä Dmitriä miltä puolelta tahansa aina hän näytti minusta yhtä täydelliseltä. Hänessä oli kaksi eri ihmistä, jotka kumpikin ihastuttivat minua yhtä paljon. Toinen, jota kiihkeästi rakastin, oli hyväsydäminen, hellä, nöyrä, iloinen ja tiesi itse näistä hyvistä ominaisuuksistaan. Hänen ollessa tässä mielentilassa, näytti koko hänen ulkomuotonsa, äänensä, kaikki liikkeensä ikäänkuin puhuvan: "olen nöyrä ja hyvä, nautin siitä, että olen nöyrä ja hyvä, ja te voitte sen kaikki nähdä." Toinen — johon vasta nyt aloin tutustua ja jonka suuruutta ihastelin — oli kylmä, itseänsä ja muita kohtaan ankara, ylpeä, kiihkoisuuteen asti uskonnollinen ja yksipuolisuuteen asti siveellinen mies. Tällä hetkellä hän oli tuo toinen ihminen.

Sillä avomielisyydellä, joka oli suhteittemme välttämätön peruste, sanoin hänelle istuessamme vaunuihin, että minua suretti nähdä häntä tänä onneni päivänä noin raskaalla ja minulle epämiellyttävällä tuulella.

— Varmaan on jokin teitä pahottanut: miksi ette sano sitä minulle? kysyin minä.

— Nikolenka! vastasi hän kiirehtimättä, hermostuneesti kallistaen päätään syrjälle ja tehden naamaa. — Jos olen luvannut olla mitään salaamatta teiltä, niin ei teilläkään ole syytä epäillä minussa umpimielisyyttä. Eihän saata aina olla yhtä valmis avomielisyyteen, mutta jos jokin on saanut minut pahalle tuulelle, niin en itsekään tiedä mikä.

"Mikä ihmeellisen avomielinen, rehellinen luonne", ajattelin minä enkä puhunut enempää hänen kanssaan.

Näin sanaakaan sanomatta me saavuimme Dubkovin luo. Dubkovin kortteeri oli tavattoman komea, taikka ainakin näytti minusta sellaiselta. Kaikkialla oli mattoja, tauluja, uutimia, kirjavia seinäpaperia, muotokuvia, taivutettuja keinutuoleja, voltaire-nojatuoleja; seinillä riippui pyssyjä, pistooleja, metsästyslaukku ja jonkinlaisia kartongista tehtyjä eläinten päitä. Tämän työhuoneen nähtyäni ymmärsin heti ketä Volodja oli matkinut omaa huonetta sisustaessaan. Me tapasimme Dubkovin ja Volodjan kortinpeluussa. Jokin minulle tuntematon herrasmies (luultavasti ei kovinkaan paljon merkitsevä, päättäen hänen ujosta asennostaan) istui pöydän ääressä ja katseli hyvin hartaasti peliä. Dubkov itse oli silkkisessä nutussa ja pehmeissä kengissä. Volodja istui takki riisuttuna vastapäätä häntä sohvalla ja päättäen punehtuneista kasvoistaan ja tyytymättömästä, vilkkuilevasta katseestaan, jonka hän hetkeksi korteista irrottuen heitti meihin, hän oli hyvin kiinni pelissä. Nähtyään minut hän punastui vielä enemmän.

— No, sinun on vuoro sekottaa, sanoi hän Dubkoville. Huomasin, ettei hänen mieleensä ollut minun saavan tietää, että hän pelaa korttia. Mutta hänen katseessaan ei näkynyt hämmennystä, se ikäänkuin puhui minulle: "niin, minä pelaan, mutta sinä sitä ihmettelet ainoastaan siksi, että olet vielä nuori. Se ei ole mitään pahaa, vaan on meidän iällämme välttämätön asia."

Minä heti vainusin ja ymmärsin asian.

Dubkov ei ruvennutkaan jakamaan kortteja, vaan nousi, puristi käsiämme, pyysi istumaan ja tarjosi piippuja, joista me kuitenkin kieltäysimme.

— Jaha, siinäkö nyt on siis meidän diplomaattimme, joka on vikapää alkavaan juhlaan, sanoi Dubkov.
— Piru vieköön, överstin näköinen se on kuin onkin!

— Hm! panin minä tuntien jälleen kuinka kasvoilleni puhkeaa tuo tyhmän itserakas hymy.

Minä kunnioitin Dubkovia niinkuin vaan voi kuudentoista ikäinen poika kunnioittaa seitsemänkoltmatta ikäistä ajutanttia, jota kaikki aikuiset sanovat hyvin eteväksi nuoreksi mieheksi, joka mainiosti tanssii, puhuu ranskaa, ja joka sydämessään halveksien nuoruuttani nähtävästi koettaa sitä peittää.

Kunnioituksestani huolimatta oli minun koko tuttavuuteni aikana jumalaties mistä syystä vaikea ja epä mukava katsoa häntä silmiin. Myöhemmin tein sen huomion, että minun on kolmenlaisten ihmisten silmiin vaikea katsoa: niiden, jotka ovat minua paljon paremmat, niiden, jotka ovat minua paljon paremmat, ja niiden, joiden kanssa me emme ota toisillemme sanoaksemme mitä kumpikin tiedämme. Ehkä Dubkov oli parempi, ehkä myös huonompi minua, mutta varmaa vaan on, että hän sangen usein valehteli, tunnustamatta valhettaan, — että minä olin tuon hänen heikkoutensa huomannut enkä tietysti uskaltanut hänelle siitä puhua.

— Pelataan vielä yksi kuningas, sanoi Volodja nytkäytellen olkaansa, niinkuin isä, ja sekotellen kortteja.

— Kas kuinka se nyt siihen peliin takertui! sanoi Dubkov: — lopetetaan toinen kerta. No, taikka sama se, jaa kortit.

Heidän pelatessaan minä tarkastelin heidän käsiään. Volodjalla oli suuri kaunis käsi, peukalon etäisyys muista sormista ja näiden taivutus hänen korttia pidellessään, muistutti siihen määrään isän kättä, että olin hetkeksi valmis luulemaan Volodjan tahallaan pitelevän korttia niin, että olisi aikaihminen näköistä; mutta heti kun katsahti hänen kasvoihinsa, näki selvästi, ettei hän mitään muuta ajatellut kuin kortteja. Dubkovin kädet sitä vastoin olivat pienet, ikäänkuin ajettuneet, sisäänpäin kääntyvät, erittäin sukkelat ja hienosormiset, — juuri semmoiset kädet, jotka ovat tavallisesti sormuksilla koristetut ja joita tavataan käsitöihin halukkailla ja kauniita esineitä rakastavilla ihmisillä.

Luultavasti Volodja jäi tappiolle, sillä se herra, joka katseli hänen kortteihinsa teki huomautuksen, että Vladimir Petrovitshilla on hirveän huono onni, ja Dubkov otti portföljinsä, kirjotti sinne jotain sekä näytti kirjoitetun paikan Volodjalle sanoen: "näinkö?"

— Niin! sanoi Volodja teeskennellyn hajamielisesti katsahtaen kirjaan.
— Nyt lähtekäämme.

Volodja otti ajoneuvoihinsa Dubkovin, minä ajoin Dmitrin kanssa hänen vaunuissaan.

— Mitä ne oikein pelasivat? kysyin minä Dmitriltä.

— Pikettiä. Se on tyhmä peli, ja yleensäkin on peli tyhmää.

— Pelaavatko he suurienkin rahojen päälle?

— Eivät hyvin suurien, mutta on se sittenkin paha.

— Ettekö te pelaa?

— En, minä olen päättänyt olla pelaamatta; mutta Dubkovin pitää aina saada toinen voitetuksi.

— Eikö se ole huonosti tehty hänen puoleltaan, sanoin minä. — Volodja pelaa varmaankin häntä huonommin?

— Tietysti ei se ole hyvä, mutta ei siinä erikoista pahaakaan ole. Dubkov pitää pelaamisesta ja osaa pelata, mutta sittenkin hän on erinomainen ihminen.

— Enhän minä ollenkaan aikonutkaan... sanoin minä.

— Eikä saakaan hänestä mitään paha ajatella, sillä kyllä hän on hyvä mies. Ja minä häntä hyvin rakastan ja olen aina rakastava huolimatta hänen heikkouksistaan.

Minusta vähän näytti, että juuri se kuumuus millä Dmitri puolusti Dubkovia, osotti hänen jo

lakanneen rakastamasta ja kunnioittamasta tätä, vaikkei hän sitä tunnustanut itsepäisyytensä vuoksi ja siksi ettei kukaan voisi häntä moittia vaihtelevaisuudesta. Hän oli yksi niitä ihmisiä, jotka rakastavat ystäviään koko elämän ajan, ei niin paljon siksi, että nämä ystävät alituisesti pysyisivät heille ystävinä, kuin siksi, että kerran vaikkapa erehdyksestäkin kiinnyttyään johonkin ihmiseen he pitävät epärehellisenä enää lakata häntä rakastamasta.

XV

MINUA ONNITELLAAN.

Dubkov ja Volodja tunsivat Jahrin ravintolassa kaikki tarjoilijat nimeltä, ja ovenvartiasta isäntään kaikki osottivat heille suurta kunnioitusta. Meille osotettiin heti erityinen huone ja tarjottiin merkillisesti kokoonpantu päivällinen, jonka Dubkov oli valinnut ranskalaisen ruokaluettelon mukaan. Jäädetty samppanjapullo, johon koetin katsoa mahdollisimman välinpitämättömästi, oli jo pantu esiin. Päivällinen sujui hauskasti huolimatta siitä, että Dubkov tapansa mukaan kertoi mitä kummallisimpia juttuja, muka tositapauksia, — muun muassa kuinka hänen mummonsa oli kiväärillä tappanut kolme hänen kimppuunsa hyökännyttä ryöväriä, (jolloin minä punastuin ja silmät alas luotuina käännyin hänestä pois), ja huolimatta myös siitä, että Volodja nähtävästi pelkäsi minun puolestani joka kerta kun rupesin jotain sanomaan, (joka oli aivan turhaa, koska minä muistaakseni en sanonut mitään häpeällistä). Kun samppanja oli tarjottu, onnittelivat minua kaikki ja minä join Dubkovin ja Dmitrin kanssa sinunmaljan, jonka jälkeen me suutelimme toisiamme. Kun en tiennyt kelle tuo samppanjapullo oikein kuului (sittemmin sain tietää sen olleen yhteisen), ja kun minä tahdoin kestitä ystäviäni omilla rahoillani, joita alituisesti tunnustelin taskustani, vedin salaa esille kymmenruplasen, käskin luokseni tarjoilijan, annoin hänelle rahat, ja kuiskaten — kuitenkin niin että kaikki kuulivat, sillä he vaieten katsoivat minuun — sanoin hänelle että toisi *vielä puolipullollisen samppanjaa*. Volodja punastui, alkoi nytkytellä olkaansa ja katsoi niin pelokkaasti minuun ja muihin, että selvään tunsin kuinka suuren virheen olin tehnyt, mutta puolipullonen tuotiin ja se juotiin suurella mielihyvällä. Tuntui yhä sangen hauskalta. Dubkov lateli valheita väsymättä ja Volodja myöskin kertoi niin naurettavia juttuja ja niin hyvästi, etten olisi ikinä odottanut, ja me nauroimme paljon. Pääasia Volodjan ja Dubkovin hassutuksissa oli tällainen sukkeluus: "oletteko olleet ulkomailla?" kysyi muka toinen. — "En, en ole ollut", vastasi toinen, "mutta veljeni soittaa viulua." He olivat tämänlaisessa järjettömyyden komismissa saavuttaneet semmoisen täydellisyyden, että lyhentäen panivat sukkeluuden uusiin muotoihin, sanoen: "minun veljeni myöskään ei ole koskaan viulua soittanut", — ja täydellisesti ymmärsivät toisiansa. Jokaiseen toistensa kysymykseen he vastasivat samaan tapaan, mutta joskus toisen kysymättäkin koettivat yhdistää kahta mahdollisimman vierasta lausetta, sanoen tuon lauseen aivan totisen näköisinä, — ja se nauratti kovasti. Minä aloin vähitellen ymmärtää mistä oli kysymys, ja tahdoin myös kertoa jotain naurettavaa, mutta kaikki katsahtivat arasti minuun, taikka koettivat olla minuun katsomatta niin kauan kuin puhuin, joten sukkeluus meni myttyyn. Dubkov sanoi: "älä vätystelee, veli diplomaatti", mutta minusta tuntui olo niin mieluiselta samppanjan perästä ja suurien seurassa, että tuo huomautus ainoastaan pikkuruikkusen raapasi minua. Dmitri, vaikka joikin rinnan meidän kanssamme, pysyi yksin yhä vaan ankaran totisessa mielentilassaan, joka hiukan jarrutti yleistä iloisuutta.

— Kuulkaapa, hyvät herrat, sanoi Dubkov: — päivällisen jälkeen on diplomaatti tietysti aikamieheksi vihittävä. Emmeköhän lähdekin tätikullan luokse, kyllä hän sitten siellä antautuu käsiimme.

— Eihän Nehljudov kuitenkaan lähde, sanoi Volodja.

— Sietämätön erakko! sinä olet sietämätön erakko! sanoi Dubkov kääntyen hänen puoleensa. — Ajetaan yhdessä, saat nähdä että täti on mainio nainen.

— En lähde itse enkä laske häntä, vastasi Dmitri punastuen.

— Ketä? diplomaattiako? Tahdothan sinä, diplomaatti? Katso kuinka hän kirkastui heti kun alettiin tädistä puhua.

— Ei niin, etten laske, jatkoi Dmitri nousten paikaltaan ja alkaen minuun katsomatta käydä edes takasin: vaan en kehota häntä enkä haluaisi hänen lähtevän. Nyt hän ei ole enää alaikäinen ja jos tahtoo voi hän lähteä ilman teitäkin. Mutta sinä Dubkov varmaan häpeät, että menettelet huonosti, siksi tahdot että muutkin tekisivät samoin.

— Mitä pahaa siinä on, sanoi Dubkov iskien silmää Volodjalle, — että minä kutsun teitä kaikkia tädin

luo juomaan lasillisen teetä? Mutta jos sinulle on vastenmielistä, että lähdemme, niin olkoon: me ajamme Volodjan kanssa. Lähdetkö Volodja?

— Hm, hm! pani Volodja myöntävästi, — ajetaan vaan, mutta sitten palataan meille ja jatketaan pikettiä.

— Sanoppa aijotko lähteä heidän kanssaan vai etkö? kysyi Dmitri lähestyen minua.

— En, vastasin minä antaen hänelle tilaa sohvalle, johon hän istui: — minä en muutenkaan tahdo, mutta jos sinä et kehota, niin en mistään hinnasta lähde.

— Ei, lisäsin minä senjälkeen, — se ei ollut totta, ettei minua haluta lähteä heidän mukaansa; mutta olen hyvilläni etten lähde.

— Ja mainiosti teet: — elä oman tahtosi mukaan, äläkä tanssi kenenkään pillin mukaan, se on kaikkein parasta.

Tämä pieni kina ei häirinyt meidän iloisuuttamme, vaan päinvastoin enensi sitä. Dmitri siirtyi äkkiä siihen hellyyden mielentilaan, jota eniten hänessä rakastin. Kuten jälestäpäinkin moneen kertaan huomasin, vaikutti tehty hyvätyö häneen aina sillä tavalla. Hän oli nyt tyytyväinen itseensä sen johdosta, että oli pidättänyt minut. Hän tuli perin iloiselle tuulelle, käski vielä pullollisen samppanjaa (mikä oli vastoin hänen sääntöjensä), kutsui huoneeseemme jonkun tuntemattoman herran ja alkoi sitä juottaa, lauloi Gaudeamus igitur, vaati meidän toistamaan säkeitä, ja ehdotti, että lähtisimme Sokolnikiin ajelemaan, jota Dubkov puolestaan piti liian aistillisena.

— Nyt pojat iloitkaamme, puhui Dmitri hymyillen: — tämän miehen ylioppilaaksi pääsemisensä kunniaksi minä ensi kerran juon itseni humalaan, olkoon menneeksi. — Tuo iloisuus sopi Dmitrille kummallisen hyvin. Hän muistutti jotain kasvattajaa tai hyvää isää, joka tyytyväisenä lapsiinsa on tullut hyvälle tuulelle ja tahtoo yhtäkaa sekä naurattaa heitä että todistaa heille, että voi sitä kunniallisestikin ja säädyllisesti huvia; mutta siitä huolimatta vaikutti sekä minuun että luultavasti muihinkin tämä odottamaton iloisuus tarttuvasti; erittäinkin kun olimme nauttineet miestä kohti melkein puolipullollisen samppanjaa.

Tämmöisessä suloisessa mielentilassa minä siirryin suureen huoneeseen polttaakseni paperossin, jonka Dubkov oli minulle antanut. Paikaltani noustua huomasin, että päätäni vähän pyöräyttää, ja että jalat kulkivat ja kädet olivat luonnollisessa asennossa ainoastaan silloin kuin niitä tarkkaan ajattelin. Muussa tapauksessa jalkani harhailivat syrjään ja kädet suorittelivat jonkinlaisia omintakeisia liikkeitä. Minä kiinnitin näihin jäseniini koko huomion, käskin käsien kohota panemaan takkini kiinni, silittää tukkaa, (jolloin ne kohottivat kyynäspäitä aivan liian korkealle), mutta jalkojen käskin mennä ovelle päin, jonka ne täyttävätkin, mutta polkivat vaan ikäänkuin liian kovasti, taikka sitten liian hellävaroin, erittäinkin vasen jalka yhtämittaa kohosi varpailleen. Joku ääni huusi minun takanani: "Minne sinä menet? kyllä kynttilä tuodaan." Minä arvasin, että tämä ääni kuului Volodjalta ja minua huvitti suuresti se, että olinpahan arvannut, mutta vastaukseksi hänelle minä ainoastaan vähän hymähdin ja läksin edelleen.

XVI

KINA.

Suuressa huoneessa, johon tulin, istui pikku pöydän ääressä lyhyenlanta, lihava, punertavaviiksinen siviiliherra jotakin syöden. Hänen vieressään istui pitkäkasvuinen, ruskeaverinen, viiksetön herra. He puhelivat ranskaa. Heidän katsahduksensa arvelutti minua, mutta päätin kuitenkin sytyttää paperossini kynttilästä, joka seisoi heidän edessään pöydällä. Katsellen syrjään ollakseni heidän silmäyksiiän kohtaamatta minä lähestyin pöytää ja aloin sytyttää paperossia. Kun se oli syttynyt, en malttanut olla katsahdamatta syövään herraan. Hänen harmaat silmänsä tähystivät minua kiinteästi ja vihamielisesti. Juuri kun ajoin kääntyä pois päin, alkoivat hänen punertavat viiksensä liikkua ja hän lausui ranskaksi: — en rakasta että poltellaan päivällistä syödessäni, hyvä herra.

Minä änkytin siihen jotakin epäselvästi.

— Niin, en rakasta, jatkoi ankarasti viiksiniekka herra vilkaisten viiksettömään vieruskumppaniinsa niinkuin olisi kehottanut ihaillemaan miten hän kohta oli löylyyttävä minua: — en rakasta, hyvä herra, ja

niitä, jotka ovat niin epäkohteliaita, että tulevat polttelemaan toisen nenän eteen, en myöskään rakasta.

Ymmärsin heti, että tuo herra toruu minua, mutta ensi hetkellä tunsin niin kuin olisin ollut hyvin syyllinen heidän edessään.

— En luullut sen teitä häiritsevän, sanoin minä.

— Jaha, te ette luulleet olevanne moukka, mutta minä luulen! kiljasi herra.

— Mikä oikeus teidän on huutaa, sanoin minä tuntien, että hän loukkaa minua ja alkaen itsekin suuttua.

— Se oikeus, etten ikinä anna kenenkään hypätä nokalleni; ja aijon aina opettaa teidän kaltaisia sankareja. Mikä on nimenne, hyvä herra? ja missä asutte?

Minä olin hyvin suutuksissani, huuleni vavahtelivat ja henkeäni ahdisti. Mutta sittenkin tunsin itseni syylliseksi, luultavasti sen johdosta että olin juonut paljon samppanjaa, enkä siis sanonut tälle herralle mitään hävyttömyyksiä, vaan huuleni päinvastoin mitä nöyryimmällä tavalla nimittivät sukunimeni ja osotteemme.

— Nimeni on Kolpikov, hyvä herra, koettakaapa olla vastedes kohteliaampi. Me tapaamme vielä toisemme (vous aurez de mes nouvelles), päätti hän, niinkuin koko puhekin oli käynyt ranskaksi.

Minä vastasin ainoastaan: "sangen hauskaa", koettaen antaa äänelleni mahdollisimman enemmän lujuttua, sitten käännyn ja palasin paperossineni, joka oli ehtinyt sammua, huoneeseemme.

Tästä tapahtumasta en puhunut mitään veljelle enkä ystäville, erittäinkin koska he näyttivät olevan kiivaassa keskustelussa, vaan istuuduin yksin nurkkaan miettimään tuota kummallista tapausta. Sanat: "te olette moukka, hyvä herra" (un mal élevé, Monsieur) soivat yhä korvissani, yhä enemmän kiihottaen mieltäni. Humala oli minulta kokonaan kadonnut. Kun ajattelin miten olin tässä asiassa menetellyt, tuli minuun kauhea aavistus, että olin ehkä esiintynyt pelkurina. "Mikä oikeus hänen oli hyökätä kimpuuni?! Miksi hän ei voinut yksinkertaisesti sanoa vaan minulle, että tupakinsavu häntä häiritsee? Siis syyllinen oli hän? Miksen minä, kun hän sanoi minua moukaksi, vastannut hänelle: hyvä herra, moukka on se, joka käyttäytyy röyhkeästi; — tai miksi en kiljaissut hänelle vaan: suu kiinni! — se olisi ollut parasta; miksi en vaatinut häntä kaksintaisteluun? Ei! minä en tehnyt mitään semmoista vaan niinkuin raukkamainen pelkuri pidin vääryyden hyvänäni." — "Te olette moukka, hyvä herra!" kaikui kaikumistaan repivästi minun korvissani. "Ei, tätä ei saa näin jättää", ajattelin minä ja nousin, vakaasti päättäneenä mennä uudestaan tuon herran eteen ja sanoa hänelle jotain kauheata, tai ehkä iskeä häntä kynttilälajalla päähänkin, jos niikseen tulee. Suurimmalla nautinnolla ajattelin tätä viimeistä mahdollisuutta, mutta sittenkin astuin pelokkaasti uudestaan tuohon isoon huoneeseen. Onneksi herra Kolpikovia ei ollutkaan enää salissa, siellä oli ainoastaan lakeija, joka korjasi jätteitä pöydältä. Minä olin ilmaisemaisillani lakeijalle mitä oli tapahtunut, olisin selittänyt hänelle, etten ollut lainkaan syyllinen, mutta en siltä kuitenkaan tehnyt. Sangen synkässä mielentilassa palasin uudestaan huoneeseemme.

— Mikä ihme nyt on diplomaatillamme tullut? sanoi Dubkov: — varmaan se on paraikaa ratkaisemassa Europan kohtaloa.

— Anna minun olla, sanoin minä synkästi, kääntyen pois. Kävellessäni edestakasin huoneessa minä sitten jostakin syystä rupesin ajattelemaan, ettei Dubkov ole lainkaan mikään hyvä mies. Riittää jo noita ikuisia sukkeluuksia ja "diplomaatin" arvonimiä — mitä ystävyyttä se on olevinaan. Ei hän muusta kunhan voittaisi vaan rahoja Volodjalta, ja ajelisi sen tätinsä luo... Ei ole mitään miellyttävää koko miehessä. Valetta tai alhaisuutta on kaikki mitä se puhuu, mutta toisia se on kylläkin valmis pilkkaamaan! Minusta hän on lyhyesti sanoen tyhmä, ja lisäksi huono ihminen. Näitä mietiskelin noin viiden minuutin ajan, tuntien jostakin syystä yhä suurempaa vihamielisyyttä Dubkovia kohtaan. Mutta Dubkov ei pitänyt minusta mitään väliä ja se se kiukutti minua vieläkin enemmän. Vieläpä olin suutuksissani Volodjalle ja Dmitrille, koska he puhelivat mokoman miehen kanssa.

— Tiedättekö mitä, hyvät herrat? — diplomaatin pää on vedellä huuhdeltava, sanoi äkkiä Dubkov katsahtaen minuun suu naurussa, mikä minusta näytti ivalta, vieläpä petolliselta ivalta: — Sen on paha elämä! Jumalauta, sen on paha elämä!

— Te olisitte myöskin huuhdottava vedellä, itse olette paha, vastasin minä vihamielisesti hymyillen ja unohtaen että olisi ollut sanominen "sinä."

Tämä vastaus luultavasti hämmästytti Dubkovia, mutta väliäpitämättä hän kääntyi minusta ja jatkoi keskusteluaan Volodjan ja Dmitrin kanssa.

Minä yritin yhtyä heidän keskusteluunsa, mutta tunsin että oli kerrassaan mahdoton teeskennellä ja

siirryin jälleen nurkkaani, missä sitten pysyinkin lähtöön saakka.

Kun oli maksettu ja alettiin panna päällysnuttua ylle, niin Dubkov kääntyi Dmitrin puoleen: — No, minne Orestes ja Pilades nyt ajaa? varmaankin kotiin keskustelemaan *rakkaudesta*; mutta mepä lähemme sen suloisen tädin luokse, — se on parempaa kuin teidän hapan ystävyittenne.

— Kuinka uskallatte puhua ja nauraa meille? sanoin minä äkkiä, tullen hyvin likelle häntä ja huiskien käsilläni: kuinka uskallatte nauraa tunteita, joita ette ymmärrä? Sitä en salli. Suu kiinni! kiljuin minä ja tietämättä mitä enää sanoa sekä kovin hengästyneenä mielenkiihkosta itsekin vaikenin. Dubkov ensin hämmästyti; sitten aikoi hymähtää ja ottaa asian leikin kannalta, mutta vihdoin suureksi ihmeekseni säikähti ja katsoi maahan.

— Enhän minä olleenkaan naura teille ja teidän tunteillenne, muuten minä vaan puhun, sanoi hän vältellen.

— Sepä! kiljasin minä, mutta juuri samaan aikaan minua alkoi hävettää oma itseni ja tuli sääli Dubkovia, jonka punaset, hämmästyneet kasvat ilmaisivat todellista mielipahaa.

— Mikä sinun on? rupesivat Volodja ja Dmitri yhtäikaa sanomaan minulle: — eihän sinua kukaan tahtonut loukata.

— Vai ei! tuo tuossa tahtoi loukata minua.

— Kylläpä on tuo veljesi hurja mies, sanoi Dubkov mennessään jo ovesta, ettei voisi enää kuulla mitä hänelle vastaan.

Ehkä olisin syössyt häntä tavottamaan ja vielä häntä haukkunutkin, mutta se sama lakeija, joka oli ollut läsnä jutussani Kolpikovin kanssa, tarjosi minulle samassa päällysnuttua ja minä heti rauhotuin, ainoastaan Dmitrin edessä enää teeskennellen olevani vihanen — sen verran kuin oli välttämätöntä, ettei äkillinen rauhottumiseni olisi tuntunut oudolta. Seuraavana päivänä tapasin Dubkovin Volodjan luona, me emme puhuneet tästä jutusta, mutta jäimme kuitenkin teitittelemään toisiamme, ja sen jälkeen meidän tuli vielä vaikeammaksi katsoa toisiamme silmiin.

Riita Kolpikovin kanssa, joka tosin ei seuraavana päivänä eikä koskaan myöhemminkään antanut minulle de ses nouvelles, oli monta vuotta tavattoman elävänä ja raskaana muistossani. Minä nytkähtelin ja kiljahtelin sen jälkeen viiden vuoden aikana joka kerta kun muistin kostamattoman loukkauksen, ja lohdutin itseäni muistellesani millaisena sankarina olin sen sijaan ilokseni esiintynyt Dubkovin jutussa. Vasta paljon myöhemmin aloin kokonaan toisin silmin katsoa tätä asiaa: minua nauratti muistella riitaa Kolpikovin kanssa ja kadutti tuo ansaitsematon loukkaus, jonka olin tuottanut kelpo Dubkoville.

Kun saman päivän illalla kerroin Dmitrille kohtauksen Kolpikovin kanssa, jonka ulkonäön hänelle tarkkaan kuvasin, hämmästyi hän suuresti.

— Aivan oikein, se on sama mies! sanoi hän: — ajatteleppas, että tämä Kolpikov on tunnettu roisto, ja päälliseksi pelkuri, jonka toverit ovat ajaneet rykmentistä, koska hän oli saanut korvapuustin eikä uskaltanut tapella; mistä ihmeestä se nyt lie niin vauhtiin päässyt? lisäsi hän hyväntahtoisesti hymyillen ja minuun katsoen: — eikö hän mitään muuta sanonut kuin "moukka?"

— Ei, vastasin minä punastuen.

— Se on ikävä juttu, mutta ei se vielä mitään tee! lohdutti minua Dmitri.

Vasta paljon myöhemmin, jo rauhallisesti tätä seikkaa miettiessäni tein sen jotenkin todenmukaisen johtopäätöksen, että Kolpikov monen vuoden kuluttua keksittyään että minun kimppuuni saattoi hyökätä, kosti minun kustannuksellani sen viiksettömän herran läsnäollessa saamansa korvapuustin, aivan niinkuin minä juuri äsken olin kostanut tuon hänen "moukkansa" viattoman Dubkovin kustannuksella.

XVII

Seuraavana päivänä herättyäni oli ensimmäinen ajatukseni Kolpikovin juttu; jälleen minä aloin rauhattomana kävellä pitkin huonetta, mutta asiaan ei enää mahtanut mitään; sitäpaitsi oli tämä viimeinen päivä, minkä vietin Moskovassa, ja isän käskystä piti nyt tehdä muutamia visiittejä, jotka hän itse minulle merkitsi paperilapulle. Isän huolet meidän suhteemme eivät koskeneet niin paljon siveyttämme ja sivistystämme kuin suhteitamme ylhäiseen seurapiiriin. Paperilapulle oli hänen epätasaisella, nopealla käsialallaan kirjoitettu: 1) ruhtinas Ivan Ivanovitshin luo välttämättä; 2) Iiviniin luo välttämättä; 3) ruhtinas Mihailin luo; 4) ruhtinatar Nehljudovin ja rouva Valahinin luo, jos ehdit. Ja tietysti kanslerin, rehtorin ja professorien luo.

Viimeksi mainittuja visiittejä Dmitri ei kehottanut tekemään, sanoen että se olisi ei ainoastaan tarpeetonta, vaan sopimatontakin: mutta kaikki muut olivat vielä tänään tehtävät. Näistä minua erittäin pelotti kaksi ensimmäistä visiittiä, joiden jälkeen oli kirjoitettu *välttämättä*. Ruhtinas Ivan Ivanovitsh oli kenraali en-chef, rikas ja yksinäinen vanhus; siis minun, kuudentoistavuotiaan ylioppilaan oli oleminen hänen kanssaan suorissa suhteissa, jotka — sen tiesin edeltäpäin — eivät saattaneet asettaa minua edulliseen valoon. Iivinit olivat myöskin upporikkaita, ja heidän isänsä oli jokin mahtava siviilikenraali, joka mummon eläessä oli kaikkiaan ainoastaan yhden kerran ollut luonamme. Mutta mummon kuoleman jälkeen huomasi, että nuorin Iivineistä vierasteli meitä ja oli ikäänkuin olevinaan. Vanhin kuului jo lopettaneen lakitieteelliset opintonsa ja palvelevan Pietarissa; toinen, Sergej, jota minä muinoin olin jumaloinut, oli myöskin Pietarissa suurena, lihavana kadettina Paasiopistossa.

Nuoruudessani en pitänyt suhteista ihmisiin, jotka katsoivat itseänsä minua ylemmiksi, semmoiset suhteet olivat minulle sietämättömän tuskallisia alituisen loukkaamisen-pelon vuoksi ja kun piti ponnistaa kaikki henkiset voimansa oman itsenäisyytensä todistamiseksi. Mutta kun isän määräämät viimeiset visiitit jäivät täyttämättä, olivat nyt ensimmäiset sitäkin tärkeämmät täyttää. Kävelin huoneessani tarkastellen tuolille pantua pukua, miekkaa ja hattua, ja valmistuin jo lähtöön. kun luokseni tuli onnittelemalle ukko Grapp, mukanaan Ilinka. Isä Grapp oli venäläistynyt saksalainen, sietämättömän äitelä, imartelevalainen ja sangen usein epäraitis; hän kävi luonamme enimmäkseen vaan pyytääkseen jotakin, ja isä istutti hänet joskus työhuoneeseensa, mutta päivällisille ei häntä koskaan istutettu yhteen seuraan. Hänen alennuksensa ja pyyteliäisyytensä oli sulanut niin kokonaan jonkinlaiseen ulkonaiseen ystävyyteen ja tottumukseen käydä talossamme, että kaikki lukivat hänelle suureksi ansioksi hänen kiintymystänsä meihin, mutta minä jostakin syystä en rakastanut häntä ja hänen puhuessaan aina häpesin hänen puolestaan.

Olin hyvin tyytymätön näiden vieraiden tuloon enkä koettanut tyytymättömyyttäni edes peittääkään. Ilinkaan olin tottunut katsomaan ylhäältä päin ja hän oli tottunut antamaan meille siihen oikeutta; jonka vuoksi minua vähän harmitti hänen nyt olevan samallaisena ylioppilaana kuin minäkin. Ja näytti kuin hänkin puolestaan olisi edessäni vähän hävennyt tätä pakollista yhdenvertaisuutta. Tervehdin häntä kylmästi ja käskemättä istumaan, sillä häpesin sitä tehdä, kun arvelin heidän voivan käskemättänikin istua, sekä annoin sanan hevosen valjastamisesta. Ilinka oli hyvä, sangot rehellinen ja viisaanlainen nuorukainen, mutta hän oli vähäsen höllämäinen: hänet valtasi alituisen ja nähtävästi syyttä jokin äärimmäisyyden sieluntila — milloin itku milloin naurutauti milloin loukkaantuvaisuus pienimmistäkin syistä: ja nyt hän taisi olla tässä viimeainutussa mielentilassa. Ei hän puhunut, katsahdella vaan vihamielisesti milloin minuun milloin isäänsä, ja ainoastaan kun hänen puoleensa käännyttiin, hän suoritti tuon nöyrän pakollisen hymähdyksensä, johon oli jo tottunut kätkemään kaikki tunteensa ja erittäinkin häpeämisen isänsä puolesta, jota aina tunsin meidän seurassa ollessaan.

— Niin vainenkin, Nikolai Petrovitsh, puhui ukko minulle seuraten minua pitkin huonetta silleikään kuin pukeuduin ja kunnioittavan hitaasti pyörittäen lihaviin sormiensa välissä mummon lahjottamaa hopeaista nuuskarasiaa: — heti saatuani pojalta tietää että olitte suvainneet niin mainiosti suorittaa tutkinnon, — onhan viisautenne kaikille tuttu, — kohta kiirehdin teitä onnittelemaan; olenhan minä muinoin olallani teitä kantanut ja Jumala tietää rakastavani teitä kaikkia kuin omiani, ja kun Ilinkakin yhä pyysi päästä luoksenne. — Näkyypä hänkin jo teihin kiintyneen.

Ilinka istui tällä aikaa puhumatta mitään ikkunan luona muka tarkastaen kolmikulmaista hattua ja tuskin kuultavasti murahteli jotain itsekseen.

— Ellette pahastu, olisin teiltä tiedustanut, jatkoi ukko: — mitenkä se minun Ilinkani oikein tutkintonsa suoritti? hän olisi tahtonut pysyä teidän seurassanne, niin älkääpä te nyt häntä jättäkö, pitäkää häntä silmällä ja neuvokaa.

— Hyvinhän se tutkintonsa suoritti, vastasin minä katsahtaen Ilinkaan, joka tunsin häneen katsovani, punastui ja lakkasi huuliansa liikuttamasta.

— Saisiko hän jäädä luoksenne päiväksi tai pari? sanoi ukko niin arasti hymyillen kuin olisi suuresti pelännyt minua, ja mihin ikänä minä liikahtaisin hän yhä pysyttelihe niin lähellä minua, että tupakan ja viinan haju lakkaamatta löyhkäsi hänestä. Minua harmitti, että hän asetti minut poikansa suhteen noin kieroon asemaan, ja myöskin se, että hän häiritsi minua silloisessa sangen tärkeässä toimessani —

nimittäin pukeutumisessa; mutta kaikkein enin sapetti minua tuo viinan löyhkä, joten sanoin hänelle hyvin kylmästi, etten voi olla Ilinkan seurassa, koska koko päivään en tule olemaan kotona.

— Mutta tähän aijotte lähteä sisarene luokse, isä, sanoi Ilinka hymyillen ja minuun katsomatta: — sinne on minullakin asiaa.

Minua vielä enemmän alkoi harmittaa ja hävettää, ja antaakseeni jonkun selityksen kiellolleni kiiruhdin ilmottamaan, etten tule olemaan kotona, koska täytyy lähteä ruhtinas Ivan Ivanovitshin luo, ruhtinatar Kornakovan luo, sen Iivinin luo, jolla on niin korkea asema, ja että luultavasti tulen olemaan päivällisillä ruhtinatar Nehljudovin luona. Minusta näytti, että saatuaan tietää kuinka ylhäisten ihmisten luona aijoin käydä, he eivät enää voi asettaa vaatimuksia minun suhteeni. Kun he rupesivat lähtemään, pyysin minä Ilinkaa käymään luonani jonkun toisen kerran; mutta Ilinka änkytti vaan jotain ja hymähti teeskennellysti, näkyi selvästi, ettei hänen jalkansa ole koskaan enää astuva tähän huoneeseeni.

Heti heidän lähdettyään minä ajoin omille visiiteilleni. Volodja, jota olin vielä aamulla pyytännyt mukaan, että olisi ollut helpompi, kieltäysi sillä tekosyyllä, että olisi muka ollut liian tunteellista kahden velimiehen ajaa samoilla ajopeleillä.

XVIII

VALAHINIT.

Niinpä läksin siis yksin. Lähin visiitti oli asuntopaikan mukaan Valahinit. Minä en ollut kolmeen vuoteen nähnyt Sonitshkaa, ja rakkauteni häneen oli tietysti aikaa sitten haihtunut, mutta sielussa eli vielä elävä ja liikuttava muisto menneestä lapsuuden rakkaudesta. Olin näiden kolmen vuoden aikana muistellut häntä sellaisella voimalla ja selvyydellä, että vuodatin kyöneleitä ja olin todellakin kuin uudestaan rakastunut, mutta tuota oli kestänyt ainoastaan muutamia minuttia eikä se sitten piankaan uudistunut.

Tiesin Sonitshkan äitinsä kanssa käyneen ulkomailla, missä he olivat viipyneet kaksi vuotta ja missä heille oli sattunut semmoinen tapaturma, että dilishanssi oli kaatunut ja lasit leikelleet Sonitshkan kasvoja, josta hän olisi muka suuresti rumentunut. Matkalla heidän luoksensa minä elävästi muistelin entistä Sonitshkaa ja koetin mielessäni kuvailla millaisena hänet nyt tapaan. Hänen kaksivuotisen ulkomailla-olon vuoksi kuvailin häntä jostakin syystä hyvin pitkäksi, erittäin solakkavartaloiseksi, totiseksi ja ylimysmieliseksi, mutta tavattoman viehättäväksi. Mielikuvitukseni kieltäysi kuvaamasta hänen kasvojaan naarmujen runtelemiksi. Päinvastoin. Olinhan jossain kuullut kerrottavan intohimoisesta rakastajasta, joka oli pysynyt rakastetulleen uskollisena, vaikka tämä oli tullut rokonarpiseksi. Koetin kuvailla olevani rakastunut Sonitshkaan voidakseni lukea ansiokseni, että naarmuista huolimatta olin pysynyt hänelle uskollisena. Yleensä puhuen, lähestyessäni Valahinien taloa, en ollut rakastunut, mutta olin saanut itsessäni liikkeelle rakkauden vanhoja muistoja, ja olin senvuoksi hyvin valmistunut rakastuakseni uudestaan, ja hyvin sitä halusin; erittäinkin kun jo kauan sitten, katsoen kaikkia rakastuneita ystäviäni, häpesin että olin jäänyt heistä niin jälkeen.

Valahinit asuivat puhtosessa pikku puurakennuksessa, jonne mentiin pihan kautta. Ovi avattiin minulle kellonsoittoon, mikä silloin vielä oli Moskovassa suuri harvinaisuus. Aukasija oli aivan pikkuinen puhtaasti puettu poika. Hän ei osannut tai ei tahtonut sanoa minulle oliko herrasväki kotona ja jätti minut yksin pimeään eteiseen, juostuaan itse vielä pimeämpään käytävään.

Olin jotenkin kauan yksin tässä pimeässä huoneessa, jossa paitsi ulko-ovea ja käytävää oli vielä yksi suljettu ovi, — ja vähän niinkuin ihmettelin tuota talon synkkyyttä, osaksi myös arvelin, että se ehkä kuuluu asiaan niiden elämässä, jotka ovat käyneet ulkomailla. Noin viiden minutin kuluttua aukesi salin ovi sisäpuolelta saman pojan toimesta, ja hän saattoi minut siistiin, mutta ei rikkaasti sisustettuun vierashuoneeseen, johon heti ilmestyi myöskin Sonitshka.

Hän oli seitsemäntoistavuotias. Oli hyvin pieni kasvultaan, hyvin laiha ja kasvojen väri sairaaloksen kellertävä. Mitään naarmuja ei kasvoissa voinut huomata, mutta ihanat, kuperat silmät ja valoisa, hyväsydämmisyyden iloinen hymyily oli sama, jota tunsin ja rakastin lapsena ollessani. En ollut lainkaan odottanut näkeväni häntä tuollaisena, ja senvuoksi en mitenkään voinut heti vuodattaa häneen sitä tunnetta, jonka olin matkalla valmistanut. Hän tarjosi minulle kätensä englantilaisella tavalla, joka oli silloin yhtä suuri harvinaisuus kuin ovikellokin, puristi vilpittömästi kättäni ja istutti viereensä sohvalle.

— Voi, kuinka on hauska nähdä teitä, hyvä Nicolas, sanoi hän katsoen kasvoihini, niin vilpittömällä ilon ilmeellä, että sanoissa: hyvä Nicolas, huomasin todella ystävällisen eikä suojelevan vivahduksen. Ulkomaamatkansa jälkeen hän ihmeekseni oli vieläkin yksinkertaisempi tavaltaan, suloisempi ja tuttavallisempi käytökseltään kuin ennen. Huomasin tosin kaksi pientä naarmua nenän luona ja silmäkulmien päällä, mutta ihanat silmät ja hymy pitivät ihan yhtä muistojeni kanssa ja loistivat kuten ennenkin.

— Kuinka te olette muuttanut! puhui hän: — ihanhan te olette tullut jo suureksikin. No, entä minä, — mitä sanotte minusta?

— Ah — enpä olisi teitä tuntenut, vastasin minä, vaikka juuri samalla hetkellä ajattelin, että olisin aina tuntenut hänet. Tulin uudestaan sille huolettoman iloiselle tuulelle, jossa viisi vuotta sitten tanssin hänen kanssaan mummon nimipäivillä.

— Sanokaapa olenko hyvinkin rumentunut? kysyi hän päätänsä nykäyttäen.

— Ette, ette ollenkaan, olette vaan vähän kasvanut, tullut vanhemmaksi, kiirehdin minä vastaamaan: — vaan päinvastoin... ja vieläpä...

— No, olkoon vaan: mutta muistatteko tanssejamme ja leikkejämme, St Jérômea. M-me Doratta (en muistanut mitään M-me Doratta; hän oli nähtävästi innostunut lapsuuden muistoistaan ja sekotti niitä toisiinsa). Ah, mikä ihana aika! jatkoi hän ja sama hymy. vieläpä parempi sitäkin, jota kannoin muistossani, ja yhä samat silmät loistivat edessäni. Hänen puhuessaan ehdin ajatella sitä mielentilaa, jossa olin tällä hetkellä ja päätin itseseni, että tällä hetkellä olin kuin olinkin rakastunut. Heti kun olin sen päätökseni tehnyt katosi tuo onneton, huoleton tunnelmani, jonkinlainen usva peitti kaikki mikä oli edessäni, — jopa hänen silmänsäkin ja hymynsä; minua alkoi jokin hävettää, minä punastuin ja kadotin puhekykyni.

— Nyt on toiset ajat, jatkoi hän huokaisten ja vähän silmäkulmiaan kohottaen: — paljon pahemmaksi on kaikki tullut, ja mekin olemme pahentuneet, eikö totta Nicolas?

Minä katsoin vaieten häneen enkä voinut sanoa mitään.

— Missä ovat nyt kaikki silloiset Iivinit, Kornakovit? Muistattehan? jatkoi hän vähän uteliaasti katsoen minun punastuneihin ja pelästyneihin kasvoihini: — se oli ihana aika!

Minä en sittenkään voinut vastata.

Tästä painostavasta hetkestä pelasti minut tuokioksi vanhan rouva Valahinin saapuminen. Minä nousin, kumarsin ja sain takasin puhekykyni: mutta sen sijaan tapahtui Sonitshkassa äidin tultua merkillinen muutos. Koko hänen iloisuutensa ja tuttavallisuutensa heti katosi, hymykin kävi toiseksi, ja hän samassa muuttui tuoksi ulkomailta palanneeksi neidiksi, jonka olin kuvaillut tapaavani. Tuohon muutokseen ei näyttänyt olevan mitään syytä, sillä hänen äitinsä hymyili yhtä miellyttävästi ja kaikissa liikkeissään osotti yhtä suurta hellyyttä kuin ennenkin muinoin. Rouva Valahina istui suureen nojatuoliin ja osotti minut istumaan viereensä. Tyttärelleen hän sanoi jotakin englannin kielellä, jonka jälkeen Sonitshka heti läksi huoneesta, mikä seikka kevensi tilaani vielä enemmän. Rouva Valahina kyseli sukulaisista, veljestä, isästä, sitten kertoi minulle omasta suvustaan — miehensä kuolemasta, ja tuntien vihdoin, ettei minun kanssani synny mitään keskustelua, alkoi äänettömänä tuijottaa minuun aivan kuin olisi tahtonut sanoa: "jos sinä nyt nouset, kumarrat ja lähdet, niin teet mainiosti, ystäväni", — mutta minulle tapahtui merkillinen seikka: Sonitska oli palannut takasin käsityön kanssa ja istunut vierashuoneen toiseen nurkkaan, niin että tunsin päälläni hänen katseensa. Rouva Valahinan kertoessa miehensä kuolemasta minä vielä kerran muistin olevani rakastunut ja arvelin, että nyt äitikin varmaan on päässyt asian perille, joten minä sain uuden ujouden-kohtauksen, ja niin voimakkaan, etten tuntenut kykenevän jäsentäkään luonnollisesti liikahuttamaan. Tiesin että noustakseni seisaalleni ja lähteäkseni minun on edeltäpäin ajattelemisen mihin jalkani on asetettava, miten pää käännettävä, mihin käsi pantava, sanalla sanoen, olin melkein samassa mielentilassa kuin eilen juotuani puoli pulloa samppanjaa. Minä aavistin, etten tuota kaikkea voi suorittaa ja sentähden en voinut nousta, suorastaan en voinut. Rouva Valahina luultavasti ihmetteli katsoessaan minun tulipunasia kasvojani ja liikkumattomuuttani; mutta minä päätin paremmaksi jäädä istumaan tähän tyhmään asentoon kuin uskaltaa kömpelösti nousta ja lähteä. Näin istuin jotenkin kauan, odottaen että joku äkillinen tapaus johtaa minut tukalasta asemastani. Semmoinen tapaus esiintyikin. Eräs mitättömän näköinen nuori mies tuli kotolaisen tavoin huoneeseen ja kohteliaasti kumarsi minulle. Rouva Valahina nousi, pyysi anteeksi että hänen oli asioitsijansa kanssa puheleminen, ja katseli minuun ihmettelevästi, ikäänkuin olisi sanonut: istukaa nyt sitten siinä vaikka koko ikänne, en minä teitä aja ulos! Jollakin lailla tehtyäni hirveän voimainponnistuksen minä nousin, mutta en voinutkaan enää kumartaa ja minua surkutelevan äidin ja tyttären katseiden seuraamana rupesin lähtemään. Silloin takerruin tuoliin, joka ei lainkaan ollut tielläni, — mutta takerruin siksi, että olin koko huomioni kiinnittänyt siihen etten takertuisi

mattoon, joka oli jalkojeni alla. Ulkoilmaan päästyäni, — puistelin itseäni ja ärjyin niin kovaan, että kuskinikin moneen kertaan kysäsi: "mitä suvaitsette?" Silloin vasta haihtui ujouteni tunne ja minä aloin jotenkin rauhallisesti miettiä rakkauttani Sonitshkaan sekä tämän kummallisia suhteita äitiin. Kun sitten kerroin isälle huomioni, että rouva Valahinan ja tyttären väli ei ollut hyvä, hän sanoi:

— Niin, äiti kiusaa sitä tyttö raukkaa hirveällä ahneudellaan, ja merkillistä se on, lisäsi hän tuntehikkaammin kuin on tapana jostakin sukulaisesta puhuttaissa: — mikä kaunis, suloinen, ihana nainen hän oli ennen! En voi käsittää, kuinka hän on niin muuttunut. Etkö nähnyt siellä jotakin hänen sihteeriansä? Ja mikä merkillinen tapa tuo oikeastaan on: pitää sihteerää? sanoi hän mennessään vihaisesti vähän kauemmas minusta.

— Näin, vastasin minä.

— Onko se edes kaunis mies?

— Ei, ihan ruma.

— Käsittämätöntä! sanoi isä, ja vihasesti nytkytti olkaansa ja ryiskeli.

"Nyt olen siis minäkin rakastunut", ajattelin minä, vaunujen vieressä edelleen.

XIX

KORNAKOVIT.

Toinen visiitti oli Kornakovien luo. Ne asuivat suuren kivimuurin toisessa kerroksessa Arbatin kadulla. Rappuset olivat erinomaisen juhlalliset ja siistit, vaikkei kyllä ylellisen koreat. Joka paikassa oli porrasmattoja, jotka olivat kiinnitettyt kiiltäviksi hiotuilla vaskitankosilla, mutta ei ollut kukkia eikä peilejä. Sali, jonka vaaleaksi kiillotetun permannon yli minä kuljin vierashuoneeseen, oli yhtä jäykästi, kylmästi ja siististi järjestetty, kaikki loisteli vankan varmana, vaikkei tosin aivan uutenakaan, mutta tauluja tai uutimia tai mitään koristuksia ei näkynyt missään. Muutamia ruhtinattaria oli vierashuoneessa. He istuivat niin täsmällisesti ja työttömästi, että saattoi heti päättää: — eivät he noin istuisi, elleivät vierasta odottaisi.

— Maman tulee heti, sanoi minulle vanhin heistä istuutuen lähemmäksi minua. Neljänneksen tuntia tämä ruhtinatar neiti ylläpiti keskustelua kanssani erittäin vapaasti ja niin taitavasti, ettei keskustelu hetkeksikään tauonnut. Mutta olipa liian huomattavaa, että hän "ylläpiti" keskustelua, ja sen vuoksi hän ei minua miellyttänyt. Hän kertoi minulle muun muassa, että heidän veljensä, Stepan, jota he sanoivat Etienneksi ja joka pari vuotta sitten oli lähetetty junkkarikouluun, oli jo päässyt upseeriksi. Puhuessaan veljestä ja erittäin siitä, että tämä oli vastoin äidin tahtoa ruvennut husaariksi, hän teki pelästyneen naaman, ja kaikki nuoremmat ruhtinattaretkin, jotka istuivat äänettöminä, tekivät myös pelästyneet naamat; puhuessaan mummon kuolemasta hän teki surullisen naaman, ja kaikki nuoremmat ruhtinattaret tekivät samoin; kun hän muisteli miten minä olin lyönyt St. Jérômea ja miten minua vietiin huoneesta, niin hän rupesi nauramaan ja näytti huonot hampaansa ja kaikki ruhtinattaret rupesivat myös nauramaan ja näyttivät huonot hampaansa.

Astui sisälle pääruhtinatar; sama pieni kuihtunut nainen, jonka silmät vilkkulivat ja jolla oli tapana vetoavasti katsahdella muihin puhuessaan jonkun kanssa. Hän otti kädestäni ja nosti oman kätensä minun suudeltavakseni, jota minä muuten en olisi pitänyt välttämättömänä enkä olisi missään tapauksessa tehnyt.

— Kuinka hauska on teitä nähdä, alkoi hän tavallisen puhetulvansa, katsahdellen tyttäriinsä! — Ah, kuinka hän on äitinsä näköinen! eikö totta, Lise?

Lise vastasi sen olevan totta, vaikka varmaan tiedän, ettei minussa ollut vähintäkään yhtäläisyyttä äitini kanssa.

— Ja kuinka suureksikin olette jo tullut! ja minun Etienneni, muistattehan häntä, onhan hän pikkuserkkunne?... ei, ei pikkuserkkunne, vaan kuinka Lise? äitini oli Varvara Dmitrievna, Dmitri Nikolajevitshin tytär, mutta teidän mummonne oli Natalia Nikolajevna.

— Siis pikku pikkuserkku, Maman, sanoi vanhin ruhtinattarista.

— Ah, sinä aina sekotat, ärjäsi hänelle äiti vihasesti: — ei mikään pikkuserkku, vaan issus de germains — se te olette minun Etiennelleni. Tiedätte kai, että hän on jo upseeri? Paha vaan, että hän on liiaksi vapaudessa. Teitä nuorisoa täytyy pitää kovissa kourissa, kas noin... Älkää pahastuko, että vanha tätinne puhuu teille totuutta. Minä pidin Etienneä kurissa ja katsoin sen välttämättömäksi.

— Niin, näinpä me olemmekin sukua, jatkoi hän: — ruhtinas Ivan Ivanovitsh on minun oikea setäni ja oli myös teidän äitinne setä. Siis olimme serkuksia äitinne kanssa, ei, kun pikkuserkuksia, niin, pikkuserkuksia. No, mutta sanokaapa, ystäväni, oletteko käynyt ruhtinas Ivanin luona.

Minä vastasin, etten vielä, mutta että aijon nyt mennä.

— Ah, onko se mahdollista! huudahti hän: — teidänhän olisi pitänyt tehdä ensimmäinen visiitti jo aikaa. Tiedättehän, että ruhtinas Ivan on teille yhtä kuin isä. Hänellä ei ole lapsia, siis hänen perillisensä olette te ja minun lapseni. Teidän on häntä kunnioittaminen sekä hänen ikänsä että asemansa ja kaiken muun vuoksi. Minä tiedän, että te nykyajan nuorisote enää pidä sukulaisuutta arvossa, ettekä välitä ukoista; mutta kuulkaa minua, vanhaa tätiänne, sillä minä pidän teistä ja pidin myös teidän äidistänne, ja mummostannekin pidin hyvin, hyvin paljon. Ei, teidän on välttämättä, ihan välttämättä lähteminen sinne.

Minä sanoin varmaan lähteväni ja kun tämä visiitti oli mielestäni kestänyt jo kylläksi kauan, niin nousin ja aijoin mennä tieheni, mutta hän pidätti minut.

— Ei, malttakaahan hetkinen. Missä on isänne, Lise? käskekää tänne; hän on oleva niin iloinen saadessaan nähdä teitä, jatkoi hän minun puoleeni kääntyen.

Noin parin minutin kuluttua ilmestyi todellakin ruhtinas Mihailo. Hän oli lyhyenlöntä, vantera herra, hyvin huolimattomasti puettu, parta ajelematon ja kasvot niin välinpitämättöminä, että näyttivät tyhmiltä. Hän ei lainkaan ilostunut tulostani, ainakaan ei osottanut sitä. Mutta ruhtinatar, jota hän nähtävästi suuresti pelkäsi sanoi hänelle:

— Eikö totta, Voldemar on kovasti äitinsä näkönen (oli varmaankin unohtanut nimeni) — ja teki silmillään sellaisen liikkeen, että ruhtinas heti huomasi mitä hän tahtoi, lähestyi minua ja aivan välinpitämättömänä jopa tyytymättömänä näkösenä kurotti minulle ajelemattoman poskensa, johon minun oli häntä suuteleminen.

— Mutta sinähän et ole vielä pukeutunut, vaikka jo pitäisi lähteä, alkoi ruhtinatar heti puhua vihasella äänellä, joka nähtävästi oli hänen tavallinen äänensä suhteissa kotolaisiin: — taas saat minut suuttumaan itseesi, sitä varmaan tahdotkin!

— Heti paikalla mamma kulta, sanoi ruhtinas Mihailo. Minä tein kumarrukseni ja myöskin läksin.

Olin ensi kertaa saanut kuulla olevamme ruhtinas Ivan Ivanovitshin perillisiä, ja tämä uutinen teki minuun epämiellyttävän vaikutuksen.

XX

IIVINIT.

Vielä pahemmalta tuntui ajatella jäljellä olevaa välttämätöntä visiittiä. Mutta ennen kun tuli lähtö ruhtinaan luo, sopi matkaan poiketa Iivineille. He asuivat Tverskajan kadulla kauniissa, tavattoman suuressa talossa. Vähän peläten minä astuin pääportaille, jonka edessä seisoivat ovenvartija, komentajansauva kädessä.

Kysyin häneltä oltiinko kotona.

— Ketä tahdotte tavata? kenraalin poika on kotona, sanoi minulle ovenvartija.

— Entä itse kenraali? kysyin minä urhoollisesti.

— Täytyy ilmoittaa. Nimenne — jos suvaitsette? sanoi ovenvartija ja soitti kelloa. Lakeijan jalat puolisaappaissa näyttäytyivät rappusilla. Minä aristuin, en tiedä itsekään mistä syystä, ja sanoin lakeijalle, ettei hän ilmoittaisikaan kenraalille, vaan että minä lähden ensin kenraalin poikaa tapaamaan. Kun aloin astua ylös noita suuria rappusia myöten, näytti minusta, että olin tullut hirveän

pieneksi (tämän sanan varsinaisessa merkityksessä). Samaa olin tuntenut ajaessa vaunuillani pääportaiden eteen: minusta näytti, että vaunut, hevonen ja kuski, kaikki muuttuivat pieniksi. Iivinin kasvatusjohtaja, herra Frost, joka yhä oli pysynyt heidän talossaan, astui keikarimaisesti keikahdellen jäljessäni huoneeseen, ja herätti kasvattinsa. Iivin ei ilmaissut mitään erikoista iloa minua nähdessään ja minä huomasin, että puhellessaan kanssani hän katsoi minua kulmakarvoihin. Vaikka hän oli hyvin kohtelias, näytti minusta, että hän ylläpiti keskustelua samalla tavalla kuin äskeinen ruhtinatar oli tehnyt, ja ettei hän tuntenut mitään erikoista kiintymystä minuun; tuttavuuteni ei ollut hänelle missään suhteessa tarpeellinen, koska hänellä tietysti oli toinen, oma tuttavapiirinsä. Kaiken tämän minä päätin erittäinkin sen perustuksella, ettei hän katsonut minua silmiin, vaan kulmakarvoihin. Sanalla sanoen, hänen suhteensa minuun olivat, niin vaikea kuin onkin sitä tunnustaa, melkein samat kuin minun välini Ilinkan kanssa. Minä aloin tulla vähän hermostuneeksi, tavotin lennosta joka ikistä Iivinin katsetta, ja kun hänen ja Frostin katseet tapasivat toisensa, niin minä selitin sen kysymykseksi: "ja miksi hän oikeastaan on tullut tänne?"

Puheltuaan jonkun aikaa kanssani Iivin sanoi, että hänen isänsä ja äitinsä olivat kotona ja kysyi enkö haluaisi tulla alas heitä tervehtimään.

— Heti paikalla pukeudun, lisäsi hän menen toiseen huoneeseen, vaikka hän kyllä tässäkin huoneessa oli puettu hyvään uuteen verkatakkiin ja valkoisiin liiveihin. Muutamien minuttien kuluttua hän ilmestyi luokseni ylioppilaspuvussa, kaikki napit kiinni, ja me menimme yhdessä alas. Vastaanottohuoneet, joiden läpi kuljimme, olivat erinomaisen suuret, korkeat ja taisivat olla komeasti sisustetut, jotain marmorista siellä oli, ja kultaista ja musliinikankaaseen käärittyä ja peililasista tehtyä. Rouva Iivin astui samalla kertaa kuin mekin toisesta ovesta pieneen vierashuoneen vieressä olevaan huoneeseen. Hän otti minut vastaan ystävällisen tuttavallisesti, istutti viereensä ja osanotolla kyseli koko meidän perheestämme.

Rouva Iivin, jota olin pari kertaa ennen vilaukselta nähnyt ja jota nyt huomiolla tarkastelin, miellytti minua suuresti. Hän oli pitkäkasvuinen, laiha, hyvin vaalea ja näytti alituisesti surulliselta ja tuskaantuneelta. Hänen hymynsä oli alakuloinen, mutta erittäin ystävällinen, silmät olivat suuret, väsyneet ja vähän vinot, mikä antoi hänelle vielä surullisemmän ja viehättävämmän ilmeen. Hän ei istunut kumarruksissa, vaan jotenkin koko ruumis riipuksissa, kaikki hänen liikkeensä olivat putoavia. Hän puhui veltosti, mutta hänen äänensä ja tuo r:n ja l:n epäselvä lausuminen olivat hyvin miellyttävät. Hän ei "ylläpitänyt" keskustelua. Hänen mieltänsä nähtävästi surullisesti kiinnitti minun tiedonantoni omaisista, aivan kuin hän minua kuunnellessaan olisi kaipauksella muistellut parempia aikoja. Hänen poikansa häipyi jonnekin, hän katseli pari minuttia äänetönnä minua ja purskahti yhtäkkiä itkemään. Minä istuin hänen edessään enkä mitenkään voinut keksiä mitä nyt oli sanominen ja tekeminen. Hän yhä itki minuun katsomatta. Aluksi hän minua sääliitti, sitten ajattelin: "pitäneekö ruveta lohduttamaan, ja miten se olisi tehtävä?" ja vihdoin minua alkoi harmittaa, että hän oli asettanut minut noin tukalaan asemaan. "Olenko minä todellakin siis niin surkuteltavan näkönen?" ajattelin minä, "tai ehkä se suotta niin tekee, saadakseen tietää mitä minä tässä tapauksessa teen."

"Paha on nyt poisikin mennä; näyttäisi siitit kuin pakenisin hänen kyyneleitään", ajattelin minä. Käännähdin tuolillani edes muistuttaakseni läsnäolostani.

— Voi, kuinka tyhmä minä olen! sanoi hän katsahtaen minuun ja koettaen hymyillä: — on päiviä, jolloin itken ilman mitään syytä.

Hän rupesi hakemaan nenäliinaa vierestään sohvalta ja yhtäkkiä purskahti vielä kovempaan itkuun.

— Hyvä Jumala! kuinka tämä alituinen itkuni on naurettavaa. Minä rakastin niin äitiänne, me olimme niin hyvät ystävät — ja —

Hän löysi nenäliinansa, peitti sillä silmänsä ja jatkoi itkua. Taas tuli asemani tukalaksi ja sitä kesti jotenkin kauan. Minua sekä harmitti että kävi rouvaa sääliksi. Hänen kyyneleensä tuntuivat todellisilta ja minä ajattelin, ettei hän itke niin paljon minun äitiäni kuin sitä, ettei hänen itsensä ollut nyt hyvä olla ja että oli joskus entisinä aikoina ollut paljon parempi. Ties mihin tämä olisi loppunut, ellei nuori Iivin olisi tullut sisälle ja sanonut vanhan Iivinin kysyvän äitiä. Rouva nousi ja aikoi lähteä, kun samassa itse Iivin astui sisälle. Tämä oli pieni, lujarakenteinen, harmaapäinen herra, jolla oli mustat, sakeat kulmakarvat, mutta lyhyeksi ajeltu pää aivan harmaana. Suun ympärillä oli ankara ja luja ilme.

Minä nousin ja kumarsin hänelle, vaan Iivin, jonka viheliäisellä frakilla oli kolme tähteä, ei vastannut kumarrukseeni, tuskinpa edes katsahti minuun, niin että minusta yhtäkkiä tuntui kuin en olisikaan ollut mikään ihminen, vaan jokin huomiota ansaitsematon esine — nojatuoli tai ikkuna, taikka joskin ihminen, niin sellainen, joka ei missään suhteessa eroa nojatuolista eli ikkunasta.

— Ja te ette vieläkkään ole kirjottanut kreivittärelle, rakkaani, sanoi hän vaimolleen ranskaksi, rauhallinen mutta kova ilme kasvoilla.

— Hyvästi M-r Irtenjev, sanoi minulle rouva Iivin, samassa ylpeästi kohauttaen päätänsä ja, samoin kuin poika, katsoen minua kulmakarvoihin. Minä kumarsin vielä kerran hänelle ja hänen miehelleen, ja taaskin vaikutti kumarrukseni vanhaan Iiviniin yhtä paljon kuin jos olisi ikkunaa avattu tai suljettu. Ylioppilas Iivin saattoi minut kuitenkin ovelle asti ja matkalla kertoi siirtyvänsä Pietarin yliopistoon, koska hänen isänsä on siellä saanut paikan (hän nimitti minulle erään hyvin ylhäisen paikan).

"No, sanokoon isä mitä tahtoo", murahtelin minä itsekseen, istuessani vaunuihin: — "mutta tähän taloon ei ole jalkani koskaan enää astuva; tuo itkupussi vetistelee minua katsellessaan aivan kuin olisin mikäkin poloinen raukka, ja Iivin sika ei edes tervehti; kyllä minä sille vielä näytän..." Mitä minä olin hänelle näyttävä, en todellakaan tiedä, mutta niin minä vaan ajattelin.

Jälkeenpäin minun oli monasti vaikea olla myöntämättä isän kehotuksiin, joka sanoi, että tuota tuttavuutta on "kultiveerattava", ja ettenhän minä muka voi vaatia, että Iivinin asemassa oleva henkilö huomaa minun kaltaistani poikanulikkaa; mutta minä pidin pääni jotenkin kauan.

XXI

RUHTINAS IVAN IVANOVITSH.

— "No, nyt vielä viimeinen visiitti Nikitskajan kadulle", sanoin minä Kuisma kuskille ja me ajoimme ruhtinas Ivan Ivanovitshin asunnolle.

Tehtyäni jo muutamia visiittikokemuksia olin päässyt tavalliseen itseluottamukseeni, ja lähestyin nyt ruhtinaan asuntoa jotenkin rauhallisena, kun äkkiä taas muistin ruhtinatar Kornakovin sanat, että olin perillinen; paitsi sitä näin portaiden edustalla kahdet vaunut ja rupesin tuntemaan entistä arkuuttani.

Minusta näytti, että vanha ovenvartija, joka avasi minulle ovea, samoin kuin lakeija, joka otti minulta päällysnuttua, ja myös ne kolme naista ja kaksi herraa, jotka tapasin vierashuoneessa, ja erittäinkin itse ruhtinas Ivan Ivanovitsh, joka siviilipuvussa istui sohvalla, — minusta näytti, että kaikki nuo katsovat minuun niinkuin perilliseen ja siis epäsuopeasti. Ruhtinas kohteli minua sangen lempeästi, suuteli minua, se on, asetti hetkeksi omat pehmeät, kuivat ja kylmät huulensa poskeani vastaan, kyseli minun töitäni, aiheitani, laski leikkiä minun kanssani, tiedusteli kirjottelenko yhä runoja, sellaisia kuin ne, jotka olin kirjottanut mummon nimipäiviksi, ja käski luokseen päivällisille. Mutta mitä suopeampi hän oli, sitä enemmän minusta näytti, että hän pitää minua hyvänä vaan antaakseen minun huomata kuinka vastenmielinen hänelle on se ajatus, että olen hänen perillisensä. Hänellä oli tapana — ja se tapa oli seuraus hänen tekohampaistaan, joita hänellä oli suun täydeltä, — sanottuaan jotakin nostaa alahuulen avulla ylähuulta vasten nenää ja keveällä kuohahduksella ikäänkuin vetää tätä huulta sieramiinsa, ja kun hän nyt tätä teki, niin minusta näytti kuin hän olisi itsekseen sanonut: "sinä poikanulikka, kyllä minä tiedän: sinä olet perillinen, perillinen!"

Lapsina nimitimme ruhtinas Ivan Ivanovitshia sedäksi; mutta nyt perillisenä ollessani ei kieleni kääntynyt sanomaan häntä sedäksi, mutta taas sanoa häntä ylhäisyydeksi, kuten joku läsnäolijoista teki, näytti minusta alentavalta, niin että koko keskustelun aikana koetin olla häntä millään nimellä nimittämättä. Mutta eniten kaikesta vierastelin vanhaa ruhtinatarta, joka niinikään oli ruhtinaan perillinen ja asui hänen talossaan. Päivällistä syödessä istuin tämän ruhtinattaren vieressä ja kuvailin, että ruhtinatar välttää keskustelua kanssani, koska vihaa minua, joka olen samallinen perillinen kuin hänkin, ja että ruhtinas ei käännä huomiota meidän puolelle pöytää senvuoksi, että me — minä ja ruhtinatar — olimme hänelle yhtä vastenmieliset.

— Et voi uskoa, kuinka epämiellyttävää se oli, juttelin minä saman päivän iltana Dmitrille, tahtoen hänen edessään kerskailla siitä, että minua inhotti tuo perintökysymys (se inhoni näytti minusta hyvin kiitettävältä): — et voi uskoa, kuinka minua inhotti olla kokonaista kaksi tuntia ruhtinaan luona. Hän on mainio mies ja kohteli minua sangen hellästi, sanoin minä tahtoen saada ystäväni käsittämään muun muassa, etten puhu tätä suinkaan siksi, että muka tuntisin itseni alhaisemmaksi ruhtinaan rinnalla; mutta jatkoin minä, — ajatus että minuun voitaisiin katsoa samoilla silmin kuin tuohon ruhtinattareen, joka asuu hänen luonaan ja keimailee hänen edessään, on hirveä. Hän on oivallinen ukko ja kohtelee kaikkia erinomaisen hyvästi ja hienosti, mutta tekee oikein pahaan nähdä, kuinka hän halveksii tuota ruhtinatarta. Nuo inhottavat rahat turmelevat kaikki suhteet!

— Tiedätkö, lisäsin minä, luullakseni olisi selvintä puhua asiasta suoraan ruhtinaan kanssa, sanoa hänelle, että kunnioitan häntä ihmisenä, mutta perintöä en ajattele ja pyydän hänen olemaan minulle

mitään jättämättä, ja että ainoastaan siinä tapauksessa rupean käymään hänen luonaan.

Dmitri ei purskahtanut nauruun kun minä tämän sanoin, päinvastoin vaipui mietteihinsä ja hetken vaiti oltuaan sanoi minulle:

— Kuuleppa, veliseni! Sinä olet väärässä. Joko sinun ei ole lainkaan otaksuminen, että sinusta ajateltaisiin samoin kuin tuosta teidän ruhtinattarestanne, tai jos kerran otaksut sitä, niin otaksu vielä enemmän, se on: että tiedät sinusta niin ajateltavan, mutta että nuo ajatukset ovat hyvin kaukana sinusta ja ettet siis niiden perustuksella mihinkään ryhdy. Sinä kuvailet, että he kuvailevat, että sinä kuvailet sitä... mutta sanalla sanoen, lisäsi hän tuntien menevänsä puheessaan sekasin: — paljon parempi on olla mitään sellaista kuvailematta.

Ystäväni oli aivan oikeassa; vasta paljon, paljon myöhemmin toi elämä minut siihen kokemukseen, että on sängen haitallista ajatella ja vielä haitallisempaa puhua monesta asiasta, joka näyttää jalolta, mutta jonka silti täytyy ainaaksi kätkeytyä sydämmeen ja pysyä kaikille näkymätönä, — ja vielä siihen kokemukseen, että jalot sanat harvoin sattuvat yhteen jalojen tekojen kanssa. Olen vakuutettu siitä, että jo yksistään hyvän aikomuksen ilmilausuminen vaikuttaa jopa suurimmaksi osaksi tekee mahdottomaksikin tämän hyvän aikeen toteuttamisen. Mutta kuinka on pidättyminen lausumasta julki nuoruuden jalon itserakkauten intoiluja? Vasta paljon myöhemmin ne muistuvat mieleen ja niitä tulee surku niinkuin kukkaa, jonka on malttamattomuudessaan puhkeamatonna repinyt irti ja sitten näkee maassa näivettyneenä ja tallattuna.

Seuraavan päivän aamuna, vaikka äsken olin Dmitrille puhunut kuinka rahat pilaavat suhteita, lainasin häneltä kaksikymmentäviisi ruplaa, jotka hän minulle tarjosi. Rahat olivat minulle tarpeen maalle-matkan varalle, sillä omat rahani olin kaikki tuhlaannut kuviin, piippuihin ja muuhun turhuuteen. Olin sitten hyvin kauan aikaa hänelle velkaa.

XXII

SYDÄMELLINEN KESKUSTELU YSTÄVÄNI KANSSA.

Äskenen keskustelumme tapahtui vaunuissa matkalla Kuntsovoon. Dmitri ei kehottanut lähtemään aamupuolella visiitille äitinsä luokse, vaan ajoi päivällisen jälkeen minua noutamaan viedäkseen koko illaksi jopa yönsikin huvilaan, missä hänen kotiperheensä asui. Vasta kun olimme ajaneet kaupungista ulos ja likasen kirjavat kadut ja kiusallinen korviin koskeva kivikadun räminä vaihtui avariin peltoihin ja pyörien pehmeään hypähtelemiseen pölyisellä maantiellä, ja kun kevään tuores lemu ja avaruus oli kaikkialla ympärillämme, vasta silloin minä ikäänkuin havahdin siitä uusien vaikutusten moninaisuudesta ja saavutetusta vapaudesta, jotka näinä kahtena päivänä olivat saaneet minut kokonaan tolalta. Dmitri oli hyvin puhelias ja lempeä, ei korjannut kaulustansa, ei rypistänyt eikä siristänyt hermostuneesti silmiään; olin tyytyväinen niihin jaloihin tunteihin, jotka olin hänelle lausunut ilmi, arvellen hänen senjälkeen kokonaan antavan minulle anteeksi tuon häpeällisen juttuni Kolpikovin kanssa, eikä halveksivan minua sen johdosta; ja me jouduimme ystävälliseen keskusteluun monista sydämmen asioista, joita ei kaikissa tilaisuuksissa sanota toiselle. Dmitri kertoi minulle kotolaisistaan, joita en vielä tuntenut, äidistä, tädistä, sisaresta, ja siitä olenosta, jota Volodja ja Dubkov pitivät ystävänä flammuna ja sanoivat punatukkaiseksi. Äidistään hän puhui vähän kylmänlaisella ja juhlallisella ylistyksellä, aivan kuin olisi edeltäpäin tahtonut kumota mahdolliset vastaväitteet; tatiä hän ylisteli innokkaasti, mutta myöskin vähän alentuvasti, sisarestaan hän puhui hyvin vähän ja ikäänkuin häveten puhua hänestä minulle; mutta tuosta *punatukkaisesta*, jonka oikea nimi oli Ljubov Sergejevna, ja joka oli vanhanpuoleinen neiti, joka joidenkin perhesuhteiden vuoksi asui Nehljudovien kodissa, hän puhui suurella vilkkaudella.

— Niin, hän on merkillinen tyttö, sanoi hän häveliäästi punastuen, mutta sitä rohkeammin katsoen minua silmiin: — hän ei ole enää mikään nuori tyttö, pikemmin ehkä vanha, eikä lainkaan kaunis, mutta kuinka tyhmää, kuinka järjetöntä onkaan rakastaa kauneutta! — se on niin tyhmää, etten voi sitä ymmärtää (hän puhui tätä aivan kuin olisi juuri ikään keksinyt ihan uuden, harvinaisen totuuden), vaan semmoista sielua, semmoista sydäntä ja semmoisia periaatteita... sanalla sanoen, olen vakuutettu, ettet sellaista tyttöä löydä nykyisestä maailmasta (en tiedä keitä Dmitri lienee lainannut tavan sanoa, että kaikki hyvä on harvinaista nykyisessä maailmassa; hän mielellään toisti tätä lausetapaa ja se erikoisesti sopi hänelle).

— Pelkään ainoastaan, jatkoi hän rauhallisesti sittenkuin oli puheillansa perin pohjin kukistanut

kaikki ne tyhmät ihmiset, jotka rakastivat kauneutta: — pelkään, ettet sinä tule aivan pian häntä käsittämään etkä häneen tutustumaan: hän on vaatimaton jopa vähän suljettu, eikä rakasta näyttää hyviä, ihastuttavia ominaisuuksiaan. Esimerkiksi äiti, joka kuten tulet näkemään, on hyvä ja etevä nainen, — hänkin, vaikka tuntee Ljubov Sergejevnaa jo useita vuosia, ei voi eikä tahdo ymmärtää häntä. Niin että minä eilen... nyt sanon sinulle miksi olin pahalla tuulella silloin kun kysyit. Toissa päivänä Ljubov Sergejevna tahtoi, että olisimme lähteneet yhdessä Ivan Jakovlevitshin luo, — sinä olet varmaan kuullut Ivan Jakovlevitshista, jota sanotaan muka hulluksi, mutta joka itse asiassa on mitä merkillisin mies. Ljubov Sergejevna on erinomaisen uskonnollinen, täytyy sanoa, ja ymmärtää täydellisesti Ivan Jakovlevitshia. Hän käy usein sen luona keskustelemassa ja jättämässä ansaitsemiansa rahoja köyhiä varten. Hän on ihmeellinen nainen, saat nähdä. No, minä siis olin hänen kanssaan Ivan Jakovlevitshin luona ja kiitän häntä suuresti siitä, että olen saanut nähdä tätä merkillistä miestä. Mutta äiti ei mitenkään tahdo sitä ymmärtää ja pitää sitä taikauskaisuutena. Ja eilen oli minulla äidin kanssa ensi kerran eläessäni riita, ja päälliseksi jotenkin kiivas, lopetti hän tehtyään suonenvedontapaisen liikkeen kaulallaan, ikäänkuin olisi muistellut sitä tunnetta, joka hänellä oli tuon riidan aikana ollut.

— No, ja mitä sinä luulet siitä suhteestanne tulevan? se on: miten kuvaillet asiaa, kun ajattelet tulevaisuutta... taikka kun te hänen kanssaan keskustellette tulevaisuudesta, ja mihin teidän rakkautenne oli ystävyutenne on päättävä? kysyin minä haluten irrottaa häntä epämiellyttävästä muistosta.

— Sinä tarkoitat kysyä, aijonko mennä naimisiin hänen kanssaan? kysyi hän, jälleen punastuen, mutta rohkeasti kääntyen ja katsoen minua silmiin.

"Mitäs se tekee, ajattelin minä rauhattaen itseäni — me olemme jo suuret, me kaksi ystävästä ajamme vaunuissa ja keskustelemme tulevaisuudestamme. Jokainen mielellään syrjästä kuuntelisi meitä ja katselisi."

— Miksei? jatkoi hän, kun olin myöntävästi vastannut: — onhan tarkoitukseni sama kuin jokaisella järkevällä ihmisellä — olla onnellinen ja hyvä mikäli mahdollista; ja hänen kanssansa, jos hän vaan sitä tahtoo ja kun tulen täydellisesti riippumattomaksi, — hänen kanssaan minä tulen onnellisemmaksi ja paremmaksi kuin maailman kauniimman naisen miehenä.

Näin keskustellen me emme huomanneetkaan ennen kuin olimme Kuntsovossa, emme myöskään huomanneet, että taivas oli vetäytynyt pilveen ja ennusti sadetta. Oikealla puolella näkyvä aurinko ei ollut enää korkealla Kuntsovon puutarhan puiden latvain yläpuolella, ja oli jo peittymäisillään punareunuisten harmaiden pilvien sisään; ruiskun tapaan siitä tuliset säteet hajosivat ja hämmästyttävän kirkkaasti valaisivat vanhoja puita, joiden viheliäiset, tuuheat latvat liikkumattomina loistivat vielä kirkasta taivaan sineä vastaan, Tämän taivaan puoliskon loiste ja valaistus oli jyrkkänä vastakohtana toisen puoliskon mustalle, punertavansiniselle, raskaalle pilvelle, joka painui eteemme nuoren, etäisyydessä näkyvän koivikon kohdalle.

Vähän oikeammalle näkyi jo pensaikkojen ja puiden takaa huvilarakennuksien monivärisiä kattoja, joista muutamat heijastivat silmiimme auringon häikäiseviä säteitä, muutamat taas kuvastivat toisen taivaanpuoliskon synkkää luonnetta. Vasemmalla, alhaalla sinersi liikkumaton lammikko vaalean viheriäisten sananjalkain ympäröimänä, jotka tummina kuvastuivat sen kiillottomaan, ikäänkuin kuperaan pintaan. Lammen takaa, ylämäkeen, levisi tumma kesantopelto, ja kirkkaan viheriäinen rajalinja, joka kulki sen poikki, eteni kaukaisuuteen ja tuli lyijyinsinistä, uhkaavaa taivaanrantaa vastaan. Molemmiin puolin pehmeätä tietä, jota myöten vaunumme tasaisesti vierähti, vihersi mehukkaana ruislaho, joka oli paikatellen jo mennyt terälle. Ilmassa oli täydellinen hiljaisuus ja tuore lemu; puiden lehtien ja rukiin vehreys oli liikkumaton ja tavattoman puhdas ja kirkas. Näytti kuin jokainen lehti, jokainen ruoho olisi elänyt omaa erikoista, täyteläistä ja onnellista elämänsä. Tien vieressä huomasin tumman polun, joka kierteli ruislahon reunassa ja tämä polku muistutti minulle jostakin syystä tavattoman elävästi elämää maalla, ja muistettuani maallaoloa, muistin jonkun merkillisen ajatusyhteyden kautta hyvin elävästi Sonitshkan ja siitä sen, että olin häneen rakastunut.

Huolimatta kaikesta ystävydestäni Dmitriä kohtaan ja siitä mielihyvystä, minkä hänen avonaisuutensa minulle tuotti, ei minua enää haluttanut mitään kuulla hänen tunteistaan ja aikeistaan Ljubov Sergejevnan suhteen, vaan sen sijaan kovasti halutti kertoa omasta rakkaudestani Sonitshkaan, joka rakkaus tuntui minusta paljon ylemmän-laatuselta kuin ystäväni. Mutta minä en kuitenkaan uskaltanut hänelle suoraan esittää mielikuvituksiani siitä, kuinka mainiota tulee olemaan, kun minä Sonitshkan naituani asetun maalle, kun minulla tulee olemaan lapsia, jotka lattialla ryömien sanovat minua isäkseen, ja kuinka minä ilostun, kun hän, Dmitri, vaimonsa Ljubov Sergejevnan kanssa saapuu luokseni matkapuvussa... vaan sanoin kaiken tämän sijaan, laskevaa aurinkoa osottaen: "Dmitri, katsohan kuinka tuo on ihanaa!"

Dmitri oi vastannut minulle mitään, nähtävästi tyytymättömänä siihen, että hänen tunnustukseensa, joka oli tainnut olla hänelle hyvin vaikea, minä vastasin kääntämällä hänen huomionsa luontoon, jonka

suhteen hän yleensä oli väliäpitämätön. Luonto vaikutti häneen aivan toisin kuin minuun, häneen ei vaikuttanut sen kauneus, vaan sen merkillisyys, hän rakasti sitä enemmän järjellä kuin tunteella.

— Olen hyvin onnellinen, sanoin minä hänelle heti sen jälkeen, kääntämättä huomiota siihen että hän näytti olevan omissa ajatuksissaan ja aivan välinpitämätön siitä mitä minä saatoin hänelle sanoa: — muistathan minun kertoneen sinulle eräästä neidistä, johon olin lapsena rakastunut; näin hänet äsken, jatkoin minä innostuneena, — ja nyt olen lopullisesti häneen rakastunut...

Ja minä kerroin hänelle, vaikka hänen kasvonsa yhä olivat välinpitämättömän näköiset, rakkaudestani ja kaikista tulevan avio-onnen haaveista. Merkillistä oli, että heti kun olin hänelle tarkkaan ilmaissut koko tunteeni voiman, niin samassa hetkessä tunsin, kuinka tämä tunne laimentui.

Sade saavutti meidät jo kun käännyimme huvilaan vievälle koivualuealle. Mutta ei se kastanut meitä. Tiesin sateesta ainoastaan siksi, että muutamia tippoja oli pudonnut nenälleni ja kädelleni, ja että jokin rapisi nuorilla liimaisilla koivunlehdillä, jotka liikkumattomina ja kiharaisina riippuivat alas. Tuntui kuin koivut olisivat ilmaisseet nautintonsa sillä voimakkaalla tuoksulla, jolla he täyttivät alean, ottaessaan vastaan noita puhtaita läpikuultavia pisaroita. Me astuimme alas vaunuista joutuaksemme juosten pikemmin taloon puutarhan kautta. Mutta juuri sisäänkäytävän edessä kohtasimme neljä naishenkilöä, joista kahdella oli käsityöt mukana, yhdellä kirja ja toisella sylikoira, ja jotka nopein askelin tulivat toiselta puolelta. Dmitri esitti minut heti äidilleen, sisarelleen, tädilleen ja Ljubov Sergejevnaalle. He pysähtyivät hetkeksi, mutta sade alkoi pisaroida yhä taajemmin.

— Mennään balkongille, siellä sinä esität hänet vielä kerran, sanoi se, jota olin otaksunut Dmitrin äidiksi, ja me nousimme naisten kanssa rappusia myöten.

XXIII

NEHLJUDOVIT.

Ensi näkemältä koko tästä seurasta herätti suurinta huomiotani Ljubov Sergejevna, joka kantaen sylissään sylikoiraan tuli muiden takana paksuissa, kudotuissa kengissä, tuli ylös rappusia ja pariin kertaan pysähtyen visusti tarkasti minua, jonka jälkeen heti suuteli pikku koiraansa. Hän oli hyvin ruma, punaverinen, laiha, pienenlätä, vähän vinokylkinen. Mikä hänen rumia kasvojaan vielä enemmän rumensi oli hänen merkillinen kampauksensa syrjäjakauksella (yksi niitä kampaustapoja, joita käyttävät kaljupäiset naiset). Niinkuin ystäväni tähden koetinkin, en voinut löytää hänessä ainoatakaan kaunista piirrettä. Myöskin hänen ruskeat silmänsä, vaikka ilmaisivatkin hyväsydämmisyyttä, olivat liian pienet ja himmeät ja kerrassaan rumat; vieläpä kädetkin, tuo luonnetta kuvaava piirre, vaikkei suuret eikä rumanmuotoiset, olivat punaset ja karheat.

Jokainen naisista, ennen kuin otti jälleen esille työnsä, sanoi minulle jonkun sanan, kun minä heidän jälkeensä tulin terassille, — paitsi Varinkaa, Dmitrin sisarta, joka ainoastaan huomiolla katsahti minuun suurilla, tummanharmailla silmillään. Hän rupesi ääneen lukemaan kirjaa, jota piteli polvillaan.

Ruhtinatar Maria Ivanovna oli korkea, solakka, noin neljäkymmenen ikäinen nainen. Häntä olisi voinut pitää iäkkäämpänä, päättäen niistä puoliharmaista suortuvista, jotka rehellisesti olivat vedetyt esille pitsimyssyn alta. Mutta päättäen tuoreista, hyvin hienoista, melkein rypyttömistä kasvoista ja erittäinkin suurten silmien elävän iloisesta kiillosta olisin häntä pitänyt paljon nuorempana. Hänen silmänsä olivat ruskeat ja hyvin avonaiset, huulet hienot, vähän ankaranlaiset, nenä jotenkin säännöllinen ja hiukan vasemmalle päin kallistuva, käsi hänellä oli sormukseton, suuri, melkein miehen käden kokoinen, sormet kauniin pitkulaiset. Hän oli puettu korkeakauluksiseen pukuun, joka kireästi ympäröi hänen solakkaa ja vielä nuorekasta vartaloaan, mistä hän näytti olevan itsetietoinen. Hän istui tavattoman suorana ja ompeli jotakin vaatetta. Kun tulin terassille, otti hän minua kädestä, veti luoksensa ikäänkuin olisi tahtonut lähemmältä tarkastaa minua ja sanoi katsahtaen minuun samantapaisella vähän kylmällä avonaisella katseella kuin oli hänen pojallaan, että hän on minua jo kauan tuntenut poikansa Dmitrin kertomuksista ja että voidakseni tulla heidän kanssaan hyväksi tutuksi hän pyytää minua jäämään heille kokonaiseksi vuorokaudeksi, ja "tehkää mitä ikinä mieleenne juolahtaa, älkääkää meitä ollenkaan vierastelko, niinkuin emme mekään tule teitä vierastamaan, — kävelkää, lukekaa, kuunnelkaa puheitamme tai nukkukaa, jos se teitä enemmän huvittaa."

Sofia Ivanovna oli vanha neiti ja ruhtinattaren nuorempi sisar, mutta näöltään hän oli tätä vanhempi. Hänellä oli tuo omituinen, ylen täyteläs ruumiin rakennus, jota tavataan ainoastaan lyhytkasvuisilla,

hyvin lihavilla, korsetteja käyttävillä vanhoillapiioilla. Aivan kuin koko hänen terveytensä olisi semmoisella voimalla noussut ylöspäin, että joka hetki uhkasi tukehuttaa hänet! Hänen lyhyet, paksut kätensä eivät voineet yhtyä kuristettua vyötärystä alempana, ja itse vyötärystä hän ei voinut milloinkaan nähdä.

Vaikka ruhtinatar Maria Ivanovna olikin tummaverinen ja tummasilmäinen, jotavastoin Sofia Ivanovna vaaleaverinen, silmät suuret, elävät ja samalla (mikä on harvinaista) rauhallisen siniset, olivat sisarukset kuitenkin kovasti toistensa näköiset: heillä oli sama kasvojen ilme, sama nenä, samat huulet; Sofia Ivanovnalla oli sekä nenä että huulet vähän paksummat ja kääntyivät oikealle puolelle, kun hän hymyili, jota vastoin ruhtinattarella ne kääntyivät vasemmalle. Sofia Ivanovna, päättäen puvusta ja kampaustavasta, näytti lukevan itsensä vielä nuoreksi eikä olisi missään tapauksessa pannut esille harmaita suortuvia, jos hänellä olisi sellaisia ollut. Hänen silmäyksensä ja käytöksensä tuntuivat minusta ensi hetkellä hyvin kopeilta ja hämmensivät minua; jota vastoin ruhtinattaren suhteen tunsin itseni aivan vapaaksi. Mahdollisesti hänen paksuutensa ja jonkinlainen yhtäläisyys Katariina Suuren muotokuvan kanssa antoivat hänelle silmissäni kopean näön; mutta minä aristuin kokonaan, kun hän tarkkaan katsoen minuun sanoi: "ystävienne ystävät ovat meidänkin ystäviämme". Rauhotuin ja samassa kokonaan muutin ajatukseni hänestä vasta silloin kuin hän nämät sanat sanottuaan vaiken, avasi suunsa ja päästi raskaan huokauksen. Luultavasti lihavuutensa johdosta hänellä oli tapana muutaman sanan sanottuaan aina syvästi huokaista, jolloin suu meni vähän auki ja suuret siniset silmät muljahtivat nurin. Tämä tapa ilmaisi jostakin syystä niin suloista sydämmellisyyttä, että heti huokauksen perästä pelkoni haihtui ja hän tuli minulle hyvin miellyttäväksi. Hänen silmänsä olivat hyvin kauniit, ääni sointuisa, jopa nuo liian pyöreät linjatkin eivät minusta silloin enää tuntuneet olevan kauneutta vailla.

Ljubov Sergejevna, ollen ystäväni ystävä, aikoi kohta sanoa minulle jotain ystävällistä ja sydämmellistä, kuten odotin, ja hän katseli minuun jotenkin kauan äänetönnä, aivan kuin epävarmana siitä onko se, jota hän aikoo sanoa, ehkä liian tuttavallista; mutta hän keskeyttikin äänettömyytensä ainoastaan kysyäkseen mihin tiedekuntaan kuulun. Sitten hän alkoi uudestaan jotenkin kauan tähystellä minua, ollen nähtävästi kahden vaiheilla: sanoisiko vai eikö sanoisi tuota sydämmellistä, ystävällistä sanaa, ja minä puolestani sen huomattuani koetin kasvojeni ilmeellä pyytää, että hän sanoisi kaikki, mutta hän sanoi: "nyhän ei kuuluta yliopistossa enää tieteitä paljonkaan harrastettavan", ja kutsui luokseen pikku koiransa.

Ljubov Sergejevna puhui koko illan tuollaisia enimmäkseen asiaan kuulumattomia ja yhteyttä vailla olevia mielipiteitä; mutta minä uskoin Dmitriä, joka kaiken aikaa suurella huolellisuudella katseli vuoroon minuun, vuoroon häneen, ikäänkuin olisi tahtonut minulta kysyä: "no, mitä sanot?" Vaikka olin sydämmessäni vakuutettu siitä, ettei Ljubov Sergejevna ole mitään erinomaista, niin, kuten usein tapahtuu, olin vielä hyvin kaukana siitä, että olisin edes itsellenikään tätä ajatusta lausunut.

Tämän perheen viimeinen henkilö vihdoinkin, Varinka, oli noin kuudentoistaikäinen, hyvin lihava neiti.

Ainoastaan tumman harmaat, suuret silmät, jotka iloisuutta ja rauhallista huomiota yhdistävällä ilmeellään olivat suuresti hänen tätinsä silmien näköiset, hyvin suuri ruskea palmikko ja sangen hieno ja hyvänmuotoinen käsi — olivat hänessä kaunista.

— Varmaankin teitä ikävystyttää, M-r Nicolas, kuunnella kirjaa keskeltä, sanoi minulle Sofia Ivanovna hyväntahtoisella huokauksellaan kääntäen ompelustaan, joka oli hänen edessään.

Lukeminen oli hetkeksi keskeytynyt, sillä Dmitri oli jonnekin poistunut huoneesta.

— Tai ehkä olette jo lukenutkin tämän kirjan?

Siihen aikaan pidin velvollisuutenani, jo siitäkkin syystä, että kaunoin ylioppilaspukua, vastata vähemmin tutuille ihmisille jokaiseen yksinkertaisimpaankin kysymykseen hyvin *viisaasti* ja *odottamattomasti*, ja pidin mitä suurimpana häpeänä lyhyitä ja selviä vastauksia, semmoisia kuin: niin, ei, on ikävä, ei ole ikävä, ja muuta sellaista. Katsahtaen uusiin, muodikkaihin housuihin ja takin kiiltäviin nappeihin, vastasin, etten ollut lukenut tätä kirjaa, vaan että kuunteleminen suuresti kiinnitti mieltäni, koska minä enemmän rakastin lukea kirjoja keskeltä kuin alusta.

— Se on kaksinkertaisesti kiinnostavaa: on tilaisuus arvata mitä ennen on ollut ja mitä vasta on tuleva, lisäksi minä tyytyväisesti hymähtäen.

Ruhtinatar naurahti vähän luonnottomasti (myöhemmin huomasin, ettei hänellä muunlaista naurahdusta ollutkaan).

— Se saattaa hyvinkin olla totta, sanoi hän: — muuten, viivyttkö täällä kauankin, Nicolas? Ettehän pahastu, että nimitän teitä ilman monsieur. Milloin ajotte lähteä?

— En tiedä, ehkä huomenna, ehkä viivymme jotenkin kauan, vastasin minä jostakin syystä, vaikka meidän oli varmaan lähteminen huomenna.

— Minä olisin tahtonut teitä jäämään sekä teidän itsenne että Dmitrin vuoksi, huomautti ruhtinatar katsoen jonnekin kauas: — teidän iällänne on ystävyys mainio asia.

Huomasin, että kaikki katsoivat minuun ja odottivat mitä siihen sanon, vaikka Varinka oli katselevinaan tädin työtä: tuntui kuin minua olisi tavallaan pidetty jonkinlaisessa tutkinnossa ja että piti esiintyä mahdollisimman edulliselta puolelta.

— Niin, minulle, sanoin minä: — on Dmitrin ystävyys hyödyksi, mutta itse en voi olla hänelle hyödyksi: hän on tuhat kertaa minua parempi. (Dmitri ei voinut kuulla mitä sanoin, muutoin olisin pelännyt hänen vainuavan sanojeni epärehellisyyttä).

Ruhtinatar rupesi taas nauramaan luonnottomalla, hänelle luonnollisella naurullaan.

— No, ja jos taas häntä uskoo, sanoi hän: — niin c'est vous qui êtes un petit monstre de perfection.

"Monstre de perfection — se on mainiota, täytyy panna muistiin", ajattelin minä.

— Vaikka toiselta puolelta, puhumatta teistä, hän on semmoiseen arvosteluun hyvin valmis, jatkoi hän alentaen ääntänsä (mikä oli hyvin mieleeni) ja viitaten silmillään Ljubov Sergejevnaan: — hän on keksinyt täti parassa (näin sanottiin heillä Ljubov Sergejevnaa), jota olen kahdenkymmenen vuoden aikana tuntenut sylikoirinansa, semmoista täydellisyyttä, jota en olisi aavistanutkaan... Varja, käske tuomaan lasi vettä, lisäsi hän taas katsahtaen etäisyyteen, luultavasti huomaten, että oli liian aikaista tai kokonaankin tarpeetonta vihkiä minua perheellisiin suhteihin: — taikka ei, lähteköön ennemmin hän (nimittäin minä). Hänellä ei ole mitään tekemistä, mutta jatka sinä lukemista. Menkää ystäväni suoraan ovesta ja, kuljettuanne viisitoista askelta, pysähtykää ja sanokaa kovalla äänellä: "Pjotr, tarjoo Maria Ivanovnalle lasillinen vettä jään kanssa", sanoi hän minulle ja taaskin naurahti luonnottomalla naurullaan.

"Varmaankin hän nyt aikoo puhua minusta, ajattelin minä huoneesta lähtiessäni: — varmaankin aikoo sanoa huomanneensa, että olen ihan merkillisen viisas nuori mies." En ollut vielä ehtinyt kulkea viittätoista askelta, kun lihava, hengästynyt Sofia Ivanovna saavutti minut.

— Merci, mon cher, sanoi hän: — minä olen juuri menemässä sinne, kyllä minä sanon.

XXIV

RAKKAUS.

Sofia Ivanovna, semmoisena kuin häneen myöhemmin tutustuin, oli yksi niitä harvinaisia, vanhanpuoleisia, perhe-elämää varten syntyneitä naisia, joilta kohtalo on tuon onnen riistänyt ja jotka sen vuoksi vuodattavat koko rakkautensa, joka oli heidän sydämissään niin kauan säilynyt, kasvanut ja vahvistunut lasten ja miehen varalle, yhtäkkiä muutamiin valittuihin. Ja tämä varasto on senlaatuilla vanhoilla neideillä niin loppumaton, että vaikka valituita on paljon, jää vielä paljon jäljelle rakkautta, jota he kohdistavat kaikkiin ympärillä olijoihin, kaikkiin hyviin ja pahoihin ihmisiin, joita he elämässä tapaavat.

On kolme lajia rakkautta:

- 1) Kaunis rakkaus, 2) uhrautuvainen rakkaus ja 3) toimiva rakkaus.

En puhu nuoren miehen rakkaudesta nuoreen naiseen ja päinvastoin, minä pelkään näitä hellyyksiä, olen ollut niin onneton elämässäni, etten milloinkaan ole tuollaisessa rakkaudessa huomannut kipinätäkään totuutta, vaan ainoastaan valhetta, jossa aistillisuus, aviopuolisojen suhteet, rahat, halu joko sitoa tai päästää vapaaksi kätensä, ovat siihen määrään sekottaneet koko tunteen, ettei siitä ole ollut mahdollista mitään selvää saada. Minä puhun rakkaudesta ihmiseen, joka rakkaus, riippuen suuremmasta tahi vähemmästä sielun voimasta, kohdistuu yhteen, muutamiin taikka moniin, — rakkaudesta äitiin, isään, veljeen, lapsiin, toveriin, elämänkumppanin, kansalaiseen, — rakkaudesta ihmisiin.

Kaunis rakkaus on itserrakkauden tunteen ja sen ilmenemisen rakastamista. Ihmisille, jotka näin

rakastavat, on rakas esine rakastettu ainoastaan mikäli se herättää sen miellyttävän tunteen, jonka tiedosta ja ilmenemisestä he nauttivat. Ihmiset, jotka rakastavat kauniilla rakkaudella, eivät pidä paljon väliä vastarakkaudesta, jolla ei ole mitään merkitystä tunteen kauneuteen ja miellyttävyyteen nähden. He usein vaihtavat rakkautensa esineitä, koska heidän päätarkoituksensa on vaan siinä, että rakkauden miellyttävä tunne olisi alituisesti hereillä. Voidakseen itsessään kannattaa tätä miellyttävää tunnetta he lakkaamatta mitä komeimmilla lauseilla puhuvat rakkaudesta sekä sen esineelle itselleen että kaikille niille, joilla ei ole tuon rakkauden kanssa mitään tekemistä. Meidän maassamme erään piirin ihmiset, jotka rakastavat kauniisti, eivät ainoastaan puhu kaikille rakkaudesta, vaan puhuvat siitä välttämättä ranskaksi. On naurettavaa ja outoa sanoa, mutta olen vakuutettu, että on ollut ja on vieläkin paljon ihmisiä eräässä yhteiskuntapiirissä, erittäinkin naisia, joiden rakkaus ystäviin, miehiin, lapsiin heti haihtuisi, jos he vaan kiellettäisiin siitä ranskaksi puhumasta.

Toinen laji rakkautta, eli *uhrautuvainen rakkaus*, on siinä, että rakastetaan menetellä uhrautuvaisesti rakastetun esineen hyväksi lainkaan ottamatta lukuun tuleeko rakastetun esineen asema siitä paremmaksi vai huonommaksi. "Ei ole niin paha asiaa, jota en olisi valmis itselleni tekemään todistaakseni koko maailmalle ja myös *hänelle* rakkauttani." Kas siinä on tämän lajisen rakkauden kaava. Tällä tavoin rakastavaiset ihmiset eivät koskaan usko vastarakkauteen (sillä onhan vielä ansiokkaampaa uhrautua sen edestä, joka ei edes ymmärrä minua), ovat aina sairaaloiset, mikä myöskin enentää uhrautumisen ansiota, — ovat enimmäkseen pysyviä rakkaudessaan, sillä heidän olisi raskasta kadottaa niiden uhrautumisten ansiota, jotka he jo ovat rakastetulle tehneet, — ovat aina valmiit kuolemalla todistamaan hänelle koko rakkautensa, mutta halveksivat pieniä jokapäiväisiä rakkauden todistuksia, milloin ei kysytä erikoisia uhrautumisia. Heille on yhdentekevää oletteko te hyvin syönyt, hyvin nukkunut, onko teidän hauska, oletteko terve, eivätkä he pane tikkua ristiin toimittaakseen teille näitä mukavuuksia, jos se on heidän tehtävissään; mutta asettua kuulan eteen, heittäytyä veteen, tuleen, läikäytyä rakkauteen, — siihen ovat heti valmiit, kun tilaisuus vaan tarjoutuu. Paitsi sitä, uhrautuvaiseen rakkauteen taipuvaiset ihmiset ovat tavallisesti aina rakkaudesta ylpeitä, vaativaisia, kateellisia, epäluuloisia, ja — outoa sanoa — toivovat esineittensä joutuvan vaaroihin, voidakseen heitä sitten vaaroista pelastaa, tai voidakseen lohduttaa, jopa haluavat, että heidän esineensä olisivat rikoksellisia, että he voisivat heitä parantaa.

Te esimerkiksi asutte yksinään maalla vaimonne kanssa, joka rakastaa teitä "uhrautuvaisesti". Te olette terve, rauhallinen, teillä on mieluista työtä; — teitä rakastava vaimonne on niin heikko, ettei voi tehdä taloustöitä, mitkä ovat annetut palvelijain käsiin, ei hoitaa lapsia, jotka istuvat hoitajain sylissä, ei edes tehdä mitään työtä, jota rakastaisi, sillä hän yleensä ei rakasta mitään muuta kuin teitä. Hän näyttää sairaalta, mutta ollakseen mieltänne pahottamatta hän ei tahdo teille siitä puhua; hän näyttää ikävöivän, mutta teidän tähtenne hän on valmis ikävöimään koko ikänsä; häntä näyttää vaivaavan se, että te olette niin syventynyt töihinne (olipa se mikä tahansa: metsästys, luku, talous, virka), hän näkee, että nuo työt rasittavat teitä, mutta hän on vaiti ja kärsii. Mutta silloin te satutte sairastumaan, — teitä rakastava vaimonne unohtaa oman sairautensa eikä luovu vuoteenne äärestä, edes huolimatta pyynnöistänne ja rukouksistanne, ettei hän turhaan rasittaisi itseään; ja joka hetki te tunnette päällänne hänen myötätuntoisen katseensa, joka sanoo: "enkö minä sitä sanonut, mutta mitä sille tekee, en minä sinua kuitenkaan jätä." Aamulla tunnette itsenne vähän paremmaksi ja tulette toiseen huoneeseen. Huone ei ole lämmitetty eikä siistitty; ainoa soppa, jota voitte syödä, ei ole valmistettu; lääkkeitä ei ole lähetetty noutamaan; mutta valvomisesta väsynyt, rakastava vaimonne katsoo yhä samalla myötäkärsimisellä teihin, kulkee varpaillaan ja kuiskaamalla tekee tottumattomia määräyksiä palvelijoilleen. Te tahdotte lukea, — rakastava vaimonne sanoo huoaten, että teidän on paras olla lukematta; te tahdotte kävellä huoneessanne, — paras on sitäkin olla tekemättä: te tahdotte jutella luoksenne tulleen ystävän kanssa — paras on olla puhumattakin. Yöllä saatte uudestaan kuumeen, te haluaisitte nukkua, mutta teitä rakastava vaimonne, kalpeana, huokailevana istuu yölampun himmeässä valossa teidän edessänne nojatuolissa ja vähimmilläänkin liikkeillään ja rasahduksillaan saa teidät kärsimättömästi hermostumaan. Teillä on palvelija, joka on teitä palvellut jo kaksikymmentä vuotta, johon olette tottunut, joka mielihyvällä ja erinomaisesti teitä palvelisi, koska on päivällä nukkunut ja saa palveluksestaan palkan, mutta vaimonne ei salli hänen palvella teitä. Hän tekee kaiken itse heikoilla tottumattomilla sormillaan, jota ette voi nähdä sisällisesti kiukustumatta, kun nuo valkoset sormet turhaan yrittävät ottaa korkkia pullosta, sammuttavat kynttilän tai kaatavat lääkkeen. Jos te olette kärsimätön, kuumaverinen ihminen ja pyydätte hänen lähteä niin saatte sairaalla korvakalvollanne kuulla kuinka hän oven takana nöyrästi huokailee ja itkee ja lörpöttelee jotakin palvelijallenne. Vihdoin, ellette kuole, niin teitä rakastava vaimonne, joka ei ole "kahteenkymmeneen yöhön ummistanut silmiään" (jota hän on lakkaamatta teille toistava), sairastuu, kärsii ja tulee vielä vähemmän kykeneväiseksi mihinkään työhön, ja teidän ollessanne terveenä ilmaisee uhrautuvaista rakkauttansa ainoastaan nöyrällä ikävöimisellä, joka väkisinkin tarttuu teihin ja koko ympäristöön.

Kolmas laji rakkautta, *toimiva rakkaus* on se, joka pyrkii tydyttämään rakastetun olennon kaikkia tarpeita, kaikkia toivomuksia, mielihaluja, jopa himojakin. Ihmiset, jotka näin rakastavat, rakastavat aina koko elämäksi; sillä mitä enemmän he rakastavat sitä paremmin he oppivat tuntemaan

rakastamaansa esinettä ja sitä helpompi on heidän rakastaa eli tyydyttää hänen halujaan. Heidän rakkautensa tulee harvoin sanoilla ilmaistuksi, ja jos tuleekin, niin ei tavalla, joka heitä tyydyttäisi, ei kauniisti, vaan ujosti, kömpelösti, sillä he aina pelkäävät rakastavansa liian vähän. Nämä ihmiset rakastavat rakastetun olennon pahojakin puolia, sillä tämän pahat himot antavat heille tilaisuutta tyydyttää vielä uusia hänen toivomuksiaan. He hakevat vastarakkautta, mielellään pettävätkin itseään, uskovat siihen ja ovat onnelliset jos sen omistavat; mutta rakastavat sentään päinvastaisessakin tapauksessa, eivätkä ainoastaan toivo rakastetulle onnea, vaan kaikin henkisin ja aineellisin voimin, kaikella suurella tai pienellä voitavallaan alituisesti koettavat sitä hänelle hankkia.

Ja tämäpä toimiva rakkaus sisarenpoikaa, sisarentytärtä, sisarta, Ljubov Sergejevnaa, jopa minuakin kohtaan, koska kerran Dmitri rakasti minua, loisti Sofia Ivanovnan silmistä, jokaisesta hänen sanastaan ja liikkeestään.

Vasta paljon myöhemmin minä ymmärsin antaa täyden arvon Sofia Ivanovnalle, mutta silloinkin tuli mieleeni seuraava kysymys: minkä tähden Dmitri, joka koetti käsittää rakkautta toisin kuin tavallisesti kaikki muut nuoret miehet, ja jolla aina oli edessään tuo suloinen, hellä Sofia Ivanovna, oli yhtäkkiä ruvennut rakastamaan kummallista Ljubov Sergejevnaa, ja myönsi ainoastaan, että myöskin hänen tädissään oli hyviä ominaisuuksia. Tässä näytti pitävän paikkansa sananlasku: "ei kukaan ole profeetta omalla maallaan." Jompikumpi kahdesta: joko jokaisessa ihmisessä todellakin on enemmän pahaa kuin hyvää, taikka on ihminen vastaanottavaisempi pahalle kuin hyvälle. Ljubov Sergejevnaan hän oli tutustunut äskettäin, mutta tätinsä rakkautta hän oli kokenut syntyemisestään saakka.

XXV

ALAN TUTUSTUA.

Kun palasin terassille ei siellä puhuttukaan minusta, kuten olin luullut, mutta ei Varinka myöskään lukenut, vaan pantuaan kirjan syrjään väitteli kiivaasti Dmitrin kanssa, joka kulkien edestakasin koko ajan oikoili kaulallaan kaulustansa ja rypisteli silmiään. Riidan esineenä oli muka Ivan Jakovlevitsh ja taikausko; mutta riita oli liian kiihkeä, ettei sen varsinainen merkitys olisi ollut aivan toinen, ja paljon lähempi koko perheelle. Ruhtinatar ja Ljubov Sergejevna istuivat äänettöminä kuulostaen jokaista sanaa ja nähtävästi haluten joskus ottaa osaa väittelyyn, mutta he pidättivät itsensä ja antoivat väittelijäin puhua puolestaan, toinen Varinkan, toinen Dmitrin. Kun astuin sisälle, katsahti Varinka minuun sellaisella välinpitämättömyydellä, että selvään näkyi, kuinka väittely kiinnitti hänen huomiotansa ja hänelle oli yhdentekevää rupeanko minä kuuntelemaan mitä hän puhuu, vai en. Samallinen ilme oli ruhtinattaren katseessa, joka nähtävästi oli Varinkan puolella. Mutta Dmitri alkoi väitellä vielä kiivaammin minun läsnä ollessani, Ljubov Sergejevna taas ikäänkuin kovasti säikähti minun tuloani, ja sanoi kehenkään erityisesti kääntymättä: — Totta puhuvat vanhat — si jeunesse savait, si vieillesse pouvaît.

Mutta tämä sananparsa ei keskeyttänyt väittelyä, vaan saattoi minut ainoastaan ajattelemaan, että Ljubov Sergejevnan ja ystäväni puolue oli väärässä. Vaikka tosin vähän hävetti olla läsnä pienessä perhekahakassa, niin toiselta puolelta oli hauska nähdä tämän perheen todellisia suhteita, joita riita toi ilmi, ja tuntea, ettei läsnäoloni häirinnyt heitä.

Kuinka usein sattuuukaan, että tulee nähneeksi jotakin perhettä vuosikausia saman valheellisen säädyllisyysverhon läpi, ja sen jäsenten todelliset välit jäävät salaisuudeksi. (Olenpa päälliseksi huomannut, että mitä läpinäkymättömämpi ja siis kauniimpi tämä verho on, sitä raaemmat ovat todelliset salatut suhteet). Mutta kun sitten aivan odottamatta sattuu tämän perheen keskuudessa nousemaan joku näöltään vähäpätöinenkin kysymys esimerkiksi jostakin kaunottaresta taikka visiitistä taikka miehen hevosista, — niin silloinpa ilman mitään näkyväistä syytä alkaa väittely yhä enemmän kuumeta, verhon takana olo alkaa jo tuntua liian ahtaalta, ja yhtäkkiä, itse riitelijäinkin kauhistukseksi ja läsnäolijain hämmästykseksi, kaikki todelliset raa'at suhteet paljastuvat esille, verho, joka ei enää mitään peitä taakseen, liehuu tyhjänpäiväisesti taistelevien puolueiden keskellä, enää vaan muistuttaen siitä, kuinka kauan aikaa se on teitä pettänyt. Usein ei tunnu niin kipeälle pudota suinpäin vasten seinää, kuin hiukankin kajota ärtyneeseen kipeään paikkaan. Ja tällaisia ärtyneitä kipeitä paikkoja on melkein jokaisessa perheessä. Nehljudovien perheen ärtyneinä paikka oli tuo Dmitrin kummallinen rakkaus Ljubov Sergejevnaan, joka rakkaus herätti äidissä ja ssaressa — ellei suoraan mustasukkaisuutta — niin ainakin loukattua sukulaisuustunnetta. Senpä vuoksi tuolla Ivan Jakovlevitshia ja taikauskoa koskevalla väittelyllä oli kaikkiin heihin nähden niin painava merkitys.

— Sinä koetat aina nähdä kaikessa mitä muut nauravat ja halveksivat, — puhui Varinka soinnukkaalla äänellään ja selvästi lausuen jokaisen kirjaimen: — juuri siinä sinä tahallasi koetat aina löytää jotakin tavattoman hyvää.

— Ensiksikin ainoastaan suuresti kevytmielinen ihminen voi puhua niin merkillisen miehen kuin Ivan Jakovlevitshin halveksimisesta, vastasi Dmitri suonenedontapaisesti nytkäytellen päätään sisaresta pois päin, ja toiseksi päinvastoin juuri sinä koetat tahallasi olla näkemättä sitä hyvää, joka töröttää sinun silmiesi edessä.

Palattuun huoneeseen Sofia Ivanovna monta kertaa säikähtyneenä katsahti milloin sisarenpoikaan milloin sisarentyttäreeseen milloin minuun, ja pariin kertaan ikäänkuin ajatuksissaan jotain sanottuaan avasi suunsa ja huokasi raskaasti.

— Varinka kulta, lue nyt pian, sanoi hän tarjoten hänelle kirjaa ja ystävällisesti pudistaen häntä hihasta, — tahtoisin välttämättä saada tietää löysikö se sen jälleen. (Luullakseni romaanissa ei ollut lainkaan puhetta siitä, että kenenkään olisi pitänyt toista löytää). — Ja sinä, Dmitri, tekisit hyvin, jos sitoisit poskesi, kun on näin kostea ilma, muuten rupee jälleen hampaitasi kivistämään, sanoi hän sisarenpojalleen välittämättä siitä tyytymättömästä katseesta, minkä tämä iski häneen kai sen johdosta, että hänen väitteittänsä loogillinen johde oli katkaistu. — Ruvettiin lukemaan.

Tuo pieni riita ei lainkaan häirinnyt sitä perheellistä rauhaa ja järkevää sopua, joka vallitsi tässä naispiirissä.

Tällä piirillä, jolle ruhtinatar Maria Ivanovna näytti antavan suuntansa ja luonteensa, oli minusta jonkinlaisen loogillisuuden minulle aivan uusi ja viehättävä luonne ja samalla jokin yhteys yksinkertaisuuden ja komeuden välillä. Tämä luonne ilmeni esineiden kauneudessa, puhtaudessa ja kelvollisuudessa, jommoisia esineitä olivat soittokello, nidotut kirjat, nojatuoli, pöytä ja ruhtinattaren suora korsetin kannattama vyötärösävy sekä hänen näkyviin asetetut harmaat hiuskiehkuransa ja hänen tapansa sanoa heti ensi näkemältä minua vaan Nicolas'ksi, ynnä vielä heidän lukunsa ja ompeluksensa ja naisten käsien tavaton valkeus. (Kaikkien heidän käsissään oli koko perheelle yhteinen piirre, nimittäin että kämmenen pehmyt osa oli ulkoapäin katsottuna alagon värinen ja erottautui jyrkästi käden yläpuolen harvinaisesta vaaleudesta). Mutta ennen kaikkea tämä luonne tuli ilmi heidän kaikkien kolmen tavassa puhua erinomaista venäjän ja ranskan kieltä, selvästi lausua jokainen kirjain ja lopettaa jokainen sana ja pääte pedantillisella tarkkuudella. Tämä kaikki ja erittäinkin se, että minua tässä seurassa kohdeltiin aikaihmisena, luonnollisesti ja totisesti, lausuttiin minulle mitä ajateltiin, ja kuunneltiin myös minunkin ajatuksiani, — tähän kaikkeen olin niin vähän totunut, että kiiltävistä napeista ja sinisistä takinkäänteistä huolimatta joka hetki pelkäsin, että minulle sanotaan: "Luuletteko todellakin, että teidän kanssanne keskustellaan totisesti! menkääpä läksyjänne lukemaan". — Se kaikki vaikutti, etten tässä seurassa tuntenut itseäni lainkaan ujoksi. Minä nousin paikoiltani, muuttelin tuolilta tuolille ja rohkeasti juttelin kaikkien kanssa, lukuunottamatta Varinkaa, jonka kanssa tuntui jostakin syystä sopimattomalta tai kielletyltä puhella näin ensi kerralla.

Lukemisen aikana kuunnellessani hänen sointuvaa, miellyttävää ääntänsä minä katsahdin milloin häneen milloin kukkapuutarhan hiekkakäytävään, johon oli muodostunut pyöreitä, tummia täpliä sateesta, katselin lehmuksia, joiden lehville sade yhä rapisteli pisaroitaan vaaleasta, läpinäkyvästä pilvestä, ja sitten taas häneen sekä viimeisiin laskevan auringon punaisiin säteihin, jotka valaisivat sateesta märkiä tuuheita vanhoja koivuja, ja viimeksi taas Varinkaan. Ja rupesin ajattelemaan, ettei hän olekaan niin ruma kuin oli ensin näyttänyt.

"Paha kun olen jo rakastunut", ajattelin minä: — "ja paha ettei Varinka ole Sonitshka; olisipa hauska yhtäkkiä tulla tämän perheen jäseneksi: yhtäkkiä minulla olisi äiti, tati ja vaimo". Samaan aikaan kuin tätä ajattelin, katselin herkeämättä lukevaan Varinkaan ja kuvailin magnetiseeraavani häntä ja että hän kohta katsahtaa minuun. Varinka nostikin päänsä kirjasta, katsahti minuun ja kohdattuaan katseeni kääntyi pois.

— Eipä se sade olekaan vielä lakannut, sanoi hän.

Ja samassa tunsin omituisen tunteen: muistui mieleeni, että juuri kaikki se, mikä nyt minulle tapahtui, oli sen toistumista mikä oli minulle tapahtunut kerran ennen: että silloinkin oli juuri näin vähän satanut ja aurinko laskenut koivujen taa ja minä katsonut häneen, ja hän oli lukenut ja minä magnetiseerannut häntä ja hän katsahtanut minuun.

"Onko hän todellakin hän?" ajattelin minä. — "Alkaako se nyt todellakin?" Mutta pian päätin, ettei hän sittenkään ole hän, ja ettei se siis vielä ala. "Ensiksikin hän ei ole kaunis", ajattelin minä: — "ja toiseksi hän on vaan tavallinen neiti, jonka kanssa olen ihan tavallisella tavalla tutustunut, mutta se oikea ei tule olemaan tavallinen, sen minä olen kohtaava jossain paljon erikoisemmassa paikassa; ja ehkä tämä perhe minua miellyttääkin vaan siksi, että yleensä olen kovin vähä vielä maailmaa nähnyt, päätin

minä, — mutta semmoisia perheitä varmaankin tulee olemaan aina, ja hyvin paljon minä niitä vielä tapaan elinaikanani".

XXVI

MINÄ ESIINNYN EDULLISIMMALTA PUOLELTA.

Lukeminen päättyi teenjuonnin ajaksi, ja naiset rupesivat keskenänsä keskustelemaan minulle tuntemattomista henkilöistä ja asioista, kuten minusta näytti — ainoastaan senvuoksi, että ystävällisestä vastaanotosta huolimatta kuitenkin tahtoivat antaa minun tuntea, mikä erotus iässä ja yhteiskunnallisessa asemassa oli minun ja heidän välillään. Mutta yhteisissä keskusteluissa, joihin saatoin ottaa osaa ja hyvittää äskeisen vaitioloni, koetin ilmaista tavatonta järkeäni ja orginaliteettia, mihin erityisesti katsoin itseni velvolliseksi ylioppilaspukuni johdosta. Kun tuli puhe huviloista, niin minä yhtäkkiä kerroin muka ruhtinas Ivan Ivanovitshilla olevan Moskovan lähellä sellaisen huvilan, että Lontoosta ja Parisista asti käy matkustajia sitä katsomassa, että siellä on aita, joka maksaa kolmesataakahdeksankymmentä tuhatta, ja että ruhtinas Ivan Ivanovitsh on hyvin läheinen sukulainen minulle ja minä olin hänen luonaan päivällisillä ja hän tahtoi minua välttämättä luokseen tuohon huvilaan asumaan koko kesäksi, vaan minä en suostunut, koska tunnen hyvin tuon huvilan, useasti olen siellä ollut, eivätkä nuo aidat ja sillat minua lainkaan huvita, sillä minä en voi kärsiä ylellisyyttä erittäinkään maalla. Minä tahdon, että maalla olisi kaikki todella niinkuin maalla... Sanottuani tämän hirveän, monimutkaisen valheen, hämmennyin ja punastuin niin, että varmaankin kaikki huomasivat minun valehdelleen. Varinka, joka sillä hetkellä ojensi minulle teekupin ja Sofia Ivanovna, joka puhuessani katseli minua silmiin, kääntyivät molemmat pois päin ja rupesivat puhumaan muusta. Heidän kasvoillaan oli tällöin eräs ilme, jota olen myöhemmin usein tavannut hyvillä ihmisillä, kun joku nuorukainen alkaa lasketella kouraantuntuvaan valhetta, ja joka merkitsee: "tiedämme mainiosti hänen valehtelevan, ja miksi ihmeessä se poloinen sitä tekee!..."

Että olin sanonut ruhtinas Ivan Ivanovitshilla olevan huvilan — se tapahtui siitä syystä, etten löytänyt parempaa tekosyytä ilmaistakseni sukulaisuuteni Ivan Ivanovitshin kanssa, ja että olin ollut äsken päivällisillä hänen luonaan; mutta minkä ihmeen vuoksi minä olin kertonut aidasta, joka oli maksanut kolmesataakahdeksankymmentä tuhatta ja että muka niin usein olin käynyt hänen luonaan, vaikka en ollut kertaakaan siellä ollut enkä olisi voinutkaan käydä ruhtinas Ivan Ivanovitshin huvilassa, koska hän asui ainoastaan Moskovassa taikka Neapelissa; sen Nehljudovit hyvin hyvästi tiesivät. Minkä vuoksi olin tämän valheen sanonut, siihen en voi mitään vastausta antaa. En lapsuudessa, en poikiaiässä enkä sittemmin enemmän kypsyneessä iässäniäkään ollut huomannut itsessäni valehtelemisen pahetta: päinvastoin olin pikemmin liiankin rehellinen ja avomielinen; mutta tässä ensimmäisessä nuoruudessa minuun usein tuli merkillinen halu ilman mitään näkyvää syytä valehdella mitä hurjimmalla tavalla. Sanon nimenomaan "hurjalla tavalla" sentähden, että valehtelin semmoisia seikkoja, joista minua oli hyvin helppo saada kiinni. Minusta näyttää, että kunnianhimoinen halu esiintyä ihan toisena kuin olin, yhdessä sen seikan kanssa, etten ollut vielä koskaan tullut valheesta kiinni, oli pääsyytä tähän kummalliseen taipumukseen.

Kun teenjuonnin jälkeen sadekin oli loppunut ja ilma oli auringonlaskun jälkeen hiljainen ja selvä, ehdotti ruhtinatar kävelymatkaa alaryytimaahan ihailaksemme hänen lempipaikkaansa. Noudattaen yhä originaalisuuden periaatetta ja arvellen, että niin viisaat ihmiset kuin minä ja ruhtinatar tietysti seisomme yläpuolella kaikkia porvarillisia kohteliaisuuden vaatimuksia, vastasin, etten voi kärsiä kävelemistä ilman tarkotusta, ja että jos kävelen, niin kävelen yksin. En yhtään huomannut, että tuohan oli puhdasta röyhkeyttä; mutta siihen aikaan kuvailin, että niinkuin ei ole mitään häpeällisempää kuin inhottavat imartelut, niin ei ole mitään sievempää ja originellimpää kuin joku määrä epäkohteliaista avomielisyyttä. Kuitenkin kaikitenkin sangen tyytyväisenä vastaukseeni läksin kuin läksinkin kävelemään yhdessä koko seurueen kanssa.

Ruhtinattaren lempipaikka oli ihan alhaalla puutarhan syvimässä tiheikössä pikku sillalla, joka kulki kapean suolätäkön yli. Näköala oli hyvin rajotettu, mutta myös hyvin haaveellinen ja suloinen. Olemme niin tottuneet sekottamaan taidetta ja luontoa toisiinsa, että sangen usein ne luonnon ilmiöt, joita emme ole koskaan maalauksessa tavanneet, näyttävät meistä luonnottomilta, ikäänkuin luonto voisi olla luonnoton, ja päinvastoin ne ilmiöt, joita liian usein tavataan maalauksessa, näyttävät meistä kyllästyttäviltä, muutamat näköalat taas, joita luonnossa kohtaamme ja jotka ovat liiksi yhden ainoan ajatuksen ja tunteen valtaamat, näyttävät meistä kauniilta. Näköala ruhtinattaren lempipaikasta oli viimemainitunlainen. Se oli tällainen: edessä oli pieni reunoiltaan ruohottunut suolampi: heti sen takaa

nousi jyrkkä vuori, jonka rinteellä oli tavattoman suuria, vanhoja puita ja pensaita, ja jonka monet erilaiset vehreydet sekottuivat toisiinsa; lammen yli levittäysi vanha koivu, joka pysyen muutamilla paksuilla juurillaan lammen rantaturpeissa nojasi latvansa korkeaan, solakkaan haapaan, lehväin riippuessa lammen sileän pinnan yläpuolella ja kaiken tämän vehreyden selvästi kuvastuessa veteen.

— Mikä ihanaus! sanoi ruhtinatar päätänsä kallistaen ja kääntymättä kenenkään puoleen erikoisesti.

— Todellakin ihanaa, muistuttaa vaan liiaksi jonkinlaista koristemaalausta, sanoin minä tahtoen osottaa, että minulla on jokaisessa asiassa oma mielipide.

Aivan kuin ei olisi kuullut huomautustani jatkoi ruhtinatar ihailuaan ja kääntyen sisarensa ja Ljubov Sergejevnan puoleen, osotteli erikoisuuksia: käyrää riippuvaa oksaa ja sen kuvastusta, joka häntä erityisesti miellytti. Sofia Ivanovna sanoi kaikkea tätä ihanaksi ja kertoi sisaren viettävän tuntikausia tässä paikassa, mutta näytti kuin hän olisi tätä kaikkea puhunut ruhtinattaren mieliksi. Olen huomannut, että rakkauden kyvyllä varustetut ihmiset ani harvoin välittävät luonnon kauneudesta. Ljubov Sergejevna ihaili myöskin, kyseli muun muassa: "millä tuo koivu pysyy? kauanko se tulee siinä seisomaan?" ja lakkaamatta katseli sylikoiraansa, joka tuuheata häntäänsä heiluttaen juoksenteli värillä jaloillaan edestakasin pitkin siltaa kovin puuhailevan näköisesti, aivan kuin olisi ollut ensi kertaa ulkopuolella huonetta. Dmitri pani alkuun äitinsä kanssa sangen loogillisen keskustelun siitä, ettei mikään näköala voi olla kaunis, jossa horisontti on rajotettu. Varinka ei puhunut mitään. Kun minä katsahdin häneen, seiso i hän nojautuen sillan kaidepuihin sivuttain minuun ja katseli eteensä. Jokin varmaankin kovasti kiinnitti hänen huomiotansa, jopa liikuttikin häntä, sillä hän oli nähtävästi vaipunut ajatuksiinsa eikä lainkaan huomannut katsotaanko häneen vai ei. Hänen silmänsä ilmaisivat tarkistettua huomiota ja rauhallisia, selviä ajatuksia; hänen asennossaan oli niin paljon luonnollisuutta, ja ylevyyttäkin, että minua uudestaan hämmästytti ikäänkuin joku muisto hänestä, ja kysyin uudestaan itseltäni: "alkaakohan se sittenkin?" Ja uudestaan vastasin itselleni, että minähän olen jo rakastunut Sonitshkaan, ja että Varinka on vaan yksinkertaisesti neiti, ystäväni sisar. Mutta hän miellytti minua tällä hetkellä, ja sen johdosta tunsin vastustamatonta halua tehdä tai sanoa hänelle jotakin pientä ilkeyttä.

— Tiedätkö mitä, Dmitri, sanoin ystävälleni, tullen lähemmäksi Varinkaa, että tämä kuulisi puhettani: minun mielestäni on asia niin, että jollei täällä olisi hyttysiä, niin ei tässä paikassa sittenkään olisi mitään hyvää, mutta nyt, lisäsin minä mäiskäyttäen kädelläni otsaan ja todellakin tappaen hyttysen, — ovat asiat vallan huonosti.

— Te ette taida pitää luonnosta, sanoi minulle Varinka kääntämättä päätä.

— Minun mielestäni on luonnon ihaileminen tyhjänpäiväistä, hyödytöntä ajanhukkaa, vastasin minä hyvin tyytyväisenä siihen, että olin kuin olinkin saanut hänelle sanotuksi pienen ilkeyden, ja päälliseksi originellin ilkeyden. Varinka kohautti vaan hiukkasen kulmakarvojaan sääliä ilmaisten ja yhä edelleen rauhallisesti katsoi suoraan eteensä.

Hän harmitti minua, mutta siitä huolimatta nuo harmaanväriset, virttyneet kaidepuut, joihin hän nojasi, vedenpinnan yli laskeutuneen koivunoksan kuvastus tummaan lammikkoon, suon haju, itikan pureman tunto otsallani, ja hänen kiintynyt katseensa ja ylevä asentonsa usein myöhemminkin aivan odottamattani tulivat eteeni.

XXVII

DMITRI.

Kun kävelyn jälkeen palasimme kotiin, ei Varinka tahtonutkaan laulaa, kuten hän tavallisesti iltasin teki, ja minä otin sen omaan laskuuni, kuvaellen että syynä siihen oli se, minkä olin sillalla sanonut. Nehljudoveilla ei ollut tapana syödä illallista, vaan he hajaantuivat aikasin ja tänä päivänä, jolloin Dmitrillä, kuten Sofia Ivanovna oli ennustanut, todellakin oli hammaskipua, me läksimme vieläkin varhemmin hänen huoneeseensa. Arvellen, että olin täyttänyt kaikki mitä sininen kaulukseni ja napit minulta vaativat, ja että olin kaikkia suuresti miellyttänyt, olin erinomaisen hyvällä tuulella; mutta Dmitri oli sitävastoin riidan ja hammaskivun tähden vaitelias ja murjottavainen. Hän istui pöytänsä ääreen, otti esiin vihkonsa, — päiväkirjan ja sen vihon, johon hänellä oli tapana iltasin kirjottaa vastaisia aiheitaan ja menneitä toimiaan; alituisesti naamaansa rypistellen ja kosketellen poskiaan hän kirjotteli hyvin kauan papereihinsa.

— No, jättäkää minut vihdoinkin rauhaan, huusi hän sisäpiialle, jonka Sofia Ivanovna oli lähettänyt kysymään miten hampaiden laita oli ja eikö olisi syytä toimittaa kuumaa haudetta. — Sitten hän sanoi minulle, että vuoteeni laitetaan kohta kuntoon ja että hän itse pian palaa, sekä läksi Ljubov Sergejevnan luo.

"Onpa sentään paha, ettei Varinka ole kaunis ja yleensä se, ettei hän ole Sonitshka", mietiskelin minä jäätyäni yksin huoneeseen; — "kuinka hyvä muuten olisi yliopistosta päästyä saapua tänne heidän luokseen ja tarjota hänelle kätensä. Minä olisin sanonut: ruhtinatar, en ole enää nuori — en voi rakastaa intohimoisesti, vaan tulen aina rakastamaan teitä niinkuin hyvää sisarta." Äidille olisin sanonut: "Teitä minä kunnioitan", ja Sofia Ivanovnalle: "uskokaa että pidän teitä suurella arvossa." Sitten, kääntyen taas Varinkan puoleen, olisin sanonut: "Siis sanokaa yksinkertaisesti ja suoraan: haluatteko olla minun vaimoni?" — "Haluan", olisi hän vastannut ja ojentanut minulle kätensä, jota minä olisin puristanut lausuen sanat: "rakkauttani en tule osottamaan sanoissa, vaan töissä." — Entäpä, juolahti mieleeni, kun sitten vielä ystäväni Dmitri rakastuu Ljubotshkaan, — onhan Ljubotshkakin häneen rakastunut! Silloinhan jommankumman meistä pitäisi luopua naima-aikeista (Venäjällä lanko ei saa naida lankonsa sisarta. Suom. muist.). Ja sehän olisi mainiota. Silloin minä menettelisin näin. En puhuisi asiasta mitään, ennenkuin tulisin Dmitrin luo ja sanoisin: "turhaan, ystäväni, salaamme toisiltamme totuutta: sinä tiedät, että rakkauteni sisareesi voi loppua ainoastaan elämäni kanssa; minä tunnen asiat, sinä olet riistänyt minulta parhaan toivoni, sinä olet tehnyt minut onnettomaksi: mutta tiedä, että Nikolai Irtenjev kostaa onnettomuuden uhraamalla elämänsä. — Tuossa on sinulle sisareni", — ja antaisin hänelle Ljubotshkan käden. Hän vastaisi: "ei, ei millään muotoa!..." Mutta minä sanoisin: "ruhtinas Nehljudov! turhaan koetatte olla Nikolai Irtenjeviä ylevämielisempi. Ei ole maailmassa häntä ylevämielisempää ihmistä." Kumartaisin ja läksisin. — Dmitri ja Ljubotshka juoksisivat kyyneleet silmissä jäljessäni rukoillen ottamaan vastaan heidän uhraustansa. — Ja minä olisin voinut suostua ja tulla hyvin onnelliseksi, jos vaan olisin ollut rakastunut Varinkaan... Nuo mietteet olivat niin suloiset, että suuresti halutti ilmaista ne ystävälleni, mutta avomielisyyden lupauksesta huolimatta tunsin kuitenkin fyysillisestikin mahdottomaksi sitä ilmaista.

Dmitri palasi Ljubov Sergejevnan luota saatuaan tältä joitakin tippoja hampaihinsa, mutta oli nyt vielä sairaampi ja siis vielä pahemmalla tuulella. Vuoteeni ei ollut laitettu ja Dmitrin palvelijapoika tuli kysymään, minne se oli laitettava.

— Mene hiiteen! kiljasi Dmitri polkaisten jalkaa maahan. — Vasjka! Vasjka! Vasjka: huusi hän heti pojan jälkeen, joka kerralla korottaen ääntään: — Vasjka! laita minulle vuode lattialle.

— Ei, anna minun maata lattialla, sanoin minä.

— No, sama se, laita mihin tahdot, jatkoi Dmitri samalla vihasella äänellä. — Vasjka! miksi viivyt?

Mutta Vasjka ei näyttänyt käsittävän mitä häneltä vaadittiin ja seiso liikkumattomana.

— Mitäs töllötät? laita vuode! Vasjka! Vasjka! kiljui Dmitri, yhtäkkiä joutuen jonkinlaiseen raivoon.

Mutta Vasjka ei sittenkään ymmärtänyt ja jähmettyi pelosta.

— Tahdotko sinä senkin vietävä, että minä sinut...

Ja hypähtäen tuoilta Dmitri juoksi pojan luo, kaikin voimin iskien sitä nyrkillä päähän. Poika juoksi huoneesta. Pysähtyen ovelle Dmitri katsahti minuun ja julman raivon ilme, joka hetki sitten oli hänen kasvoillaan, vaihtui niin nöyrään, nolattuun ja lapselliseen ilmeeseen, että minun tuli häntä sääli, ja vaikka kuinka halutti kääntyä pois, en sitä tehnyt. Hän ei sanonut minulle mitään, vaan käveli kauan pitkin huonetta, tuon tuostakin anteeksi anovasti katsahdellen minuun, sitten otti pöytälaatikosta vihon, kirjotti siihen jotain, otti yltään takkinsa, pani sen täsmällisesti kokoon, meni nurkkaan, missä pyhänkuva riippui, asetti suuret, valkoset kädet ristiin rinnalleen ja alkoi rukoilla. Hän rukoili niin kauan, että Vasjka ennätti tuoda aluksen ja laittaa vuoteen lattialle, kuten minä hänelle kuiskaamalla selitin; minä riisuuduin ja panin maata lattialle laitettuun vuoteeseen, mutta Dmitri yhä vielä jatkoi rukoilemistaan. Tarkastellessani Dmitrin vähän käyrää selkää ja hänen saapasohjiansa, jotka merkillisen nöyrällä tavalla kääntyivät minuun päin hänen polvistuessaan maahan, minä rakastin häntä vielä entistäkin voimakkaammin ja ajattelin yhä: "sanonko vai enkö sano hänelle, mitä olen miettinyt sisaristamme?" Lopetettuaan rukouksensa Dmitri pani pitkäkseen viereeni ja, nojautuen käteensä, kauan vaieten hellästi ja häveliäästi katseli minuun. Tämä oli hänelle nähtävästi raskasta, mutta hän ikäänkuin rankaisi itseänsä. Minä hymähdin katsoessani häneen. Hän hymähti myöskin.

— Mutta miksi sinä et sano minulle, alkoi hän, — että olen menetellyt huonosti? sitä hän sinä juuri äsken ajattelit?

— Sitä minä ajattelin, vastasin minä, sillä vaikka olin muuta ajatellut, näytti minusta, että olin sitä ajatellut: — niin, se oli todellakin huonosti tehty, en olisi sitä sinulta odottanut, sanoin minä tuntien

tällä hetkellä erikoista mielihyvää siitä, että sinuttelin häntä. — Kivistäkö vielä hampaitasi? lisäsin minä.

— Ei kivistä. Voi, Nikolenka, ystäväni! rupesi Dmitri puhumaan niin hellästi, että näytti kuin kyyneleet olisivat ruvenneet nousemaan hänen kiiltäviin silmiinsä: — tiedän ja tunnen, kuinka huono olen, ja Jumala näkee, kuinka minä tahtoisin olla toinen, ja rukoilen Häntä, että Hän tekisi minut paremmaksi; mutta minkä sille taitaa, kun minulla on niin onneton, inhottava luonne? mitä pitää minun tekemän? Koetan hillitä itseäni, parantua, mutta eihän se ole mahdollista äkkiä eikä sitä voi yksin, tarvitsee jonkun tukea, kannatusta. Kas, Ljubov Sergejevna — hän ymmärtää minua ja on minua paljon tässä asiassa auttanut. Tiedän muistiinpanojeni nojalla vuoden kuluessa paljon parantuneeni. Voi sinä, Nikolenka, oma ystäväni! jatkoi hän erikoisen harvinaisella hellyydellä ja jo rauhallisemmalla äänellä tuon tunnustuksen jälkeen: — kuinka paljon merkitseekään sellaisen naisen vaikutus kuin hänen! Jumalani, kuinka hyväksi voivat asiat muuttua, kun tulen itsenäiseksi sellaisen ystävän rinnalle kuin hän on! Hänen seurassaan olen ihan toinen ihminen.

Ja sen jälkeen Dmitri alkoi kuvailla minulle naima-aikeitansa, vastaista maalaiselämää ja alituista työtä itsensä kanssa.

— Minä tulen asumaan maalla, sinä matkustat minun luokseni, ehkä sinäkin olet naimisissa Sonitshkasi kanssa, puhui hän: — meidän lapsemme rupeavat leikkimään. Tuo kaikki on tietysti naurettavaa ja tyhmää, mutta voihan se tapahtua.

— Totta kai! hyvinkin voi tapahtua, sanoin minä hymyillen ja samalla ajatellen, että vieläkin parempi olisi, jos menisin naimisiin hänen sisarensa kanssa.

— Tiedätkö mitä sinulle sanon, sanoi hän minulle hetken vaiti oltuaan: — sinä vaan kuvaillet olevasi rakastunut Sonitshkaan; kuten näen, tuo ei ole totisempaa laatua, etkä sinä vielä tiedä mitä oikea rakkaus onkaan.

Minä en väittänyt vastaan, sillä olin melkein samaa mieltä. Me olimme vähän aikaa vaiti.

— Varmaankin huomasit, että olen ollut pahalla tuulella ja riitelin Varinkan kanssa. Minua sitten kovasti kadutti se asia, etenkin kun sinä olit ollut läsnä. Vaikka hän monessa asiassa ajatteleekin toisin kuin pitäisi, on hän sentään mainio tyttö, erinomaisen hyvä, kyllä sinä vielä opit häntä tuntemaan.

Hänen siirtymisensä siitä, etten ollut rakastunut, siihen, että rupesi sisartaan kehumaan, suuresti ilahutti minua ja pani punastumaan, mutta minä en sittenkään sanonut mitään hänen sisarestaan, ja me jatkoimme puhumista muista asioista.

Niin me loruilimme kukon toiseen lauluun asti ja vaalea aamukoi hämärsi jo ikkunassa, kun Dmitri siirtyi omaan huoneeseensa ja sammutti kynttilän.

— No, nyt nukkumaan, sanoi hän.

— Hyvää yötä, vastasin minä: — mutta vielä yksi sana.

— No.

— Eikö ole sentään ihanaa tämä elämä? sanoin minä.

— Ihanaa on tämä elämä, vastasi hän semmoisella äänellä, että minä pimeässäkin luulin näkeväni hänen iloiset, hellät silmänsä ja lapsellisen hymynsä.

XXVIII

MAALLA.

Seuraavana päivänä me Volodjan kanssa matkustimme kyytihevosilla maalle. Ajatellessani erilaisia moskovalaisia muistoja, muistin myöskin Sonitshka Valahinin, mutta vasta illalla, kun olimme ajaneet jo viiden majatalon välit. "Onpa sentään kummallista, ajattelin minä, että olen rakastunut ja kuitenkin olen sen kokonaan unohtanut; pitääpä ajatella häntä enemmän." Ja minä aloin ajatella häntä niinkuin matkalla ajatellaan, ilman yhteyttä, mutta elävästi, ja pääsin niin pitkälle, että tultuamme perille pidin jostakin syystä välttämättömänä näyttää surulliselta ja haaveksivalta kaikkien kotolaisten silmissä ja

erittäinkin Katinkan, jota pidin tämänlaatuisten asiain erikoisena tuntijana ja jolle jo olin tehnytkin muutamia viittauksia sydämmeni tilasta. Mutta huolimatta kaikista teeskentely-yrityksistäni muiden ja itseni edessä, huolimatta siitä, että tahallani omistin kaikki tuntomerkit, joita olin toisissa rakastuneissa huomannut, tulin kaikkiaan ainoastaan kahden päivän kuluessa — eikä sittenkään alituisesti, vaan etenkin iltasin muistaneeksi olevani rakastunut, ja vihdoin, kun olin päässyt maalaisen elämän tavalliseen kulkuun, kokonaan unohdin rakkauteni Sonitshkaan.

Me saavuimme Petrovskin maatilalle yöllä ja minä nukuin niin sikeästi, etten nähnyt rakennusta, en koivualeaa enkä ketään kotolaisista, jotka olivat jo kaikki panneet maata. Köyryselkäinen ukko Foka tuli avojaloin, jonkinlainen naisväen pumpulinuttu hartioilla, kynttilä kädessä aukasemaan oven säppiä. Nähtyään meidät hän alkoi vavista ilosta, suuteli meitä olkaan ja rupesi hätäisesti pukeutumista puuhaamaan. Ulkoeteisen rappuset minä nousin puolinukuksissa, mutta sisäeteisessä oli oven lukko, säppi, vino lattiamatto, halkolaatikko, vanha, entisellä tavalla taliin tuhrautunut kynttiläjalka, kynttilän tekemät varjot, tuo aina tomuinen kaksoisikkunain vällys — sen ikkunan takana kasvoi muistaakseni pihlaja, — kaikki tuo oli niin tuttua, niin täynnä muistoja, niin lämpimässä ystävyydessä keskenään, että yhtäkkiä tunsin itsessäni ikäänkuin tämän suloisen, vanhan talon hyväilyä. Eteeni tuli ehdottomasti kysymys: kuinka olimme me, minä ja tämä talo, saattaneet olla niin kauan erossa toisistamme? — ja kiiruhtaen minä juoksin katsomaan ovatko muut huoneet yhä samat. Kaikki oli entisellään, oli ainoastaan tullut pienemmäksi, matalammaksi, mutta minä itse olin tullut ikäänkuin pitemmäksi, raskaammaksi ja törkeämmäksi; kuitenkin semmoisenakin kuin olin, otti talo minut iloisesti syliinsä ja jokainen sen lattialauta, jokainen ikkuna, jokainen astuin rappusissa, jokainen ääni herätti minussa äärettömän joukon kuvia, tunteita, tapahtumia palaamattomasta, onnellisesta menneisyydestä. Me tulimme entiseen lastenkamarimme: kaikki lapsuuden satuhirviöt uudestaan häämöttivät nurkkien ja ovien pimeydestä; kuljimme vierashuoneen kautta — sama hiljainen, hellä äidinrakkaus värjyi kaikissa esineissä, jotka olivat huoneissa; menimme salin läpi — meluava, huoleton lapsen-ilo näytti pysähtyneen tähän huoneeseen ja odotti vaan, että se uudestaan elähyttäisiin. Työhuoneessa, mihin Foka meidät saattoi ja mihin hän laittoi meille vuoteet, tuntui kuin olisi kaikki — peili, sermit, vanha puinen pyhäinkuva, jokainen epätasaisuus valkosella paperilla verhotussa seinässä — puhunut kärsimyksistä, kuolemasta, siitä mitä ei enää tule koskaan olemaan.

Me panimme maata ja Foka toivotettuaan hyvää yötä jätti meidät.

— Mutta tässähan samassa huoneessa kuoli äiti, sanoi Volodja.

Minä en vastannut hänelle, vaan olin nukkuvinani. Jos olisin jotain sanonut, olisin ruvennut itkemään. Kun seuraavan päivän aamulla heräsin, istui isä vielä puolipukeissa, aamunutussa ja sikari hampaissa Volodjan vuoteella ja naureskeli hänen kanssaan. Iloisesti nytkäytellen olkaansa hän hypähti Volodjan luota minun luokseni ja mäiskäytettyään minua suurella kädellään selkään, painoi poskensa huuliani vastaan.

— No, kiitos ja kunnia diplomaatti, puhui hän erikoisella leikkisällä hyväilyllä, katsoen minuun pienillä, kiiltävillä silmillään. — Volodja sanoo sinun suorittaneen hyvästi tutkinnon, — se on mainiota. Kun et vaan hassuttele, niin oletpa sentään koko kelpo poika. Kiitos ja kunnia, ystäväni. Nyt me täällä alamme viettää hauskaa elämää, ja talveksi ehkä muutamme Pietariin; paha vaan, että metsästys on päättynyt, muuten olisi meillä ollut lysti; no, Volodja, osaathan pysyä käyttä? lintuja on äärettömästi, minä tulen ehkä itse joskus mukaan. Ja jos hyvin käy, niin talvella muutamme Pietariin, siellä te saatte tavata ihmisiä, teette tuttavuuksia, nythän olette jo suuria poikia; tässä äsken Volodjalle jo puhuin, — nyt te seisotte jo tiellä ja minun tehtäväni on päättynyt, voitte itse kulkea, mutta minun kanssani jos tahdotte neuvotella, niin neuvotelkaa, en ole enää teidän kasvattajanne, vaan ystäväanne, ainakin tahtoisin olla ystäväni ja toverina, ja neuvonantajana, missä voin, eikä mitään muuta. No, miltä tämä nyt kuulostaa sinun filosofiasi mukaan, Koko? Hä? kelpaako vai ei? mitä?

Minä tietysti sanoin, että se oli erinomaisesti puhuttu ja todellakin pidin sitä sellaisena. Isällä oli tänäpäivänä jokin erikoisesti puoleensa vetävä ilonen, onnellinen ilme, tuo uusi suhde minuun niinkuin vertaiseen, niinkuin toveriin, pani minun vielä enemmän rakastamaan häntä.

— No, kerrohan minulle olitko kaikkien sukulaisten luona, olitko Ivineillä? näitkö ukkoa? mitä hän sinulle sanoi? kyseli hän kyselemistään. — Olitko ruhtinas Ivan Ivanovitshin luona?

Ja me juttelimme niin kauan pukeutumatta, että aurinko jo meni pois työhuoneen ikkunoista ja Jaakko (joka oli yhä samalla tavalla vanha, yhä samoin pyöritteli sormiaan selän takana ja käytti sanaa nähkääs) — tuli huoneeseemme ja ilmotti isälle, että hevonen oli valjaissa.

— Minne sinä lähdet? kysyin minä isältä.

— Ah niin, ihanhan minä unohdin, sanoi isä harmistuneesti nytkäytellen ja yskähdellen: — minä olen luvannut lähteä Epifanovien luo. Muistathan rouva Epifanovaa, la belle Flamandea? — joka vielä kävi

aitinne luona. Ne ovat erinomaisia ihmisiä. — Ja isä, kuten minusta näytti, vähän hämillään nytkytellen olkaansa läksi huoneesta.

Ljubotshka oli juttelumme aikana jo moneen kertaan käynyt oven takana kysymässä: "saako tulla?" — mutta joka kerta oli isä huutanut hänelle oven läpi, että "ei millään muotoa, sillä me emme ole pukeutuneet".

— Kas sepä nyt jotakin! olenhan ennenkin nähnyt sinua yönutussa.

— Et saa nähdä veljiäsi nimittämättömissä, huusi hän Ljubotshkalle: — koputtakoot he lohdutukseksi sinulle oveen, se riittää. Koputtakaa nyt! Mutta tämmöisessä asussa on puhuminenkin sinun kanssasi sopimatonta.

— Ilkiöt! Tulkaa edes pian vierashuoneihin, Mimmi tahtoo välttämättä teitä nähdä, huusi Ljubotshka oven takaa.

Heti kun isä oli mennyt, minä pian pukeuduin ylioppilaspukuuni ja tulin vierashuoneeseen; Volodja sitä vastoin ei kiirehtinyt, vaan istui kauan ylhäällä, jutellen Jaakon kanssa siitä, missä taivaanvuohet ja isot kurpat parhaiten oleskelivat. Hän, kuten jo olen sanonut, ei kammonut mitään maailmassa niinkuin hellyyksiä "velimiehen, papan tai siskon kesken", ja välttäessään jokaista tunteen ilmaisua joutui siten toiseen äärimmäisyyteen — kylmyyteen, joka usein kävi kipeästi niihin ihmisiin, jotka eivät sen syytä ymmärtäneet. Eteisessä satuin yhteen isän kanssa, joka nopein lyhkäisin askelin kulki noustakseen vaunuihin. Hänen yllään oli uusi muodikas, moskovalainen verkanuttu ja hän tuoksui hajuvesille. Huomattuaan minut hän ilosesti nyykäytti minulle päätään, niinkuin olisi sanonut: "no, kelpaanko?" ja taas minua ihmetytti tuo hänen silmiensä onnellinen ilme, jonka olin pannut merkille jo aamulla.

Vierashuone oli yhä entinen valoisa, korkea huone, jossa oli tuo keltanen englantilainen piano ja suuret, avonaiset ikkunat. Niihin iloisesti katsoivat viheriäiset puut ja kellertävän punaset puutarhan käytävät. Suudeltuamme Mimmin ja Ljubotshkan kanssa toisiamme minä lähestyin Katinkaa ja yhtäkkiä huomasin, ettei enää sovikaan suudella häntä, ja sanatonna pysähdyin ja punastuin. Lainkaan hämmentymättä Katinka ojensi minulle valkosen pikku kätensä ja toivotti onnea ylioppilaaksi pääsöni johdosta. Kun Volodja saapui vierashuoneeseen, kävi hänen samaten Katjan tervehtimisessä. Oli todellakin vaikea päättää, sen jälkeen kun olimme yhdessä kasvaneet ja joka päivä aina nähneet toisiamme, miten nyt ensimmäisen eron jälkeen oli kohtaaminen toisiamme. Katinka punastui paljon enemmän kuin me muut; Volodja sitä vastoin ei tullut lainkaan tolaltaan, vaan vähän kumarrettuaan Katinkalle meni Ljubotshkan luo, jonka kanssa myöskin jutteli aivan vähäsen ja puoli piloilla, sekä meni sitten yksin jonnekin kävelemään.

XXIX

MEIDÄN JA TYTTÖJEN VÄLISET SUHTEET.

Volodjalla oli semmoinen kummallinen mielipide tytöistä, että häntä kyllä huvitti tietää olivatko he kylläiset, olivatko hyvin nukkuneet, olivatko säädyllisesti puetut, osasivatko välttää virheitä ranskankielessä, jottei hänen tarvinnut syrjäisen edessä hävetä; mutta hän ei pannut kysymykseenkään, että he muka olisivat voineet ajatella tai tuntea jotain inhimillistä, ja vielä vähemmin piti mahdollisena mitään keskustelua heidän kanssaan. Kun he sattuivat kääntymään hänen puoleensa jollakin totisella kysymyksellä (jota he muuten jo koettivat välttääkin), kun he esimerkiksi kysyivät mitä hän ajatteli jostakin romaanista tai kysyivät hänen luvuistaan yliopistossa, niin hän teki heille vaan jonkun irvinaaman ja mitään sanomatta läksi pois, taikka vastasi jollakin väännetyllä ranskalaisella lauseella, kuten: kom si tri sholi t.m.s., tai tehtyään totiset, tahallisen tyhmät kasvot sanoi jonkun sanan, jossa ei ollut niin mitään järkeä eikä yhteyttä kysymyksen kanssa, lausui, tehtyään silmänsä sameiksi, esimerkiksi sanan: *pullo*, taikka *markkinoille*, taikka *hapankaali*, tai jotain semmoista. Kun minä joskus toistin Ljubotshkan taikka Katinhan sanomat sanat, niin hän vastasi minulle aina:

— Hm! Yhäkö sinä vielä niiden kanssa keskustelet! Ei, kylläpä olet vielä takapajulla.

Olisipa pitänyt kuulla ja nähdä häntä sinä hetkenä ymmärtääkseen kuinka pohjatonta halveksimista tämä hänen lauseensa sisälsi. Volodja oli jo kaksi vuotta ollut "suurena", rakastuen alituisesti kaikkiin sieviin naisiin, joita tapasi; mutta vaikka joka päivä näki Katinkaa, joka myöskin jo kahden vuoden aikana oli kantanut pitkää hametta ja kävi päivä päivältä yhä sievemmäksi, ei Volodjan juolahtanut

mieleenkään rakastua häneen. Tapahtuiko se sen johdosta, että proosalliset lapsuuden muistot, kuten viivotin, lakana, juonittelemisen, olivat vielä liian tuoreessa muistossa, taikka oliko se seuraus siitä vastenmielisyydestä, jota hyvin nuoret miehet tuntevat kaikkea kotoista kohtaan, taikka yleisinhimillisestä heikkoudesta laiminlyödä sitä hyvää, joka ensi askeleella tulee vastaan, ja ajatella: "kyllä minä tämmöistä vielä paljon elämässäni tapaan", — olipa kuinka tahansa, Volodja ei pitänyt Katinkaa vielä "naisena".

Volodja näytti koko tämän kesän aikana olevan hyvin ikävissään, syynä hänen ikäväänsä oli se, että hän halveksi meitä eikä edes koettanut sitä peittää. Hänen kasvoissaan oli alituisesti luettavana: "huh! mikä ikävyys, kun ei edes kenenkään kanssa voi jutella!" Toisinaan hän jo aamulla läksi pyssyineen metsästykselle tai luki jotain kirjaa huoneessaan, pukeutumatta, päivällisiin asti. Jos isä ei ollut kotona, niin hän päivällisillekin ilmestyi kirjoineen ja jatkoi lukuansa, puhumatta sanaakaan kenenkään meidän kanssa, jonka johdosta meistä kaikista tuntui kuin olisimme olleet syylliset hänen edessään. Iltasin hän myöskin toisinaan pisti pitkäkseen vierashuoneen sohvalle, nukkui pää käden varassa taikka lasketteli loruja kasvot ihan totisina, toisinaan ei aivan sopivaakaan lorua, josta Mimmi kiukutteli, sai punasia täpliä kasvoihinsa, mutta me olimme kuolla nauruun; mutta muuten hän ei suvainnut puhua totisesti yhdenkään meidän perheemme jäsenen kanssa, lukuunottamatta isää ja joskus minua. Minä puolestani aivan tahtomattanikin matkin veljeäni tyttöjen kohtelemisessa, vaikken tosin välttänyt hellyyksiä siihen määrään kuin hän, ja vaikkei tyttöjen halveksiminen minun puoleltani ollut vielä läheskään niin varmaa ja syvää. Ikävä pani minut tänä kesänä päälliseksi usean kerran koettamaan lähestyä ja keskustella Ljubotshkan ja Katinkan kanssa, mutta joka kerta huomasin heissä niin täydellistä kykenemättömyyttä loogilliseen ajattelemiseen ja sellaista tietämättömyyttä kaikkein yksinkertaisimmissa ja tavallisimmissa seikoissa, kuten esimerkiksi mitä raha on, mitä yliopistossa luetaan, mitä sota on j.n.e., ja vielä sellaista välinpitämättömyyttä kaikkien näiden kysymysten selvittelyyn, että yritykseni ainoastaan vahvistivat huonoa käsitystäni heistä.

Muistan, kerran illalla Ljubotshka sadatta kertaa alkoi uudestaan soittaa pianolla erästä sietämättömän kyllästyttävää juoksutusta. Volodja makasi torkkuen vierashuoneen sohvalla, ja tuon tuostakin ilkeän ivallisesti, kenenkään puoleen erityisesti kääntymättä, murahteli: "kylläpä laskettelee!... taiteilijatar!... Bethóoven!... (tuon nimen hän lausui erikoisen ivallisesti), vielä... vielä kerta... annahan tulla vielä kerta... noin" j.n.e. — Katinka ja minä jäimme istumaan teepöydän ääreen, enkä muista, mitenkä Katinka oikein pääsi lempiaineeseensa, keskusteluun rakkaudesta. Minä olin filosofisella tuulella ja aloin noin ikäänkuin ylhäältäpäin määritellä mitä rakkaus on: rakkaus on halu saada toiselta sitä mitä itseltä puuttuu j.n.e. Mutta Katinka vastasi minulle, että päinvastoin ei ole mitään rakkautta, jos tyttö esimerkiksi toivoo päästä rikkaisiin naimisiin (!) ja että hänen mielestään omaisuus on ihan mitätön asia, vaan että todellinen rakkaus on se, joka voi kestää eron (ymmärsin hänen tuolla tarkottavan rakkauttaan Dubkoviin). Volodja, joka luultavasti oli kuullut keskustelumme, kohottautui kyynäspäilleen ja kysyvästi huudahti: *onko Katinka venäläisiä?*

— Aina vaan joutavia! sanoi Katinka.

— *Pippurirasiaan!* jatkoi Volodja korottaen ääntänsä joka tavulla. Enkä minä voinut olla ajattelematta, että Volodja oli aivan oikeassa.

Erillään yleisistä, ihmisten keskuudessa enemmän tai vähemmän kehittyneistä järjen, tunteen, taiteellisen vaiston taipumuksista on olemassa yksityinen, eri seurapiireissä ja erittäinkin perhepiireissä kehittynyt taipumus, jota sanon *ymmärtämiseksi*. Tämän taipumuksen muodostaa *määrän* tunteminen, ja edeltäpäin sovittu yksipuolinen katsantotapa asioihin. Kaksi saman piirin taikka saman perheen jäsentä, joilla on tuo taipumus, sallivat aina juuri samaan määräpisteeseen asti tunteen tulla ilmaistuksi, jonka määrän ulkopuolella he molemmat näkevät jo ainoastaan korulauseen; ihan samalla hetkellä he molemmat näkevät, missä kohden ylistys päättyy ja iva alkaa, missä päättyy tosi innostus ja missä alkaa teeskentely, — seikka, joka toisen piirin ihmisille saattaa näyttää aivan toiselta. Saman ymmärryksen ihmisille pistää jokainen esine samalla tavalla silmiin joko etupäässä naurettavalta puolelta, taikka kauniilta taikka likaiselta puolelta. Tämän yhtäläisen ymmärtämisen helpottamiseksi muodostuu saman piirin taikka perheen jäsenien kesken oma kieli, omat puheenparret, jopa omat sanat, jotka määrittelevät noita muille ihmisille olemattomia käsitevivahtuksia. Meidän perheessämme oli isän ja meidän, veljesten, kesken tämä ymmärtäminen kehittynyt mitä suurimmassa määrässä. Dubkov myöskin omituisen hyvin soveltui meidän piiriimme ja *ymmärsi*, mutta Dmitri, vaikka oli paljon viisaampi häntä, oli tälle asialle ihan tylsä. Emme kuitenkaan kenenkään niinkuin Volodjan kanssa, jonka kanssa kehityksemme kulki yksissä oloissa, olleet päässeet tässä taidossa sellaisiin hienouksiin. Jo isäkin oli kauan sitten jäänyt meistä jäljelle eikä ymmärtänyt enää monta asiaa, jotka meille olivat niin selvät kuin kaksi kertaa kaksi on neljä. Niinpä oli meillä Volodjan kanssa muodostunut eri sana merkitsemään kunnianhimoista halua kerskailemaan rahoista, eri sana merkitsi meillä myöskin jotain, joka oli tuoretta, tervettä, komeata, vaan ei keikarimaista; nimisana, käytettynä monikossa, merkitsi väärää himoa tähän esineeseen j.n.e. Mutta muuten merkitys riippui enemmän kasvojen ilmeestä, yleisestä puhealueesta, niin että minkä uuden ilmaisutavan uudelle vivahtukselle joku meistä olisikin

keksinyt, toinen ensi viittauksesta jo ymmärsi sen ihan samalla tavalla. Tyttöillä ei ollut osaa meidän ymmärtämisessämme, ja tuo oli pääsyynä siihen, että me tunsimme siveellistä etenemistä heistä ja ylenkatsoimme heitä.

Ehkä heillä oli oma *ymmärtämisensä*, mutta se siihen määrään ei mennyt yhteen meidän ymmärtämisemme kanssa, että siellä missä me jo näimme korulausetta, he näkivät vielä tunnetta, meidän ivamme oli heistä tosissaanolemista j.n.e. Mutta silloin en ymmärtänyt, etteivät he olleet syylliset tähän asiaan, ja että tämä ymmärtämisen puute ei estänyt heitä silti olemasta sekä sieviä että älykkäitä tyttöjä, vaan ylenkatsoin heitä. Sitä paitsi, kun olin kerran omistanut tuon avomielisyyden aatteen ja toteuttanut sitä äärimmäisyyksiin asti itsessäni, niin syytin umpimielisyydestä ja teeskentelystä rauhallista, umpimielistä Ljubotshkaa, joka ei pitänyt ollenkaan välttämättömänä kaivaa esille ja seuloa kaikkia ajatuksiaan ja sisällisiä vaikuttimiaan. Niinpä esimerkiksi se, että Ljubotshka joka kerta siunasi ristinmerkillä isää yöksi, se, että hän ja Katinka itkivät rukoushuoneessa, kun kävivät pitämässä jumalanpalvelusta äiti-vainajan muistoksi, se, että Katinka huokaili ja muljahutti silmänsä nurin soittaessaan pianoa, kaikki tuo tuntui minusta hirveältä teeskentelyltä enkä minä voinut olla kysymättä itseltäni: milloin he ovatkaan oppineet noin teeskentelemään "suuria", ja kuinka he eivät sitä häpee?!

XXX

MINUN TOIMENI.

Huolimatta siitä minä tänä kesänä enemmän kuin entisinä vuosina olin neitosiamme lähestynyt, sillä minuun oli ilmestynyt soitannollinen intohimo. Keväällä näet kävi maalla luonamme eräs naapurimme, nuori mies, joka heti vierashuoneeseen tultuaan alkoi katsahdella pianoon ja salaa siirsi tuoliaan yhä lähemmäksi sitä, muka keskustellessaan Mimmin ja Katinkan kanssa. Puheltuaan vähän ilmasta ja maalaiselämän sulosta hän taitavasti johti keskustelun pianon virittäjään, musiikkiin, pianoon ja vihdoin ilmotti osaavansa soittaa, sekä istui hyvin pian sen jälkeen soittamaan kolmea valssia, jolloin Ljubotshka, Mimmi ja Katinka seisoivat pianon ääressä ja katselivat häntä. Nuorukainen ei sen jälkeen käynyt kertaakaan meillä, mutta minua oli hänen soittonsa suuresti miellyttänyt, hänen asentonsa pianon ääressä, tukan puistaminen ja erittäinkin hänen tapansa ottaa vasemmalla kädellä oktaaveja oikasemalla nopeasti peukalon ja pikkusormen oktaavin leveydelle ja sitten hitaasti vetämällä yhteen ja taas nopeasti hajottamalla. Tuo siro liike, tuo huolimaton asento, tukan puistaminen ja se huomio, minkä naisemme osottivat hänen kyvyllään, herättivät minussa ajatuksen ruveta soittamaan pianoa. Tämän ajatuksen johdosta päästyäni varmuuteen, että minulla on taipumuksia ja halua musiikkiin, rupesin opettelemaan. Tässä asiassa toimin niinkuin miljoonat sekä mies- että erittäinkin naispuoliset oppilaat, joilla ei ole hyvää opettajaa ei todellista kutsumusta eikä vähintäkään käsitystä siitä, mitä taide voi antaa, ja kuinka siihen on suhtautuminen että se jotain antaisi. Minulle oli musiikki tai pikemmin pianonsoitto ainoastaan keino viehättää tunteillani neitosia. Katinkan avulla opittuani tuntemaan nuotteja ja pehmitettyäni hiukan paksuja sormiani, johon tosin käytin kahden kuukauden harrasta ahkeruudesta, niin että päivällistenkin aikana rummuttelin polvellani ja vuoteella maatesani tyynyn päällä harjoittelin kankeata nimetöntä, ryhdyin heti soittamaan kappaleita, ja soitin niitä tietysti tunteellisesti, avec âme, minkä Katinkakin myönsi, mutta aivan ilman tahtia.

Kappaleiden valinta oli tuo tunnettu: — valsseja, galoppeja, romansseja, sovitteluja j.n.e., — kaikki sellaista säveltäjien teoksia, joita jokainen vähänkin terveaistinen ihminen kokoisi nuottimakasiinista pienen pinkan erinomaisten sävellyksien joukosta ja sanoisi: "kas tuossa on se, mitä ei pidä soittaa, sillä mitään huonompaa, mauttomampaa ja järjettömämpää ei ole nuottipaperille koskaan pantu". — ja joita luultavasti juuri senvuoksi voi tavata jokaisen venäläisen neitosen pianolla. Tosin meillä oli onnettomat ja ikipäiviksi neitosten turmelemat "Sonate Pathetique" ja Ciss-moll sonaatit Beethovenilta, joita Ljubotshka soitti äidin muistoksi, ja vielä muita hyviä kappaleita, joita hänen moskovalainen opettajansa oli antanut hänelle läksyksi, mutta oli myöskin tämän opettajan omia sävellyksiä, mitä surkeimpia marsseja ja galoppia, joita Ljubotshka myöskin soitti. Me Katinkan kanssa emme pitäneet totisista kappaleista, vaan rakastimme enin kaikesta kappaleita "Le Fou" ja "Satakieli", joita Katinka soitti niin, että sormia ei voinut erottaa, ja minäkin aloin soittaa jo jotenkin kovaa ja sulavasti. Minä olin omistanut nuorukaisen liikkeen ja olin usein pahoillani siitä, ettei kukaan syrjäinen ollut tilaisuudessa katsomaan kuinka minä sätkäyttelin oktaaveja. Mutta pian Liszt ja Kalkbrenner osottautuivat minulle liian vaikeiksi ja minä huomasin mahdottomaksi saavuttaa Katinkaa. Tämän johdosta päätin, että klassillinen musiikki on helpompaa ja originellisuudenkin vuoksi aloin yhtäkkiä rakastaa tieteellistä saksalaista musiikkia; tulin intoihini, kun Ljubotshka soitti "Sonate Pathetique'ä", vaikka totta puhuen

tämä sonaatti oli jo kauan sitten suuresti kyllästyttänyt minua: — rupesin itse soittamaan Beethovenia ja lausuin hyvin pitkään *Bee-et-hoven*. Kaiken tämän sekamelskan ja teeskentelyn keskellä oli minussa kuitenkin muistellakseni jotain taipumuksen tapaista, sillä musiikki teki minuun usein kyyneliin asti voimakkaan vaikutuksen ja niitä kappaleita, jotka olivat mieleeni, saatoin jotakuinkin itse ilman nuotteja ottaa pianolla selville; niin että jos silloin joku olisi opettanut minua arvostelemaan musiikkia itsenäiseksi tarkotukseksi, itsenäiseksi nautinnoksi, eikä keinoksi viehättää neitosia soiton nopeudella ja tunteellisuudella, olisin ehkä todellakin tullut kelpo soittoniekaksi.

Ranskalaisten romaanien lukeminen, joita Volodja oli tuonut paljon mukanaan, oli toisena toimenani tänä kesänä. Siihen aikaan juuri alkoivat ilmestyä Montecristot ja kaikellaiset "Salaisuudet", ja minä uppouduin Dumas'n ja Paul de Coquen romaaneihin. Kaikki luonnottomimmatkin olennot ja tapaukset olivat minusta yhtä eläviä kuin todellisuudessa, enkä uskaltanut epäillä tekijän valehtelevan, — tekijää ei minusta ollut olemassakaan, vaan itsestään tuli painopaperista esille eläviä todellisia ihmisiä ja tapauksia. Ellen ollutkaan missään tavannut senkaltaisia ihmisiä kuin ne, joista luin, niin en hetkeäkään epäillyt, että sellaisia *vielä tapaan*.

Itsessäni löysin kaikki kuvatut intohimot ja yhtäläisyydet kaikkien luonteiden, kaikkien sankarien ja kaikkien pahantekijöiden kanssa jokaisessa romaanissa, aivan niinkuin luulosairas löytää itsessään kaikkien mahdollisten tautien tuntomerkit lukiessaan lääkeopillista kirjaa. Mieleeni oli näissä romaaneissa nuo viekkaat ajatukset, nuo hehkuvat tunteet, nuo salaperäiset tapaukset ja kokonaiset luonteet; — jos joku oli hyvä, niin hän oli kokonaan hyvä, jos paha, niin kokonaan paha, juuri niinkuin minä olin kuvaillut ihmisiä varhaisimmassa nuoruudessani; mieleeni oli myöskin suuresti se, että tämä kaikki oli kirjoitettu ranskan kielellä ja että ne jalot sanat, joita jalot sankarit lausuiivat, minä saatoin panna muistiin ja sopivassa tilaisuudessa toistaa. Kuinka paljon erilaisia ranskalaisia lauseita olinkaan romaanien avulla keksinyt Kolpikovin varalle, jos hänet niinkuin vielä joskus tapaisin, ja sen naisihanteeni varalle, jonka myös joskus vihdoin tapaan ja jolle rakkauteni ilmaisen! Valmistuin sanomaan heille sellaista, että he olisivat kukistuneet minun kuultuaan. Olipa romaanien perustuksella syntynyt minulle uusia siveellisiäkin ihanteita, joita halusin saavuttaa. Ennen kaikkea tahdoin olla kaikissa toimissani ja menettelyissäni "noble" (sanon "noble" enkä "kunniallinen", koska ranskalaisella sanalla on toinen merkitys, minkä muuten saksalaisetkin ovat ymmärtäneet omistaessaan sanan "nobel" ja antaen sille eri merkityksen kuin on heidän sanallaan "ehrlich"), sitten vielä tahdoin olla intohimoinen, ja vihdoin — mihin minulla jo ennestäänkin oli taipumusta — olla mikäli mahdollista "comme il faut". Koetinpa ulkomuodoltanikin ja tavoiltani olla niiden sankarien kaltainen, joilla oli joku näistä ansioista. Muistan, että eräässä tänä kesänä lukemistani sadoista romaaneista oli muuan hyvin intohimoinen sankari, jolla oli sangen tuuheat kulmakarvat, ja minun rupesi nyt tekemään mieleni olla hänen kaltaisensa ulkomuodoltani (siveellisesti tunsin kyllä olevani aivan samallinen kuin hän). Katsellessani kulmakarvojeni peilissä minä päätin siis niitä vähän leikellä, että ne kasvaisivat tiheämmiksi, mutta kerran tapahtui niin, että leikkellessäni leikkasin yhdestä kohden enemmän, — piti tasottaa, ja vihdoin kävi niin, että kauhukseni näin peilistä olevani kulmakarvaton ja tietysti siis hyvin ruma. Siinä toivossa kuitenkin, että ne pian kasvavat yhtä tuuheiksi kuin tuolla intohimoisella miehellä, minä rauhotuin ja olin huolissani ainoastaan siitä, mitä oli sanottava muille, kun he näkevät minut kulmakarvatonna. Hankin Volodjan laatikosta ruutia, hieroin sillä silmäkulmiani ja koetin sytyttää. Vaikkei ruuti syttynytkään olin kuitenkin kylliksi kärventyneen näköinen, joten ei kukaan päässyt viekkauteni perille, ja, sittenkuin jo olin unohtanut koko tuon intohimoisen miehen, kasvoivat kulmakarvani todellakin sangen tuuheiksi.

XXXI

COMME IL FAUT.

Jo monasti tämän kertomuksen aikana olen viitannut siihen käsitteeseen, jota yllä oleva ranskalainen otsakirjotus vastaa, ja nyt tunnen velvollisuudekseni pyhittää kokonainen luku tuolle käsitteelle, joka elämässäni oli yksi kaikkein turmiollisimpia, valheellisimpia kasvatuksen ja yhteiskunnan istuttamia käsitteitä.

Ihmissukua voi luokitella monella eri tavalla: — rikkaihin ja köyhiin, hyviin ja pahoihin, sotilaihin ja siviileihin, viisaihin ja tyhmiin j.n.e., mutta jokaisella ihmisellä on sitäpaitsi hänen oma mieliluokittelunsa, jota hän tiedottomasti käyttää uutta henkilöä kohdatessaan. Minun mieli- ja pääjaotteluni sinä aikana, josta kirjotan, oli ihmisiin comme il faut ja ihmisiin comme il ne faut pas. Toinen näistä luokista jakaantui vielä ihmisiin, jotka varsinaisesti olivat comme il ne faut pas, ja

ihmisiin, jotka kuuluivat rahvaaseen. Comme-il-faut-ihmisiä minä kunnioitin ja pidin kyllin arvokkaina lukeakseni heitä yhdenvertaisiksi itseni kanssa; toisen luokan ihmisiä olin halveksivani, mutta oikeastaan suoraan vihasin, tuntien heihin nähden jonkinlaista personallista loukkaantumista; kolmannen luokan ihmisiä ei ollut minulle lainkaan olemassa — minä ylenkatsoin niitä täydellisesti. Minun comme il faut vaati ennen kaikkea hyvää ranskankielen taitoa ja erittäinkin hyvää ääntämistä. Huonosti ranskaa ääntävä ihminen herätti minussa vihamielisyyttä. "Miksi pyrit puhumaan niinkuin me, kun et kuitenkaan osaa?" olin minä semmoiselta ihmiseltä pisteliäästi kysyvinäni. Toinen semmoinen ehto oli pitkät, hoidetut ja puhtaat kynnet; kolmas ehto oli tervehtimisen, tanssimisen ja keskustelemisen taito: neljäs ja hyvin tärkeä ehto oli välinpitämättömyys yleensä kaikkeen ja jonkinlaisen komean, halveksivaisen ikävän alituinen ilmaiseminen. Paitsi sitä minulla oli yleisiä tunnusmerkkejä, joiden mukaan, antautumatta keskusteluun, saatoin päättää mihin luokkaan kukin kuuluu. Tärkein näistä tunnusmerkeistä, paitsi huoneen sisustusta, hansikkaita, käsialaa, ajoneuvoja, — oli jalat. Kenkien suhde housuihin heti ratkaisi silmissäni ihmisen aseman. Korottomat saappaat ja kulmalliset kärjet sekä kapeat housut — kas se ei ollut comme il faut; kapea ja pyöreäkärkinen, korollinen kenkä sekä alhaalla kapenevat, jalkahihnoilla varustetut housut taikka hyvin leveät jalkahihnoilla varustetut, melkein koko kengän peittävät housut — se kuului ihmisille mauvais genre j.n.e.

Merkkillistä on, että juuri minuun, jolla itselläni ei ollut mitään edellytyksiä comme il faut'hon, tämä käsite oli niin juurtunut. Tai oli se ehkä juuri senvuoksi niin juurtunut minuun, että olin sen niin tavattomalla vaivalla saanut omistetuksi. Hirveätä on muistaa, kuinka paljon kallisarvoista, elämän parasta, kuudentoistaikäisen aikaa minä hukkasin tuon ominaisuuden hankkimiseen. Kaikille, joita matkin, — Volodjalle, Dubkoville ja enimmille tutuilleni näytti sen hankkiminen olevan helppoa. Kateudella minä tarkastelin heitä ja salaa työskentelin oppiakseni ranskankieltä, oppiakseni oikein kumartamaan, s.o. katsomatta siihen, jolle kumarran, oppiakseni keskustelemaan, tanssimaan, saadakseni itseni välinpitämättömäksi kaikkeen ja aina ikävöimään, antaakseni oikean muodon kynsilleni, jolloin leikkelin saksilla kynsilahaakin, — ja sittenkin tunsin vielä paljon puuttuvan, ennenkuin tarkoitus on saavutettu. Mutta huonettani, kirjoituspöytäni, ajoneuvojani ja kaikkea muuta sellaista en mitenkään osannut saada vastaamaan comme il faut'n vaatimuksia, vaikka huolimatta vastenmielisyydestäni tämmöisiin töihin pakotin itseni niihin. Muilla näytti kaikki tuo sujuvan erinomaisesti, ilman mitään vaivaa, aivan kuin ei muuten olisi voinut ollakaan. Niinpä muistan kerran, kovasti ja turhaan koetettuani tehdä työtä kynsieni kanssa, kysyin Dubkovilta, jonka kynnet olivat aina erinomaisessa kunnossa, olivatko ne hänellä jo kauankin olleet sellaiset, ja kuinka hän oli asiassa menetellyt. Dubkov vastasi minulle: — "siitä saakka kuin itseäni muistan, en ole niille mitään koskaan tehnyt, enkä ymmärrä miten kunniallisella ihmisellä muunlaisia kynsiä voi ollakaan." Tämä vastaus kovasti katkeroitti minua. En silloin vielä tiennyt, että yksi comme il faut'n pääehtoja oli niiden puuhien tarkka peitteleminen, joiden avulla tuo comme il faut saavutetaan. Comme il faut ei ollut minun silmissäni ainoastaan tärkeä ansio, erinomainen ominaisuus, täydellisyys, jota tahdoin saavuttaa, vaan pidin sitä elämän välttämättömänä ehtona, jota paitsi ei voinut olla mitään onnea, mitään mainetta, mitään hyvää maailmassa. En olisi pitänyt arvossa kuuluisaa taiteilijaa tai tiedemiestä tai ihmiskunnan hyväntekijää, joka ei olisi ollut comme il faut. Comme il faut ihminen seisoi yläpuolella ja ulkopuolella kaikkea vertailua näiden kanssa; hän antoi näiden maalata tauluja, kirjottaa nuotteja, kirjoja, harjoittaa hyväntekeväisyyttä, — jopa saattoi kehuakin heitä siitä, ja miksi ei hyvää kehuisi kessä sitä oli, — mutta hän ei voinut asettua niiden kanssa samalle tasalle, sillä hän oli comme il faut, mutta he eivät olleet, ja sillä hyvä. Minusta tuntuu, että jos meillä olisi ollut veli, äiti taikka isä, joka ei olisi ollut comme il faut, olisin pitänyt sitä suurena onnettomuutena, mutta kuitenkin katsonut, että minun ja hänen välillä ei voi olla mitään yhteistä. Mutta kultaisen ajan hukka, jonka tuotti alituinen huoli vaikeiden comme il faut vaatimusten täyttämisestä, ne kun eivät antaneet tilaisuutta mihinkään totiseen innostukseen, tai vihamielisyys ja halveksiminen yhdeksään kymmenesosaan kaikesta ihmissuvusta, tai kaiken sen kauniin huomaamatta jääminen, joka löytyy ulkopuolella comme il faut ihmisten pikku piiriä, kaikki tuo ei ollut vielä se pääpaha, jonka tuo käsite minulle tuotti. Pääpaha oli siinä vakaumuksessa, että tuo comme il faut edustaa itsenäistä asemaa yhteiskunnassa, että semmoinen ihminen ei tarvitse mihinkään muuhun pyrkiä, — että saavutettuaan tämän comme il faut aseman hän jo täyttää tarkoituksensa, jopa on yläpuolellakin enimpiä ihmisiä.

Monien virheiden ja harhailujen perästä tulee jokainen ihminen nuoruudessaan vihdoin semmoiseen asemaan, että hänen on välttämätöntä ryhtyä ottamaan osaa yhteiskunnalliseen toimintaan, valita joku toimiala ja omistaa se; mutta comme il faut ihminen tulee ani harvoin näin menetelleeksi. Olen tuntenut ja tunnen hyvinkin paljon vanhoja, ylpeitä, itseensä luottavia, arvosteluissaan ankaria ihmisiä, joilta jos tulevassa elämässä kysyttäisiin: "mitä sinä olet miehiäsi, ja mitä olet siellä toimittanut?" he eivät voisi vastata muuten kuin: "je fus un homme très comme il faut". Tämä kohtalo odotti minua.

NUORUUS.

Päässäni olevasta sekamelskasta ja käsitteiden hämmennyksestä huolimatta olin tänä kesänä nuori, viaton, vapaa, ja siis — melkein onnellinen.

Toisinaan ja jotenkin useinkin minä nousin hyvin myöhään. (Nukuin avotaivaan alla terassilla ja kirkkaat, vinot aamuaurion säteet olivat minun herättäjäni). Pukeuduin nopeasti, otin kainalooni pyyhlinliinan ja ranskalaisen romaanin ja menin uimaan jokeen, koivikon pimentoon, joka uimapaikka oli puolen virstan päässä kotoa. Siellä heittäysin pitääkseni ruohikkoon ja luin, katsahdellen kirjastani milloin varjoisan, virtaavan joen tummansiniseen pintaan, joka alkoi väreillä aamutuulesta, milloin kellastuvaan ruislaihoon, joka oli toisella rannalla; näin vaaleanpunaisten aamusateiden valaisevan yhä alempaa ja alempaa koivujen valkeita runkoja, jotka toinen toisensa taakse piiloutuksen etenivät minusta puhtaan metsän etäisyyteen, ja nautin tuntiessani itsessäni juuri samallaista tuoretta, nuorta elämänvoimaa, jota luonto kaikkialla ympärilläni hengitti. Kun taivaalla sattui olemaan harmaita aamupilviä ja minua vilutti uinnin jälkeen, niin usein tahallani eksyin itseni tieltä kulkeakseni pitkin peltoja ja metsiä, ja nautin siitä, että kenkäni tulivat läpimäriksi tuoreessa kasteessa. Samaan aikaan minä elävästi haaveksin viimeksi luetun romaanin sankareista ja kuvailin itseäni milloin rykmentin päälliköksi, milloin ministeriksi, milloin tavattoman voimakkaaksi milloin intohimoiseksi mieheksi, ja jonkinlaisella vavahduksella katsahdin yhä ympärilleni toivoen äkkiä jossain niityllä tai puun takaa kohtaavani hänet. Kun tämmöisillä kävelyretkillä tapasin talonpoikaisia työmiehiä tai naisia, niin huolimatta siitä, että rahvasta ei minulle ollut olemassa, minä aina tunsin ehdotonta suurta häpeää ja koetin pysyä heille näkymättömänä. Kun päivä jo kuumeni, mutta naisemme eivät vielääkään olleet nousseet teetä juomaan, minä usein menin ryytimaahan tai puutarhaan syömään niitä vihanneksia tai hedelmiä, jotka jo olivat kypsyneet. Ja tämä toimi oli minulle suurimpia huveja. Tunkeuduin keskelle omenapuutarhaa, sisimpään villiytyneeseen korkeaan vatukkoon. Pääni päällä oli kirkas, kuuma taivas, ympärilläni vaaleanvihreä pistelevä vatukko sekasin rikkaruohojen kanssa. Tummanvihertiä viholaiset hienoine, kukkivine terttuineen pyrkivät solakasti ylös, pistelevä takiainen luonnottoman sinertävine kukkineen kasvoi raasti yläpuolella vattuja jopa päätänikin, paikotellen viholaisen mukana ylettyen riippuviin omenapuunoksiin asti, joiden ylimmillä lehvillä kiiltävät, pyöreät raakuleet jo tekivät kypsymistä. Puun alla oli nuori vattupensas, joka melkein kuivaneena ja lehdettömänä sekä pahoin vääntyneenä kurottautui aurinkoa kohden, mutta viheriä neulamainen ruoho, joka oli lävistänyt viime vuotisen maatuneen lehtikerroksen, viheriöi mehevästi kasteessa ja tuossa ikuisessa pimennossa, aivankuin aavistamatta, että omenapuun lehdistä aurion säteet kirkkaasti leikkivät.

Tässä pimennossa oli aina kosteata, haisi kostealle, alituiselle varjolle, hämähäkin verkoille, pudonneille omenille, jotka mustenevina jo maatuivat, vatuille, joskus metsäluteillekin, jonka sattui yhdessä marjan kanssa vahingossa nielemään ja sitten koetti muilla marjoilla tukehtuttaa. Eteenpäin liikkahtaissa tuli peljättäneeksi varpuset, jotka aina elivät tässä pimennossa; silloin kuului niiden hätäinen viserryksensä ja pienten räpyttelevien siipiensä lyönnit oksia vastaan, jossain kuului myös mehiläisen surina ja jossain käytävällä puutarhuri Akimin askeleet. Silloin ajattelin: ei! ei Akim eikä kukaan maailmassa voi minua täältä löytää... molemmin käsin oikealta ja vasemmalta riipsin kouraan meheviä marjoja ja nautinnolla nielin yhden toisensa perästä. Jalat olivat jo polviin asti läpimäriä ja päässä oli jotain hirveän järjetöntä lorua (toistin esimerkiksi tuhat kertaa peräkkäin y-yk-si-i ka-ak-si-i), housutkin olivat jo märiä ja nokkosten polttelemat, aurinko alkoi paahtaa päähän, missä vaan sen säteet pääsivät pimentoon, marjatkaan eivät enää maittaneet, mutta sittenkin yhä vaan istuin puun alla, katselin, kuuntelin, mietiskelin ja kuumeentapaisesti yhä vaan poimin ja nielin parhaita marjoja.

Yhdentoista aikaan tulin tavallisesti vierashuoneeseen teenjuonnin jälkeen, jolloin jo naiset istuivat töitä tehden. Ensimmäisen ikkunan luona, jonka eteen oli laskettu valkasemattomasta vaatteesta tehty uudin ja jonka raoista aurinko tekee kaikkeen mihin se sattuu niin häikäiseviä täpliä, että silmiin koskee niitä katsoa, seisoi ompelukehys, jonka valkoista kangasta pitkin karpäset hiljaa kuljeskelivat. Kehyksien takana istui Mimmi yhtämittaa vihasesti päätänsä puistaen ja siirtyen paikasta paikkaan, aurinkoa pakoon, joka milloin mistäkin aukoista alkaa tulisella voimalla paistaa hänen kasvoilleen tai kädelleen. Toisten kolmen ikkunan kautta laittoi aurinko maalaamattomalle vierashuoneen permannolle kokonaiset, kirkkaat neliskulmaiset valot: yhdellä tämmöisellä neliöllä makasi tavallisuuden mukaan Milka ja korvat koholla tuijotti toisilla neliöillä käveleviin karpäsiin. Katinka neuvoi taikka luki sohvalta, ja kärsimättömästi ajoi pois karpäsiä valkoisilla, kirkkaassa valossa ikäänkuin läpinäkyvillä kätösillään, taikka kasvot rypyssä puisteli päätänsä karkottaakseen kullankarvaisesta tukastaan sinne sekaantunutta karpästä. Ljubotshka joko käveli edestakasin huoneessa kädet selän takana odotellen milloin mennään puutarhaan, taikka soitteli pianolla jotain kappaletta, jonka jokaisen nuotin tunnen ulkoa. Minä istuin jonnekin kituutelemaan tätä soittoa tai lukua, ja odotin milloin itse saan istua

soittamaan. Päivällisen jälkeen joskus menin armosta tyttöjen kanssa ratsastamaan (jalkakävelyjä en pitänyt itselleni sopivina ikääni ja yhteiskunnalliseen asemaani nähden). Ja nuo retkemme, joissa minä saattelin heitä harvinaisille ja rotkoisille paikoille, olivat hyvin hauskoja. Meille sattui toisinaan tapauksia, joissa olin tilaisuudessa osottamaan urheuttani, ja naiset kehuivat ajoani ja rohkeuttani ja pitivät minua suojelijanaan. Ellei illalla ollut vieraita, niin minä teenjuonnin jälkeen, varjoisalla terassilla ja käveltyäni isän kanssa talouskatsastuksella, panin pitkäkseni vanhaan paikkaani nojatuoliin kuuntelemaan Katinkan tai Ljubotshkan soitantoa, lukemaan ja yhtäikaa haaveksimaan, entiseen tapaan. Toisinaan, jäätyäni yksin vierashuoneeseen ja Ljubotshkan soittaessa jotain vanhanaikaista kappaletta, vaipui kirja tahtomattani kädestäni, ja katsellessani balkongin avonaisesta ovesta kiharaisiin riippukoivun lehtiin, jotka jo alkoivat verhoutua illan varjoon, ja puhtaaseen taivaaseen, ja kuunnellessa yhtäikaa sekä salista kuuluvia soiton säveliä että veräjien narinaa, vaimoväen ääniä ja kylään palaavaa lehmäkarjaa, minun mieleeni tuli äkkiä elävästi Natalia Savishna, äiti, Karl Ivanovitsh, ja minun tuli hetkeksi surullinen olla. Mutta sieluni oli tällä hetkellä niin täynnä elämää ja toivoja, että nämä muistot ainoastaan siivenpäällä kevyesti koskettivat minua ja lensivät edelleen.

Illallisen jälkeen ja joskus ennen maatarpanoani käveltyäni jonkun kanssa puutarhassa — yksin en uskaltanut kävellä pimeillä käytävillä — läksin yksin nukkumaan balkongin lattialle, mikä lukemattomista itikoista huolimatta tuotti minulle suurta hauskuutta. Täysikuun aikana vietin usein kaikki yöt läpeensä istuen vuoteeni alustalla ja katsellen valoja ja varjoja, kuunnellen rasahduksia hiljaisuudessa, kaikellaista haaveksien, erittäinkin runollista, hekumallista nautintoa, jota silloin pidin elämän suurimpana onnena, ja kaihoten sitä, että tähän asti olin saanut tyytyä ainoastaan haaveihin. Toisinaan, kun kaikki olivat menneet makuulle ja tulet olivat siirtyneet vierashuoneista yläkerran huoneihin, mistä alkoi kuulua naisten puhelua ja ikkunain sulkemisia ja aukasemisia, minä läksin kävelemään balkongille ja ahnaasti kuuntelin nukkuvan talon kaikkia ääniä. Niinkauan kuin oli vähänkään, vaikkapa aiheetontakin toivoa siihen että tämä haaveksimani onni edes osaksi toteutuisi, en minä voinut vielä antautua haaveilemaan tulevaisuuden onnea.

Heti kun vaan kuulin paljain jaloin astumista, yskähdyksiä, huokauksia, hameiden suhahduksia, minä hyppäsin vuoteeltani, salaa kuulostellen, koettaen jotain nähdä ja näkemättä mitään jouduin kiihkoihini. Mutta nyt jo häviävät yläkerran ikkunoista tulet, askeleiden ja puheiden äänet vaihtuvat kuorsaamiseen, yövahti alkaa koputella lautaan; puutarha käy sekä synkemmäksi että valoisammaksi heti kun punaset ikkunatulien juovat ovat siitä kadonneet, viimeinen tuli kulkee ruokasalista eteiseen, heijastuen puutarhan kasteiselle nurmelle, ja minä näen ikkunan läpi Fokan kumaran vartalon, kun hän kynttilä kädessä, yönuttu hartioilla menee vuoteensa luo. Usein tunsin suurta, mieltäkiihottavaa nautintoa siitä, että hiivin talon mustassa varjossa märkää ruohoa myöten eteisen ikkunan alle ja henkeä pidättäen kuuntelin siellä nukkuvan pojan kuorsaamista, Fokan rykimistä, joka ei aavistanut että kukaan kuunteli häntä ja hänen ukkomaista ääntään, kun hän kauan, kauan luki rukouksiaan. Vihdoin sammui hänenkin kynttilänsä valo, ikkuna pantiin kiinni, minä jäin yksin ulos, ja arasti ympärilleni tarkastellen näkyisikö jossain kukkalavan tahi vuoteeni luona valkoista naista, — juoksin nopeasti balkongille. Ja silloinpa panin vihdoin maata vuoteelleni, kasvot käännettyinä puutarhaan päin, ja, mikäli mahdollista peittäen itseni hyttysiltä ja yölepakoilta, tuijotin puutarhaan, kuuntelin yöllisiä ääniä ja haaveksin rakkaudesta ja onnesta.

Silloin kaikki silmissäni sai toisen muodon ja merkityksen: ja vanhojen koivujen näkö, jotka loistivat toiselta puoleltaan kuutamotaivasta vasten ja toiselta puolen synkästi peittivät mustilla varjoillaan pensaita ja teitä, ja rauhallinen, häikäsevä, tasaisesti kasvava kiilto puutarhalammen kalvolla ja kuun loiste kukkien kastepisaroiden balkongin edessä, jotka myöskin tekivät siroja varjojaan harmaan kasvillan ohitse, ja ruisrääkän ääni lammen takana, ja ihmisääni maantieltä, ja hiljainen, tuskin kuuluva narahtava ääni, joka syntyi kahden vanhan koivun kihnutuksesta toinen toistansa vastaan, ja itikan hyrinä korvani kohdalla, ja omenan putoaminen kuiville lehdille, ja sammakkojen hyppelemiset, jotka joskus kiipesivät terassin astuimille asti ja vihertävine selkineen salaperäisellä tavalla loistivat kuutamossa, — kaikki tämä sai minun silmissäni ihmeellisen merkityksen — liian suuren kauneuden ja jonkinlaisen lopettamattoman onnen merkityksen. Ja niin sitten ilmestyy hän pitkin mustine palmikkoineen, rinta täyteläisenä, aina kaihomielisenä ja ihanana, kädet paljaina, syleilyt intohimoisina. Hän rakasti minua, ja minä uhrasin koko elämäni nauttiakseni yhden minutin hänen rakkauttansa. Mutta yhä korkeampana, yhä valoisampana seisoivat kuu taivaalla, lammikon komea loiste kävi yhä selvemmäksi, varjot muuttuivat yhä mustemmiksi, kuun valo yhä kuultavammaksi ja kuunnellessani ja katsoessani kaikkeen tähän jokin puhui minulle, että hän noine paljaine käsineen ja kuumine syleilyineen ei ole lähimainkaan vielä koko onni, ettei rakkauskaan häneen ole vielä lähimainkaan korkein hyvä; ja mitä enemmän minä katsoin korkeata täyttä kuuta, sitä korkeammalta, sitä puhtaammalta näytti minusta todellinen kauneus ja onni, sitä lähemmältä Häneen, kaiken kauneuden ja hyvyyden lähteeseen, — ja jonkinlaisen tyydyttämättömän, mutta nostattavan ilon kyyneleet kiertyivät silmiini.

Ja minä olin yhä yksin, ja näytti, että tuo salaperäisen suuremmin luonto, tuo luoksensa vetävä

valoisa kuu, joka oli tietymättömästä syystä pysähtynyt yhteen korkeaan, korkeaan epämääräiseen paikkaan vaaleansiniselle taivaalle ja kuitenkin oli joka paikassa, ikäänkuin täyttäen itsellään ääretöntä avaruutta, tuo luonto, tuo kuu — ja minä, mitätön maan mato, jo kaikkien matalien, kurjien ihmisintohimojen turmelemana ja sittenkin sisältäen itsessäni rajatonta, kaikkivoipaa rakkauden voimaa, — minä tunsin näinä hetkinä kuin olisimme luonto, kuu ja minä olleet yhtä ja samaa.

XXXIII

NAAPURIT.

Ensimmäisenä tulomme päivänä oli minua suuresti kummastuttanut se, että isä oli sanonut naapuriamme Epifanoveja "hyviksi ihmisiksi", ja vielä enemmän se, että hän oli ajanut heidän luokseen. Meillä oli Epifanovien kanssa kaukaisista ajoista asti vireillä jokin maariita. Lapsena ollessani moneen kertaan sain kuulla isän kiukuttelevan tämän riidan vuoksi ja sättivän Epifanoveja; myös kutsui hän luokseen kaikellaisia herroja puolustautuakseen — kuten silloin luulin — heitä vastaan; olin kuullut Jaakon nimittävän Epifanoveja vihollisiksemme ja *pimeiksi ihmisiksi*, ja muistan myös äidin pyytäneen, että hänen talossaan ja hänen läsnä ollessaan ei mainittaisi näiden ihmisten nimeä.

Näiden seikkojen perustuksella muodostin itselleni lapsuudessa vankan ja varman vakaumuksen siitä, että Epifanovit olivat *vihollisiamme*, jotka olivat valmiit palottelemaan tai kuristamaan sekä isän että kaikki hänen poikansa, ja että he sanan täydessä merkityksessä olivat *pimeitä ihmisiä*. Sentähden nähtyäni äidin kuolinvuonna, kuinka Audotja Vasiljevna Epifanov, la belle Flamande, hoiti äitiä, saatoin tuskin uskoa hänen kuuluvan pimeiden ihmisten perheeseen; minulle jäi tästä perheestä sittenkin mitä alhaisin käsitys. Vaikka tänä kesänä usein tapasimme toisiamme, oli minulla yhä merkillisiä ennakkoluuloja koko perhettä vastaan. Epifanovit olivat todellisuudessa tämmöisiä ihmisiä: heidän perheeseensä kuului viidenkymmenen vuotinen leski-äiti, joka oli vielä virkeä ja ilonen eukko, tytär, kaunotar Audotja Vasiljevna, ja poika, änkyttäjä Pjotr Vasiljevitch, joka oli virasta eronnut, naimaton luutnantti, luonteeltaan sangen totinen.

Leskirouva Anna Dmitrievna Epifanov oli kaksikymmentä vuotta ennen miehensä kuolemaa elänyt tästä erillään, toisinaan Pietarissa, missä hänellä oli sukulaisia, mutta enimmäkseen omalla maatilallaan, joka oli kolmen virstan päässä meiltä. Seudullamme puhuttiin hänen elämäntavoistaan niin kauheita juttuja, että itse Messalinakin olisi ollut häneen verraten viaton lapsi. Tämänpä johdosta äiti olikin pyytänyt, että hänen talossaan Epifanovien nimeä ei edes mainittaisi; mutta leikittä puhuen ei saattanut uskoa todella kymmenettä osakaana noista juorupuheista maalaisnaapurusten välillä, jotka juorut ovat aina kaikista juoruista ilkeimmät. Mutta siihen aikaan kuin tutustuin Anna Dmitrievnan kanssa, vaikka hänen talossaan tosin olikin maaorjien joukossa eräs konttoristi, jonka tukka oli aina voideltu ja käherretty ja joka tsherkessiläisessä takissa seisoi päivällisen aikana Anna Dmitrievnan tuolin takana ja tämä konttoristin läsnä ollessa usein ranskaksi kehotti vieraita huomaamaan sen kauniita silmiä ja suuta, niin eipä muuten ollut mitään sen näköistäkään, mistä alituisesti huhuiltiin. Totta puhuen, jo kymmenen vuotta sitten, eli juuri siitä pitäen kuin Anna Dmitrievna oli käsenyt poikansa eroamaan sotapalveluksesta ja asettumaan hänen luoksensa, oli hän tainnut kokonaan muuttaa elämäntapansa. Anna Dmitrievnan maaomaisuus ei ollut suuri, kaikkiaan hän omisti noin vähän päälle sadan sielun, mutta menoja oli hänen iloisen elämänsä aikana ollut paljon, niin että noin kymmenen vuotta sitten tuo ennestään pantattu maatila oli joutunut velkaha'un alaiseksi ja uhkasi tulla myytäväksi pakkohuutokaupalla. Näissä perin vaikeissa oloissa ollen, ja arvellen, että holhuunalaseksi joutuminen, takavarikkoon kirjomus, matkustus tänne ja muut semmoiset ikävyydet eivät olleet seurauksia korkojen maksamatta jättämisestä, vaan siitä, että hän oli nainen, kirjotti Anna Dmitrievna rykmenttiin pojallensa, että tämä tulisi pelastamaan äitiänsä tästä surkeasta asiaintilasta. Huolimatta siitä, että Pjotr Vasiljevitchin palvelus oli onnistunut niin hyvin, että hän toivoi jo pian saavansa oman leipäkannikan, hän jätti kaikki, otti virkaeron ja kunnioittavaisena poikana, joka pitää ensimmäisenä velvollisuutenaan turvata oman äitinsä vanhuutta (niinkuin hän aivan rehellisesti oli kirjeessään kirjottanutkin), saapui maalle.

Pjotr Vasiljevitch, huolimatta rumuudestaan, kömpelyydestään ja änkytyksestään, oli sangen lujaperiaateinen ja harvinaisen käytännöllinen mies. Joten kuten pikku lainojen, uudistusten, pyyntöjen ja lupausten avulla hän esti maatilän joutumasta huutokaupalla myytäväksi. Tultuaan maanomistajaksi Pjotr Vasiljevitch puki ylleen isän lammasnahkaturkin, joka oli säilynyt aitassa, hävitti vaunut ja tallihevoset, vierotti vieraat maatilaltaan, ojitti pelot, suurensi kylvön, vähensi arentimaita, omalla väellä kaadatti ja edullisesti möi metsän ja paransi niin asiat. Pjotr Vasiljevitch oli tehnyt ja pitänyt

sellaisen päätöksen, että kunnes kaikki velat tulevat maksetuiksi hän ei käytä muita vaatteita kuin isän turkkia talvella ja omaa ompelemaansa palttinauttua kesällä, eikä ajele muuten kuin työrattailla ja työhevosilla. Tätä stolaista elämäntapaa hän koetti saada käytäntöön koko perheessä, mikäli semmoista salli hänen jumaloiva kunnioituksensa äitiin. Vierashuoneessa hän änkyttäen, orjan tavalla kumarteli äitinsä edessä, täytti kaikki hänen toiveensa, torui niitä, jotka eivät noudattaneet Anna Dmitrievnan käskyjä; mutta omassa työhuoneessaan ja konttorissa hän pani hyvin lujille siitä, että hänen tietämättään oli tapettu ankka, taikka mies lähetetty Anna Dmitrievnan käskystä tiedustelemaan naapurin rouvan terveyttä, taikka tyttöjä laitettu ryytimaan kitkennästä metsään vattuja poimimaan.

Noin neljän vuoden kuluttua olivat kaikki velat maksetut ja Pjotr Vasiljevitch teki matkan Moskovaan sekä palasi sieltä uudessa puvussa ja uusilla ajopelillä. Mutta tästä asiain kukoistavasta tilasta huolimatta hän pysyi entisissä stolaaisissa taipumuksissaan, joilla hän näytti kovasti ylpeilevän omaistensa ja vieraiden edessä, ja usein änkyttäen sanoi, että "joka todella tahtoo minua nähdä, hän tulee luokseni, vaikka olen lammashakaturkkiinkin puettu, ja syö minun hapankaaliani ja minun puuroani, niinkuin minäkin sitä syön". Hänen joka sanassaan ja liikkeessään ilmeni synkkä ylpeys, joka perustui siihen tietoon, että hän oli uhrautunut äitinsä vuoksi ja lunastanut maatilan, ja tuntui ylenkatse kaikkia muita kohtaan sen johdosta, etteivät nämä olleet mitään sentapaista saaneet aikaan.

Äiti ja tytär olivat keskenään aivan erilaisia luonteita ja muutenkin monessa suhteessa aivan erikaltaiset. Äiti oli yksi noita miellyttävimpiä, aina samalla tavalla seurassa suopean iloisia naisia. Kaikki mikä oli sulosta ja iloista ilahutti todellisesti hänen mieltänsä. Vieläpä tuokin piirre, joka tavataan ainoastaan kaikkein hyväluontoisimmilla vanhoilla ihmisillä — nimittäin kyky nauttia iloitsevan nuorison näkemisestä, oli hänellä mitä suurimmassa määrässä vallalla. Hänen tyttärensä Audotja Vasiljevna oli päinvastoin luonteeltaan totinen, taikka oikeammin tuolla omituisella tavalla välinpitämättömän hajamielinen ja ilman mitään syytä kopeileva, jommoisia ovat tavallisesti naimattomat kaunottaret. Kun hän tahtoi olla iloinen, niin hänen ilonsa muodostui jollakin lailla kummalliseksi, ei sitä tiennyt nauroiko hän itselleen vai nauroiko sille, jonka kanssa puhui, vai nauroiko koko maailmalle, jota hän ei sentään varmaankaan aikonut. Usein minä ihmettelin ja kyselin itseltäni, mitä hän lie tarkottanut sanoessaan tällaisiakin lauseita: niin, minähän olen hirveän hyvän näköinen: kuinkas muuten, kaikkihan minuun rakastuvat, j.n.e. Anna Dmitrievna oli aina puuhailevainen: innolla harrasti talon ja pikku puutarhan sieventämistä, rakasti kukkia, kanarilintuja ja sieviä kapineita. Hänen huoneensa ja puutarhansa olivat pienet ja köyhänlaiset, mutta kaikki oli järjestetty ylen tarkasti, puhtaasti, ja kaikessa oli tuon keveän iloisuuden iloinen luonne, jota parhaiten ilmaisee sievä valssi taikka polkka. Sana leikkikalu, jota vieraat usein kehuakseen käyttivät, kuvasi sangen hyvin Anna Dmitrievnan pikku puutarhaa ja huoneustoa. Ja Anna Dmitrievna oli itsekin leikkikalu — pikkunen, heikko, tuorekasvoinen, sieväkätinen, aina iloinen ja aina siististi puettu. Ainoastaan hiukan liiaksi paisuneet tummat suonet hänen pikku käsillään häiritsivät tätä yleistä luonnekuvaa. Audotja Vasiljevna sitä vastoin ei tehnyt koskaan mitään, eikä ainoastaan ollut välittämättä mistään pikku kapineista tai kukkasista, vaan ei välittänyt kylläksi edes itsestään, ja aina juoksi pukeutumaan, kun tuli vieraita. Mutta ilmestyessään sitten pukeutuneena huoneeseen hän oli todella harvinaisen kaunis, lukuunottamatta tuota kaikille kauneille kasvoille yhteistä silmien ja hymyn kylmää, yksitoikkoista ilmettä. Hänen ylen säännölliset, ihanat kasvonsa ja hänen solakka vartalonsa tuntuivat aina puhuvan: "tässä olen, katsokaa nyt minua".

Mutta huolimatta äidin luonteen elävyydestä ja tyttären ulkomuodon hajamielisestä välinpitämättömyydestä, tuntui jokin puhuvan, että edellinen ei ole koskaan, ei ennen eikä nyt mitään rakastanut, paitsi tuommoista sievoista ja hauskaa, jotavastoin Audotja Vasiljevna oli yksi niitä luonteita, jotka kerran rakastuttuaan uhraavat koko elämänsä sille, johon ovat rakastuneet.

XXXIV

ISÄN NAIMINEN.

Isä oli neljäkymmenen kahdeksan vuotias, kun meni toisiin naimisiin Audotja Vasiljevna Epifanovan kanssa.

Saavuttuaan keväällä yksin tyttöjen kanssa maalle oli isä, kuten kuvailen, siinä erikoisessa rauhattoman onnellisessa ja avomielisessä mielentilassa, jossa tavallisesti ovat kortinpelaajat keskeyttäessään pelinsä suuren voiton jälkeen. Hän tunsu, että oli vielä paljon käyttämätöntä onnea, jota hän, ellei tahtonut enää pelata, saattoi käyttää yleensä menestykseen elämässä. Sitä paitsi oli

kevät, hänellä oli odottamattoman paljon rahoja, hän oli aivan yksin ja ikävöitsi. Neuvotellessaan Jaakon kanssa asioista ja muistaen tuon iankaikkisen maariidan Epifanovien kanssa sekä kaunottaren Audotja Vasiljevnan, jota hän ei ollut pitkään aikaan nähnyt, kuvailen hänen sanoneen Jaakolle: "tiedätkös mitä, Jaakko hyvä, — sensijaan kuin aina vaan jatkamme tuota riitaa, eiköhän olisi parasta luovuttaa koko se peijakkaan maa heille, hä? mitä arvelet?..."

Kuvailen kuinka Jaakon sormet alkoivat kieltävästi kierrellä selän takana tämän kysymyksen kuultuansa ja kuinka hän todisteli, että "nähkääs meillähän se on oikeus puolellamme".

Mutta isä käski valjastaa hevonen, puki ylleen muodikkaan oliivin värisen palttoonsa, sukki tukkansa jäännökset, ruiskautti hajuvettä nenäliinaansa, ja mitä parhaimmalla tuulella — kun tunki menettelevänsä niinkuin ylhäiset herrat, ja erittäinkin, kun toivoi saavansa nähdä kauniin naisen, — ajoi naapuritaloon.

Tiedän ainoastaan, että isä ensi käynnillään siellä ei tavannut Pjotr Vasiljevitshia, joka oli mennyt työmaalle, ja siis seurusteli kahden tunnin ajan naisten kanssa. Voin kuvailla, kuinka hän lie tuhlaillut mairittelujaan, kuinka hän lumosi heitä, pehmeästi painellen permanttoa vasten kenkäänsä, kuiskaellen ja tehden imeliä silmiä! Voin myöskin kuvailla, kuinka tuo iloinen eukko äkkiä rupesi hänestä pitämään ja kuinka tuo kylmä kaunotar elpyi hänen seurassaan. Kun piika hengästyneenä tuli juoksussa ilmottamaan Pjotr Vasiljevitshille, että vanha Irtenjev itse oli saapunut, niin kuvailen hänen vihasena vastanneen: — "entä sitten, vaikka onkin saapunut?" — ja kuinka hän sitten läksi kotiinpäin mahdollisimman hitaasti, ehkäpä vielä poikkiesi ensin työhuoneeseensa, puki ylleen tahallaan likasimman nuttunsa ja lähetti kaikille sanan, ettei millään ehdoin saisi totella, jos naiset käskisivät valmistamaan päivälliseksi jotain erikoista.

Sittemmin näin usein isän tämän herra Epifanovin seurassa, ja senpä perustuksella elävästi kuvailenkin mielessäni minkälainen tämä ensi tapaaminen lienee ollut. Kuvailen, kuinka Pjotr Vasiljevitsh, huolimatta siitä, että isä ehdotti riidan ratkaistavaksi sovinnolla, pysyi sittenkin tyytymättömänä ja vihasena, kun oli uhrannut asemansa äidin hyväksi, mutta isä ei ollut mitään sentapaista tehnyt, — kuinka ei mikään voinut häntä kummastuttaa ja kuinka isä muka huomaamatta tätä nurpeutta oli leikkisä, iloinen ja kohteli häntä niinkuin ensiluokan pilanlaskijaa, mitä Pjotr Ivanovitsh toisinaan pahotteli, mutta toisinaan tahtomattaankin otti uskoakseen. Osaten kääntää kaiken leikiksi kutsui isä Pjotr Vasiljevitshia jostakin syystä överstiksi, ja vaikka herra Epifanov minun läsnä ollessani tavallista pahemmin änkyttäen ja kiukusta punastuen huomautti ei olevansa ö-ö-ö-översti vaan lu-lu-lu-luutnantti, niin isä viiden minutin kuluttua sittenkin jälleen nimitti häntä överstiksi.

Ljubotshka kertoi minulle, että kun meitä ei vielä ollut maalla, niin he joka päivä tapasivat Epifanoveja ja oli heillä ollut hyvin hauskaa. Isä osasi kaikki järjestää niin originellisesti, leikkillisesti ja samalla yksinkertaisesti ja komeasti. Hän pani toimeen milloin metsästyksiä milloin kalastuksia milloin jonkinlaisia ilotulituksia, joissa Epifanovit olivat läsnä. Ja olisi ollut vieläkin hausکمپی, ellei olisi ollut tuota inhottavaa Pjotr Vasiljevitshia, joka murjotteli, änkytteli ja pilasi kaikki, — sanoi Ljubotshka.

Meidän tulomme jälkeen Epifanovit kävivät ainoastaan kaksi kertaa luonamme ja me kävimme kerran heidän luonaan. Mutta Pietarin päivän jälkeen, jolloin isän nimipäiviksi he ja suuri joukko muita vieraita oli kutsuttu luoksemme, keskeytyi seurustelumme Epifanovien kanssa jostakin syystä kokonaan, ja isä ainoastaan yksin kävi heillä.

Sinä lyhyenä aikana, jona näin isän yhdessä Dunitshkan kanssa, (joksi äiti nimitti tytärtään), ehdin tehdä seuraavia havaintoja: Isä pysyi yhä samassa onnellisuuden mielentilassa, jonka olin hänessä ihmeekseni nähnyt tulomme ensi päivänä. Hän oli niin iloinen, nuori, täynnä elämää ja onnea, että tämän onnen säteet levisivät kaikkialle ympäristöön ja ehdottomasti tarttuivat siihen. Hän ei liikahtanut askeltakaan Audotja Vasiljevnan luota, kun tämä oli huoneessa, puhui hänelle alituisen niin imeliä mairittelusanoja, että minua hävetti hänen puolestaan, tai mykkänä katsoen Audotja Vasiljevnaan yskähteli ja nytkäytteli olkaansa kiihkeänä ja tyytyväisenä, puhui toisinaan hänen kanssaan hymyilevillä kuiskauksillakin; mutta kaiken sen hän teki *noin vaan, piloilla*, eli sillä ilmeellä, mikä hänellä tavallisesti oli kaikkein totisimmissakin asioissa.

Audotja Vasiljevna näytti ottaneen isältä tuon onnen ilmeen, joka tähän aikaan loisti hänenkin suurissa sinisissä silmissään melkein aina, lukuunottamatta niitä hetkiä, jolloin hänet äkkiä valtasi semmoinen ujous, että hyvin tuntien tämän tunteen, — minun oli häntä sääli ja teki kipeätä häntä nähdä. Semmoisina hetkinä hän näytti pelkäävän jokaista katsetta ja liikettä, hänestä näytti, että kaikkien silmät ovat kääntyneet ainoastaan häneen, että kaikki ajattelevat ainoastaan häntä ja pitävät hänen käytöstään kokonaan sopimattomana. Hän katsahteli kaikkiin pelästyneenä, veri vuoroin nousi vuoroin pakeni hänen kasvoistaan, ja hän rupesi ääneensä ja rohkeasti puhumaan enimmäkseen tyhmyyksiä, tietäen siitä itsekin ja tuntien, kuinka kaikki, isäkin, kuuntelevat hänen sanojaan, ja hän punastui vielä enemmän. Mutta semmoisissa tapauksissa isä ei huomannutkaan tyhmyyksiä, hän yskähteli vaan yhtä intohimoisesti ja iloisella ihastuksella katseli Audotja Vasiljevnan. Minä panin

merkille, että ujuden kohtaukset, joiden valtaan Audotja Vasiljevna tosin joutui ilman mitään syytä, toisinaan seurasivat heti sen jälkeen kuin isän läsnä ollessa oli mainittu jostain nuoresta ja kauniista naisesta. Nopeat ylimenot mietiskelystä siihen hänen outoon kömpelöön iloisuuteensa, josta jo olen puhunut, isän lempisanojen ja lausetapojen matkiminen, isän kanssa alotetun keskustelun jatkaminen muiden kanssa, kaikesta tuosta, ellei päähenkilönä olisi ollut minun isäni ja jos itse olisin ollut vanhempi, olisin voinut päästä perille isän ja Audotja Vasiljevnan välisestä suhteesta, mutta minä en siihen aikaan aavistanut mitään edes vielä silloinkaan, kun isä minun läsnä ollessani sai jonkinlaisen kirjeen Pjotr Vasiljevitshilta ja kovasti siitä sydämmistyi, sekä lakkasi Epifanoveilla käymästä aina elokuun loppuun asti.

Mutta elokuun lopussa hän uudestaan alkoi käydä naapurissa, ja vähää ennen meidän (Volodjan ja minun) lähtöämme Moskovaan ilmotti meille menevänsä naimisiin Audotja Vasiljevna Epifanovan kanssa.

XXXV

MITÄ ME UUTISESTA ARVELIMME.

Jo päivää ennen tätä virallista ilmotusta tiesivät talossa kaikki ja eri tavalla arvostelivat tätä seikkaa. Mimmi ei näyttäytynyt koko päivään huoneestaan ja itki. Katinka istui hänen seurassaan ja esiintyi vasta päivällisiksi, kasvoissa jokin loukkaantunut ilme, joka oli selvästi äidiltä lainattu; Ljubotshka sitä vastoin oli hyvin iloinen ja kertoi päivällisissä tietävänsä mainion uutisen, jota ei kuitenkaan sanonut kellekään ilmaiseksi.

— Ei ole mitään hyvää sinun uutisessasi, sanoi hänelle Volodja olematta lainkaan yhtä tyytyväinen: — jos voisit yleensä ajatella jotakin asiata totisesti, niin ymmärtäisit, että se on päinvastoin hyvinkin paha juttu.

Ljubotshka katsahti merkitsevästi ja ihmettelevästi häneen ja vaiken. Päivällisen jälkeen Volodja aikoi ottaa minua kädestä, mutta arvatenkin pelästyen, että tuo voisi näyttää jonkinlaiselta hellyydeltä, koskettikin ainoastaan käsivarteeni ja nykäytti päällään, että tulisin saliin.

— Totta tiedät mistä salaisuudesta Ljubotshka puhui? sanoi hän minulle päästyään varmuuteen siitä, että olimme kahden kesken.

Me puhelimme ani harvoin Volodjan kanssa kahden kesken, ainakin tärkeistä asioista, niin että kun semmoista sattui, me kumpikin tunsimme jonkinlaista keskinäistä kömpelyyttä ja silmissämme alkoivat "jänikset" hyppiä, kuten Volodja sanoi; mutta nyt vastaukseksi minun nolouteeni, joka näkyi silmistäni, hän herkeämättä katsoi totisesti suoraan silmiini, ikäänkuin olisi tahtonut sanoa: "ei tässä nyt auta hävetä, veljeksiä me olemme ja meidän täytyy neuvotella keskenämme tärkeästä perheasiasta". Minä ymmärsin hänet, ja hän jatkoi:

— Isä aikoo mennä naimisiin neiti Epifanovin kanssa, tiesitkö?

Minä nykäytin päätäni, sillä olin jo kuullut asian.

— Sehän on hirveän paha asia, jatkoi Volodja.

— Miksi niin?

— Miksi niin? vastasi hän kiukkuisesti: — on kai hyvin hauskaa saada enokseen tuollaista kaakkia, everstiä, ja tulla kaikkien niiden sukulaiseksi! Ja se Audotjakin saattaa vaan *nyt* näyttää hyvältä, mutta kuka hänet tietää mikä hänestä vielä tulee. Meille se nyt tosin voi olla yhdentekevää, mutta Ljubotshkan täytyy kohta astua seurapiireihin. Eipä se ole kovinkaan hauskaa, kun on sellainen belle mère, joka ei edes osaa hyvin ranskaa, ja mitä ihmeen tapoja se voi tytölle opettaa!

Niin merkilliseltä kuin tuntuikin, että Volodja näin rauhallisesti arvosteli isän vaalia, näytti hän minusta kuitenkin olevan oikeassa.

— Mistä syystä hän meneekään oikeastaan naimisiin? kysyin minä.

— Ne on pimeitä juttuja, hitto heidät tietää; tiedän ainoastaan, että Pjotr Vasiljevitsh on suostuttanut hänet naimisiin, on sitä vaatinutkin, — ja että isä ensin ei tahtonut, mutta sitten sai päähänsä olla muka

ritarillinen; — sanalla sanoen: perin pimeitä juttuja! Vasta minä nyt olen ruvennut isää ymmärtämään, jatkoi Volodja: — näen kyllä, että hän on hyvä ja viisas mies, mutta siihen määrään kevytmielinen ja huikentelevainen, että... se on ihan ihmeellistä! hän ei voi kylmäverisesti nähdä naista. Tiedätkö, ettei hänen tutuistaan ole ainoatakaan naista, johon hän ei olisi ollut rakastunut. Voitko kuvailla, Mimmiinkin

— Älä nyt?

— Ihan varmaan, vasta minä sen itsekin sain tietää; isä oli rakastunut Mimmiin, kun vielä oli nuori, kirjotteli sille runoja, ja jotain on heidän välillensä ollut. Mimmi yhä vieläkin kärsii. — Ja Volodja rupesi nauramaan.

— Onko se todella mahdollista! sanoin minä ihmetellen.

— Ja pääasia, jatkoi Volodja uudestaan totisena ja äkkiä ruveten puhumaan ranskaksi: — mitä tulee koko sukumme sanomaan tämmöisestä avioliitosta! Tietysti he tulevat saamaan myös lapsia — —

Minua siihen määrään hämmästytti Volodjan terve järki ja kyky ajatella eteenpäin, etten tiennyt mitä vastata.

Samassa tuli Ljubotshka luoksemme.

— Te siis tiedätte? kysyi hän iloisena.

— Tiedämme, sanoi Volodja: — ihmettelen vaan, Ljubotshka: ethän sinä ole enää kapalolapsi, — mitä iloa sinulle voi olla siitä, että isä menee naimisiin jonkun lörpön kanssa?

Ljubotshkan kasvot menivät äkkiä totisiksi ja hän vaipui mietteihin.

— Volodja! miksi sanot "lörpön" kanssa? kuinka sinä uskallat niin puhua Audotja Vasiljevna? Koska isä ottaa hänet vaimokseen, niin eipä hän siis ole löppö!

— Niin no, ei tosin ole, minä sanoin muuten vaan, mutta kuitenkin...

— Ei ollenkaan "mutta kuitenkin", keskeytti Ljubotshka kiivastuen: enpä minäkään moittinut sitä neitosta, johon sinä olit rakastunut: kuinka sinä siis voit puhua noin isästä ja kunniallisesta naisesta? Vaikka oletkin vanhin veli, mutta älä puhu minulle noin, et saa puhua!

— Miksi ei saa sanoa mielipidettään...?

— Ei saa sanoa mielipidettään, keskeytti Ljubotshka taas: — ei saa arvostella sellaista isää kuin meidän isämme on. Mimmi arvostelkoon, mutta et sinä, vanhin veli.

— Ei, tyttö rukka, sinä et vielä mitään ymmärrä, sanoi Volodja ylenkatseellisesti. Onko siinä mitään hyvää, että joku neiti Epifanov, *Dunitshka*, tulee sinulle äiti-vainajan asemaan?

Ljubotshka vaikenen hetkeksi, ja äkkiä tuli hänen silmiinsä kyyneleitä.

— Tiesin sinut ylpeäksi, mutta en olisi luullut noin ilkeäksi, sanoi hän ja läksi pois.

— *Pulloon*, sanoi Volodja, tehden kasvonsa naurettavan totisiksi ja silmänsä sameiksi. — Rupeeppa niiden kanssa väittelemään, jatkoi hän ikäänkuin moittiakseen itseään siitä, että oli alentunut keskusteluun Ljubotshkan kanssa.

Seuraavana päivänä oli huono sää, eikä ollut vielä isä eikä naisetkaan tulleet teenjuonnille, kun minä jo ilmestyin vierashuoneeseen. Yöllä oli ollut kylmä syyssade, taivaalla kulki nopeasti vielä jäännöksiä yöllisistä sadepäivistä, joiden läpi hohti himmeänä valokehänä jo jotenkin korkealla oleva aurinko. Oli tuulista, märkää ja koleata. Puutarhaan vievä ovi oli auki, terassin märkyydestä mustuneella permannolla tekivät yölliset sadelätäköt kuivumista. Tuuli kolisteli avattua ovea sen rautalankakoukusta, käytävät olivat märät ja likaset, vanhat koivut paljastuneine, valkeine oksineen, pensaat ja ruoho, — nokkoset, viinimarjat, seljapuu ja nurinpäin kääntyneet vaaleanvihreäiset lehdet viuhtoivat oksiaan ja olivat juurineen irtautumaisillaan maasta; lehmusaleasta päin lenteli keltasia pyöreitä lehtiä toinen toistaan tavotellen, kunnes kastuneina paneutuivat märkää maata vasten. Ajatuksissani vyörittelin isän tulevaa avioliittoa siltä kannalta kuin Volodja sitä katseli. Ei sisaren, ei meidän oma eikä isänkään tulevaisuus näyttänyt minusta suinkaan valoisalta. Minua vaivasi ajatus, että syrjäinen, vieras ja erittäinkin nuori nainen, olematta siihen lainkaan oikeutettu, äkkiä anastaa monessa suhteessa — kenen aseman? — jokin nuori neitonen anastaa äiti-vainajan aseman! Minua suretti ja isä tuntui yhä enemmän ja enemmän syylliseltä. Silloin kuului hänen ja Volodjan äänet viereisestä huoneesta. Minua ei haluttanut nähdä isää tällä hetkellä ja menin siis pois, mutta Ljubotshka tuli minua hakemaan ja ilmotti isän minua kyselevän.

Isä seiso vierashuoneessa, nojaten kädellään pianoon. Hänen kasvoillaan ei enää ollut sitä nuoruuden ja onnen ilmettä, jota olin niissä koko aikana huomannut. Hän oli murheellinen. Volodja käveli piippu kädessä pitkin huonetta. Minä tulin isän luo ja me tervehdimme toisiamme.

— No, ystävänä, sanoi hän varmasti, pää pystyssä, ja sillä erityisellä nopealla äänellä, jolla tavallisesti puhutaan epämiellyttäviä, mutta muuttumattomiksi jääviä asioita: — kuten tiedätte, aikomukseni on mennä naimisiin Audotja Vasiljevnan kanssa, — Hän oli hetken aikaa vaiti. — En olisi milloinkaan tahtonut mennä naimisiin äidin jälkeen, mutta... tässä hän vähän pysähtyi: — mutta... mutta kohtalo näyttää tahtovan toisin. Dunitshka on hyväluontoinen, suloinen tyttö, eikä ole enää aivan nuorikaan; toivoakseni te tulette pitämään hänestä, lapset, ainakin hän teitä jo sydämestään rakastaa, hän on hyvä. — Teidän on jo, sanoi hän kääntyen minun ja Volodjan puoleen ja puhui ikäänkuin kiirehtien, ettemme ennättäisi häntä keskeyttää: — teidän on jo aika matkustaa, mutta minä viivyn täällä uuteen vuoteen asti ja saavun Moskovaan — taas hän alkoi sopertaa — saavun sitten Moskovaan vaimoni ja Ljubotshkan seurassa. — Minun teki kipeätä nähdä isää ikäänkuin pelkäävänä ja syyllisenä edessämme; tulin likemmäksi häntä, mutta Volodja käveli pää painuksissa, yhä poltellen edes takasin.

— Niinpä niin, ystävänä, semmoisia vehkeitä se teidän isä-ukkonne on nyt pannut alkuun, päätti hän punastuen, yskähdellen ja tarjoten minulle ja Volodjalle käsiänsä. Kyyneleitä oli hänen silmissään, kun hän sanoi tätä, ja käsi, jonka hän ojensi huoneen toisessa päässä olevalle Volodjalle, näytti vähän vapisevan. Tämä vapiseva käsi koski kovin kipeästi minuun, ja mieleeni tuli outo ajatus, joka vielä enemmän liikutti minua, nimittäin että isä oli palvellut Napoleonin sotaretken aikana ja kuului olleen sangen urhoollinen upseeri. Minä tartuin hänen suureen, suonekkaaseen käteensä ja suutelin sitä. Hän puristi lujasti minun kättäni ja purskahti itkuun, otti Ljubotshkan mustan pään molempien käsiensä väliin ja alkoi suudella hänen silmiänsä. Volodja oli pudottavinaan piippunsa ja kumartuessaan sitä ottamaan pyyhki salaa nyrkillään kyyneleen silmästään, sekä pujahti kenenkään huomaamatta huoneesta.

XXXVI

YLIPISTO.

Häät oli vietettävät kahden viikon kuluttua: mutta luennot alkoivat aikasemmin, ja me Volodjan kanssa matkustimme syyskuun alussa Moskovaan. Nehljudovit olivat jo myöskin palanneet maalta. Dmitri (jonka kanssa olimme erotessa päättäneet kirjottua toisillemme, mutta tietysti emme kertaakaan kirjottaneet), ajoi heti luokseni ja me suostuimme niin, että hän seuraavana päivänä saattaa minut yliopistoon ensi kertaa luentoja kuuntelemaan.

Oli kirkas, auringonpaisteinen päivä.

Heti kun astuin luentosaliin, tunsin kuinka olentoni katoaa mitättömäksi tässä ilosessa nuorisolaumassa, joka lainehtii kirkkaassa, suurien ikkunoiden läpi tulevassa päivänpaisteessa, meluten kaikissa ovissa ja käytävissä. Oleminen tämän äärettömän joukon jäsenenä tuntui aika miellyttävältä. Mutta minulla oli hyvin vähän tuttavuuksia kaikkien näiden joukossa, ja niidenkin kanssa, jotka olivat tuttuja, rajottui tuttavuus päännyykäytyksiin ja sanoihin: "päivää Irtenjev!" Ympärilläni tervehdittiin, tungeskeltiin, kuului ystävyiden, hymyn, pilan sanoja joka taholta. Kaikkialla tunsin tuota nuorta seuraa yhdistävää sidettä, ja tunsinpa vielä, että tämä side oli ikäänkuin jättänyt minut ulkopuolellessa. Mutta tuo oli ainoastaan hetkellinen vaikutus. Siitä syntyneen harmin vuoksi minä päinvastoin rupesin pian ajattelemaan, että on hyväkin minun olla kuulumatta koko tähän seuraan, — että minulla pitääkin olla oma erikoinen piirini hienompia ihmisiä, ja istuin kolmannelle penkille, missä istuivat kreivi B., purooni Z., ruhtinas P., Iivin ja muita samallaisia herroja, joista Iivin ja kreivi B. olivat minulle tuttuja. Mutta nämätkin herrat katsoivat minuun niin, etten tuntenut kuuluvan heidänkään joukkoonsa. Aloin tarkastella mitä ympärilläni tapahtui. Semjonov, harmaine hiustupsuineen ja valkoisine hampaineen, istui takin napit auki jotenkin lähellä minua ja pulpettiin nojautuneena pureskeli kynää. Se kymnasisti, joka oli ensimmäisenä suorittanut pääsyttökinnot, istui ensimmäisellä penkillä poski yhä sidottuna mustalla liinalla ja leikki hopeaisen kellonavaimensa kanssa. Ikonin, joka sittenkin oli kuin olikin tullut ylioppilaaksi, istui ylimmällä penkillä sinisissä reunajuovaisissa housuissa, jotka peittivät koko saappaan. Hän huusi nauraen olevansa parnassilla. Ilinka, joka kumarsi minulle ihmeekseni ei ainoastaan kylmästi, vaan vieläpä ylenkatseellisestikin, ikäänkuin olisi tahtonut huomauttaa olevamme täällä yhdenvertaisia, istui ihan edessäni ja pantuaan hyvin tuttavallisesti jalkansa pulpetille (luullakseni minun kustannukselleni), jutteli toisen ylioppilaan kanssa, silloin tällöin katsahdellen

minuun. Vieressäni jutteli Iivinin joukkokunta ranskankielellä. Nuo herrat tuntuivat minusta ylen tyhmiltä. Jokainen sana, jonka kuulin heidän keskustelustaan, tuntui minusta ei ainoastaan typerältä, vaan väärin lausutultakin (ce n'est pas français, puhelin minä itsekseni), mutta taas Semjonovin, Ilkan ja muiden asennot, puheet ja hommat tuntuivat minusta epähienoilta, sopimattomilta, ei "comme il faut".

Minä en kuulunut mihinkään joukkokuntaan, ja tuutien itseni yksinäiseksi ja kykenemättömäksi lähestymiseen, vihottelin itsekseni. Eräs ylioppilas edessäni olevalla penkillä puri kynsiään niin että sormien päät punersivat, ja tuo tuntui minusta niin vastenmieliseltä, että siirryin kauemmaksi hänestä. Muistan tänä ensi päivänä olleeni mieleltäni hyvin surullinen.

Kun professori tuli esille ja kaikki vaikenivat, muistan laajentaneeni satiirisen arvosteluni myöskin professoriin, ja minua oli hämmästyttävintään se, että hän alkoi luentonsa johdatuksella, jossa mielestäni ei ollut mitään järkeä. Olisin tahtonut, että luento olisi ollut alusta loppuun niin järkevää, ettei siitä olisi voinut ottaa pois eikä siihen lisätä ainoatakaan sanaa. Kun petyin, niin piirtelin vihkooni, joka oli kauniisti sidottu ja johon olin kirjottanut "ensimmäinen luento", kahdeksantoista profiilia, jotka yhtyivät piiriin kukan tavalla, ja ainoastaan silloin tällöin olin liikuttavinani kättä paperilla, että professori olisi luullut minun kirjottavan muistiin. Tämän luennon kestäessä tulin siihen päätökseen, että on aivan tarpeetonta kirjottaa kaikkea, mitä professori tulee puhumaan, ja sitä sääntöä noudatinkin luentojen päättämiseen asti.

Seuraavilla luennoilla en enää tuntenut itseäni niin yksinäiseksi, olin tehnyt tuttavuuksia, puristanut toverien kättä, keskustellut, mutta sittenkään ei minun ja toverien välillä syntynyt todellista lähestymistä, ja vielä useinkin sain siis sydämissäni surra ja teeskennellä. Iivini joukkokuntaan eli aristokraatteihin, joiksi heitä yleensä sanottiin, en voinut yhtyä, koska, mikäli nyt muistan, vierastelin heitä, ja tervehdin ainoastaan silloin kuin he minua tervehtivät, mutta he puolestaan näyttivät hyvin vähän kaipaavan minun tuttavuuttani. Enemmistön kanssa taas en yhtynyt aivan toisista syistä. Heti kun tunsin, että joku toveri alkoi minuun kiintyä, minä annoin hänen tietää käyväni päivällisillä ruhtinas Ivan Ivanovitshin luona, ja että minulla on omat vaunut. Tätä puhuin ainoastaan näyttäytykseni edullisemmalla puolellani ja siinä tarkoituksessa, että toveri olisi minuun kiintynyt sen johdosta vielä enemmän; mutta melkein joka kerta kävi päinvastoin, niin että annettuani tietää sukulaissuhteestani ruhtinas Ivan Ivanovitshiin, toveri ihmeekseni muuttui äkkiä ylpeäksi ja kylmäksi.

Olipa joukossamme muiden muassa vapaata paikkaa nauttiva ylioppilas Operov, vaatimaton, hyvin lahjakas ja ahkera nuorukainen, joka tervehtiessään piti kättä aina lautana, kääntämättä sormia ja tekemättä kädellä mitään liikettä, niin että toverit joskus piloilla tarjosivat hänelle kättä samalla tavalla vastaan. Minä istuin meikein aina hänen viereensä ja usein puhelin hänen kanssaan. Operov miellytti minua erittäinkin niiden vapaiden mielipiteiden vuoksi, joita hän lausui professoreista. Hän arvosteli hyvin selvään ja tarkasti jokaisen professorin luennoimista, jopa joskus ivasikin heitä, mikä suuresti oudostutti ja hämmästytti minua, sanottu kun se oli hänen hiljaisella pikku äänellään, joka piiperti hänen pikkuruikkuisesta suustaan. Siitä huolimatta hän kuitenkin hyvin suurella huolella kirjotteli muistiin hienolla käsialallaan poikkeuksetta kaikki luennot. Me aloimme jo tutustua toisiimme, päätimme valmistua yhdessä, ja hänen pienet, harmaat lyhytnäköiset silmänsä alkoivat jo mielihyvällä kääntyä puoleeni, ilmestyessäni paikoilleni hänen viereensä. Mutta minä pidin tarpeellisena kerran keskustellessamme ilmoittaa hänelle, että äitini oli kuollessaan pyytänyt isää olemaan panematta meitä valtionkouluun, ja että kaikki valtionkoulujen oppilaat saattoivat kyllä olla oppineita, mutta minusta nähden myös jotain toista, nimittäin ce ne sont pas des gens comme il faut, — sanoin minä änkyttäen ja tuntien jostakin syystä punastuvani. Operov ei vastannut mitään, vaan seuraavilla kerroilla hän ei tervehtänyt minua ensiksi, ei tarjonnut kättään eikä jutellut, ja kun istuin paikoilleni, niin hän, kumartaen päänsä sormen etäisyydelle vihoista, oli niitä tutkivinaan. Minä ihmettelin tätä Operovin aiheetonta kylmenemistä. Mutta pour un jeune homme de bonne maison pidin sopimattomana hieroa sovintoa vapaapaikkaa nauttivan ylioppilas Operovin kanssa, ja jätin hänet siis rauhaan, vaikka hänen kylmenemisensä tunnustaakseni minua suuresti suretti. Kerran saavuin ennen häntä, ja kun eräs mielikki professoreista oli luennoitseva, niin oli kokoontunut paljon semmoisiakin, jotka muuten eivät käyneet luennoilla, ja kaikki paikat näin ollen olivat otetut; minä istuin Operovin paikalle, asetin vihkoni pulpetille ja poistuin. Palattuani luentosaliin huomasin vihkoni muutetuiksi takimmaiselle pulpetille ja Operovin istuvan minun paikallani. Minä huomautin hänelle, että olin pannat siihen vihkoni.

— Mistä minä tiesin, vastasi hän punastuen ja katsomalla minuun.

— Toistan teille, että panin vihkoni tähän, sanoin uudelleen ja aloin tahallani kiivastua, aikoen pelottaa häntä urhoollisuudellani. — Kaikki sen näkivät, lisäsin minä ympärillä oleviin ylioppilaihin katsahtaen, mutta vaikka monet katsoivat uteliaina minuun, niin ei kukaan vastannut.

— Ei täällä paikkoja osteta, vaan se istuu, joka ennen ehtii, sanoi Operov vihasesti liikahtaen ja pahastuneena minuun vilkaisten.

— Se merkitsee, että te olette moukka, sanoin minä.

Operov taisi murahtaa jotakin semmoista kuin: "ja sinä olet tyhmä nulikka", mutta minä en sitä yhtään kuullut. Ehkä olisin sentään jotain vielä lisännyt, mutta samassa ovi aukeni ja professori ilmestyi sinisessä frakissa, kumarsi ja nopeasti meni kateederille.

Mutta ennen tutkintoja, kun minulle tuli luentovihot tarpeellisiksi, tarjosi Operov, muistaen lupauksensa minulle omat vihkonsa ja ehdotti, että lukisimme yhdessä.

XXXVII

SYDÄMMEN ASIOITA.

Sydämmen-asiain kanssa olin tänä talvena hyvinkin paljon tekemisissä. Olin näet kolmeen kertaan rakastunut. Kerran olin kovasti rakastunut erääseen hyvin täyteläiseen naiseen, joka minun läsnä ollessani ratsasti Freitagin manesissa, ja jonka tähden minä joka tiistai ja perjantai, eli niinä päivinä, joina hän ratsasti, ilmestyin manesiin häntä katsomaan, mutta joka kerta minä kovasti pelkäsin, ettei hän vaan huomaisi minua ja asetuin senvuoksi aina hyvin kauas hänestä, nopeasti pakenin sitä paikkaa, mistä hänen oli kulkeminen, ja huolimattomasti käännyn pois, kun hän sattui katsahtamaan minuun päin. Tästä syystä en edes tullut tarkemmin nähneeksi hänen kasvojaan, enkä tähän päivään asti tiedä, oliko hän todella kaunis vai ei.

Dubkov, joka oli sen naisen kanssa tuttu, tapasi minut kerran manesissa piiloutuneena lakeijain ja turkkien taakse, joita nämä pitelivät, ja saatuaan Dmitriltä kuulla tilani, tahtoi esittää minut tuolle amatsoonille, — josta niin pelästyin, että suinpäin hyökkäsin manesista ulos, ja pelosta, että hän oli sille jo maininnut minusta, en uskaltanut enää pistää jalkaani manesiin, en edes tulla lakeijoihin asti.

Kun rakastuin tuntemattomiin ja erittäinkin naimisissa oleviin naisiin, jouduin vielä tuhat kertaa pahemman ujouden alaiseksi kuin se, joka oli minut vallannut Sonitshkan edessä. Minä pelkäsin enin kaikesta maailmassa, että rakkauteni esine saisi tietää rakkaudestani tai edes olemassaolostanikin. Minusta näytti, että jos hän vaan olisi saanut tietää siitä tunteesta, joka minulla häntä kohtaan oli, niin se olisi ollut hänelle semmoinen loukkaus, jota hän ei olisi voinut koskaan anteeksi antaa. Ja kylläpä olikin asian laita semmoinen, että jos tuo amatsooni olisi päässyt perille, millä silmillä minä häntä lakeijain takaa katselin, ja kuinka minä kuvailin ryöstäväni hänet ja vieväni maalle, ehkä hänen loukkaantumisensa olisi ollutkin oikeutettu. Mutta selvästi en voinut käsittää, että tuntemalla minut hän ei vielä tarvinnut tuntea ajatuksiani, ja että ei siis olisi ollut mitään häpeällistä tutustua hänen kanssaan.

Toisen kerran rakastuin Sonitshkaan, kun tapasin hänet sisareni luona. Toinen rakkauteni häneen oli jo kauan sitten haihtunut, mutta minä rakastuin vielä uuden kerran häneen sen johdosta, että Ljubotshka antoi minulle vihkosen runoja, jotka Sonitshka oli jäljentänyt ja jossa vihossa Lermontovin "Demooni" oli muutamissa synkän rakkauden kohdissa alleviivotettu punasella läkillä ja kukkia sivujen väliin pistetty. Muistin, kuinka Volodja oli suudellut viime vuonna neitosensa kukkaroa. Minä koetin tehdä samaa, ja todellakin, kun ollessani illalla yksin huoneessani aloin haaveksien katsella kukkaa ja viedä sitä huulilleni, niin tulin jonkinlaiselle miellyttävälle itkupäälle ja olin uudestaan rakastunut, eli oikeastaan semmoista muutamien päivien kuluessa kuvailin.

Kolmannen kerran vihdoinkin rakastuin tänä talvena erääseen neitoseen, johon Volodjakin oli rakastunut ja joka kävi meillä. Tässä neitosessa muistaakseni ei ollut yhtään mitään kaunista, ainakaan ei sitä kaunista, joka tavallisesti oli mieleeni. Hän oli erään moskovalaisen etevän ja oppineen naisen tytär, pieni, laiha, päässä pitkät, englantilaiset kutrit ja profiili läpikuultava. Kaikki sanoivat, että tämä neiti on vielä äitiänsäkin oppineempi ja etevämpi; mutta tätä asiaa en minä voinut arvostella, sillä tuntien jonkinlaista jumaloivaa pelkoa hänen järkensä ja oppinsa edessä, olin ainoastaan yhden kerran puhunut hänen kanssansa ja silloinkin sanomattomalla vavistuksella. Mutta Volodjan ihastus — ja hän ihastusta osottaessaan ei milloinkaan välittänyt ympäristöstä — tarttui minuun semmoisella voimalla, että kiihkeästi rakastuin neitiin. Kun aavistin, että Volodja pahastuu, jos saa tietää, että "kaksi velimiestä oli rakastunut yhteen ja samaan neitiin", en puhunut hänelle mitään rakkaudestani. Minulle tuotti tässä tunteessa juuri se ajatus tyydytystä, että rakkautemme oli siihen määrään puhdas, ettemme riitaantuneet keskenämme vaikka sen esineenä oli sama ihana olento, vaan olimme kumpikin valmiit uhraantumaan toistemme hyväksi, jos se tulisi välttämättömäksi. Vaikka tosin mitä uhraantumiseen tuli, ei Volodja tainnut olla siihen niinkään valmis, sillä hän oli rakastunut niin kiihkeästi, että oli

aikonut antaa korvalle ja vaatia kaksintaisteluun erästä todellista diplomaattia, jonka oli määrä mennä tuon neidin kanssa naimisiin. Mutta minun oli hyvin mieluista uhrata tunteeni, ehkä siksi, ettei se paljon vaivaa maksanut, koska olin ainoastaan yhden kerran antautunut hienoon keskusteluun tämän neidin kanssa klassillisen musiikin arvosta, ja rakkauteni kaikista ponnistuksista huolimatta haihtui seuraavalla viikolla.

XXXVIII

TANSSIAISSA.

Huvitukset, joihin vanhempaa veljeäni matkien ajoin antautua ylioppilaaksi päästyäni, menivät tänä talvena kokonaan myttyyn. Volodja tanssi hyvin paljon, isä kävi myöskin tanssiaisissa nuoren vaimonsa kanssa; mutta minua luultavasti pidettiin joko liian nuorena taikka kykenemättömänä näihin huvituksiin, eikä kukaan esittänyt minua niille piireille, joissa tanssiaisia pantiin toimeen. Huolimatta avomielisyyden lupauksesta Dmitrille en sanonut hänelle enkä liioin kenellekään muulle, kuinka kovasti mieleni olisi tehnyt tanssiaisiin ja kuinka kipeästi minua kirveli se seikka, että minä unohdettiin ja näytettiin pidettävän vaan jonkinlaisena filosoofina, joksi minä juuri sen pakon vuoksi tekeydyinkin.

Mutta tänä talvena oli illanvietto ruhtinatar Kornakovin luona. Hän itse kutsui meidät kaikki ja muiden muassa minut, joten minun oli nyt ensi kertaa ajaminen tanssiaisiin. Ennen lähtöä tuli Volodja luokseni minun huoneeseeni ja tahtoi nähdä kuinka minä pukeudun. Minua suuresti kummastutti ja arvoitutti tämä hänen menettelynsä. Olin luullut, että halu näyttää kauniisti pukeutuneelta oli hyvin häpeällinen ja että sitä oli peittäminen; hän sitä vastoin piti tuota halua siihen määrään luonnollisena ja välttämättömänä, että ihan avomielisesti sanoi pelkäävänsä, etten minä vaan häpäisisi itseäni. Hän käski minun välttämättä vetää jalkaani kiiltoonahkakengät ja kauhistui, kun ajoin panna käteeni säämiskähansikkaita: hän ripusti kellonvitjani jollakin omituisella tavalla, ja vei mukaansa Kuznetskin kadulle parturille. Tukkini kiharrettiin. Volodja astui syrjälle ja katseli minua vähän loitompata.

— Kas nyt on hyvä, mutta ettekö todellakaan voi saada noita tupsuja silitetyiksi? sanoi hän kääntyen tukanlaittajan puoleen.

Mutta vaikka M-r Charles olisi kuinkakin kummallisilla ja limaisilla essensseillä voidellut tupsujani, ne sittenkin kohosivat heti kun panin hatun päähäni, ja yleensäkin näytti minusta kiharrettu pääni paljon rumemmalta kuin ilman kiharoita. Ainoa pelastukseni oli tekeytyä leväperäiseksi ja huolimattomaksi. Ainoastaan siinä muodossa saattoi ulkomuotoni näyttää joltakin.

Volodja taisi olla samaa mieltä, koska pyysi minun hävittää kiharrus, ja kun sen tein, enkä sittenkään näyttänyt kauniilta, ei hän enää katsonut minuun, vaan koko matkan Kornakoviin asti pysyi vaiteliaana ja surullisena.

Kornakoville tulin Volodjan kanssa sangen rohkeana; mutta kun ruhtinatar sitten pyysi minua tanssimaan, ja minä vaikka olin tullut juuri tanssimisen aikeissa, en sanonut tanssivani, niin aristu in sen johdosta taas, ja jäätyäni yksin tuntemattomien ihmisten loukkoon jouduin tuohon tavalliseen mahdottomaan, yhä kasvavaan ujoudentilaan. Minä seisoin mykkänä samalla paikalla koko illan.

Valssin aikana yksi ruhtinattarista lähestyi minua ja tuolla koko perheelle omituisella virallisella ystävyydellä kysyi minulta, miksi en tanssi? Muistan kuinka minä tällöin aristu in, mutta kuinka samalla aivan tahtomattani kasvoilleni levisi itsetyytyväinen hymy ja minä aloin puhua ranskaksi mitä pöyhkeimmillä lauseilla semmoista lorua, jota nytkin vielä kymmenien vuosien kuluttua häpeän muistaa. Varmaankin oli minuun musiikki sillä tavoin vaikuttanut, — oli kiihottanut hermoni ja toivoakseni tehnyt kuulumattomaksi vähemmän selvän osan puheestani. Minä löpisin jotain ylhäisimmästä seurapiiristä, sen miesten ja naisten tyhjyydestä, ja laskettelin sellaista puuta heinää, että piti vihdo in pysähtyä kesken lausetta, jota ei ollut enää mitään mahdollisuutta lopettaa.

Tuo yksin jo rotunsakin puolesta seurusteluun taipuisa ruhtinatar hämmästy i ja katsahti moittien minuun. Minä vaan hymyilin. Tällä kriittisellä hetkellä Volodja, joka huomattuaan minun kiihkeän puheeni tahtoi luultavasti tietää, millä viisauksilla minä lunastan itseäni vapaaksi tanssista, lähestyi meitä yhdessä Dubkovin kanssa. Huomattuaan minun hymyilevät kasvoni ja ruhtinattaren säikähtyneen ilmeen ja kuultuaan sitten sen kauhean lorun, jolla puheeni lopetin, hän punastui ja kääntyi pois. Ruhtinatar myöskin nousi ja läksi luotani. Minä sittenkin hymyilin, mutta samalla niin kovasti kärsin tästä tyhmyydestäni, että olisin ollut valmis vajoomaan maan alle, ja että minun oli välttämätöntä

hinnalla millä hyvänsä ruveta liikkumaan ja puhumaan jotain, tullakseni ulos siitä asemasta, jossa olin. Lähestyin senvuoksi Dubkovia ja kysyin montako valssia hän oli suorittanut hänen kanssaan. Olin näet olevinani muka leikkisä ja iloinen, mutta oikeastaan rukoilin vaan apua siltä samalta Dubkovilta, jolle olin huutanut: "suu kiinni!" päivällisillä Jahrin ravintolassa. Dubkov ei ollut kuulevinaan ja kääntyi toiseen päin. Koetin lähestyä Volodjaa ja sanoin hänelle yli voimain koettaen antaa äänelleni pilan värein: — "No mitä, Volodja, tokko olet *väsyynt?*" Mutta Volodja katsahti minuun ikäänkuin olisi tahtonut sanoa: — "etpä sinä puhu tuolla lailla, kun olemme kahden kesken", ja sanaakaan sanomatta lähti luotani, nähtävästi peläten, etten minä vielä takertuisi hänen seuraansa.

"Nyt siis jo veljenikin hylkää minut!" ajattelin minä.

Minulla ei kuitenkaan riittänyt voimaa lähteä tanssiaisista. Synkkänä seisoin loppuun asti samalla paikalla, ja vasta kun kaikki pois lähtiessä tungeskelivat eteisessä, ja lakeija auttaessaan palttoota ylleni satutti sillä lakkini reunaan, niin että tämä nousi, minä itku kurkussa rupesin luonnottomasti nauramaan, ja kääntymättä erikoisesti kenenkään puoleen sain kuin sainkin sanotuksi: "comme c'est gracieux!"

JUOMINGIT.

Vaikka Dmitrin vaikutuksen alaisena en vielä ollutkaan antautunut tavallisiin ylioppilashuvituksiin, joita sanottiin vifteiksi, tulin jo tänä talvena kerran tilaisuuteen ottamaan osaa siihen iloon, mutta siitä ei jäänyt minulle aivan mieluista muistoa. Näin se oli.

Vuoden alussa, kerran luennolla, paroni Z., pitkä, vaaleaverinen, sangen totisen näköinen, säännöllisen kasvoinen nuori mies kutsui meidät kaikki luokseen viettämään toveri-iltamaa. "Meidät kaikki" merkitsi enemmän tai vähemmän comme il faut vaatimuksia täyttäviä toveruksia, joiden joukkoon tietysti eivät kuuluneet Grappit, ei Semjonovit, ei Operovit, eivätkä nuo muut puolivillaiset herrat. Volodja hymähti ylenkatseellisesti, kun sai kuulla minun lähtevän ensikurssilaisten viftiin: mutta minä puolestani odotin harvinaista ja suurta huvia tästä minulle vielä tuntemattomasta ajanvietosta, ja määrääaikana, täsmälleen kello kahdeksan, saavuin paroni Z:n luo.

Paroni Z. otti vastaan vieraita valkosessa liivissä, takin napit auki, pienenlaisen rakennuksen valaistussa salissa ja vierashuoneessa. Hänen vanhempansa olivat luovuttaneet juhlaa varten koko illaksi päähuoneet. Käytävässä näkyi uteliaiden palvelustyttöjen hameita ja päitä ja ruokasalissa vilahti jokin rouva, jonka otaksuin itse paronittareksi. Vieraita oli noin parikymmentä henkeä, kaikki ylioppilaita, paitsi herra Frostia, joka oli tullut yhdessä Iivinien kanssa, ja muuatta pitkää, punatukkaista siviliherraa, joka oli kemujen johtajana ja esitettiin kaikille paronin sukulaisena ja entisenä tarttolaisena ylioppilaana. Liian kirkas valaistus ja tavallinen virallinen huoneiden järjestys vaikuttivat alussa niin kylmentävästi koko nuorisoon, että kaikki pysyttelivät seinämällä, lukuunottamatta muutamia uskalikkoja ja tarttolaista ylioppilasta, joka jo oli avannut liivinsä napit ja näytti olevan läsnä yhtäaikaan jokaisessa huoneessa ja joka huoneen joka nurkassa, ja tuntui täyttävän koko huoneen soinnukkaalla, miellyttävällä, milloinkaan vaikenemattomalla tenorillaan. Toverit sitä vastoin olivat enimmäkseen vaiti ja sävyisästi keskustelivat professoreista, tieteistä, tutkinnoista tai yleensä totisista ja mieltä kiinnostavista asioista. Kaikki erotuksetta tirkistelivät tuon tuostakin ruokasalin ovelle päin, ja salaamisesta huolimatta oli kaikkien kasvoilla kysymys: "eiköhän jo olisi aika alkaakin." Minustakin näytti, että oli jo aika alkaa, ja odotin tätä *alkua* maltittomalla innolla.

Teenjuonnin jälkeen, jota lakeijat kantoivat vieraiden eteen ympäri huonetta, kysyi tarttolainen ylioppilas Frostilta venäjäksi:

— Osaatko laittaa boolia, Frost?

— O ja! vastasi Frost saksaksi, mutta tarttolainen kysyi häneltä taas venäjäksi.

— Ryhdyppä siis laittamaan (he sinuttelivat toisiaan entisinä Tarton ylioppilaina), ja Frost rupesi pitkin askelin kulkemaan vierashuoneesta ruokasaliin ja ruokasalista vierashuoneeseen, ja pian ilmestyi pöydälle suuri soppavati, jonka päällä kolmen ristikkäin asetetun ylioppilasmiekan varassa seisoi kymmenen naulan painoinen sokeritoppa. Paroni Z. kulki tällä välin herkeämättä vieraan luota vieraan luo, jotka olivat kokoontuneet vierashuoneeseen katsomaan soppavatia, ja liikkumattomin, totisin kasvoin puhui kaikille melkein yhtä ja samaa: "hyvät herrat, juokaamme yleinen veljenmalja, eihän meidän kurssillamme muuten synny mitään toveruutta. Avatkaa toki takkinne, tai riisukaa ne kokonaan, niinkuin hän tuolla." Tarttolainen ylioppilas oli todellakin riisunut takkinsa ja kääriänyt hihansa valkosia

kyynäspäitä ylemmäksi, sekä seisten tanakasti hajareisin paraikaa sytytteli soppavatiin kaadettua rommia.

— Hyvät herrat, sammuttakaa kynttilät! huusi tarttolainen äkkiä niin tarmokkaan äänekkäästi, ettei olisi voinut kuulua kovemmalta, jos olisimme kaikki suu auki yhtäikaa kiljuneet. Mutta me katselimme äänettöminä soppavatia ja tarttolaisen valkoista paitaa, ja tunsimme ratkaisevan juhlahetken tulleen.

— Löschen sie die Lichter aus, Frost! huusi tarttolainen uudelleen, tällä kertaa saksaksi, koska taisi olla ylen innoissaan. Frost ja me muut rupesimme sammuttamaan kynttilöitä. Huoneeseen tuli pimeä, ainoastaan valkoset hihat ja kädet, jotka kannattivat miekkain päällä olevaa sokeritopanpäättä, olivat sinertävän liekin valaisemat. Äänekäs tarttolaisen tenori ei ollut enää yksinäinen, sillä huoneen kaikissa nurkissa oli alettu puhua ja nauraa. Monet riisuiivat takkinsa (erittäinkin ne, joilla oli hienot ja moitteettoman puhtaat paidat), minä tein samoin, ja ymmärsin, että *nyt se oli alkanut*. Vaikka mitään erikoisen hauskaa ei vielä ollut, olin kuitenkin lujasti vakuutettu siitä, että kyllä siitä hyvä tulee jahka vaan juomme lasillisen tuota juomaa.

Juoma kypsyi. Tarttolainen ylioppilas kaateli sitä laseihin, ja kaatelipa paljon syrjäänkin, sekä huusi: "no nyt, hyvät herrat, alkakaamme." Kun olimme jokainen ottaneet käsiimme täyteen kaadetut tahmeat lasit, virittivät ylioppilas ja Frost saksalaisen laulun, jossa usein toistettiin huudahdusta *juhhei!* me aloimme kaikki epätasaisesti laulaa mukana, kilistelimme laseja, jotain huusimme, ylistimme juomaa, jota joimme käsi kierrettyinä toverin käden ympäri, tai ilman tätä temppeä. Nyt ei ollut enää mitään odotettavaa, vifti oli täydessä menossa. Olin juonut jo kokonaisen lasin, minulle kaadettiin toinen, ohimoissani jyskytteli, ympärilläni kuului huutoja ja naurua, mutta ei sittenkään tuntunut hauskalta, olinpa päinvastoin vakuutettu siitä, että minun ja muiden oli ikävä, vaan että pidimme jostakin syystä tarpeellisena teeskennellä, että oli hyvin hauskaa. Teeskennellä ei tarvinnut ainoastaan tarttolainen ylioppilas: hänen kasvonsa kävivät yhä punasemmiksi ja hänen äänensä oli yhä kuuluvampi, hän täytteli kaikille tyhjät lasit ja kaateli yhä enemmän pöydälle, joka oli tullut joka paikasta imeläksi ja tahmeaksi. En muista enää, mitkä asiat seurasivat toisiansa, muistan ainoastaan, että minä tänä iltana hirveästi rakastin tarttolaista ylioppilasta ja Frostia, opin ulkoa saksalaisen laulun, ja suutelin heitä molempia imeliin huuliin; muistan myöskin, että samana iltana vihasin tarttolaista ylioppilasta ja aijoin paiskata häntä vastaan tuolin, mutta pidätin itseni; muistan, että paitsi tuota kaikkien ruumiinjäsenten tottelemattomuutta, jota olin kokenut myöskin noissa päivällisissä Jahrin ravintolassa, minun särki ja pyörrytti niin päätäni, että kovasti pelkäsin heti kuolevani; muistan vielä, että me jostakin syystä istuimme kaikki lattialle ja käsiämme hui-toen ja laulaen kansanlaulua Volgasta matkimme soutamista, ja että minä silloin ajattelin sitä aivan tarpeettomaksi tempuksi; muistan edelleen että minä permannolla maaten painin mustalaispainia, nyrjäytin jollekin kaulanikaman ja ajattelin, että tuota ei olisi tapahtunut, ellei hän olisi ollut humalassa; muistan, että syötiin illallista ja juotiin vielä jotakin toista juomaa, — että minä kävin pihalla virkistymässä, — että päähäni tuntui kylmältä, — että lähtiessä oli hirveän pimeä, että vaunujeni astinlauta oli tullut viettäväksi ja liukkaaksi, eikä Kuismasta voinut pidellä, koska hän oli tullut heikoksi ja heilui kuin ruoko; mutta myös muistan erittäinkin, että tänä iltana kaiken aikaa tiesin menetteleväni hyvin tyhmästi, kun teeskentelin iloa ja olin muka rakastavinani juomista ja olevinani aivan selvä, ja myöskin lakkaamatta tunsin muidenkin menettelevän hyvin tyhmästi, kun teeskentelivät samaa. Minusta näytti, että jokaisen oli samoin epämieluisista olla kuin minunkin, mutta kun jokainen luuli yksin tuntevansa tätä epämielilyttäväisyyttä, niin jokainen myöskin piti velvollisuutenaan teeskennellä iloa ollakseen häiritsemättä yleistä iloa: tämän ohella pidin, ihmeellistä kyllä, velvollisuutenani teeskennellä yksistään siitäkin syystä, että soppavatiin oli ajettu kolme pullollista samppanjaa, à kymmenen ruplaa, ja kymmenen pullollista rommia à neljä ruplaa, mikä teki yhteensä seitsemänkymmentä ruplaa, illallista laskematta. Olin aivan varma, että asian laita oli tällainen. Senpä vuoksi minua seuraavan päivän luennolla suuresti kummastutti, kun toverini, jotka olivat illalla olleet paroni Z:n luona, eivät lainkaan hävenneet muistella mitä olivat siellä suorittelleet, vaan päinvastoin kertoivat illan tapahtumista tahallaan niin ääneen, että muut ylioppilaat saattoivat kuulla. He kehuivat juominkeja suuremmoisiksi, sanoivat että tarttolaiset ovat niissä asioissa mestareja, ja että paronin luona oli juotu neljäkymmentä pullollista rommia kahteenkymmeneen mieheen, joista miehistä monet olivat jääneet pöytien alle. En voinut käsittää, minkä vuoksi he tätä kertoivat ja laskettelivat lisäksi vielä valeitakin.

XL

Tänä talvena tapasin hyvin usein sekä Dmitriä itseään, joka kävi tuon tuostakin meillä, että myös koko heidän perhettään, johon olin alkanut kiintyä.

Nehljudovilaiset — äiti, tati ja tytär — viettivät kaikki illat kotona ja ruhtinatar rakasti, että iltasin hänen luokseen kokoontui nuorisoa, semmoisia miehiä, jotka pystyivät — kuten hän sanoi — viettämään koko illan ilman kortteja ja tansseja. Mutta arvatenkin oli tällaisia miehiä harvassa, koskapa minä, joka kävin heidän luonaan melkein joka ilta, harvoin tapasin siellä vieraita. Olin läheltä tutustunut tämän perheen jäseniin, heidän erilaisiin tunnelmiinsa, olin jo päässyt heidän keskinäisten suhteittensakin perille, tottunut heidän huoneihinsa ja huonekaluihin, ja kun ei ketään vieraita ollut, tunsin itseni peräti vapaaksi, lukuunottamatta niitä tilaisuuksia, jolloin jäin kahden kesken Varinkan seuraan. Minusta yhä näytti, että hän, ollen rumanpuoleinen neiti, olisi kovin halunnut, että olisin häneen rakastunut. Mutta jo tämäkin tukaluus alkoi mennä ohitse. Hän osotti kyllin selvään hänelle olevan yhdentekevää puhuiko hän minun, vai veljensä, vai Ljubov Sergejevnan kanssa, niin että vihdoin totuin katsomaan häneen luonnollisesti, niinkuin tavalliseen ihmiseen, joka ei mitenkään häpeä osottaa sitä iloa, minkä hänen seuransa hänelle tuottaa. Tuttavuutemme kestäessä hän kaiken aikaa esiintyi minun silmissäni — päivin: milloin hyvin rumana, milloin rumanpuoleisena neitinä, mutta hänen suhteensa en kertaakaan kysellyt itseltäni, olenko rakastunut vai en. Joskus kyllä puhelin välittömästi hänen itsensä kanssa, mutta useimmiten kuitenkin puhelin hänen kanssaan kääntyen Ljubov Sergejevnan tai Dmitrin puoleen, ja tämä jälkimäinen puhelutapa minua erittäin miellytti. Minulle tuotti suurta tyydytystä jutella hänen läsnä ollessaan, kuulla hänen laulavan ja yleensä tietää hänen olemisestaan samassa huoneessakin, jossa itse olin; mutta ajatus siitä, millaiseksi suhteeni Varinkaan vastaisuudessa muodostuu, ja entinen aikomukseni uhrautua ystäväni hyväksi, jos tämä rakastuu sisareni, tuli enää harvoin mieleeni. Jos tällaiset ajatukset juolahtivatkin päähäni, niin tuntien tyytyväisyyttä nykyisyyteen tahtomattanikin karkotin tulevaisuuden ajatukset.

Tästä läheisestä tutustumisesta huolimatta pidin välttämättömänä velvollisuutenani peittää Nehljudovien koko joukkokunnalta ja erittäinkin Varinkalta varsinaisia tunteitani ja mielihalujani, koetinpa päinvastoin osottaa itseäni ihan toiseksi nuoreksi mieheksi kuin oli se, mikä todellisuudessa olin, jopa semmoiseksi joutumista todellisuudessa ei olisi voinut ollakaan. Koetin näyttäytyä tuliseksi, innostuvaksi, huudahtelin ihastuksesta, tein innokkaita kädenliikkeitä, kun jokin minua muka hirveästi miellytti, samalla kun koetin näyttäytyä välinpitämättömäksi jokaiseen todella kummallisempaan asiaan, jonka näin tai josta minulle kerrottiin: koetin esiintyä ilkeänä ivaajana, jolla ei ole mitään pyhää, ja samalla myös hienona havaintojen tekijänä: koetin esiintyä loogillisena kaikissa teoissani, tarkkana ja täsmällisenä elämässä, ja samalla kuitenkin kaikkea aineellista halveksivana. Voin rohkeasti väittää olleeni todellisuudessa paljoka parempi kuin se outo olento, jota koetin itsestäni saada; mutta sittenkin, semmoisenakin miksi tekeydyin, kiintyivät Nehljudovit minuun, eivätkä onnekseni näyttäneet uskovan valheolentooni. Ljubov Sergejevna oli ainoa, joka piti minua mitä suurimpana egoistina, jumalattomana pilkkaajana, eikä tuntunut rakastavan minua. Hän kinaili usein kanssani, suuttui ja hämmästytti minua katkonaisilla, kaikkea yhteyttä vailla olevilla lauseillaan. Mutta Dmitri pysyi häneen yhä entisissä kummallisissa, enemmän kuin ystävällisissä suhteissa eikä sanonut kenenkään ymmärtävän Ljubov Sergejevnaa, joka muka teki hänelle hyvin paljon hyvää. Ja tämä heidän keskinäinen ystävyytensä yhä entiseen tapaan katkeroitti koko perhettä.

Varinka, jutellessaan kerran kanssani tästä kaikille meille käsittämättömästä liitosta, selitti sen näin:

— Dmitri on itserakas. Hän on liian ylpeä, ja niin viisas kuin onkin, pitää hyvin paljon ylistyksestä ja ihailusta, tahtoo aina olla ensimmäinen, mutta tati kaikessa viattomuudessaan on hänen ihailijansa eikä ole kyllin hienotunteinen peittääkseen tätä ihailuaan, joten tulee imarrelleeksi Dmitriä, ei kyllä teeskennellysti vaan aivan tosissaan.

Tämä väite painui mieleeni, ja kun myöhemmin sitä seuloin, en voinut olla ajattelematta, kuinka viisas Varinka sentään oli, jonka johdosta mielihyvällä enensin hänelle arvontoani. Tällaisia arvonenennyksiä havaitun järkevyyden ja muiden siveellisten ansioiden perustuksella tein kyllä mielihyvällä, mutta kuitenkin jonkinlaisella ankaralla punnitsemisella, enkä koskaan päästänyt itseäni innostumaan ja nostamaan arvontoani huippuunsa. Niinpä kun Sofia Ivanoviin, joka saattoi väsymättä hänestä puhua, minulle kertoi miten Varinka neljä vuotta sitten lapsena maalla oli kerran luvatta antanut kaikki vaatteensa ja kenkensä talonpoikaislapsille, niin että vaatteita piti sitten hakea takasin, en minä heti pitänyt tätä tapausta arvonenennystä ansaitsevana, vaan mielessäni ivasin häntä tuommoisen epäkäytännöllisen katsantotavan johdosta.

Kun Nehljudoveilla oli vieraita, joskus muiden muassa myös Volodja ja Dubkov, vetäysin minä tyytyväisenä ja kotolaisen rauhallisella tunteella viimeiselle taka-alalle, en puhellut, vaan ainoastaan kuuntelin mitä muut puhuivat. Ja kaikki mitä muut puhuivat, näytti minusta niin uskomattoman typerältä, että hengessäni ihmettelin, kuinka niin viisas, loogillinen nainen kuin ruhtinatar ja koko hänen perheensä, saattoi kuunnella semmoisia loruja, vieläpä vastata niihin. Jos olisin silloin huomannut verrata näitä loruja, joita muut puhuivat, siihen mitä puhuin itse, kun ei heitä ollut, en

varmaankaan olisi ihmeteltyt. Vielä vähemmän olisin ihmeteltyt, jos olisin päässyt käsittämään, että meidän omat kotolaiset — Audotja Vasiljevna, Ljubotshka ja Katinka — olivat juuri samallaisia naisia kuin kaikki muut, ei ollenkaan ala-arvoisempia, ja olisin muistanut, kuinka Dubkov, Katinka ja Audotja saattoivat pitkinä iltoina jutella keskenään iloisesti hymyillen; kuinka Dubkov melkein joka kerta ja milloin minkin tekosyyän nojalla alkoi tuntehikkaasti deklamoida: "Au bouquet de la vie, infortuné convive..." tai kohtia "Deroonista", ja yleensä millä innolla ja mitä tyhmyyksiä he puhuivat monta tuntia peräkkäin.

Tietysti vieraiden läsnäollessa Varinka tuli minua vähemmän huomanneeksi kuin ollessani kahden kesken, ja silloin ei luettu ääneen eikä soiteltu, joka muuten oli niin hauskaa. Seurustellessaan vieraiden kanssa hän menetti minusta nähden parhaimman puolensa — tuon rauhallisen järkevyytensä ja luonnollisuutensa. Muistan miten hänen keskustelunsa teatterista ja ilmasta veljeni Volodjan kanssa minua oudostuttivat. Tiesin Volodjan välttävän ja halveksivan banaalisuutta enemmän kuin mitään muuta maailmassa, samoin Varinkakin aina nauroi teeskenneltyä mielenkiintoa "ilma"-keskusteluissa y.m., — mutta miksi he yhteen tultuaan molemmat alituiseen puhuivat mitä joutavinta roskaa, ja ikäänkuin häpesivät toistensa puolesta? Joka kerta tämmöisten keskustelujen jälkeen minä itsekseni vihottelin Varinkalle, seuraavana päivänä laskin pilaa eilisistä vieraista, mutta olon Nehljudovien perhepiirissä tunsin vielä hauskeemmaksi.

Miten olikaan, aloin tuntea huvittavamaksi seurustella Dmitrin kanssa hänen äitinsä vierashuoneessa, kuin kahden kesken Dmitrin kanssa.

XLI

YSTÄVYYS NEHLJUDOVIN KANSSA.

Juuri tähän aikaan riippui ystävytyeni Nehljudovin kanssa enää vaan hiuskarvasta. Olin jo liian kauan arvostellut häntä ollakseni näkemättä hänessä vikoja; mutta nuoruuden alkuaikoina me rakastamme ainoastaan intohimon perustuksella, ja siksi ainoastaan täydellisiltä näyttäviä ihmisiä. Mutta heti kun intohimon usva alkaa vähitellen häipyä tai sen läpi tahtomattammekin arvostelun selvät säteet välkähtävät ja me näemme intohimomme esineen sen oikeassa valossa, ansioineen ja puutteineen, niin puutteellisuudet, odottamatta esiin tulleina, kourantuntuvina, liioteltuina pistävät silmiimme, uutuuden viehäytys ja toivo, että joku toinen ihminen saattaa silti olla täydellinen, edistävät kylmentymistämme jopa vastenmielisyyttäkin entistä intohimomme esinettä kohtaan, ja säälimättä me heitämme sen luotamme ja kiirehdimme uutta täydellisyyttä hakemaan. Ettei minun käynyt juuri samoin suhteissani Nehljudoviin, siitä saan kiittää hänen itsepintaista, pedantillista, enemmän järkiperaista kuin sydämmellistä kiintymystensä minuun, jota en olisi mitenkään kehdannut pettää. Paitsi sitä meitä liitti toisiimme tuo merkillinen avomielisyyden lupauksemme. Erottuamme me ikäänkuin pelkäsimme jättää toinen toisemme valtaan kaikkia noita toiselle uskottuja ja itseä hävettäviä siveys-salaisuuksia. Toiselta puolen taas tuo avomielisyyden periaattemme, kuten molemmat näimme, ei enää pitkään aikaan tullut välillämme noudatetuksi, vaan päinvastoin häiritsi meitä ja synnytti outoja keskinäisiä suhteita välillemme.

Dmitrin luona tapasin tänä talvena melkein joka kerta hänen ylioppilastoverinsa, Bezobedovin, jonka kanssa hän luki yhdessä. Bezobedov oli pienehläntä, rokonarpinen, laiha mies, jonka kädet olivat aivan pienet ja syylläin peittämät, tavaton tukka aina kampaamatonna, vaatteet aina repaleisina; hän oli likanen, sivistymätön ja huonopäinenkin. Dmitrin välit hänen kanssaan, samoin kuin Ljubov Sergejevnan kanssa olivat minulle käsittämättömät. Ainoa perustus, jolla hän oli saattanut valita tuon miehen kaikkien toveriensa joukosta ja tehdä sen kanssa ystävytyden liiton, saattoi olla ainoastaan se, että rumempaa ulkonäköä kuin Bezobedovilla ei ollut yhdelläkään ylioppilaalla koko yliopistossa. Mutta arvatenkin juuri siitä syystä halusi Dmitri, kaikille vastahakoon, osottaa juuri tuolle olenolle ystävytyttä. Kaikissa heidän väleissään tuntui Dmitrin ylpeä tunne: "Kas minulle on yhdentekevää mitä miehiä te olette, minulle ovat kaikki yhdenarvoiset, ja kun häntäkin rakastan, niin se merkitsee, että hänkin on hyvä."

Ihmettelin, miten hän jaksoi alituiseen pakottaa itseänsä, ja miten Bezobedov parka kesti tukalaa asemaansa. Koko tuo ystävytyys oli minulle ylen vastenmielinen.

Kerran tulin Dmitrin luo viettääkseni illan yhdessä hänen äitinsä vierashuoneessa, jutellaksemme ja kuunnelluksemme Varinkan laulua tai lukua; mutta Bezobedov jo istui ylhäällä. Dmitri vastasi minulle jyrkällä äänellä, ettei voinut tulla alas, koska, kuten näin, hänellä oli vieraita.

— Ja mitä hauskuutta siellä on? lisäsi hän: — paljon parempi on kun jäämme tänne rupattelemaan.

Vaikkei minua lainkaan haluttanut viettää paria tuntia Bezobedovin seurassa, en kuitenkaan rohjennut yksin mennä vierashuoneeseen, ja harmitellen ystäväni omituisuuksille istuin äänetönnä keinutuoliin keinumaan. Hirveästi vihottelin Dmitrille ja Bezobedoville siitä, että he olivat riistäneet minulta ilon oleskella alhaalla; odotin vaan milloin Bezobedov lähtee, ja apein mielin kuuntelin heidän keskusteluaan. "Mainion suloinen vieras! Istu vaan sen kanssa!" ajattelin minä, kun lakeija toi teetä ja Dmitrin oli noin viisi kertaa pyytäminen Bezobedovia ottamaan lasia, koska ujo vieras piti velvollisuutenaan alussa kieltäytyä ja sanoa: "ottakaahan te ensin." Dmitri, ihan selvästi pakottaen itseään, huvitteli vierastaan puhelulla, johon koki kaikin tavoin ja useaan kertaan vetää myös minut osalliseksi. Minä murjotin synkkänä ja vaiteliaana.

"Älä koetakaan tehdä semmoista naamaa, ettei muka kukaan aavista sinun ikävöivän", käännyin minä ajatuksissani Dmitrin puoleen, yhä vajajen ja tasaisesti kiikkuen edestakasin keinutuolissa. Jonkinlaisella mielihyvällä minä yhä enemmän kiihdytin itsessäni mykkää vihaa ystäväni kohtaan. — "Kylläpä olet pöllö, ajattelin minä hänestä: — voisit viettää hauskaasti illan omien kotolaistesi seurassa, mutta ei, siinä se istuu mokomankin elukan seurassa, ja aika vaan rientää, kohta on jo myöhäistä mennä vierashuoneeseen", — ja minä mulkoilin ystäväni puhtainta sappea. Hänen kätensä, koko asentonsa, kaulansa, ja erittäinkin niskansa ja polvensa inhottivat ja loukkasivat minua siihen määrään, että olisin suurella nautinnolla tällä hetkellä tehnyt hänelle vaikka mitä pahaa.

Vihdoin Bezobedov nousi lähteäkseen, mutta Dmitri tietysti ei voinut heti päästää noin miellyttävää vierasta: tarjosi hänelle yösijaa, johon Bezobedov onneksi ei kuitenkaan suostunut, vaan läksi.

Saatettuaan hänet Dmitri palasi ja vähän itsetyytyväisesti hymyillen ja hieroen yhteen käsiänsä, — luultavasti senkin johdosta, että oli kuin olikin pitänyt päänsä, ja myöskin sen johdosta, että oli vihdoin päässyt ikävästä, — alkoi kävellä pitkin huonetta, tuon tuostakin minuun vilkaisten. Hän inhotti minua yhäkin enemmän. "Kuinka se uskaltaa kävellä ja hymyillä!" ajattelin minä.

— Miksi vihottelet? sanoi Dmitri äkkiä, pysähtyen eteeni.

— En lainkaan vihottele, vastasin minä niinkuin aina tällaisissa tapauksissa vastataan: — minua vaan harmittaa, että sinä teeskentelet sekä minun, että Bezobedovin, että itsesikin edessä.

— Mitä joutavia! En teeskentele koskaan kenenkään edessä.

— Minä en ole unohtanut avomielisyyden lupaustamme ja puhun siis suoraan. Olen vakuutettu, sanoin minä, ettet voi sietää tuota Bezobedovia, niinkuin en minäkään, sillä hän on tyhmä ja herraties mitä, mutta sinä vaan haluat kopeilla hänen kustannuksellaan.

— En vähintäkään! Ja ensiksikin, Bezobedov on perin hyvä mies...

— Mutta minä sanon: kopeilet! Sanonpa vielä, että sinun ystävytesi Ljubov Sergejevnaan perustuu myöskin siihen, että hän pitää sinua jumalana.

— Sanoinhan sinulle, että ei perustu.

— Mutta minä sanon, että perustuu, sillä semmoista olen itsekin kokenut, vastasin minä pidätetyn harmin kiihkeydellä ja haluten avomielisyydelläni saattaa hänet aseettomaksi: olen sanonut ja sanon vieläkin, että aina kuvailen rakastavani niitä ihmisiä, jotka puhuvat minulle miellyttävää, mutta kun tutkin asiaa tarkemmin, niin huomaa, ettei oikeata ystävyyttä välillämme olekaan.

— Ei, jatkoi Dmitri, vihaisella liikkeellä oikaisten kaulustansa: kun minä rakastan, niin eivät ylistykset eikä moitteet voi tunnettani muuttaa.

— Se ei ole totta; olenhan sinulle tunnustanut, että kun isäni sanoi minua heittiöksi, niin minä jonkun aikaa vihasin häntä ja halusin hänen kuolemaansa, samoin sinäkin...

— Puhu sinä vaan omasta puolestasi. Hyvin ikävä on, jos olet sellainen...

— Päinvastoin, kiljasin minä hypähtäen keinutuolista ja raivokkaan urhoollisena katsoen häntä silmiin; tuo oli huonosti sanottu; etkös ole puhunut minulle veljestä, — enpä minä sitä sinulle muistuta, sillä se olisi epärehellistä, etkös ole puhunut... mutta kyllä minä sanon sinulle miten sinua nyt ymmärrän...

Ja haluten pistää häntä vielä enemmän kuin hän oli minua pistänyt, aloin hänelle todistaa, ettei hän rakasta ketään, ja lausuin julki kaiken sen, jossa luulin olevani oikeutettu häntä moittimaan. Olin hyvin tyytäväinen siihen, että olin kaikki sanonut, aivan unohtaen, että tämmöisen paljastuksen ainoa hyväksyttävä tarkoitus saattoi olla se, että hän tunnustaisi virheensä, joista minä huomautin, mutta tuo

tarkotus ei missään tapauksessa voinut toteutua tällä hetkellä, jolloin hänen mielensä oli kiihottunut. Rauhallisena ollessaan, jolloin hän todella olisi voinut tunnustaa, en olisi koskaan hänelle tätä sanonut.

Väittelyimme alkoi jo muuttua riidaksi, kun Dmitri samassa vaikenä ja meni toiseen huoneeseen. Minä rupesin menemään hänen perässään ja jatkoin puhettani, mutta hän ei vastannut minulle. Tiesin, että hänen vikojensa luettelo oli otettu myöskin pikastuminen, ja nyt hän sitä karkotteli luotaan. Minä kiroilin mielessäni kaikkia hänen luetteloaan.

Siihenpä nyt oli tuonut meidät tuo periaate: *sanoa toiselle kaikki mitä tunsimme, eikä koskaan kellekään kolmannelle puhua toisistamme*. Innostuen avomielisyyteemme olimme joskus tunnustaneet toisillemme häpeällisimpiäkin seikkoja, omaksi vahingoksemme sekottaen usein pelkkiä mielessä herääviä, ohimeneviä ajatuksia todellisiin pahoihin haluihin ja tunteihin, kuten oli esimerkiksi se minkä olin äsken hänelle sanonut; silläpä nämä tunnustukset eivät liittäneet meitä lujemmin toisiimme, vaan päinvastoin kuivattivat ystävyttämme ja edensivät meitä toisistamme. Ja nyt itserakkaus ei sallinut hänen tehdä kaikkein tyhjämpäiväisintä tunnustusta, ja riidan tuleksa me käytimme hyväksemme niitä aseita, joita itse olimme ennen toisillemme antaneet ja jotka haavottivat hirmuisen kipeästi.

XLII

ÄITIPUOLI.

Vaikka isä oli aikonut tulla vaimoineen Moskovaan vasta uuden vuoden jälkeen, tuli hän jo lokakuussa syksyllä, jolloin oli vielä erinomainen metsästyksen aika. Isä sanoi muuttaneensa aikeensa, koska hänen asiansa oli tuleva senatissa esille; mutta Mimmi kertoi Audotja Vasiljevnan siihen määrään ikävöineen maalla ja niin usein puhuneen Moskovasta ja tekeytyneen niin sairaaksi, että isä vihdoinkin oli päättänyt hänen pyyntönsä täyttää. — "Sillä hän ei ollut koskaan isää rakastanut, vaan oli ainoastaan soitellut rakkauttaan kaikkien korviin ja pyrkinyt vaan rikkaihin naimisiin", lisäsi Mimmi haaveksivalla huokauksella, ikäänkuin olisi sanonut: "toista olisi ollut, jos se mies olisi osannut panna arvoa *eräille muille naisille*."

Nuo eräät muut naiset tekivät kuitenkin vääryyttä Audotja Vasiljevnaalle; tämän rakkaus isään, intohimoinen, uhrautumiseen alistuva rakkaus ilmeni joka hänen sanastaan, katseestaan ja liikkeestään. Mutta tällainen rakkaus ei häntä lainkaan estänyt, samalla kun hän toivoi pysyä yhdessä jumaloitsemansa miehen kanssa, myöskin toivomasta erikoisempaa päähinekoristetta madame Annetten makasiinista, harvinaisella, sinisellä strutsin sulalla varustettua hattua ja sinistä venetsialaista samettipukua, joka olisi taiteellisesti paljastanut hänen siron, valkean rintansa ja käsivartensa, mitkä olivat tähän saakka olleet näkymättöminä kaikille muille paitsi miehelle ja piijoille. Katinka oli tietysti äitinsä puolella, mutta meidän ja äitipuolemme välillä syntyi heti hänen tulonsa päivästä alkaen jonkinlaiset merkilliset leikkisät välit. Kohta hänen astuttuaan alas vaunuista Volodja, tehden kasvonsa totisiksi ja silmänsä sameiksi, kumarrellen ja lyöden kantapäitänsä yhteen, lähestyi hänen kättänsä ja sanoi ikäänkuin jotakuta matkien:

— Minulla on kunnia sanoa äitikulta tervetulleeksi ja suudella hänen kättään!

— Vai niin, siinähan on oma rakas poikaseni! sanoi Audotja Vasiljevna vetäen suunsa kauniiseen, yksitoikkoiseen hymyyn.

— Älkääpä unohtako toistakaan poikaistanne, sanoin minä, myöskin suudellen hänen kättään ja tahtomattani matkien Volodjan ilmettä sekä puhetta.

Jos me ja äitipuoli olisimme olleet varmat keskinäisestä ystävydestämme, olisi tämä ilme voinut tarkoittaa tavallisten rakkaudenilmaisutapojen halveksimista; jos olisimme päinvastoin olleet jo vihamieliset toisillemme, olisi se voinut tarkoittaa ivaa taikka teeskentelyn halveksimista, tai halua peittää läsnäolevalta isältä todellisia suhteitamme; mutta semmoisena kuin tuo ilme nyt esiintyi — joka muuten oli erittäin Audotja Vasiljevnan makuun — ei se merkinnyt yhtään mitään, vaan ainoastaan peitti kaikkien suhteiden täydellistä puutetta. Myöhemmin olen usein huomannut muissakin perheissä, kun jäsenet tuntevat, etteivät välit tule olemaan aivan eheitä, — tuommoisia pilapuheille rakennettuja tekosuhteita; ja juuri nuo suhteet tahtomattammekin vakaantuivat meidän ja Audotja Vasiljevnan välillä. Me emme melkein milloinkaan päässeet niiden ulkopuolelle, olimme aina teeskennellyn kohteliaita hänelle, puhuimme ranskaa, harppailimme, kumartelimme, ja sanoimme häntä nimellä *chère maman*, johon hän aina vastasi samantapaisilla pienillä pilapuheilla ja kauniilla, yksitoikkoisella

hymyllään. Ainoastaan tuo itkupussi Ljubotshka hanhenjalkoinensa ja yksinkertaisine puheineen kiintyi äitipuoleen ja yritteli sangen lapsekkaalla, joskus kömpelölläkin tavalla lähestyttää häntä muuhunkin perheeseemme; silläpä myöskin ainoa henkilö koko maailmassa, johon Audotja Vasiljevna lukuunottamatta isää oli pisarakaan kiintymystä, oli Ljubotshka. Audotja Vasiljevna osotti hänelle jonkinlaista kiihkeätä ihailua ja arkaa kunnioitusta, joka suuresti ihmetytti minua.

Alkuaikoina Audotja Vasiljevna nimitti itseään mielellään äitipuoleksi ja viittaili siihen, miten aina lapset ja talonväki tekee vääryyttä äitipuolille ja kuinka tukalaksi tämän olo sen johdosta käy. Mutta vaikka hän edeltäpäin aavisti tämän olon tukaluutta, ei hän tehnyt mitään sen asian hyväksi: ei hellitellyt tätä, ei hyväillyt tuota, ei välttänyt toruilemista, mikä kuitenkin olisi hänelle ollut helppoa, koska hän oli luonteeltaan anteeksiantavainen ja hyvin hyvä. Eikä hän ainoastaan ollut tätä tekemättä, vaan, edeltäpäin peläten asemaansa, asettui kenenkään hyökkäämättä puolustusasemaan, pitäen itseselvänä, että kaikki talonväki oli paneva parastaan saattaakseen hänelle mielikarvautta, ja näki kaikessa tahallista loukkaamisen halua sekä piti parhaana kärsiä nurkumatta; mutta tuolla toimettomuudellaan hän ei niittänyt rakkautta, vaan tylyyttä. Sitä paitsi puuttui häneltä niin täydellisesti tuota meidän kodissamme korkeimpaan määräänsä kehittänyttä ymmärtämisen taitoa, josta jo olen puhunut, ja hänen tapansa olivat niin vastakkaiset niille tavoille, jotka olivat meidän kodissamme juurtuneet, että jo yksistään tämäkin seikka vaikutti hänen vahingokseen. Meidän täsmällisessä, siistissä kodissamme hän eli aina niinkuin olisi vastikään sinne saapunut, nousi ja pani maata milloin varhain milloin myöhään, söi päivällistä milloin yhdessä milloin erikseen, välistä ihasteli välistä taas ei ihastanut, kävi melkein aina, milloin ei ollut vieraita, puolipukeissa, ujostelematta näyttäytymästä meille jopa palvelijoillekin alushameisillaan, ainoastaan vaippa hartioilla, käsivarret paljaina. Alussa tämä tapain yksinkertaisuus miellytti minua, mutta sitten hyvinkin pian juuri tämä yksinkertaisuus vaikutti, että kadotin viimeisenkin kunnioituksen häneen. Vielä enemmän meitä ihmetytti se, että hän oli vieraiden läsnä ollessa ihan toinen nainen kuin ilman vieraita: vieraiden aikana hän oli nuori, terve ja kylmä kaunotar, joka oli komeasti puettu, ei tyhmä eikä älykäs, mutta ilomielinen; kun taas vieraita ei ollut, hän oli vanhanpuoleinen, väsynyt, puvussa huolimaton, ikävöivä, vaikka tosin rakastava nainen. Usein, kun hän suu hymyssä, posket pakkasesta punasina, onnellisena kauneutensa tiedosta palasi joltakin visiitiltä, ja otettuaan hatun päästään, katsahti peiliin, taikka kun hän suhahteleva, avokaulainen tanssiaispuku yllä, ujostellen ja samassa ylpeillen palvelijain edessä kulki vaunuihinsa, taikka kun hän kotona pikkuiltamissamme esiintyi korkeakaulaisessa silkipuvussa, jotain hienoja pitsejä vaaleata kaulaa vasten, ja hymyili sivuilleen tuolla kauniilla yksitoikkoisella hymyllään, ajattelin minä häntä katsoessani, mitäpä sanoisivatkaan kaikki hänen ihailijansa, jos olisivat nähneet häntä semmoisena kuin minä häntä näin, kun hän iltasilla jäätyään kotiin, kahdentoista jälkeen odotteli miestänsä klubista, yllään jokin kapotti, tukka sukimatonna, varjona kulkien heikosti valaistuissa huoneissa! Hän tuli välistä pianon ääreen ja kasvot ponnistuksesta rypyssä soitti ainoan osaamansa valssin, milloin taas otti käteensä romaanin ja luettuaan pari sanaa keskeltä viskasi sen pois, milloin taas, herättämättä palvelijoita, meni ruokakaapin luo, otti sieltä kurkun ja kylmää vasikanpaistia ja söi sitä seisaaltaan, milloin jälleen, väsyneenä, ikävöiden, ilman tarkotusta harhaili huoneesta huoneeseen. Mutta ensin kaikkesta meitä edensi toisistamme tuo ymmärtämisen puute, joka etupäässä ilmausi hänelle ominaisessa tavassa osottaa alentuvaista huomiota, kun hänen kanssaan puhuttiin asioista, joita hän ei ymmärtänyt. Ei tosin voinut lukea hänen viakseen, että hän oli tietämättään tehnyt itselleen tavan kevyesti hymyillä yksistään huulilla ja kallistaa päätänsä, kun hänelle puhuttiin asioista, jotka eivät kiinnittäneet hänen mieltänsä (ja paitsi häntä itseään ja hänen miestänsä ei häntä mikään kiinnittänyt), mutta tuo hymy ja tuo pään kallistaminen oli usein toistettuna sietämättömän kyllästyttävää. Myös oli hänen iloisuutensa, jolla hän ikäänkuin teki pientä pilaa hänestä itsestään ja koko maailmasta, vähän kömpelöä eikä tarttunut kehenkään; hänen tunteellisuutensa oli liian äitelää. Ja kiusallisinta oli, ettei hän ujostellut alituisesti puhua kelle tahansa rakkaudestansa mieheensä. Vaikkei hän valehdellutkaan sanoessaan koko elämänsä olevan rakkaudessa mieheensä, ja vaikka hän sen koko elämällään kyllä todistikin, niin meidän käsittääksemme oli tuommoinen ujostelematon, alituinen vatkuttaminen omasta rakkaudestaan inhottavaa, ja me häpesimme hänen puolestaan, kun hän puhui siitä syrjäisten kuullen, häpesimme vielä enemmän kuin häpesimme hänen tekemiään ranskankielen virheitä.

Hän rakasti miestänsä enemmän kuin mitään muuta maailmassa, ja mies myös rakasti häntä, erittäinkin alku-aikoina ja milloin näki hänen olevan muidenkin mieleen. Hänen elämänsä ainoa tarkotus oli miehensä rakkauden omistaminen; mutta hän näytti aivan kuin tahallaan panevan parastansa tehdäkseen juuri sitä, mikä oli hänen miehelleen vastenmielistä, mutta hän teki sitä kuitenkin tarkotuksessa todistaa juuri rakkautensa ja alttiutensa voimaa.

Isä rakasti koreita pukuja, rakasti nähdä häntä seuroissa kaunottarena, joka herätti ylistystä ja ihailua: mutta hänpä muka isän tähden luopui halustaan korupukuihin ja totutteli itseään istumaan alituisen kotona harmaassa puserossa. Isä, joka oli aina pitänyt vapautta ja tasa-arvoisuutta kotisuhteiden välttämättömänä ehtona, toivoi, että hänen lempityttönsä Ljubotshka ja hyväluontoinen nuori vaimo todellisesti kiintyvät toisiinsa; mutta Audotja Vasiljevna "altistui" ja piti välttämättömänä osottaa talon oikealle emännälle, joksi hän Ljubotshkaa nimitti, kömpelöä kunnioitusta, joka kipeästi

loukkasi isää. Isä oli tänä talvena pelannut paljon, loppupuolella oli paljon kadottanutkin, ja tapansa mukaan, tahtomatta sekottaa peliään perhe-elämän asioihin, salasi sekä voittojaan että tappioitaan kaikilta kotolaisilta. Mutta Audotja Vasiljevna "uhrautui"; joskin aivan kipeänä, jopa loppupalvella raskaudentilassakin ollen, hän piti velvollisuutenaan, harmaa pusero yllä, tukka kampaamatonna, vaikka neljän aikaan aamulla, horjuen mennä isää vastaan, kun tämä toisinaan paljon kadotettuaan väsyneenä, nolona palasi klubista. Audotja Vasiljevna tiedusteli häneltä hajamielisenä oliko hänellä ollut pelionnea ja teeskennellyllä huomiolla, päättä puistaen kuunteli hänen tilintekojaan klubista ja hänen sadannen kerran lausuttuja pyyntöjään, ettei häntä milloinkaan kotona odotettaisi. Siitä huolimatta, ja vaikka voitto tai tappio, josta isän koko omaisuus riippui, ei lainkaan kiinnittänyt Audotja Vasiljevnan mieltä, hän kuitenkin edelleen otti joka yö isää vastaan, kun tämä palasi klubista. Noihin kohtaamisiin saattoi hänet uhrautumishalunsa rinnalla tosin myöskin salainen mustasukkaisuus, josta hän mitä suurimmassa määrässä kärsi. Ei kukaan maailmassa olisi voinut saada häntä uskomaan, että isä palasi noin myöhään todellakin klubista eikä rakastajattaren luota. Hän koetti lukea miehensä kasvoista tämän rakkaussalaisuuksia; mutta voimatta mitään lukea antautui huokailen jonkinlaiseen surun nautintoon ja onnettomuutensa miettimiseen.

Näiden ja monien muiden alituisten uhraantumisten johdosta alkoi siinä tavassa, millä isä kohteli vaimoaan tämän talven loppukuukausina, jolloin hän oli paljon kadottanut ja siksi oli enimmäkseen pahalla tuulella, tuntua tuontuostakin hiljaista vastenmielisyyttä, sitä hillittyä inhoa rakastettuun olentoon, joka tahtomattakin esiintyy haluna tehdä kaikkia mahdollisia pikku mielenharmia tuolle olenolle.

XIII

UUSIA TOVEREITA.

Talvi oli kulunut huomaamatta ja jo taas lumi alkanut sulaa. Yliopiston ilmotustaululle oli jo naulittu luettelo tutkintojen järjestyksestä, kun äkkiä todella hoksasin, että minun oli annettava vastauksia kahdessatoista eri aineessa, joissa olin kuunnellut luentoja, mutta joista en ollut ainoatakaan todella kuunnellut, sitä vähemmin pannut paperille taikka valmistanut tutkintoa varten. Merkillistä, ettei niin selvä kysymys kuin: miten minun käy tutkinnossa? ollut kertaakaan mieleeni juolahtanut. Mutta tänä talvena olin ollut niin sakeaan usvaan kietoutunut, nauttiessani vaan siitä että olin suuri ja "comme il faut", — että tuon kysymyksen muistuessani minä vaan vertasin itseäni tovereihini ja ajattelin: aikovathan nekin suorittaa, mutta eihän niistä ole vielä puoletkaan "comme il faut", siis minulla on etuja heidän rinnallaan, jotka takaavat, että minun käy hyvin. Menin luennoille ainoastaan siksi, että olin siihen tottunut ja että isä kehotteli minua. Sitäpaitsi oli minulla paljon tuttujakin, joten yliopistossa olo oli usein hauskaakin. Pidin tuosta luentosalien melusta, puhelusta, naurusta, — rakastin luennon aikana, istuen viimeisellä penkillä, professorin yksitoikkoisen äänen uinuttamana mietiskellä jotakin, tai tarkastella tovereita; rakastin myöskin pistäytyä jonkun toverin kanssa ravintolaan ja palata sieltä varovasti raottaen ovea ja pujahtaen takaisin luentosaliin, rakastin myöskin ottaa osaa vallattomuuksiin, kun ylioppilasjoukot nauraen ja meluten tungeskelivät käytävissä. Tuo kaikki oli ylen hauskaa.

Kun kaikki jo alkoivat käydä ahkerammin luennoilla, kun fysiikan professori lopettiluentokurssinsa ja jätti hyvästi tutkintoihin asti, kun ylioppilaat jo kokosivat muistiinpanovihkojaan ja alkoivat eri ryhmissä valmistua tutkintoon, silloin minäkin arvelin, että taitaa olla aika ryhtyä toimeen. Operov, jonka kanssa me yhä tervehdimme toisiamme, mutta olimme muuten mitä kylmimmissä suhteissa, kuten jo olen sanonut, tarjosi minulle omat vihkonsa, vieläpä ehdotti, että kävisimme niiden mukaan kurssin läpi yhdessä muiden ylioppilaiden kanssa. Minä kiitin häntä ja suostuin, toivoen tämän kunnianosotuksen johdosta kokonaan sopivamme hänen kanssaan entiset erimielisyytemme, mutta pyysin ainoastaan, että kokoonnuttaisiin aina minun luokseni, koska minulla oli hyvä kortteeri.

Minulle vastattiin, että ruvetaan valmistumaan vuorotellen milloin yhden milloin toisen luona, mihin vaan on lyhyempi matka. Ensimmäisellä kerralla kokoonnuttiin Zuhinin luo. Hänellä oli pieni, väliseinällä erotettu huone suuressa talossa Trubetskoin bulevardilla. Ensi määräpäivänä tulin myöhään, kun luku oli jo alkanut. Pieni huone oli kokonaan tupakin savun, vieläpä mahorkan vallassa, jota Zuhin itse poltti. Pöydällä oli tuoppi viinaa, tirrikka, leipää, suolaa ja lampaan-reisiluu.

Nousematta seisaalleen Zuhin tarjosi minulle viinaa ja kehotti riisumaan takkini.

— Ette taida olla tottunut tällaiseen kestitykseen, lisäsi hän.

Kaikki olivat likasissa karttuunipaidoissa, irtonaiset rintapaidat näkyvissä. Koettaen olla ilmaisematta ylenkatsettani heihin minä riisuin takkini ja heittäysin toverillisesti sohvalle. Zuhin luki vihkojen mukaan, toiset pysäyttelivät häntä kysymyksillään, joihin hän vastasi ytimekkäästi, viisaasti ja täsmällisesti. Aloin kuunnella, ja ymmärtämättä paljoakaan, kun en ollut edellistä kuullut, tein kysymyksen minäkin.

— Ohhoh, ettehän te voi kuunnella, kun ette tuota tiedä, sanoi Zuhin: — minä annan teille vihot, niin käynte läpi huomiseksi; eihän siitä selittämisestä muuten ole hyötyä.

Häpesin tietämättömyyttäni, ja samalla tuntien Zuhinin huomautuksen olevan paikallaan, lakkasin kuuntelemasta ja aloin tehdä havaintoja näistä uusista tovereista. Luokiteltaessa ihmisiä *comme-il-faut* ja ei *comme-il-faut* ihmisiin, nuo näyttivät kuuluvan toiseen luokkaan ja herättivät siis minussa ei ainoastaan ylenkatsetta vaan myöskin personallista vastenmielisyyttä, erittäinkin koska he, olematta *comme il faut*, sittenkin pitivät minua vaan vertaisenaan, vieläpä hyväntahtoisesti asettuivat jonkinlaisiksi suojelijoikseni. Tuota inhoa herättivät minussa erittäinkin heidän jalkansa ja likaset kätensä purtuine kynsineen, sekä Operovin pikkusormen pitkä kynsi, ja heidän punertavat paitansa, ja irtonaiset rinnustimensa, ja haukkumasanansa, joilla he osottivat, toinen toisilleen hellyyttä, ja likanen huone, ja Zuhinin tapa alituisen niistä nenäänsä painamalla sormea toista sierainta vasten, ja erittäinkin heidän omaperäinen puhetapansa, jossa sanoilla oli omituiset korkonsa ja sovitut painonsa.

Huolimatta kuitenkin näistä siihen aikaan minulle ylen vastenmielisistä ulkonaisista seikoista minä vainusin noissa ihmisissä jotakin hyvää ja kadehdin sitä iloista toverihenkeä, joka heitä yhdisti. Tunsin heihin vetovoimaa ja pyrin heitä lähestymään, niin vaikeata kuin se minulle olikin. Hiljaisen ja rehellisen Operovin jo tunsin: nyt oli erittäin mieleeni tuo vikkela, tavattoman älykäs Zuhin, joka näytti olevan tämän piirin päämiehiä. Hän oli pienehkö, ruskeatukkainen, tanakka mies, kasvot vähän turvonneet ja aina kiiltävät, mutta merkillisen viisaat, elävät ja itsenäiset. Tuon ilmeen vaikutti ennen kaikkea hänen ei aivan korkea, mutta mustien, syvien silmien yli käyristyvä otsansa, harjana seisova lyhyt tukkansa, musta, aina ajelemattoman näkönen partansa. Hän ei näyttänyt ajattelevan itseänsä (mikä puoli minua aina kovasti miellytti ihmisissä), mutta hänen järkensä ei tuntunut milloinkaan jäävän työttömäksi. Hänen kasvonsa olivat niitä paljon puhuvia kasvoja, jotka muutaman tunnin kuluttua siitä hetkestä, jolloin ensi kerran ne näitte, yhtäkkiä kokonaan muuttuvat silmissänne. Tuo tapahtui minulle lopulla iltaa. Yhtäkkiä näyttäytyi hänen kasvoillaan uusia ryppejä silmät painuivat syvemmäs, hymy muuttui toiseksi ja koko kasvot saivat niin toisen muodon, että olisin vaivalla tuntenut häntä samaksi.

Kun lukeminen oli loppunut, niin Zuhin, muut ylioppilaat ja minä, osottaakseni toverillisuuttani, joimme kukin lasillisen viinaa, ja tuoppi meni melkein tyhjäksi. Zuhin kysyi kellä olisi ollut antaa suutarinmarkka, että eräs vanha vaimo-ihminen, joka häntä palveli, olisi lähetetty ostamaan lisää. Minä rupesin tarjoamaan omia rahojani, mutta Zuhin ei ollut kuulevinaan ja kääntyi Operovin puoleen, joka antoi hänelle lasihelmikukkarostaan vaaditun kolikon.

— Varo vaan, ettet ratkea juomaan, sanoi Operov, joka itse ei juonut mitään.

— Vielä mitä, vastasi Zuhin imien ydintä lampaan luusta (muistan ajatelleeni silloin, että siksi hän onkin niin viisas, kun syö paljon luunydintä). — Vielä mitä, arveli Zuhin vetäen suunsa hymyyn; mutta hymy hänellä oli sellainen, että sen ehdottomastikin huomasi ja tunsin hänelle siitä hymystä kiitollisuutta. Vaikka ratkeaisinkin, niin ei ole enää hätää, katsotaanpa nyt kumpi meistä voiton ottaa, professoriko minusta vai minä professorista. Kyllä se nyt jo istuu täällä päässä niinkuin nakutettu, lisäsi hän kerskaillen näpäyttäen itseään otsaansa; — kunpa vaan Semjonov läpäiseisi, se se kuuluu taas olevan pahalla juomapäällä.

— Missä se kuljeksii? kysyi joku.

— Enpä minäkään ole sitä hyvään aikaan enää nähnyt, jatkoi Zuhin: — jo siitä on aikaa kun me hänen kanssaan yhdessä reuhasimme Lissabonin kapakassa. Taisi siitä syntyä jälkijupakoitakin. — Mutta mikä terävä pää! Mitä tulta siinä miehessä on! Mitä älyä! Paha on, jos se mies hukkuu. Ja hakkuuhan se! ei se ole niitä miehiäkään, että se luonnollaan yliopistossa pysyisi.

Vielä vähän juteltua kaikki alkoivat lähteä ja tehtiin päätös seuraavinakin päivinä kokoontua Zuhinin luo, koska tämän asunto oli lähimpänä kaikkien muiden asuntoja. Ulos tultuamme minua hävetti ajaa yksin hevosella, kun kaikki muut kävelivät, ja arastellen minä pyysin Operovia viereeni, ja lupasin ajaa hänen katunsa kautta. Zuhin oli tullut mukaan meidän ulos; hän lainasi ruflan Operovilta ja meni koko yöksi jonnekin vieraille. Matkalla kertoi Operov minulle yhtä ja toista Zuhinin elämäntavoista, ja kotiin tultuani minä en pitkään aikaan voinut nukkua, vaan yhä ajattelin noita vasta saatuja uusia tuttavuuksiani. Olin kahden vaiheilla pitkö minun heitä kunnioittaa, johon kehotti heidän tietonsa, yksinkertaisuutensa, rehellisyytensä ja tuo heidän nuoruutensa ja reippautensa runollisuus, — vai pitkö antaa myöten sille vastenmielisyydelle, jota tunsin heidän epäsiisteyttänsä kohtaan. Kaikesta halustani

huolimatta minun oli siihen aikaan sanan täydessä merkityksessä mahdollon lähestyä heitä. Ymmärsimme kaikki asiat ihan eri tavoilla. Oli kokonainen pohjattomuus sellaisia vivahduksia, jotka minusta muodostivat elämän viehättävyyden ja arvon mutta jotka heille olivat aivan käsittämättömiä, ja päinvastoin. Mutta pääsyynä lähestymisen mahdollittomuuteen oli verkatakkini 20-ruplan hintainen kangas, ajoneuvoni ja hollantilainen paitani. Tämä syy oli minulle erittäin tähdellinen: minusta tuntui kuin olisin ehdottomasti loukannut heitä noilla varallisuuteni tunnusmerkeillä. Tunsin itseni heidän edessään syylliseksi, ja milloin nöyryten milloin taas kapinoiden tätä ansaitsematonta nöyrytmistä vastaan sekä ruveten itseluottavaiseksi, en voinut mitenkään päästä heidän kanssaan tasa-arvoiselle, rehelliselle pohjalle. Mutta raaka ja rikoksellinen puoli Zuhinin luonteessa peittyi silmissäni siihen aikaan niin kokonaan sen runollisen urheuden rinnalla jota hänessä vainusin, ettei siinä ollut minusta yhtään mitään epämiellyttävää.

Parin viikon kuluessa kävin melkein joka ilta lukuja kertaamassa Zuhinin luona. Tein kuitenkin sangen vähän työtä, sillä, kuten sanottu, olin jäänyt tovereistani jälkeen ja kykenemättä yksin lukemaan heidät saavuttaakseni, ainoastaan teeskentelin kuuntelevani ja ymmärtäväni mitä he lukivat. Taisivat toverinikin arvailla minun teeskentelevän ja usein huomasin heidän jättävän pois paikkoja, jotka olivat heille tuttuja, milloinkaan minulta kysymättä.

Päivä päivältä katsoin heidän epäsiisteyttään yhä leppeämmin silmin, perehtyen heidän tapoihinsa ja löytäen niistä paljon runollisuutta. Ja ainoastaan Dmitrille antamani kunniasana, etten milloinkaan mene heidän kanssaan juomaretkille, piti minua heidän huvituksistaan erillä.

Kerran tahdoin kehua heidän edessään tietojani kirjallisuudessa, erittäinkin ranskalaisessa, ja viritin keskustelun tästä aineesta. Ihmeekseni tuli ilmi, että he olivat lukeneet paljon enemmän kuin minä, tunsivat ja arvostelivat englantilaisia jopa espanjalaisiakin kirjailijoita, puhuivat Lesage'sta, josta en ollut edes kuullutkaan. Pushkin ja Zhukovski olivat heille kirjallisuutta (eikä, niinkuin minulle, ainoastaan keltakantisia pikku kirjoja joita olin lapsena lukenut). Dumas'ta, Sue'ta ja Févalia he halveksivat jo aikaa sitten sekä arvostelivat, erittäinkin Zuhin, kirjallisuuden kysymyksiä paljon paremmin ja selvemmin kuin minä, jota minun oli hyvin vaikea myöntää. En myöskään musikin tuntemisessa ollut heitä etevämpi. Vielä suuremmaksi ihmeekseni sain tietää, että Operov soitti viulua, eräs toinen violonselloa ja pianoa, ja että molemmat soittivat yliopiston orkesterissa, olivat aika eteviä soittoniekkoja ja pitivät hyvää musiikkia suuressa arvossa. Sanalla sanoen, kaikkea, missä olisin heidän edessään kerskaillut, lukuunottamatta ranskan- ja saksankielen ääntämistä, he osasivat paremmin kuin minä, eivätkä sen johdosta lainkaan ylpeilleet. Olisinhan voinut kopeilla käytöstaidostani, mutta sitä taitoa ei minulla ollut, niinkuin Volodjalla. Mitäpä siis oli se ylemmyys, jolta minä heihin katsoin? Oliko se tuttavuuteni ruhtinas Ivan Ivanovitshin kanssa? Oliko se taitoni ääntää ranskaa? vaununi? hollantilainen paitani? kynteni? Kunpa tuo kaikki ei vaan olisi joutavaa turhuutta? — häämötteli minulle joskus jo mielessäni kadehtiessani heidän toverihenkeään ja sitä hyvänsuopaista nuorta iloa, jota edessäni näin. He kaikki sinuttelivat toisiaan. He kohtelivat toisiansa melkein raa'an yksinkertaisesti, mutta tuonkin raakuuden alta tuntui selvästi pelko hiukankaan loukata toista. Roisto, sika, jotka käytettiin heidän keskuudessaan hellittelyniminä, karmivat pintaani ja saattoivat minun heitä itsekseni ivaamaan, mutta nuo sanat eivät loukanneet eivätkä häirinneet läheisintä ystävyyttä heidän välillään. Toisiaan he kohtelivat niin varovasti ja hienotunteisesti, kuin voivat tehdä ainoastaan köyhät ja hyvin nuoret ihmiset. Mutta Zuhinin luonteessa ja hänen juomaretkelyissään Lissaboniin tuntui vielä jotakin leveää, vapaata. Tuntui kuin heidän juomingeissaan olisi ollut jotakin aivan toista kuin tuossa pelissä poltetun rommin ja sampanjan kanssa, johon olin ottanut osaa paroni Z:n luona.

XLIV

MINÄ SAAN REPUT.

Vihdoin alkoi ensimmäinen tutkinto, differentisiaaleissa ja integraaleissa, mutta minä olin yhä jonkinlaisen kummallisen usvan vallassa enkä tehnyt itselleni selvää siitä mikä minua odotti. Iltasin, Zuhinin ja muiden toverien seurassa oltuani, minuun tuli ajatus, että pitäisi muuttaa jotain mielipiteissäni, että jotain oli niissä väärää, mutta aamusin päivänpaisteen mukana rupesin jälleen comme-il-faut ihmiseksi, olin siihen tyytyväinen enkä halunnut mitenkään muuttuvani.

Tämmöisessä mielentilassa ajoin ensimmäiseen tutkintoon. Istuin niille penkeille, missä olivat ruhtinaat, kreivit ja paronit, antauduin keskustelemaan ranskankielellä, ja (niin kummalta kuin se kuuluukin) ei juolahtanut mieleenikään, että nythän oli kohta vastaaminen aineissa, joita en

nimeksikään osaa. Katselin levollisesti niitä, jotka lähestyivät tutkijain pöytää, jopa otin laskeakseni muutamista pilaakin.

— No, Grapp rukka, sanoin minä Ilinkalle, kun hän palasi pöydän luota: — tokko pelottaa?

— Saammepa nähdä, kuinka teidän itsenne käy, vastasi Ilinka, joka ylioppilaaksi tultuaan oli noussut täydelliseen kapinaan minun vaikutustani vastaan, ei hymyillyt minun häntä puhutellessani ja oli minulle kaikin puolin ynseä.

Minä hymähdin ylenkatseellisesti vastaukseksi Ilinkalle, vaikka hänen lausumansa epäily panikin minut vähän hätkähtämään. Mutta entinen usva jälleen karkotti pelon ja minä pysyin edelleen hajamielisenä ja välinpitämättömänä, jopa lupasin paroni Z:lle, että heti kun minua on tutkittu, menen hänen kanssaan ravintolaan aamiaiselle. Kun minut huudettiin esille Ikoninin kanssa, oikasin minä pukuni poimut ja hyvin levollisesti menin tutkintopöydän ääreen.

Pieni säikähdyn väristys kävi pitkin selkääni vasta silloin kuin nuori professori, sama mies, joka oli tutkinut minua pääsytutkinnossa, katsahti suoraan silmiini ja minä kosketin paperiin, johon kysymykset olivat kirjotetut. Ikonin otti lappunsa, samalla rynnäköliikkeellä, kuin ennenkin; hän antoi sentään jotakuinkin mahdollisia vastauksia, vaikkakin huonoja, mutta minä vuorostani tein nyt sen minkä hän oli tehnyt ensi kerralla, vieläpä pahemminkin, sillä minä otin uuden lapun, enkä edes siihenkään osannut mitään vastata. Professori katsahti säälien minuun ja sanoi hiljaa, mutta varmasti:

— Te ette voi siirtyä toiselle kurssille, herra Irtenjev. Parasta kun jätätte tutkinnot sikseen. Tiedekunta on puhdistettava. Samoin ette tekään, herra Ikonin, lisäsi hän.

Ikonin pyysi saada uudistaa tutkintonsa, ikäänkuin armosta, mutta professori vastasi hänelle, ettei kahdessa päivässä ehdi korjata semmoista mitä ei kokonaiseen vuoteen ole saanut aikaan, ja kielsi jyrkästi. Ikonin rukoili nöyrästi jälleen armoa; mutta professori ei sittenkään suostunut.

— Saatte mennä, hyvät herrat, sanoi hän yhtä hiljaa ja yhtä varmasti.

Vasta silloin minä rupesin lähtemään pöydän äärestä ja minua hävetti, että olin vaitiolollani ikäänkuin ottanut osaa Ikoninin alentaviin armonpyyntöihin. En muista miten kuljin salin läpi ylioppilaiden ohi, mitä vastasin heidän kysymyksiinsä, kuinka tulin eteiseen ja kuinka kotiin! Olin loukkaantunut, häväisty, olin todellakin onneton.

Kolmeen päivään en liikkunut huoneestani, en ketään nähnyt, tunsin tyydytystä kyyneleistä, kuten lapsuudessa, ja itkin paljon. Hain pistooleja, joilla olisin ampunut itseni, nimittäin siltä varalta, että olisi ruvennut kovasti tekemään mieli ampua. Arvelin, että Ilinka Grapp sylkee minua vasten silmiä, kun tapaa, ja menetteleekin siinä aivan oikein; että Operov iloitsee onnettomuudestani ja kertoo siitä kaikille; että Kolpikov oli aivan oikeassa häväistessään minua Jährin ravintolassa; että tyhvät puheeni ruhtinatar Kornakovin kanssa olivat tämän saaneet aikaan j.n.e. Kaikki raskaat, itserakkaudelle kiusalliset hetket elämässä tulivat toinen toisensa perästä mieleeni; koetin sysätä onnettomuuteni syyn jonkun toisen niskaan: kuvailin, että joku oli tämän kaiken tahallaan minulle saattanut, keksin kokonaisen salajuonen itseäni vastaan, moitin professoreja, tovereja, Volodjaa, Dmitriä, isää siitä, että hän oli pannut minut yliopistoon, kohtaloa siitä, että se oli antanut minun elää tällaiseen häväistykseen asti. Arvellen itseni täydellisesti kukistuneeksi kaikkien niiden silmissä, jotka minua tunsivat, pyysin isältä päästä husaariksi taikka Kaukaasiaan. Isä ei ollut minuun tyytyväinen, mutta nähdessään hirmuisen suruni hän lohdutteli minua, sanoen että niin paha asia kuin tuo olikin, saattoi kaikki vielä tulla korjatuksi siirtymiselläni toiseen tiedekuntaan. Volodja, joka myöskään ei voinut ymmärtää tilaani niin erin kauheaksi, arveli, että toisessa tiedekunnassa en ainakaan tarvitsisi hävetä uusien toverien edessä.

Naisemme taas eivät ymmärtäneet eivätkä tahtoneet tai eivät voineet ymmärtää mitä se tutkinto oikeastaan oli, mitä merkitsi jäädä ensimmäiselle kurssille, ja he säälivät minua ainoastaan siksi, että näkivät suruni.

Dmitri kävi luonani joka päivä ja oli kaiken aikaa hyvin hellänä ja lempeänä; mutta minusta juuri senvuoksi tuntui, että hän oli kylmennyt minua kohtaan. Tuntui aina loukkaavalta ja pahalta, kun hän tultuaan luokseni vajajen istui hyvin lähelle minua, vähän samaan tapaan kuin lääkäri istuu sairaan vuoteelle. Sofia Ivanovna ja Varinka lähettivät hänen kauttaan luettavakseni kirjoja, joita olin ennen kysellyt, ja pyysivät minua käymään luonaan, mutta juuri tuossa heidän huomiossaan minä olin keksivänäni ylpeänä, minulle alentavaa ystävyyttä muka jo liian syvälle vajonnutta ihmistä kohtaan. Parin kolmen päivän perästä olin vähän rauhottunut, mutta maalle-lähtөөmme asti en liikkunut mihinkään kotoa, vaan yhä kohtaloani ajatellen, tyhjää toimittaen vetelehdin huoneesta huoneeseen, kotolaisiakin vältellen.

Mietin miettimistäni, ja vihdoin kerran myöhään illalla, istuessani yksin alakerrassa ja kuunnelllessani

Audotja Vasiljevnan valssia, äkkiä hypähdin paikaltani, juoksin yläkertaan, otin esiin vihon, jonka kanteen oli kirjotettu: "Elämän periaatteita", avasin sen ja jouduin katumuksen ja sisällisen innostuksen valtaan. Purskahdin itkuun, mutta nuo eivät olleet enää epätoivon kyneleitä. Suoriusin ja ojennuin, päätin uudelleen ruveta kirjottamaan elämän periaatteita ja olin lujasti vakuutettu siitä, etten enää milloinkaan tee pahaa, en ole hetkeäkään työttömänä enkä milloinkaan periaatteistani luovu.

Kestikö tätä uutta sisäistä innostusta kauankin, mitä laatua se oli, ja mitä vaikutusta sillä oli henkiseen kehitykseeni, siitä kerron seuraavassa, onnellisemmassa nuoruuteni osassa.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LAPSUUS, POIKA-ikä, NUORUUS 2: POIKA-ikä, NUORUUS ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations

concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116,

(801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.